

**T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ESKİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SILANDOS TARİHİ VE SİKKELERİ

Taylan YÜRÜYEN

2501191746

TEZ DANIŞMANLARI

**I. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Aliye EROL
II. Tez Danışmanı: Doç. Dr. Erman GÖREN**

İSTANBUL – 2023

ÖZ

Bu yüksek lisans tezinin amacı, Lydia bölgesinde bulunan Silandos kentinin tarihini antik ve modern kaynakların sağladıkları bilgilerle yazmak; arkeolojik kalıntılarını, yazıtlarını ve sikkelerini detaylı olarak incelemektir. Kente ait tüm sikke ve yazıt örnekleri bir araya getirilmiş ve katalogları oluşturulmuştur. Sikkeler tiplerine göre ayrılarak incelenmiş ve kentte bulunan kültürle olan ilişkileri açısından değerlendirilmiştir. Tez kapsamında günümüzde Karaselendi köyünde bulunan Silandos'un harabeleri fotoğraflanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lydia, Silandos, Selendi, Karaselendi, Sikke.

ABSTRACT

The purpose of this master's thesis is to examine in detail the history, archaeological remnants, inscriptions and coins of the city of Silandos in Lydia, with the information provided by ancient and modern sources. All examples of coins and inscriptions of the city were brought together and catalogued. The coins were analyzed according to their types and evaluated in terms of their relations with the cults in the city. Within the scope of the thesis, the ruins of Silandos in the village of Karaselendi were photographed.

Key Words: Lydia, Silandos, Selendi, Karaselendi, Coinage.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkısı olan tez danışmanım, kıymetli hocam Doç. Dr. Aliye Erol'a müteşekkirim. Kendisi lisans dönemimden itibaren numismatiğe ilgi duymamı sağlamış ve tez konumun belirlenmesinden bu yana teşvik edici yönlendirmeleri ve yapıcı eleştirileriyle her zaman bana yol göstermiştir. Bana öğrettiği her şey için kendisine minnettarım. Tezimin ikinci danışmanlığını kabul ederek tez sürecim boyunca sorularımı sabırla dinleyip yanıtlayan, tezimi okuyarak düşüncelerini benimle paylaşan, önerileriyle çalışmamın şekillenmesini sağlayan ve bana her zaman moral veren hocam Doç. Dr. Erman Gören'e çok teşekkür ederim.

Lisans dönemimin ilk yılından itibaren Eskiçağ tarihine yönelmemi sağlayan ve kendisinden çok şey öğrendiğim hocam Prof. Dr. Oğuz Tekin'e teşekkürlerimi sunarım. İstanbul Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı hocalarım Prof. Dr. Hamdi Şahin, Prof. Dr. Mustafa Hamdi Sayar, Doç. Dr. Erkan Konyar, Dr. Öğr. Üyesi Can Avcı'yı anmadan olmaz. Bana kattıkları şeyler için tüm hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim. Harabe kalıntılarını isimlendirme konusunda bana yardımcı olan hocam Doç. Dr. Aşkın Özdzibay'a teşekkür ederim.

Yapıcı eleştirileriyle tezin son haline gelmesinde büyük katkıları olan hocalarım Doç. Dr. Gürkan Ergin, Doç. Dr. Bülent Öztürk ve Dr. Öğr. Üyesi Selin Önder Kaddar'a çok teşekkür ederim.

Araştırma yaptığım süreçte Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi ve Alman Arkeoloji Enstitüsü çalışanlarına gösterdikleri yardımseverlikleri adına teşekkür ederim. Ege Yayınları'nda çalıştığım süreç boyunca bana gösterdikleri anlayış ve yardımseverlikleri adına Nazmi Üney ve Asef Kocabay'a teşekkürlerimi sunarım.

Yazıt kataloğu ve kaynakları konusunda bana yardımcı olan Ulaş Yalvaç'a teşekkür ederim. Tez sürecim boyunca bana moral veren ve desteğini esirgemeyen Şemsihan Kaya'ya teşekkürü bir borç bilirim. Her daim yardım etmeye hazır olan ve tez hakkındaki fikirlerini benimle paylaşan değerli dostlarım Enes Abdullah Uğur,

Furkan Kurtaran ve Serdar Kemal Arık’a tez sürecim boyunca bana verdikleri destek için teşekkür ederim.

Son olarak, aldığım her kararda bana destek veren ve cesaretlendiren annem Derya Yürüyen’e ve tez adına gittiğim Selendi gezisinde bana eşlik eden babam Ünal Yürüyen’e ne kadar teşekkür etsem azdır. Çocukluğumdan beri yanında büyüdüğüm ve her konuda en büyük destekçim olan anneannem Hatice Kara’ya minnettarım, kendisine sağlıklı ve mutlu bir ömür dilerim. Eğitim hayatım boyunca bana bir yol göstereci olan dayım Ali Kara’ya ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen teyzem Hülya Kara’ya çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız... Bu vesileyle torunları olmaktan gurur duyduğum Mustafa Kara ve Ramazan Yürüyen’i minnetle yâd ederim.

TAYLAN YÜRÜYEN

İSTANBUL – 2023

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
LEVHALAR LİSTESİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ VE KAYNAKLAR.....	3
---	---

İKİNCİ BÖLÜM

2. KENTİN TARİHİ COĞRAFYASI	7
2.1. Coğrafi Konum	7
2.2. Bölgenin İklimi ve Geçim Kaynakları	8
2.3. Arkeolojik Kalıntılar	11

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KENTİN SİYASİ VE SOSYAL TARİHİ	13
3.1. Roma Dönemi Öncesinde Silandos.....	13
3.1.1. Kuruluş	13

3.1.2. Erken Dönem	14
3.1.3. Makedonlar	16
3.2. Roma Dönemi'nde Silandos	18
3.2.1. İsim Kökeni ve Kullanımı	18
3.2.2. İdari ve Sosyal Yapı	19
3.2.2.1. Thermai Theseos	22
3.2.3. Tapınak Mahkemeleri	28
3.2.4. Kültler	34
3.2.5. Hıristiyanlığın Etkisi	45

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SILANDOS SİKKELERİ	48
4.1. Kentin Sikkelerine Genel Bir Bakış	48
4.2. Ön Yüz Tipleri	54
4.2.1. Tanrılar ve Tanrıçalar	54
4.2.1.1. Apollon	54
4.2.1.2. Asklepios	55
4.2.1.3. Athena	56
4.2.1.4. Dionysos	57
4.2.1.5. Herakles	58
4.2.1.6. Mēn	60
4.2.1.7. Silenos	61
4.2.1.8. Thea Roma	61
4.2.1.9. Tykhe	62

4.2.1.10. Zeus Olympios.....	64
4.2.2. İmparator Portreleri	65
4.2.2.1. Domitianus	65
4.2.2.2. Traianus	66
4.2.2.3. Marcus Aurelius.....	67
4.2.2.4. Lucius Verus	68
4.2.2.5. Commodus.....	69
4.2.2.6. Septimius Severus	71
4.2.2.7. Caracalla	72
4.2.2.8. Geta.....	73
4.2.2.9. Severus Alexander.....	74
4.2.3. İmparatoriçe Portreleri.....	75
4.2.3.1. Domitia	75
4.2.3.2. II. Faustina.....	76
4.2.3.3. Lucilla	77
4.2.3.4. Crispina.....	78
4.2.3.5. Iulia Domna	80
4.2.4. Diğer Tipler	81
4.2.4.1. <i>Boulē</i>	81
4.2.4.2. <i>Dēmos</i>	82
4.2.4.3. <i>Synklētos</i>	82
4.3. Arka Yüz Tipleri	83
4.3.1. Tanrılar, Tanrıçalar ve Diğer Mitolojik Figürler	83
4.3.1.1. Aphrodite	83

4.3.1.2. Apollon	84
4.3.1.3. Asklepios – Hygieia	84
4.3.1.4. Athena	85
4.3.1.5. Athena – Hephaistos	86
4.3.1.6. Athena – Nike	87
4.3.1.7. Demeter	87
4.3.1.8. Demeter – Mēn	88
4.3.1.9. Dionysos	89
4.3.1.10. Dionysos – Satyr – Pan	89
4.3.1.11. Ephesos Artemisi – Sardeis Koresi	91
4.3.1.12. Hades – Kore	92
4.3.1.13. Hermes	92
4.3.1.14. Sardeis Koresi	93
4.3.1.15. Mēn	94
4.3.1.16. Nehir Tanrısı Hermos	95
4.3.1.17. Nehir Tanrısı Hermos – Pan (Dağ Tanrısı?)	96
4.3.1.18. Nike	96
4.3.1.19. Silenos	97
4.3.1.20. Telesphoros	98
4.3.1.21. <i>Thea</i> Roma – Nike	98
4.3.1.22. Tykhe	99
4.3.1.23. Tykhe – Kore	99
4.3.1.24. Zeus / Zeus Lydios	99
4.3.2. İmparator Betimleri	100

4.3.2.1. At Süren İmparator	100
4.3.2.2. İmparatorların Tokalaşması	101
4.3.3. Diğer Tipler	101
4.3.3.1. Aslan	101
4.3.3.2. <i>Astragalos</i>	102
4.3.3.3. Çelenk	102
4.3.3.4. Hilal ve Yıldız	103
4.3.3.5. Tapınak	103
4.3.3.6. Üzüm Salkımı.....	103
4.4. <i>Magistratus</i> 'lar.....	104
4.5. Birimler	108
4.6. Lejantlar	111

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİKKE KATALOĞU.....	114
5.1. İmparator ve Ailesinin Portresini Taşımayan Sikkeler	114
5.2. İmparator ve Ailesinin Portresini Taşıyan Sikkeler.....	135

ALTINCI BÖLÜM

6. YAZIT KATALOĞU.....	155
6.1. Silandos'ta Bulunan Yazıtlar	155
6.1.1. Mil Taşı.....	155
6.1.2. Dekretler	156
6.1.3. Epigram.....	158

6.1.4. İnşa Yazıtı.....	159
6.1.5. Adak Yazıtları.....	160
6.1.6. Onurlandırma Yazıtları.....	168
6.1.7. Mezar Yazıtları	184
6.1.8. Fragmanlar	189
6.2. Thermai Theseos'ta Bulunan Yazıtlar	190
6.2.1. <i>Magistratus</i> Listesi	190
6.2.2. Epigram.....	191
6.2.3. İnşa Yazıtı.....	192
6.2.4. Adak Yazıtları.....	192
6.2.5. Onurlandırma Yazıtları.....	195
6.2.6. Mezar Yazıtı	198
6.3. Silandos Dışında Bulunan Yazıtlar	199
6.3.1. Adak Yazıtı.....	199
6.3.2. Mezar Yazıtı	200
SONUÇ.....	201
BİBLİYOGRAFYA	206
LEVHALAR.....	223

KISALTMALAR LİSTESİ

AE	Bronz
a.g.e.	Adı Geçen Eser
AnnÉp	L' Année Épigraphique
Ay.	Arka Yüz
Bkz.	Bakınız
BMC	A Catalogue of Greek Coins in the British Museum
C.	Cilt
cm	Santimetre
Coll.	Koleksiyon
EA	Epigraphica Anatolica
Ed.	Editör
ETAM	Ergänzungsbände zu den Tituli Asiae Minoris
g	Gram
Çev.	Çeviren
Grek.	Grekçe / Eski Yunanca
GRPCL	Greek and Roman Provincial Coins - Lydia
Kat.	Katalog
Lat.	Latince
Lev.	Levha
mm	Milimetre
M.Ö.	Milattan Önce
M.S.	Milattan Sonra

No	Numara
Öy.	Ön Yüz
Res.	Resim
RPC	Roman Provincial Coinage
s.	Sayfa
SEG	Supplementum Epigraphicum Graecum
SNG	Sylloge Nummorum Graecorum
TAM	Tituli Asiae Minoris
yy.	Yüzyıl
ZPE	Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1, s. 24:	<i>Magistratus</i> Listesi.
Tablo 2, s. 51:	İmparatoriçe Portresi Taşıyan Sikkelerin Ön Yüzlerindeki Tip Çeşitliliği.
Tablo 3, s. 52:	İmparator Portresi Taşıyan Sikkelerin Ön Yüzlerindeki Tip Çeşitliliği.
Tablo 4, s. 54:	İmparator ve Ailesinin Portresini Taşıyan Sikkelerin Arka Yüz Tipleri.
Tablo 5, s. 108:	<i>Magistratus</i> Unvanları.

GRAFİKLER LİSTESİ

- Grafik 1, s. 49:** Sikkeler Üzerinde Görülen Mitolojik Tiplerin Dağılımı.
- Grafik 2, s. 50:** Sikkelerdeki İmparator Tiplerinin Dağılımı.
- Grafik 3, s. 51:** Ön Yüzlerde İmparator ve Hanedan Üyelerinin Sayısal Dağılımı.
- Grafik 4, s. 111:** Sikke Çap Birimlerinin Hanedanlara Göre Dağılımı.

LEVHALAR LİSTESİ

Lev. 1 – Harita 1	M.Ö. 3. ve 2. yüzyıllarda Hermos vadisi (Tanrıver, 2006: s. 190).
Lev. 2 – Harita 2	Roma dönemi Hermos vadisinin haritası (Tanrıver, 2006: s. 192).
Lev. 3 – Harita 3	Kiepert'in haritasında Lydia (Kiepert, 1903: s. 4).
Lev. 4 – Resim 1	Karaselendi köyünün fotoğrafı
Lev. 4 – Resim 2	Mantar tipi <i>phallos</i> taşı
Lev. 5 – Resim 3	Niş ya da kemerin kırık bir parçası
Lev. 5 – Resim 4	<i>Akanthos</i> yaprağı bezemeli Geç Antik Dönem parçası
Lev. 6 – Resim 5	Lahit parçası
Lev. 6 – Resim 6	Sütun parçası
Lev. 7 – Resim 7	Volütlü sütun başlığı
Lev. 7 – Resim 8	Dor sütun başlığı
Lev. 8 – Resim 9	Roma dönemine ait friz dış kesimi parçası
Lev. 9 – Resim 10	Karaselendi Mahallesi Camii'nde sütun parçaları
Lev. 10 – Resim 11	Ev yapımında kullanılmış Korinth sütun başlığı parçası
Lev. 11 – Resim 12	Sütun ve sütun kaidesi
Lev. 12 – Resim 13	Sütun ve sütun kaidesi
Lev. 13 – Resim 14	Yivli blok taşı
Lev. 13 – Resim 15	Yapı taşı olarak kullanılmış harabe kalıntıları

Lev. 14 – Resim 16	Thermaï Theseos'taki Üç Kaya Kabartması (son erişim 24/04/2023) http://jeoparkbelediyelerbirligi.com/ (Çevrimiçi)
Lev. 14 – Resim 17	Thermaï Theseos'taki Üç Kaya Kabartması (son erişim 24/04/2023) http://jeoparkbelediyelerbirligi.com/ (Çevrimiçi)
Lev. 15 – Resim 18	Kybele Heykeli (İzmir Arkeoloji Müzesi) (Aybek 2009, s. 56)
Lev. 16 – Resim 19	Theodoros'un İtiraf Yazıtı (son erişim 19/04/2023) https://www.cambridge.org/ (Çevrimiçi)
Lev. 17 – Sikke 1.4	Freeman & Sear MBS 13 (2006) 293
Lev. 17 – Sikke 2.2	Gorny & Mosch 181 (2009) 1795
Lev. 17 – Sikke 3.1	Basel 272/1951
Lev. 17 – Sikke 4.2	Imhoof Nomisma 8 (1913) 65
Lev. 17 – Sikke 4.3	Paris 1352
Lev. 17 – Sikke 4.6	New York 1970.142.537
Lev. 17 – Sikke 4.13	Private Coll. CGT
Lev. 17 – Sikke 5.5	Numismatik Naumann 53 (2017) 499
Lev. 18 – Sikke 5.6	Private Coll. CGT
Lev. 18 – Sikke 6.6	Numismatik Naumann 31 (2015) 373
Lev. 18 – Sikke 6.8	Private Coll. Tom Mullaly
Lev. 18 – Sikke 6.10	Boston 65.868
Lev. 18 – Sikke 7.2	Paris 79A
Lev. 18 – Sikke 7.3	New York 1944.100.49459
Lev. 18 – Sikke 7.5	Hauck & Aufhäuser 20 (2007) 148
Lev. 18 – Sikke 8.7	Numismatik Naumann 37 (2015) 502

Lev. 18 – Sikke 8.8	Leu Numismatik 1 (2017) 757
Lev. 18 – Sikke 9.1	Londra 1936-10-13-14
Lev. 18 – Sikke 9.2	SNG München 555
Lev. 18 – Sikke 9.3	Numismatik Naumann 52 (2017) 1291
Lev. 18 – Sikke 9.4	Leu Numismatik 1 (2017) 756
Lev. 18 – Sikke 9.5	Private Coll. Tom Mullaly
Lev. 18 – Sikke 9.6	Private Coll. CGT
Lev. 18 – Sikke 10.2	SNG Kopenhag 550
Lev. 18 – Sikke 11.2	SNG München 556
Lev. 18 – Sikke 12.2	Manisa Müzesi 14992
Lev. 19 – Sikke 13.2	SNG von Aulock 3171
Lev. 19 – Sikke 14.1	Winseman 2911
Lev. 19 – Sikke 15.1	Boston 63.1123
Lev. 19 – Sikke 16.6	CNG EA 214 (2009) 303
Lev. 19 – Sikke 17.1	Paris 1348
Lev. 19 – Sikke 17.2	CGT Coll.
Lev. 19 – Sikke 17.12	Boston 63.1217
Lev. 19 – Sikke 18.5	Nomos 21 (2022) 686
Lev. 19 – Sikke 19.1	Berlin (Löbb)
Lev. 19 – Sikke 19.2	Private Coll. CGT
Lev. 19 – Sikke 20.1	Berlin 28778
Lev. 19 – Sikke 20.3	Private Coll. S.M.M.
Lev. 19 – Sikke 21.1	Londra 1892,0507.165
Lev. 20 – Sikke 22.2	SNG Turkey 10, 816
Lev. 20 – Sikke 22.7	SNG Turkey 10, 815

Lev. 20 – Sikke 22.13	SNG Turkey 10, 814
Lev. 20 – Sikke 22.18	Numismatik Naumann 52 (2017) 1298
Lev. 20 – Sikke 23.1	Londra 1889,1106.87
Lev. 20 – Sikke 23.2	CGT Coll.
Lev. 20 – Sikke 24.1	Paris 1971.406
Lev. 20 – Sikke 24.2	New York 1944.100.49456
Lev. 20 – Sikke 25.2	SNG von Aulock 3167
Lev. 20 – Sikke 25.3	Numismatik Naumann 52 (2017) 1292
Lev. 20 – Sikke 26.1	Boersema 13302, vcoins.com
Lev. 20 – Sikke 27.1	Numismatik Naumann 52 (2017) 1293
Lev. 20 – Sikke 28.1	Helios Numismatik 3 (2009) 512
Lev. 20 – Sikke 29.1	CNG EA 212 (2009) 191
Lev. 20 – Sikke 30.1	SNG Leypold 1244
Lev. 21 – Sikke 31.1	Tom Cederlind 472, vcoins.com (2008)
Lev. 21 – Sikke 32.1	Plankenhorn 1294 (Aiello Coll.)
Lev. 21 – Sikke 33.1	BMC Lydia 2
Lev. 21 – Sikke 33.2	Paris 1345
Lev. 21 – Sikke 33.4	SNG Turkey 10, 817
Lev. 21 – Sikke 33.7	CNG EA 203 (2009) 305
Lev. 21 – Sikke 34.3	Berlin (Löbb)
Lev. 21 – Sikke 35.1	Paris 1966.453
Lev. 21 – Sikke 36.8	SNG Turkey 11, 377
Lev. 21 – Sikke 37.5	Numismatik Naumann 107 (2021) 1062
Lev. 21 – Sikke 38.2	SNG von Aulock 3173
Lev. 21 – Sikke 38.4	A. Tricarico Coll.

Lev. 21 – Sikke 39.1	SNG Turkey 10, 824
Lev. 21 – Sikke 40.8	Solidus EA 9 (2016) 330
Lev. 21 – Sikke 40.9	Naville Numismatics 63 (2021) 210
Lev. 22 – Sikke 41.2	Gitbud & Naumann 37 (2015) 500
Lev. 22 – Sikke 41.3	A. Tricarico Coll.
Lev. 22 – Sikke 42.1	BMC Lydia 16
Lev. 22 – Sikke 43.1	BMC Lydia 17
Lev. 22 – Sikke 43.13	Hirsch 346 (2019) 2562
Lev. 22 – Sikke 44.1	A. Laud Coll.
Lev. 22 – Sikke 45	GRPCL Silandos 48
Lev. 22 – Sikke 46.1	Paris 1357
Lev. 22 – Sikke 48.1	Berlin B-I
Lev. 22 – Sikke 49.1	CNG 51 (1999) 895
Lev. 22 – Sikke 50.1	Londra 1974-1-2-33
Lev. 23 – Sikke 50.4	CNG EA 278 (2012) 206
Lev. 23 – Sikke 50.5	CNG 69 (2005) 1005
Lev. 23 – Sikke 51.1	Berlin (Fox)
Lev. 23 – Sikke 51.2	Numismatik Naumann 34 (2015) 692
Lev. 23 – Sikke 51.3	Private Coll. CGT
Lev. 23 – Sikke 52.1	BMC Lydia 19
Lev. 23 – Sikke 52.2	BMC Lydia 20
Lev. 23 – Sikke 52.7	Private Coll. CGT
Lev. 23 – Sikke 53.1	Londra 1979-1-1-2046
Lev. 24 – Sikke 53.2	Paris 1358
Lev. 24 – Sikke 53.4	Triton 13 (2010) 325

Lev. 24 – Sikke 54.1	Londra 1979-1-1-2047
Lev. 24 – Sikke 55.1	Berlin 1844/186
Lev. 24 – Sikke 56.1	BMC Lydia 21
Lev. 24 – Sikke 57.1	J. G. Milne, NC (1939) 194
Lev. 25 – Sikke 57.4	Lanz 154 (2012) 365
Lev. 25 – Sikke 58.1	BMC Lydia 22
Lev. 25 – Sikke 58.9	Boston 63.239
Lev. 25 – Sikke 59.1	BMC Lydia 23
Lev. 25 – Sikke 60.1	Roma Numismatics 4 (2012) 569
Lev. 25 – Sikke 61.1	CNG EA 395 (2017) 284
Lev. 26 – Sikke 62.1	Numismatica Ars Classica 100 (2017) 1275
Lev. 26 – Sikke 63.1	Numismatik Naumann 42 (2016) 505
Lev. 26 – Sikke 64.1	CNG 69 (2005) 1006
Lev. 26 – Sikke 65.1	Londra 1979-1-1-2048
Lev. 26 – Sikke 65.3	CNG 96 (2014) 646
Lev. 26 – Sikke 66.1	SNG von Aulock 8266
Lev. 27 – Sikke 67.1	SNG von Aulock 8267
Lev. 27 – Sikke 68.6	SNG Turkey 10, 825
Lev. 27 – Sikke 69.6	SNG Turkey 11, 379
Lev. 27 – Sikke 70.1	Münzen & Medaillen Deutschland 20 (2006) 209
Lev. 27 – Sikke 71.6	CNG 69 (2005) 1008
Lev. 27 – Sikke 72.3	CNG 69 (2005) 1007
Lev. 27 – Sikke 73.1	Viyana
Lev. 28 – Sikke 74.1	Triton 15 (2013) 700
Lev. 28 – Sikke 75.2	CNG 69 (2005) 1009

Lev. 28 – Sikke 76.1

Londra 1979.0101.2050

Lev. 28 – Sikke 77.2

Köln: VAR 0012

GİRİŞ

Tezin amacı antik edebi kaynaklar, modern kaynaklar, yazıtlar ve sikkeleri kullanarak Lydia bölgesi kentlerinden Silandos'un az bilinmekte olan tarihine ışık tutmaktır.

Günümüzde Manisa ili Selendi ilçesinin Karaselendi köyü sınırları içerisinde kalan Silandos'un Flaviuslar döneminde sikke basmaya başladığı bilinmektedir. Bu tezin yazımındaki amaç kentle ilgili sikke ve yazıt örneklerini bir araya getirip, modern kaynakların ışığında Silandos'un ekonomik, dini, idari ve sosyal durumunu açığa çıkarmaktır.

Tez kapsamında M.S. 1. yüzyılda kent statüsü kazanan Silandos'un tarihi ve coğrafyası, antik edebi kaynaklar ve modern kaynaklar üzerinden araştırılmış ve incelenmiştir. Çalışmaların ilk kısmını kentle ilişkili kaynakların bir araya getirilmesi oluşturmuştur. **Realencyclopädie** ve **Der Neue Pauly** gibi ana kaynaklarda kentin başlığı incelenmiştir. Kente dair bilgiler edinilmesinin ardından Roma İmparatorluk Dönemi'ne ilişkin buluntular detaylı bir şekilde araştırılmıştır. Bunun sonrasında ise kentin sikke ve yazıtları taranmış ve katalogları oluşturulmuştur. Tez kapsamında Karaselendi köyünde antik kentten geriye kalan harabeler fotoğraflanmış ve tezin içinde kullanılmıştır.

Sikke kataloğunun oluşturulması sırasında kentin tarihinin Roma İmparatorluk Dönemi olması dolayısıyla **Roman Provincial Coinage II-III-IV.2-VI** ve online kataloğu ile Dane Kurth'ün **Greek and Roman Provincial Coins** çalışması temel alınmıştır. Bunların yanı sıra, **SNG von Aulock**, **SNG Tübingen**, **SNG Turkey**, **SNG Kopenhag**, **SNG Leypold**, **SNG München**, **SNG Righetti**, **BMC Lydia**, **Mionnet**, **Imhoof-Blumer Griechische Münzen**, **Kleinasiatische Münzen**, **Lydische Stadtmünzen** katalogları ve **Waddington**, **Lindgren** ve **Weber** gibi koleksiyonlar incelenmiştir. İnternet kaynakları olarak ise **Coin Archives**, **Forum Ancient Coins**, **Theoi**, **Wildwinds** gibi çevrimiçi kaynaklar kullanılmıştır.

Yazıt kataloğunun oluşturulmasında The Packard Humanities Institute, Cornell University, Ohio State University tarafından devam eden ve bir çevrimiçi proje olan <https://epigraphy.packhum.org/> kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMALARIN TARİHÇESİ VE KAYNAKLAR

Silandos adının ilk geçtiği araştırmalardan biri 1740 yılında Michel le Quien'in piskoposlukları incelediği “*Oriens Christianus*” eseridir. Le Quien burada Silandos piskoposlarını listelemiştir.¹

Silandos'un bilinen tüm sikkeleri Roma döneminde basılmıştır. Bu sikkelere dair ilk çalışmalar İngiliz numismat Henry Perigal Borrell'a aittir. 1818'den ölümüne kadar İzmir'de yaşamış olan Borrell, 1846'da yayımlanmış olan “*Unedited Autonomous and Imperial Greek Coins*” eserinde Silandos ait iki sikke tipini incelemiştir.²

Kentin lokalizasyonu ile ilgili tartışmalar dikkat çekicidir. Gezin ve arkeolog olan Charles Texier 1882 tarihli “*Asie Mineure*” eserinde Silandos'tan Lydia'daki bir piskoposluk merkezi olarak bahsetmiş ve burayı Kula'nın 45 km kuzeydoğusundaki modern Selendi'yle ilişkilendirmiştir.³

Texier'in aksine William Mitchell Ramsay 1890 yılında yayımladığı “*The Historical Geography of Asia Minor*” eserinde Silandos'un modern Selendi'yle ilişkilendirilmesini sorgulamıştır. Silandos'un Hermos'un kolundan ziyade Hermos'un ana akıntısına çok daha yakın bir yerde kurulmuş olma ihtimali üzerinde

¹ Michel le Quien, *Oriens Christianus, in quator patriarchatus digestus; quo exhibentur ecclesiae patriarchae, caeterique, praeseules, totius, orientis*, Paris, 1740, s. 881.

² Henry Perigal Borrell, “Unedited Autonomous and Imperial Greek Coins”, *The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society*, 1846, s. 11-12.

³ Charles Texier, *Asie mineure: description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la Chersonnèse d'Asie*, Firmin Didot, 1862, s. 276

durmuş ve bununla birlikte Silandos'un Selendi adıyla gösterdiği benzerliğin de yadsınamayacağını belirtmiştir.⁴

Kentin lokalizasyonu hakkındaki tartışmalara Karl Buresch de dahil olmuştur. 1898 yılında yayımladığı “*Aus Lydien: Epigraphisch-Geographische Reisefruchte*” isimli çalışmasında Buresch, Selendi'nin güneybatısındaki Thermai Theseos'u (Emir Hamamları) kentin merkezi olarak önermiştir. Ona göre burası Hermos'un (Gediz) ana akıntısına oldukça yakındır ve sikkelerinde Hermos'un temsil edildiği bir kent için çok daha olası bir yerleşim yeridir.⁵

1842 yılında William John Hamilton tarafından ziyaret edilen Thermai Theseos'ta antik tiyatronun oturma sıralarını, duvarlarının bir bölümünü ve etrafa saçılmış mermer parçalarını gördüğünü yazmaktadır.⁶

Barclay Vincent Head 1901'de Silandos hakkında Ramsay ve Buresch'in fikirlerini derlemiştir. Imhoof-Blumer'in 1897 yılında yayımlanan “*Lydische Stadtmünzen: neue Untersuchungen*” isimli çalışmasında yer alan bir sikke tipinden⁷ yola çıkarak Silandos'un Katakekaumene bölgesinde yer aldığını⁸ ve Hermos Nehri'ne bakan dağlık bir yörede kurulmuş olabileceğini belirtmiştir.⁹

1960'lı yıllardan itibaren Peter Hermann ve daha sonra Christian Naour, Georg Petzl, Cumhur Tanrıver ve Hasan Malay'ın çalışmaları bölgenin tarihine ışık tutmuştur. Modern araştırmalarla birlikte Thermai Theseos'un Silandos'a bağlı bir yerleşim olduğu görüşü ağırlık kazanmıştır.¹⁰ Bunun yanı sıra yapılan yüzey araştırmalarıyla birlikte Silandos'a ait yazıtların tespiti yapılmış ve bu yazıtlar

⁴ William Mitchell Ramsay, **The Historical Geography of Asia Minor**, Hodder and Stoughton, Londra, 1890, s. 122; Barclay Vincent Head, **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Greek Coins of Lydia**, Londra, 1901, s. 113.

⁵ Karl Buresch, **Aus Lydien: Epigraphisch-Geographische Reisefruchte**, Teubner, Leipzig, 1898, s. 199; Head, **a.g.e.**, s. 114.

⁶ Hasan Malay, “Katakekaumene'de Yerleşimler, Yerel Dinler ve Tapım Merkezleri”, **Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 2006, s. 21.

⁷ Friedrich Imhoof-Blumer, **Lydische Stadtmünzen: Neue Untersuchungen**, Cenevre / Leipzig, 1897, s. 145; Head, **a.g.e.**, s. 114.

⁸ Head, **a.g.e.**, s. 24.

⁹ Head, **a.g.e.**, s. 115.

¹⁰ Malay, **a.g.e.**, s. 21.

genellikle Manisa ve Uşak müzelerine taşınmıştır. Kentin antik edebi kaynaklarda hiç bahsedilmemesi edinebildiğimiz bilgiyi sınırlamış ve kente ait epigrafik ve numismatik kaynakların önemini daha da artırmıştır.¹¹

Bu tezle birlikte Silandos’la ilgili modern araştırmalar, yazıtlar ve tezin ana konusunu oluşturan sikkeler tek bir çalışma altında ilk kez toplanmıştır. Antik edebi kaynaklar kentin bulunduğu bölgenin tarihi coğrafyasıyla ilgili bilgiler sağlamış, oluşturulan yazıt ve sikke kataloğuyla birlikte kente ait buluntular detaylı bir şekilde incelenmiş ve modern araştırmalarla birlikte Silandos’un tarihi ele alınmıştır.

Sikke kataloğunun oluşturulmasında **Roman Provincial Coinage RPC II, III, IV.2, VI** ve online kataloğu, **Dane Kurth–Greek and Roman Provincial Coins Lydia, A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum Greek Coins of Lydia, Sylloge Nummorum Graecorum The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum, Sylloge Nummorum Graecorum Sammlung Leypold Kleinasiatische Münzen der Kaiserzeit Vol. I-II, Sylloge Nummorum Graecorum Staatliche Münzsammlung München, Sylloge Nummorum Graecorum Katalog der Sammlung Jean Pierre Righetti im Bernischen Historischen Museum, Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 10 The Yavuz Tatiş Collection Part 1 Ionia Lydia, Sylloge Nummorum Graecorum Turkey 11 The Çetin Erdem Collection Lydia and Phrygia, Sylloge Nummorum Graecorum Münzsammlung der Universität Tübingen, Hans von Aulock Sylloge Nummorum Graecorum Deutschland Sammlung Heft 8, Hans von Aulock Sylloge Nummorum Graecorum Sammlung Heft 17 Nachträge 3, John Aiello Collection of Roman Egyptian Coins, The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society, Peter Robert Franke – Roma Dönemi’nde Küçükasya, Friedrich Imhoof-Blumer–Monnaies Grecques, Griechische Münzen, Lydische Stadtmünzen, Kleinasiatische Münzen, Ancient Bronze Coinage of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection, Ancient Greek Bronze Coins from the Lindgren Collection, T.E. Mionnet–Description de médailles antiques Grecques et Romaines tome quatrieme de L’Imprimerie**

¹¹ Josef Keil, “Mokadene”, **Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, C. XV,2, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1932, s. 2513.

de Tetsu, **Description de médailles antiques Grecques et Romaines avec leur degré de rareté et leur estimation** Série Suppl. tome 7 volume 2, Mehmet Önder–Manisa Müzesi’ndeki Lydia Bölgesi Şehir Sikkeleri, Oğuz Tekin–Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu, **Inventaire Sommaire de la Collection Waddington, The Weber Collection Volume III Greek Coins** gibi kataloglar taranmış ve bunların yanı sıra **Coin Archives, Forum Ancient Coins, RPC Online, Theoi** ve **Wildwinds** gibi çevrimiçi kaynaklar kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KENTİN TARİHİ COĞRAFYASI

2.1. Coğrafi Konum

Roma Dönemi'nde Provincia Asia'ya bağlı Lydia bölgesi kentlerinden biri olan Silandos¹³, günümüzde Manisa'nın Selendi ilçesinin yaklaşık 4 km batısındaki Karaselendi köyünün¹⁴ bulunduğu yerde kurulmuştur. Kentin harabelerinin bulunduğu Karaselendi köyü Kula'nın kuzeyindeki dağlık yörededir ve yanında Selendi Çayı akmaktadır. Köyün yerleşimi kuzeybatıda Avlaşa, batıda Yukarı Güllüce ve güneyde Mıdıklı köyleriyle sınırdır. Doğuda ise Selendi ilçesinin merkezi vardır.

Kentin Roma dönemindeki sınırları arkeolojik kazıların yetersiz olması ve antik edebi kaynaklarda hiç bahsedilmemesi¹⁵ nedeniyle tam olarak tespit edilememektedir; bununla birlikte sikkelerde nehir tanrısı Hermos'un kullanılmış olması, kentin topraklarının en azından bir kısmının Hermos Nehri'ni kapsadığının işaretidir.¹⁶

Karselendi köyünü kentin merkezi olarak ele aldığımızda Roma döneminde Silandos, Sardeis (Sart) ve Kotiaieion (Kütahya) arasındaki ticaret yolunun üstündeydi.¹⁷ Selendi Çayı'nın solunda kalan Saittai (Sidas), Silandos'un batısında yer almaktaydı ve aralarında Tarsi (Çamlıca/Köleköy) ve Tamasis (Selmanhacılar)

¹³ Arnold H.M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, 2. Baskı, Clarendon Press, Oxford, 1971, s. 394.

¹⁴ Bkz. Lev. 4, Res. 1.

¹⁵ Keil, *RE*, s. 2513.

¹⁶ *TAM V*,1: Silandus.

¹⁷ Cumhuriyet Tanrıver, "Antik Devirde Hermos (Gediz) Vadisinde Şehirleşme", *Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu*, 2006, s. 186.

köyü vardı. İki nehir arasında kalan bu bölge Peter Herrmann tarafından Saittai topraklarına, Christian Naour tarafından Silandos topraklarına atfedilmiştir.¹⁸ Selmanhacılar'da yer alan Tamasis'in Saittai'a ait olduğu bilinmektedir; dolayısıyla bu bölgenin önemli bir kısmı Roma döneminde Saittai topraklarına dahil olduğu düşünülebilir.¹⁹ Güneyde Tabala (Yurtbaşı / Davala) ve Silandos'la arasında Thermai Theseos (Şehitli) bulunmaktaydı. Güneydoğuda Bagis (Güre) ve doğuda Temenothyrai (Uşak) ise Silandos'un diğer komşu kentleriydi.²⁰

2.2. Bölgenin İklimi ve Geçim Kaynakları

Ege'nin ılıman iklimi tarih boyunca bölgenin tarımsal üretimindeki verim ve çeşitliliği artırmıştır. Yapılan araştırmalar bölgenin bugünkü sıcaklık ve yağış değerlerinin antik dönemden günümüze kadar olan süreçte fazla bir değişim göstermediğini belirtir.²¹ Lydia genelinde yazlar sıcak ve kurak, kışlar ılık ve yağışlı geçmekteydi;²² bununla birlikte Silandos'un da içinde bulunduğu kuzeydoğu Lydia dağlık bir coğrafyaya sahip olması nedeniyle kışları daha serin yazları ise daha ılıman bir iklime sahipti.²³

Kentin su kaynağı konusundaki en büyük şansı Lydia bölgesindeki pek çok kente hayat veren Hermos Nehri²⁴ ve onun kollarından biri olan Selendi Çayı'na yakınlığıydı. Günümüzde Hermos Nehri ve Silandos'un batısındaki Hyllos Çayı'nda

¹⁸ Peter Thonemann, "Three Notes on Lydian Saittai", **Philia 3**, Ed. Mustafa Adak – Thomas Corsten – Koray Konuk – Konrad Stauner – Burak Takmer – Peter Thonemann, Kabalcı Yayınevi, 2017, s. 189.

¹⁹ Thonemann, **a.g.e.**, s. 189.

²⁰ Bkz. Lev. 2, Harita .

²¹ Murat Aktaş, "Erken Lydia Dönemi Tarihi ve Arkeolojisi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın, 2019, s. 16.

²² Christopher H. Roosevelt, **Lydia Arkeolojisi. Gyges'ten Büyük İskender'e**, Çev. Hilal G. Çatak, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, s. 76.

²³ Roosevelt, **a.g.e.**, s. 77.

²⁴ Malay Hasan, "Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu", **Ege Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi 2**, 1983, s. 52; Zeynep Sencan Altınoluk, "Sikkelerin Işığında Küçük Asya'da Irmak Tanrıları" Yayınlanmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2005, s. 48; Aslı Akçura, "İsmail Akçura Koleksiyonu'ndan Bir Grup Lydia Sikkesi" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2019, s. 43.

balığın bulunuyor olması²⁵ kentin besin ihtiyacının bir kısmını bölgedeki su kaynaklarından sağlamış olabileceğinin işaretidir.

Lydia Krallığı döneminden itibaren yünlü kumaş dokumacılığı, parfüm üretimi ve metal işçiliği bölgenin gelişmiş endüstri kollarıydı.²⁶ Silandos'un endüstrisine dair herhangi bir kaynak bulunmasa da hayvancılık mutlaka olmalıydı; muhtemelen bölgenin genelinde olduğu gibi günümüzde de yaygın olan koyun ve keçi ağırlıklı olmak üzere küçükbaş hayvancılık yapılmış olduğu varsayılabilir. Hayvancılıkla paralel olarak tekstil ve deri gibi çeşitli sanayi ürünlerinin özellikle Silandos'un batısındaki Saittai kentinde üretildiği bilinmektedir.²⁷ Nitekim kentin Kula'nın dağlık yöresinde olması²⁸ tarım yetiştiriciliğini engellediği gibi hayvan sürülerinin otlatılması adına kolaylık sağlayacak bir unsurdu.²⁹

Thermaï Theseos'ta bulunan bir Hermos adağının üstünde görülen boğa figürü Silandos'ta büyükbaş hayvancılığın az da olsa var olabileceğinin işaretidir.³⁰ Malay'ın aktardığına göre yazıtı diktiren kişi hayvan ya da hayvanlarının iyileşmesi için nehir tanrısı Hermos'tan yardım istemektedir.³¹

Kente ait 4 sikke serisinde Kore ve Demeter gibi tarımla ilgili tanrıçaların buğday ve haşhaşla birlikte tasvir edilmiş olması, hayvancılığın yanı sıra besin ihtiyacını karşılayabilecek miktarda kuru tarım yapılmış olabileceğinin göstergesidir.³²

²⁵ Roosevelt, **a.g.e.**, s. 84.

²⁶ David Magie, **Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ**, Princeton University Press, New Jersey, 1950, s. 34-46; Malay, **a.g.e.**, s. 50-61; Tanrıver, **a.g.e.**, s. 178.

²⁷ Tanrıver, **a.g.e.**, s. 185; Peter Thonemann, **The Lives of Ancient Villages. Rural Society in Roman Anatolia**, Cambridge University Press, Cambridge, 2022, s. 5-6.

²⁸ Gümümüzde Selendi ilçesinin deniz seviyesinden yüksekliği 431 metredir.

²⁹ Roosevelt, **a.g.e.**, s. 85.

³⁰ Yazıt Kat. No 77.

³¹ Peter Herrmann – Hasan Malay, “New Documents from Lydia”, **ETAM 24**, Viyana, 2007, s. 103, no. 76 (Thermaï Theseos).

³² Sikke Kat. No 15, No 22, No 48 ve No 52.

Silandos'un Katakekaumene (Kula) volkanik bölgesinin kuzeyinde yer alması toprağın mineral bakımından verimli arazilere sahip olmasını sağlamıştır.³⁵ Strabon bu bölgede yetişen üzümlerle yapılan şaraplardan övgüyle söz etmiş ve bunlardan en kalitelisinin Katakekaumene şarapları³⁶ olduğundan bahsetmiştir.³⁷ Bağcılığın Silandos için önemi kentin sikkelerinde de karşımıza çıkmaktadır. 3 sikke serisinde³⁸ şarap tanrısı Dionysos'un; 3 sikke serisinde de³⁹ üzüm salkımının kullanımı görülmektedir. Sarhoşluğuyla bilinen Silenos'un da mitolojik bir karakter olarak kentin sikkelerinde hem ön yüz⁴⁰ hem de arka yüzde⁴¹ yer alması kentteki bağcılığın önemli bir işaretidir. Bölgenin engebeli hali göz önüne alındığında Silandos'taki bağcılığın dağ yamaçlarında yapılmış olduğu tahmin edilebilir.

İmparator Domitianus döneminde bölgedeki bağcılık faaliyeti adına önemli bir gelişme yaşanmıştır. Bu dönemde Roma'da yaşanan hububat kıtlığının nedeni bağcılığın yaygınlaşması olarak görülmüş ve bir kararnameyle bağcılık sınırlandırılmıştır.⁴² Karara göre eyaletlerdeki asma kütükleri kökünden sökülecek ve bağcılık yarı yarıya azaltılacaktı. Provincia Asia'nın üzüm üretimini ciddi bir şekilde etkileyecek bu karara karşı M.S. 92 yılında Smyrnalı hatip Skopelianos, İmparator'u

³⁵ Malay, **a.g.e.**, s. 51; Akçura, **a.g.e.**, s. 43.

³⁶ Katakekaumenites şarabı.

³⁷ Strabon, **Geographika - Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap XII-XIII-XIV**, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2018, XIII. 628; XIV. 650; Malay, **a.g.e.**, s. 52; Roosevelt, **a.g.e.**, s. 83; Akçura, **a.g.e.**, s. 24.

³⁸ Sikke Kat. No 24, No 27 ve No 65.

³⁹ Sikke Kat. No 7, No 12 ve No 35.

⁴⁰ Sikke Kat. No 7, No 8, No 9, No 12, No 29 ve No 35.

⁴¹ Sikke Kat. No 8.

⁴² Suetonius, **On İki Caesar'ın Yaşamöyküsü**, Çev. Güngör Varınlıoğlu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2017, Dom. VII; John Devreker, "Les Orientaux au Senat romain d'Auguste a Trajan", **Latomus** 41, 1982, s. 513; Aytun Yazgı, "Flavius Hanedanı'nın (MS. 69-96) Anadolu Eyalet Yönetimi ve Ekonomi Politikası", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, C. XV, Sayı 23, 2017, s. 177.

kararından vazgeçirtmek adına Roma'ya gönderilmiştir.⁴³ Hatibin çabaları sonucunda İmparator, Provincia Asia'yı bu karardan muaf tutmuştur.⁴⁴

2.3. Arkeolojik Kalıntılar

Karaselendi köyünde tez kapsamında yapılan gezi sonucunda mevcut antik kent kalıntıları fotoğraflanmıştır. Kalıntıların bir kısmı köyün içinde mevcutken bir kısmı da zaman içinde köylüler tarafından köye yakın tarla ve bahçelerden getirilmiştir.⁴⁵ Özellikle antik yerleşimden geriye kalan yekpare taşlar evlerin yapımında yapı taşı olarak kullanılmıştır.⁴⁶ Kalıntılarda Dor,⁴⁷ İon⁴⁸ ve Korinth⁴⁹ sütun ve sütun başlıklarının izleri görülmektedir.

Köyde bir adet tümülüslerin tepesine yerleştirilen mantar tipi *phallos* taşı tespit edilmiştir.⁵⁰ Bu tip taşlar Anadolu coğrafyasında özellikle Lydia bölgesinde M.Ö. 6. yüzyıldan Roma İmparatorluk Dönemi'ne kadar mezar *cippus*'ları olarak kullanılmışlardır. Tam olarak neyi temsil ettiği bilinmemekle birlikte genel görüşe göre bu taşlar bereketi ve yeniden doğuşu simgelemektedir.

Karaselendi Mahallesi Camii'nde antik yerleşimden kalan sütunlar kullanılmıştır.⁵¹ Yine köyün muhtelif yerlerinde yivli blok taşlar,⁵² sütunlar,⁵³ sütun başlıkları⁵⁴ ve lahitler⁵⁵ görülmektedir. Köyün en dikkat çekici kalıntılarından biri ise

⁴³ Philostratos, *Vitae Sophistarum*, Ed. C. L. Kayser, Leipzig, 1871, 520-522; Michael Rostovtzeff, *The Social and Economic History of The Roman Empire*, Oxford University Press, 1926, s. 189; Magie, *a.g.e.*, s. 580; Devreker, *a.g.e.*, s. 513; Yazgı, *a.g.e.*, s. 177.

⁴⁴ Yazgı, *a.g.e.*, s. 177.

⁴⁵ Bkz. Lev 4, Res. 4.

⁴⁶ Bkz. Lev. 13, Res. 15.

⁴⁷ Bkz. Lev. 7, Res. 8.

⁴⁸ Bkz. Lev. 7, Res. 7.

⁴⁹ Bkz. Lev. 10, Res. 11.

⁵⁰ Bkz. Lev. 4, Res. 2.

⁵¹ Bkz. Lev. 9, Res. 10.

⁵² Bkz. Lev. 13, Res. 14.

⁵³ Bkz. Lev. 6, Res.6; Lev. 11, Res. 12 ve Lev. 12, Res. 13.

⁵⁴ Bkz. Lev. 7, Res 7 ve Lev. 7, Res. 8.

⁵⁵ Bkz. Lev. 6, Res. 5.

Bizans dönemine tarihlendirilen mermer üzerine işlenmiş olan tavus kuşu kabartmasıdır.⁵⁶ Bu kabartmanın dini yapıya ait bir kemer ya da nişin parçası olması olasıdır. Bunun yanı sıra Roma dönemine tarihlendirebileceğimiz bir frizin dış kesimi parçası⁵⁷ bulunmaktadır.

⁵⁶ Bkz. Lev. 5, Res. 3.

⁵⁷ Bkz. Lev. 8, Res. 9.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KENTİN SİYASİ VE SOSYAL TARİHİ

3.1. Roma Dönemi Öncesinde Silandos

3.1.1. Kuruluş

Silandos’a ait ilk sikkeler İmparator Domitianus dönemine (M.S. 81-96) tarihlendirilmektedir. Bu dönemde Domitianus ve Domitia adına basılan sikkeler Silandos adının geçtiği en eski kaynaklardır.⁶⁴ Silandos’un yanı sıra Bagis ve Iulia Gordos da bu dönemde sikke darp etmeye başlayan diğer Lydia kentleriydi.⁶⁵ Tüm bu kentler belki Domitianus döneminden biraz daha erken bir tarihte, Augustus dönemiyle birlikte kentleşmeye başlamışlardı.⁶⁶ Milattan önceki yüzyıllarda ise Silandos, muhtemelen kent sayılamayacak kadar küçük bir kasaba olarak varlığını sürdürmüştü.⁶⁷

Yörede bulunmuş olan bir mil taşında Silandos’tan “Mokadene’nin *Metropolis*’i” olarak bahsedilmektedir.⁶⁸ Bununla birlikte komşu kent Temenothyrai’nın Mokadene *Metropolis*’i;⁷⁰ Silandos’un güneybatısındaki Thermai Theseos’un ise Mokadene *kōmē*’si olarak geçtiği görülmektedir.⁷² Buna göre kendini Mokadene’nin *kōmē*’si ya da kenti olarak gösteren tüm bu yerleşimler, Kula’nın

⁶⁴ Sikke Kat. No 38, No 39, No 40, No 41, No 42 ve No 43.

⁶⁵ Tanrıver, **a.g.e.**, s. 187.

⁶⁶ Tanrıver, **a.g.e.**, s. 187.

⁶⁷ Thonemann, **a.g.e.**, s. 11.

⁶⁸ Yazıt Kat. No 1; **TAM V**,1 47,a; **TAM V**,1 47,b.

⁷⁰ Hasan Malay, “A New Inscription Concerning the Lakimeni, Hodeni, Mokadene and Ankyrani”, **Epigraphica Anatolica** 1, 1983, s. 27.

⁷² Hans Kaletsch, “Mokadene”, **Der Neue Pauly**, Ed. Hubert Cancik / Helmuth Schneider, C. XIII, J.B. Metzler Verlag, Stuttgart / Weimar, 2000, 378-379; Tanrıver, **a.g.e.**, s. 186.

kuzeydoğusunda farklı yerlerde bölünmüş halde varlığını sürdürmekteydi.⁷³ Mokadene adının bir *dēmos*'u mu yoksa yalnızca bir bölgeyi mi temsil ettiği henüz bilinmemektedir.⁷⁴ Antik edebi kaynaklardan herhangi bir bilgiye sahip olmadığımız Silandos'un, Kula'nın kuzeyinde ve merkezden oldukça uzakta bir yerleşim olarak, Hellenistik Dönem'den çok daha öncesine dayanan *Asia* sistemine⁷⁵ göre organize olup gelişmiş olması muhtemeldir.

3.1.2. Erken Dönem

Kentin Roma döneminden önce nasıl bir yapıya sahip olduğuna dair bilginiz oldukça sınırlıdır. Kuşkusuz pek çok *Asia Minor* kenti gibi kırsal bir topluluk olarak zamanla nüfusunu artırmış, sivil örgütlenmesini geliştirmiş ve ticaret hacmini genişletmişti. Magie bölgedeki kırsal toplulukların bu gelişim sürecini *Asia* sistemi olarak ele almaktadır.

Asia sisteminde kırsal merkezler, pazar kasabaları olarak hizmet vermekteydi ve içinde yaşadığı topluluğun dini, siyasi ve ekonomik örgütlenmesini oluşturmuyordu.⁷⁶ Bu yerleşimlerden bazıları zamanla özgür kent devletlerinin mülkiyetine geçmişken diğerleri kendi sivil örgütlenmesini geliştirmeye devam etmiş ve böylelikle Roma'nın egemenliğinde dahi bu kırsal topluluklar var olmaya devam etmişlerdir.⁷⁷

Hellenistik Dönem'e gelindiğinde kırsal toplulukların "köy muhtarı" ve "yargıç" gibi unvanlara sahip kendi memurları vardı.⁷⁸ Bu görevliler topluluk işlerinin yürütülmesiyle görevlendirilirken, Hellenistik kültürün etkisi güçlendikçe kamu işleriyle ilgili kararlar köylülerin kendilerine verildi.⁷⁹ Köylüler krala toprağın sahibi olduğu için ödeme yapıyordu; fakat kral tarafından özel bir toprak sahibine

⁷³ RPC VII.I: s. 161.

⁷⁴ Silandos'un kuzeyindeki Demirci'de bulunan bir yazıtta Mokada *dēmos*'u yalnızca bir yazıtta geçmektedir ve Mokadene ile ilişkilendirilmesi şüphelidir (SEG 33, no. 1004).

⁷⁵ Magie, *a.g.e.*, s. 143.

⁷⁶ Magie, *a.g.e.*, s. 143; Jones, *a.g.e.*, s. 38.

⁷⁷ Magie, *a.g.e.*, s. 143; Jones, *a.g.e.*, s. 38.

⁷⁸ Magie, *a.g.e.*, s. 143.

⁷⁹ Magie, *a.g.e.*, s. 143.

kiralanan köyler söz konusu olduğunda krala olan ödeme toprak sahibinin yükümlülüğüne giriyordu; bununla birlikte toprak sahibi de bunun için köylülerin parasını ve emeğini almış alıyordu.⁸⁰

Bu kırsal topluluklar Roma döneminde kendi memurlarına sahip ve kendi işlerini yöneten özgür köylülerden oluşmaktaydı.⁸¹ Hellenistik Dönem’de de bir dereceye kadar durum böyle olsa da, hem kralların toprakları hem de bireysel toprak sahiplerinin mülkleri, mülk sahibine para veya ürün olarak kira ödeyen serfler tarafından ekiliyordu.⁸² Bu nedenle herhangi bir sahiplerinin olmaması bakımından kölelerden farklıydılar. Başka yerlere göç edebilirlerdi ancak yine de başlangıçta kayıtlı oldukları köy topluluklarının üyeleri olarak kabul ediliyorlardı.⁸³

Nitekim kendini Mokadene’nin kentleri olarak tanıtan kentler böyle bir süreçten geçmiş olabilirler; bununla birlikte Silandos’un bulunduğu yer olan Kula’nın kuzeyindeki dağlık yöreye ne zaman yerleştiklerine dair elimizde net bir kaynak yoktur. Bu kentlerin örgütlenmelerine ilişkin bilgilerimizin büyük bir kısmı Roma döneminde onlar hakkında bilinenlerden yola çıkılarak yorumlanmaktadır.⁸⁴

Geç Hellenistik Dönem’de Silandos’un bulunduğu bölgede Mysialılar yaşamaktaydı.⁸⁵ Kentin harabelerinin olduğu Karaselendi köyü civarında bulunan ve Akçura Koleksiyonu’nda korunmakta olan M.Ö. 2.-1. yüzyıla tarihlenen bir dekrette,⁸⁷ Abbaitis’te (Simav Çayı çevresi) yaşayan Mysialıların meclisle birlikte aldıkları kararda Philomelos adındaki bir kişinin yaptığı güzel işlerden dolayı ölümünden sonra onurlandırıldığı görülmektedir.⁸⁸

⁸⁰ Magie, **a.g.e.**, s. 143.

⁸¹ Magie, **a.g.e.**, s. 143.

⁸² Magie, **a.g.e.**, s. 143.

⁸³ Magie, **a.g.e.**, s. 143.

⁸⁴ Magie, **a.g.e.**, s. 143.

⁸⁵ Bkz. Lev. 1, Harita 1 .

⁸⁷ Yazıt Kat. No 2.

⁸⁸ Hasan Malay – George Petzl, “Posthumous Decree for Philomelos, Son of Ophelas, Issued by the Council and the People of The Mysoi Abaitai”, **Epigraphica Anatolica** 36, 2003, s. 19-23.

“Abbaitis’deki Mysialıların Meclis ve Halkı şu kararı verdi: Seçkin bir aileden gelen, çocukluğundan itibaren iyi ve disiplinli bir eğitim alan ve her konuda öncü olmayı öğrenen, yetişkinlik çağına eriştiğinde basiretli kisiliği ile temayüz eden, vatani uğruna aldığı görevleri ve üstlendiği resmî hizmetleri nedeniyle iyilik kaynağı olan ve iyilikseverlikten hiç kaçınmayan, özel yaşamında da sağlam karakteri ve hakkaniyeti ile dikkati çeken ve kendi maddi imkanları ile cömertçe katkılar sağlayan, insanlara karşı adil, tanrılara karşı dindar davranan, demos’u sık sık onurlandıran (taçlandıran) ve bu nedenle kendisi de onurlandırılan, mükemmel vatandaşımız, Ophelas oğlu Philomelos vefat etmiş bulunduğu için Meclis ve Halk şu kararı verdi: (Philomelos’un) taze dallardan yapılmış bir çelenkle onurlandırılmasına ...”⁸⁹

Mysoi Abbaitis’lilerin dekretinden anlaşılacağı üzere toplululuk burada *boulē* ve *dēmos*’a sahipti.

3.1.3. Makedonlar

Büyük İskender’in ölümünün ardından M.Ö. 321 yılında generaller arasında yapılan anlaşmayla Lydia, Hellespontos ve Phrygia bölgeleri Antigonos Monophthalmos’a bırakılmıştı. Antigonos döneminde Lydia satrabı Klitos’un M.Ö. 319’da Pers garnizonlarının kovulduğu kentlere Makedon askerleri yerleştirmesiyle birlikte Lydia’da bir kolonizasyon süreci başladı.⁹⁰

Bölgenin Hellenistik savaşlar sürecinde stratejik öneminin yanı sıra tarımsal zenginliklere de sahip olması kolonizasyonun ağırlık merkezi olmasında rol oynamaktaydı. *Katoikoi* ya da *katoikia* olarak adlandırılan bu koloniler çoğunlukla Makedon askerler tarafından kuruldular.⁹¹ Bu koloniler bölgede yaşayan halkları sindirmek, yolları korumak ya da bir sınır bölgesinin garnizonu olmak gibi özel bir amaca hizmet ediyorlardı.⁹² Bu sebeple güvenliğe önem veren diadokhlar geçmiş

⁸⁹ Yazıt için Malay’ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Malay – Petzl, **a.g.e.**, s. 19-23).

⁹⁰ Tanrıver, **a.g.e.**, s. 181.

⁹¹ Tanrıver, **a.g.e.**, s. 182.

⁹² Tanrıver, **a.g.e.**, s. 182.

dönemden daha fazla koloni kurdular.⁹³ Billows, Büyük İskender'in ölümünün ardından vatanına geri dönmeyen ve *Asia Minor*'daki kolonileri kurmak üzere kullanılan yaklaşık 20.000 Makedon askerin olduğunu tahmin etmektedir.⁹⁴

Silandos'un çevresinde bulunan yazıtlarda da *katoikia* kullanımı görülmektedir.⁹⁵ Silandos'un batısında, Saittai'nin doğusunda kalan Tamasis köyünde⁹⁶ bulunan ve M.Ö. 1. yüzyıla tarihlendirilen bir yazıtta rahip ve *Asiarkhos* olan Tiberius Iulius Damas;⁹⁷ Silandos'un güneyindeki Thermai Theseos'ta bulunan ve M.Ö. 1. yüzyıl ila M.S. 1. yüzyıl arasına tarihlendirilen bir yazıtta Metrophanton ve Tateis;⁹⁸ Silandos'un güneybatısında kalan Kalburcu'da M.Ö. 45/44 yılına tarihlendirilen bir yazıtta⁹⁹ Hermokrates'in oğlu Zenon'u onurlandırdırılmıştır. Üç yazıtta da *katoikia* tanımı geçmektedir. Yine Thermai Theseos'ta bulunan ve M.S. 2. ve 3. yüzyıllara tarihlendirilen bazı yazıtlarda Makedon kökenli isimlerin kullanılıyor olması bölgedeki Makedon etkisinin varlığını devam ettirdiğini göstermektedir. Bunlardan biri M.S. 150-200 yıllarına tarihlendirilen adaktır;¹⁰⁰ diğeri ise M.S. 231/232 yılına tarihlendirilen mezar yazıtıdır.¹⁰² Her iki yazıtta da Makedon kökenli Amyntas ismi geçmektedir.

⁹³ G.M. Cohen, *The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor*, Berkeley / Los Angeles / Oxford, 1995, s. 63; Tanrıver, *a.g.e.*, s. 182.

⁹⁴ R.A. Billows, *King and Colonists. Aspects of Macedonian Imperialism*, Leiden / New York / Köln, 1995, s. 154-157; Tanrıver, *a.g.e.*, s. 182.

⁹⁵ SEG 57, no. 1220; Naour, "Nouveaux documents du Moyen Hermos", *Epigraphica Anatolica* 5, 1985, s. 72, no. 25.

⁹⁶ Tamasis genellikle Saittai'a bağlı bir köy olarak kabul edilmektedir.

⁹⁷ Yazıt Kat. No 25; Herrmann – Malay, *a.g.e.*, s. 96, no. 68; SEG 57, no. 1220.

⁹⁸ Yazıt Kat. No 79; Naour, *a.g.e.*, s. 72, no. 25 (Thermai Theseos).

⁹⁹ Yazıt Kat. No 24.

¹⁰⁰ Yazıt Kat. No 75; Herrmann – Malay, *a.g.e.*, s. 104, no. 78 (Thermai Theseos).

¹⁰² Yazıt Kat. No 63; Hasan Malay, *Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum*, Viyana, 1994, no. 349.

3.2. Roma Dönemi'nde Silandos

3.2.1. İsim Kökeni ve Kullanımı

Silandos adının nereden geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte oluşumuna göre *Asia Minor* dillerine dayanması muhtemeldir.¹⁰³ Kentin olduğu yerin günümüzde Selendi olarak geçmesi, Silandos adının günümüze kadar korunduğunu göstermektedir.¹⁰⁴ Sikkelerde *ethnikon*'u CIAANΔOC, CIAANA ve CIAANΔEΩN olarak gösterilmiş ve yazıtlarda Silandos ismi *metropolis* 'le¹⁰⁵ birlikte kullanılmıştır. Bu kullanım Roma dönemindeki pek çok kentin kendisini tarif ederken kullandığı bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynaklarda Sardeis “Asia ve Tüm Lydia’nın *Metropolis*’i”, Stratonikeia “Karia’nın *Metropolis*’i”, Kyzikos “En Ünlü *Metropolis*”, Laodikeia ve Tralleis “*Asia Metropolis*’i” olarak kendilerini isimlendirmişlerdir. Böylelikle Mokadene’nin iki merkezi olarak Temenothyrai ve Silandos da kendilerini “Mokadene *Metropolis*’i” olarak tanımlamışlardır.¹⁰⁶

M.S. 299/302 yılına tarihlendirilen bir mil taşında Silandos ve Mokadene isimleri geçmektedir.¹⁰⁷ Kireç taşından kullanılarak yapılmış olan bu mil taşı 1.76 metre yükseliğinde 0.28 m kalınlığındadır ve “Mokadene’nin *Metropolis*’i Silandos Kenti”¹⁰⁸ yazmaktadır; bununla birlikte kent, *megistē*¹⁰⁹ ve *lamprotatē*¹¹⁰ gibi unvanlarla onurlandırılmıştır.¹¹¹

¹⁰³ Ludwig Büchner, “Silandos”, *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, C. IIIA,1, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1927, s. 1.

¹⁰⁴ Silandos dışında diğer Lydia kentlerinin (Gordos-Gördes, Iaza-Ayazören) de adını koruyabildiği görülmektedir (Thonemann, *a.g.e.*, s. 21).

¹⁰⁵ Metropol, ana kent; vatan (Güler Çelgin, *Eski Yunanca Türkçe Sözlük*, Alfa Yayınları, Ankara, 2018, s. 507).

¹⁰⁶ Magie, *a.g.e.*, s. 636-637.

¹⁰⁷ Yazıt Kat. No 1; TAM V,1 47,a; TAM V,1 47,b.

¹⁰⁸ μητρόπολις τῆς Μοκαδηνῆς.

¹⁰⁹ İtibarlı (Çelgin, *a.g.e.*, s. 487).

¹¹⁰ Görkemli (Çelgin, *a.g.e.*, s. 457).

¹¹¹ Yazıt Kat. No 1; TAM V,1 47,a; TAM V,1 47,b.

3.2.2. İdari ve Sosyal Yapı

M.Ö. 133 yılında Pergamon Krallığı'nın vasiyetname yoluyla Roma'ya bırakılmasının ardından Batı Anadolu tamamen Roma'nın hakimiyeti altına girmişti.¹¹² Roma'nın Anadolu'da uyguladığı sistemde atanan bir vali (Lat. *proconsul*), eyaletin (Lat. *provincia*)¹¹³ idarecisi olmaktaydı. *Provincia Asia* Roma *Senatus*'u için sahip olduğu zenginlikle büyük bir öneme sahipti. Bu eyaletin *proconsul*'lüğü yalnızca eski bir *consul*'ün alabileceği prestijli bir makamdı. Mysia, Troas, Aeolis, Ionia, Lydia, Karia, Phrygia'nın bir bölümü ve Girit'in dışındaki Ege adaları gibi geniş ve stratejik bir alanı kapsamaktaydı. Bu nedenle *provincia*'nın yönetimini ve adli işleri kolaylaştırmak adına *conventus*¹¹⁴ adı verilen daha küçük idari birimlere ayrılmıştı.¹¹⁵

M.S. 2. yüzyılda *Provincia Asia* 14 küçük birime bölünmüştü. Bunlar; Kyzikos, Adramytteion, Pergamon, Smyrna, Ephesos, Miletos, Halikarnassos, Alabanda, Kibyra, Philadelpheia, Sardeis, Apamea, Synnada, Philomelion'du.¹¹⁶ Sardeis zamanla *Provincia Asia*'nın başkenti haline gelmiş,¹¹⁷ bununla birlikte Roma dönemi boyunca *conventus*'luk merkezi olma özelliğini korumuştur.¹¹⁸ Bagis, Daldis, Iulia Gordos, Kharakipolis, Lora, Maionia, Philadelpheia, Saittai, Tabala ve Silandos gibi Lydia kentleri Sardeis *conventus*'luğuna bağlanmıştır.¹¹⁹

¹¹² Malay, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹³ *Provincia* kavramı günümüzde genellikle eyalet olarak karşılık bulmaktadır; fakat Romalılar için bölgedeki *magistratus*'un görev, yetki ve eylem sahasını belirtmek için kullanılmaktaydı.

¹¹⁴ Mahkeme bölgeleri (Tanrıver, **a.g.e.**, s. 187).

¹¹⁵ Maria Paz de Hoz, **Die lydischen Kulte im Lichte der griechischen Inschriften**, AMS 36, Bonn, 1996, s. 5; Barbara Zajac 2020, "Small Change in the Roman Provincial World. Bronze Denominations in the Province of Asia between 96 and 138 AD", **Pecunia Omnes Vincit**, Kraków, 2020, s. 31.

¹¹⁶ G.P. Burton, "Proconsuls, Assizes and the Administration of Justice under the Empire", **The Journal of Roman Studies** 65, 1975, s. 92-94; Christian Habicht, "New Evidence on the Province of Asia", **The Journal of Roman Studies** 65, 1975, s. 67-70; Zajac, **a.g.e.**, s. 31.

¹¹⁷ Malay, **a.g.e.**, s. 6.

¹¹⁸ Roma döneminde Lydia bölgesi için bkz. Lev. 3, Harita 3. (Heinrich Kiepert, **Asia citerior**. **Auctore Henrico Kiepert Berolinensi**, Dietrich Reimer, Berlin, 1903, s. 4).

¹¹⁹ Jones, **a.g.e.**, s. 394; Abdullah Kasım Sonkaya, "Lydia Bölgesi Hellenistik Dönem Mezar Stelleri" Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2019, s. 15.

Lydia'nın Katakekaumene bölgesi, Roma dönemine kadar olan süreçte Büyük İskender'in generalleri arasında yaşanan güç mücadelesinin ve ardından Mithridates Savaşları'nın etkisiyle barış dönemine kadar gelişmemiştir.¹²⁰ Bölgede ele geçen yazıtların fazlalığı özellikle Roma döneminde nüfusun yoğun olduğuna işaret etmektedir.¹²¹ Roma döneminde Lydia'nın en büyük kentlerinden olan Sardeis ve Thyateira'nın nüfusunun 25.000 kişiden fazla olduğu düşünülmektedir.¹²² Silandos'un nüfusu ise diğer küçük Lydia kentleri gibi muhtemelen 5.000-15.000 kişi arasındaydı.¹²³ Böylelikle asıl kentleşme süreci Roma dönemiyle birlikte başlamış ve bu dönemde birçok yerleşme, sanayi ve ticaretin büyümesiyle kent statüsü kazanmıştır. Flaviuslar döneminde, M.S. 96 ila 138 yılları arasında Provincia Asia'daki 129 kentin sikke basmaya başlaması bölgedeki hızlı gelişimin en önemli göstergelerindedir.¹²⁴ Provincia Asia'da kurulmuş olan kentler Roma'nın yönetimi altında iki yüzyıl boyunca zenginleşmişlerdir.¹²⁵ Özellikle dernekler, Lydia ve güneybatı Phrygia'daki kentlerin gelişiminde önemli bir rol oynamıştır.¹²⁶

Silandos'un ilk sikke örnekleri Domitianus (M.S. 81-96) dönemine aittir. Traianus (M.S. 98-117) dönemiyle birlikte sikke basımı devam etmiş ve Lucius Verus (M.S. 161-166), Marcus Aurelius (M.S. 139-161), Commodus (M.S. 177-192), Septimius Severus (M.S. 193-211), Caracalla (M.S. 198-217) ve Geta (M.S. 198-212) dönemlerinde sikke basımı sürmüştür. Silandos sikkelerinin son örnekleri Severus Alexander (M.S. 222-235) dönemine tarihlendirilmiştir.

¹²⁰ Sabine Hübner, "Spiegel und soziale Gestaltungskraft alltaglicher Lebenswelt: Der Kult des Men in Lydien und Phrygien", *Asia Minor Studien* 45, Ed. Elmar Schwertheim – Engelbert Winter, Rudolf Habelt Verlag, Bonn, 2003, s. 182.

¹²¹ Hasan Malay, "Batı Anadolu'da Yerel Tanrılar ve Tapım Merkezleri", *X. Türk Tarih Kongresi*, C. I, Ankara, 1986, s. 392.

¹²² Tanriver, *a.g.e.*, s. 186.

¹²³ Tanriver, *a.g.e.*, s. 186.

¹²⁴ Zajac, *a.g.e.*, s. 31.

¹²⁵ Clive Foss, *Byzantine and Turkish Sardis*, Harvard University Press, Cambridge / Massachusetts / Londra, 1976, s. 2-3; Akçura, *a.g.e.*, s. 71.

¹²⁶ Jones, *a.g.e.*, s. 38; Tanriver, *a.g.e.*, s. 185-186.

Ephesos'ta bulunan bir yazıtta Silandos *dēmos*'u¹³⁰ İmparator Domitianus'u onurlandırmıştır;¹³¹ ancak Domitianus *damnatio memoriae*'a uğradıktan sonra taş, Claudius Agrippa isimli bir *stratēgos*'un aracılığıyla, İmparator Vespasianus'un adı kazanmıştır.¹³²

“Imperator divus Caesar Augustus Vespasianus 'a

[[Imperator Domitianus Caesar Augustus Germanicus 'a]]

*“Marcus Flavius Gillon'un proconsul'lüğü sırasında Silandos demos'u, stratēgos Claudius Agrippa aracılığı ile Asia Birliği'nin Ephesos'taki Augustus'ların tapınağına (adak adadı). Tiberius Claudius Fesinus'un Asia arkhieus'luğu yaptığı sırada”*¹³³

Aşağı Güllüce'de bulunan ve Silandos'a atfedilen bir yazıt, kentteki sosyal yaşam hakkında önemli bilgiler vermektedir.¹³⁴ Yazıtta Gaius Iulius Ailianos'tan *agōnothetēs*, *stephanēphoros* ve *arkhiereus* olarak bahsedilmektedir. Ailianos'un adı Severus Alexander döneminde (M.S. 222-235) basılan sikkelerde de *arkhiereus* ve *arkhōn* unvanlarıyla birlikte kullanılmıştır; dolayısıyla yazıt Severus Alexander dönemine tarihlendirilebilir.¹³⁵

Agōnothetēs'ler kentte yarışma programını düzenleyen yahut denetleyen kişilerdi.¹³⁶ Göreve kendi istekleri doğrultusunda veya *magistratus*'ların arasından tayin edilmiş vatandaşlar olarak gelebilirlerdi.¹³⁷ Sadece bir kez *agōnothetēs*'lik

¹³⁰ Katharina Martin, **Demos, Boule, Gerousia. Personifikationen Städtischer Institutionen auf Kaiserzeitlichen, Münzen aus Kleinasien**, Rudolf Habelt Verlag, Bonn, 2013, s. 120.

¹³¹ <https://epigraphy.packhum.org/text/248456> (Çevrimiçi)

¹³² Yazıt Kat. No 88.

¹³³ Yazıt için Çağ'ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Çisem Çağ, “Roma İmparatorluk Dönemi Küçükasya'sında Bir Kent Memuriyeti Olarak Stratēgos'luk” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya, 2018, s. 142).

¹³⁴ Yazıt Kat. No 48; Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 97, no. 69; **SEG** 57, no. 1221.

¹³⁵ Thonemann, **a.g.e.**, s. 326.

¹³⁶ Aliye Erol-Özdizbay, “Roma İmparatorluk Dönemi'nde Pontus-Bithynia Eyaleti'nde Agon'lar ve Agonistik Sikkeler” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2011, s. 56.

¹³⁷ Erol-Özdizbay, **a.g.e.**, s. 56.

yapmış biri bu onursal unvanı ömrü boyunca taşıyabilirdi.¹³⁸ *Arkhiereus* olarak da görev yapan *agōnothetēs*'ler, imparatorluk otoritesi ve kültüyle yakın ilişki içinde olurlardı.¹³⁹ *Stephanēphoros* olarak seçilen kişiler ise bir yıllık süre boyunca devlet adına tüm törenlerin, oyunların giderlerini karşılamakla görevliydi.¹⁴⁰ Tüm bu memuriyetlerin varlığı kentte *agōn* düzenlenmiş olduğunun işaretlerindendir.

Yazıtın devamında Silandos halkı Ailianos'u dürüst ve onurlu bir adam olarak yaptığı güzel işlerden dolayı onurlandırmaktadır.¹⁴¹ Buradan anlaşılacağı üzere Silandos konseyi ve halkının yanı sıra gezgin sporcular ve sanatçılardan oluşan iki *synodos* vardır. Onların katılımı, aynı zamanda *arkhiereus* olarak da görev yapan Ailianos'un festivalin düzenlenmesinden sorumlu kişi olmasıyla açıklanabilir.¹⁴²

3.2.2.1. Thermai Theseos

Karaselendi köyü dışında Silandos'a bağlı olabilecek Thermai Theseos adında bir yerleşim daha vardır. Roma döneminden itibaren hamam olarak kullanıldığı düşünülen Thermai Theseos'un harabeleri Silandos'un güneybatısındaki Şehitli mevkiindedir. Burası 1842 yılında William John Hamilton tarafından ziyaret edilmiştir.¹⁴⁴ Ziyaret sonucunda Hamilton, Thermai Theseos'ta bulunan hamam kalıntılarını, antik tiyatronun oturma sıralarını, yerleşimin duvarlarının bir bölümünü ve etrafa saçılmış mermer parçalarını gözlemlediğini yazmıştır.¹⁴⁵ Adına basılmış bir sikkesi olmasa da pek çok arkeolojik ve epigrafik buluntuya sahiptir; bu nedenle modern araştırmalarda bazen Silandos'a bağlı bir köy veya kasaba, bazen de kent olarak ele alınmaktadır. Coğrafi konumu gereği Tabala'ya da yakındır ve bu sebeple Şehitli ve çevresinde bulunan yazıtlar genellikle Silandos'a ya da Tabala'ya

¹³⁸ Erol-Özdizbay, **a.g.e.**, s. 56.

¹³⁹ Erol-Özdizbay, **a.g.e.**, s. 120.

¹⁴⁰ Hüseyin Üreten, "Magesia ad Maeandrum ve Artemis Leukophryene: Hellenistik Dönem Kraliyet Mektuplarının Katkılarına Bir Bakış", **History Studies: International Journal of History**, C. IV, Sayı 2, 2012, s. 380-381.

¹⁴¹ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 97, no. 69.

¹⁴² Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 96.

¹⁴⁴ Malay, **a.g.e.**, s. 21.

¹⁴⁵ Malay, **a.g.e.**, s. 21.

atfedilmektedir. Şehitli'deki kalıntıların Thermai Theseos'a ait olduğu, 1896 yılında burada bulunmuş fakat daha sonrasında kaybolmuş olan bir mezar yazıtında görülmektedir.¹⁴⁶

Tez kapsamında Thermai Theseos'ta bulunan 18 yazıt Silandos'tan ayrı bir şekilde ele alınmıştır. Bunlar; 1 *magistratus* listesi,¹⁴⁷ 1 *epigramma*,¹⁴⁸ 1 inşa,¹⁴⁹ 6 adak,¹⁵⁰ 8 onurlandırma¹⁵¹ ve 1 mezar yazıtından¹⁵² oluşmaktadır.

1994 yılında Thermai Theseos'taki hafriyatlarda ortaya çıkan bir yazıtta bir yazıtta *magistratus* listesi yer almaktadır.¹⁵³ Yazıtta her biri iki kişiden oluşan *arkhōn*, *agoranomos* ve *ekdikos*'un isimleri kronolojik sırayla görülmektedir. Listenin korunmuş kısmı M.S. 150/151 ila M.S. 154/155 yıllarını kapsamaktadır. Seçilen memurların bir yıl boyunca daimi memurluk yaptıkları ve sonraki yıllarda aynı memurların farklı bir görevde bulundukları açıkça görülmektedir. Buna göre birinci yılında *agoranomos* olan biri ikinci yılında *arkhōn*, üçüncü yılında ise *ekdikos* olarak hizmet etmekteydi.¹⁵⁴

Magistratus listesinde geçen isimler, Silandos ve Tabala'da görev yapmış hiçbir *magistratus* ismiyle uyuşmamaktadır; buna rağmen Thermai Theseos'un tıpkı Silandos gibi Mokadene'nin bir köyü¹⁵⁵ (Grek. *κώμη*)¹⁵⁶ olduğunun epigrafik kaynaklarla destekleniyor olması¹⁵⁷ listedeki *magistratus*'ların Silandos'ta görev yapmış olma ihtimalini güçlendirmektedir. Bu sebeple *magistratus* listesi de dahil

¹⁴⁶ TAM V,1 71; Malay, a.g.e., s. 21 (Thermai Theseos).

¹⁴⁷ Yazıt Kat. No 70.

¹⁴⁸ Yazıt Kat. No 71.

¹⁴⁹ Yazıt Kat. No 72.

¹⁵⁰ Yazıt Kat. No 73, No 74, No 75, No 76, No 77 ve No 78.

¹⁵¹ Yazıt Kat. No 79, No 80, No 81, No 82, No 83, No 84, No 85 ve No 86.

¹⁵² Yazıt Kat. No 87.

¹⁵³ Yazıt Kat. No 70; Malay, a.g.e., s. 21.

¹⁵⁴ Hasan Malay, "Researches in Lydia, Mysia and Aiolis", ETAM 23, Viyana, 1999, s. 153, no. 180.

¹⁵⁵ Θερμαῖς Θεσέως κώμη τῆς Μοκαδδηνῆς.

¹⁵⁶ Köy; kasaba; bir kentin mahallesi (Çelgin, a.g.e., s. 454).

¹⁵⁷ TAM V,1 71 (Thermai Theseos).

olmak üzere Thermai Theseos'ta bulunan diğer epigrafik kaynaklar, Thermai Theseos'ta bulunduğu ayrıca belirtilerek, Silandos'a ait olarak değerlendirmiştir.

Magistratus listesi Hasan Malay tarafından Grekçeden İngilizceye çevrilmiş ve tablolaştırılmıştır. Tez kapsamında İngilizce versiyonunun Türkçeye çevrilmiş hali şöyledir:¹⁵⁸

Yıl	<i>Arkhōn</i>	<i>Agoranomos</i>	<i>Ekdikos</i>
M.S. 149/150		... Teimotheos oğlu...	... Matreas oğlu Onesimos
M.S. 150/151	Asklepides oğlu Philoneikos Teimotheos oğlu Teimotheos	Kornelios Rhythmos Laelius Nigros	Asklepides oğlu Asklepides Aleksandros oğlu Asklepiades
M.S. 151/152	Kornelios Rhythmos Laelius Nigros	Kriton oğlu Alexandros Kriton oğlu Artemidoros	Asklepides oğlu Damoneikos Teimotheos oğlu Teimotheos
M.S. 152/153	Kriton oğlu Aleksandros Kriton oğlu Artemidoros	I(ulius) Dionysos Deskylos oğlu Preimos	Kornelios Rhythmos Laelius Nigros
M.S. 153/154	I(ulius) Dionysios Deskylos oğlu Preimos	Philetairos oğlu Chryseros Pisides oğlu Apollonios	Kriton oğlu Aleksandros Kriton oğlu Artemidoros
M.S. 154/155	Pisides oğlu Apollonios Philetairos oğlu Chryseros	I(ulius) Threptos Artemas oğlu Phileinos	I(ulius) Dionysios Deskylos oğlu Preimos

Tablo 1: *Magistratus* Listesi.

*Arkhōn*¹⁵⁹ Antik Yunan'da hükümdar, idareci anlamına gelmekle birlikte Roma döneminde *magistratus* yani kamu görevlisi olarak da kullanılmaya

¹⁵⁸ Malay, *a.g.e.*, s. 153, no. 180; SEG 49, no. 1685 (Thermai Theseos).

¹⁵⁹ Çelgin, *a.g.e.*, s. 121.

başlamıştır. *Arkḥōn*'lar kentin yönetiminden sorumlu olan ve seçimle gelen kişilerdi.¹⁶⁰ İsimleri epigrafik ve numismatik buluntularda sıklıkla görülmektedir. *Arkḥōn* kentin en yüksek otoritesiydi; mahkemeler ve askerler de dahil olmak üzere tüm idare kolları ona bağlıydı ve vergilerin Roma'ya doğru bir şekilde teslim edilmesinden sorumluydu.¹⁶¹ İmparatorluk dönemiyle birlikte *arkḥōn*'lar kuradan ziyade seçimle birlikte gelmeye başlamışlardır.¹⁶²

Agoronomos'lar günümüzün zabıta teşkilatıyla kıyaslayabileceğimiz genel düzeni sağlamak ve küçük ticaret işlerinde hileleri önlemekle görevli memurlardı.¹⁶³ Malların alım satımı *agoranomos*'un gözetiminde yapılırdı. Görev genellikle bir kişi tarafından yürütülürdü; ancak bazı kentlerde iki veya üç üyeden oluşan bir kurul vardı.¹⁶⁴

Agoranomos'un görevleri, pazar binalarının bakımını ve hatta inşasını ve ayrıca kendi makamı olan *agoranomion*'un da aralarında bulunduğu diğer bayındırlık işlerini içeriyordu.¹⁶⁵ Fiyatların belirlenmesinden ve kullanılan ağırlıkların doğruluğunun belirlenmesinden de sorumluydu; bundan dolayı asıl endişesi, tedariki ve hatta fiyatından sorumlu olduğu, özellikle gıda ve yağ olmak üzere satışa sunulan eşyalardı. Çok zor ve stresli bir görev olduğu, bir Tralleis vatandaşının bir yıl boyunca hizmet veren ilk ve tek *agoranomos* olduğuyla övünmesinden anlaşılmaktadır.¹⁶⁶

Ekdikos'un görevi halkın hakkını savunmaktı ve kentin avukatlığını yapmaktaydı.¹⁶⁷ Roma idaresi ile kent arasındaki uyumu sağlamasının yanı sıra kentin iç işlerini ilgilendiren konularla da ilgilenirdi. Örneğin, Amisos'ta görev

¹⁶⁰ Malay, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁶¹ Niklaus Dürr, "Unediertes Bronzemedailon (des L. Verus) von Silandos aus Augst", *Schweizer Münzblätter* 9, 1952, s. 10.

¹⁶² Dürr, *a.g.e.*, s. 11.

¹⁶³ Şükrü Özudoğru, "Antik Çağ Kentlerinde Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Ticari İşlevli Bir Mimari Form: AGORA", *Ayrıntı Dergisi*, C. III, Sayı 22, 2015, s. 19.

¹⁶⁴ Magie, *a.g.e.*, s. 645-646.

¹⁶⁵ Magie, *a.g.e.*, s. 645-646.

¹⁶⁶ Magie, *a.g.e.*, s. 645-646.

¹⁶⁷ Malay, *a.g.e.*, 21; Çelgin, *a.g.e.*, s. 249.

yapan bir *ekdikos* meclis tarafından vatandaşa verilmiş bir paranın geri alınması için vali Plinius'a dava açarak kentin çıkarına hareket etmiştir ve savunmasında bu kararını Roma'nın bu tür bağışları yasaklamasına dayandırmıştır.¹⁶⁸

Thermai Theseos'ta bulunan bir yazıt Curtia Flavia Archelais Valentilla adında, *consul* soyundan gelen bir Romalı kadının sağlık ve selameti için bir tanrıçaya adanmıştır.¹⁶⁹ Thermai Theseos'ta büyük araziler işleten bu kadın ve ailesi diğer birçok yazıttan tanınmaktadır.¹⁷⁰ Örneğin, bu kadının adını kaydeden ve üzerinde bir kabartma ve şiir bulunan bir eser şimdi yurt dışındadır.¹⁷¹ Yine büyük arazilere sahip başka bir isim Thermai Theseos'ta bulunan bir mezar yazıtında görülmektedir. M.S. 140/141 yılına tarihlendirilen bu mezar yazıtı köle ailelerinin kurduğu bir *kollēgion*¹⁷² tarafından yaptırılmıştır.¹⁷³ Yazıtta Gaius Iulius Quadratus adında birinin Thermai Theseos'ta büyük arazilere ve çok sayıda köleye sahip olduğundan bahsedilmektedir;¹⁷⁴ böylelikle bölge dışında yaşayan insanların burada büyük topraklara sahip olmasının en açık örneklerinden biri görülmektedir.¹⁷⁵

Silandos'ta bazı dini toplulukların var olabileceğine dair elimizde Thermai Theseos'ta bulunan bir yazıt örneği vardır.¹⁷⁶ Bu örnek alınlıklı ve çelenk süslemeli bir onurlandırma yazıtıdır ve “[*hoi Hēr*] *akleōtai*” adında bir topluluktan söz etmektedir.¹⁷⁷ M.S. 151/152 yılına tarihlendirilen yazıtın çevirisi şöyledir:

“236 yılı, Herakles müritleri kendi yoldaşları [*filancayı*] onurlandırırılar.”¹⁷⁹

¹⁶⁸ Magie, *a.g.e.*, s. 648-649.

¹⁶⁹ Malay, *a.g.e.* s. 22.

¹⁷⁰ Malay, *a.g.e.* s. 22.

¹⁷¹ Malay, *a.g.e.* s. 22.

¹⁷² Dernek.

¹⁷³ Malay, *a.g.e.*, s. 21.

¹⁷⁴ TAM V,1 71; Malay, *a.g.e.*, s. 21 (Thermai Theseos).

¹⁷⁵ Thonemann, *a.g.e.*, s. 334.

¹⁷⁶ Paz de Hoz, *a.g.e.*, s. 70.

¹⁷⁷ Yazıt Kat. No 81.

¹⁷⁹ Yazıt için *Epigraphica Anatolica* 5'teki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Naour, *a.g.e.*, 1985, s. 71, no. 24). (Thermai Theseos).

Müritler, yoldaşlarının ölümü sonrasında cenaze yükümlülüklerini gerçekleştirmişlerdir; bununla birlikte topluluğun delili yalnızca bu mezar yazıtıdır.¹⁸⁰ Muhtemelen bunun gibi mezar yazıtlarını dikmek için oluşturdukları bir fona sahiplerdi.¹⁸¹ Özel bir tarikat topluluğu olabilecekleri gibi, Thyateira veya Daldis'te örneklerinde olduğu üzere halka yarı açık bir *gymnasion* derneği olmaları da muhtemeldir.¹⁸²

Herakles müritlerinin yanı sıra 4 sikke serisinde¹⁸³ Herakles'in tasvir edilmiş olması Phrygia ve Mysia gibi bölgelerin sınırında yer alan Silandos'un bir Lydia kenti olmasının unsurlarından kabul edilebilir.¹⁸⁴ Herakles'in kentteki varlığı Thermai Theseos'un sıcak sularıyla da ilişkilendirilebilir.

Roma döneminde doğal sıcak su kaynakları ve bunlar için yapılan hamam ve kaplıcalar, sağlık amaçlı olarak yoğun bir şekilde kullanılırdı.¹⁸⁵ Bu yapılarda Herakles belki de ruhunun dayanıklılığı ve bedensel dinginliği temsil etmesinden dolayı sıklıkla kullanılmaktaydı.¹⁸⁶ Zamanla sıcak suların koruyucusu olarak Herakles'in yerini sağlık tanrısı Asklepios aldı.¹⁸⁷ Kaplıcaları ziyaret ederek sağlığına kavuşanlar, Herakles ve Asklepios'a adaklar sunarak şükranlarını ifade etmişlerdir.¹⁸⁸ Eskiden Pythia adını taşıyan Yalova Kaplıcası'nda¹⁸⁹ Herakles ve Asklepios'a adak

¹⁸⁰ <https://ancientassociations.ku.dk/assoc/viewing.php?view=resultassoc&id=420&hi=silandos> (Çevrimiçi)

¹⁸¹ <https://ancientassociations.ku.dk/assoc/viewing.php?view=resultassoc&id=420&hi=silandos> (Çevrimiçi)

¹⁸² <https://ancientassociations.ku.dk/assoc/viewing.php?view=resultassoc&id=420&hi=silandos> (Çevrimiçi)

¹⁸³ Sikke Kat. No 11, No 32, No 33 ve No 34.

¹⁸⁴ Efsaneye göre Lydia Krallığı'nın ikinci hanedanı Herakles'in soyundandır (Herodotos, **Tarih**, Çev. Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 2016, I. 7).

¹⁸⁵ Sümer Atasoy, "Yalova Termal Kaplıcaları", **Tarihi ve Çevresiyle Yalova Termal Kaplıcaları**, Ed. Nurhan Atasoy – Naci Görür – Celal Şengör, T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, İstanbul, 2020, s. 48.

¹⁸⁶ Nazlı Yıldırım, "Herakles Hermelerinin Anlamı ve Kullanımı", *Mediterranean Journal of Humanities*, C. II, Sayı 1, Antalya, 2012, s. 231.

¹⁸⁷ Atasoy, **a.g.e.**, s. 48.

¹⁸⁸ Atasoy, **a.g.e.**, s. 49.

¹⁸⁹ Mükerrrem Usman Anabolı, "Olympos Dağı Eteklerindeki Prusa (Bursa) Sikkesindeki Therme ile İlişkili Olarak", **Belleten**, C. LIX, Sayı 226, 1995, s. 583-584.

örnekleri görülmektedir. Tıpkı Pythia’da olduğu gibi Thermai Theseos’la Herakles’in de böyle bir bağı olabilir; buna rağmen kentte Herakles’e adak olarak dikilmiş bir yazıt örneği henüz bulunmamıştır.

3.2.3. Tapınak Mahkemeleri

Silandos ve çevresindeki kentlerin idari yapısında rahiplerin de söz sahibi olduğu ve M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda bölgede dinsel yargılamaların yapıldığı yazıtlarla desteklenmektedir. Özellikle bölgede bulunan adak ve kefaret yazıtlarının içerdiği bilgiler dinler tarihi açısından büyük önem taşımaktadır.¹⁹⁰

Adak yazıtları genellikle bir dileğin gerçekleştirilmesi veya rahipler aracılığıyla verilen tanrısal emrin yerine getirilmesi adına sunulmaktaydı. Bunun yanı sıra işlenen bir suç veya günahın affedilmesi adına rahipler aracılığıyla dikilen kefaret yazıtları da vardı.¹⁹¹ Çeşitli itiraflar içeren bu yazıtlar bölge insanının dini inanışını ve geleneklerini açığa çıkarmasının yanı sıra dönemin sosyal, dinsel, ekonomik ve hukuksal yapısına ışık tutmaktadır.¹⁹² Öyle ki bazı bilim insanları Hristiyan inancındaki günah çıkarma eyleminin kökenini kefaret yazıtlarına dayandırmaktadır.¹⁹³ Kefaret yazıtlarında yer alan suçlar ve cezalar çok çeşitlidir ve bu sebeple standart bir yapıya sahip değildir.¹⁹⁴

Kuzeydoğu Lydia’da yaşayan insanların eğitim durumları ve okuryazarlık oranları hakkında net bir bilgiye sahip olmasak da kefaret yazıtlarında görülen bozuk Grekçe kullanımı, yazıt metinlerinin genellikle diktiren kişi tarafından yazıldığını

¹⁹⁰ <https://www.hasanmalay.com/index.php/din/mucevher> (Çevrimiçi)

¹⁹¹ Banu Büyükgün, “Men Kültüyle İlgili Eskişehir, Afyon, Kütahya ve Pamukkale Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bazı Taş Eserler” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir, 2006, s. 117-118.

¹⁹² Pınar Özlem Aytaçlar, **Antik Çağda Confessiones. Günah, İtiraf, Kefaret**, Ege Yayınları, İstanbul, 2012, s. 67.

¹⁹³ Malay, **a.g.e.**, s. 17.

¹⁹⁴ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 22.

düşündürmektedir.¹⁹⁵ Bu durumda oymacıların metni kendilerine verildiği gibi yazdıkları varsayılabilir.¹⁹⁶

Kefaret yazıtlarından öğrendiğimiz en önemli konulardan biri tapınak mahkemeleridir. Herhangi bir suç işlemiş kişiler bu mahkemeler yoluyla yargılanmakta ve suçlarını itiraf etmekteydiler.¹⁹⁷ Mahkemelerin dinselliği hakkında bilim insanları tarafından çeşitli fikirler öne sürülmüştür. Ramsay ve Rostovtzeff bu konuda, tapınak arazilerinin imparatorluk arazileri haline geldiğinde, laik yargılama yetkisine de sahip olduklarını belirtmişlerdir.¹⁹⁸ Malay ise tanrıların dünyanın tümüne hakim olmasa da bir kısmına sahip olduğunu söylemektedir.¹⁹⁹ Öte yandan Mitchell tanrının yargısının direkt olarak burada yaşayan insanları yönettiği fikrindedir.²⁰⁰

Bu tartışmaların yanı sıra bu mahkemelerin tapınaklarda gerçekleştiği ancak Grek ve Roma dünyasının resmî mahkemeleriyle aynı şekilde işlediğine ilişkin düşünceler vardır.²⁰¹ Bir başka görüşe göre, yargılama tapınakta değil resmî bir mahkemede gerçekleşmektedir.²⁰² Bunların yanı sıra mahkemelerin tapınaklarda kurulmadığı ve bunların sadece tanrısal meclislere ve göksel mahkemelere inanan insanların diktiği adaklardan ibaret olduğunu savunan görüşler de bulunmaktadır.²⁰³ Dolayısıyla tapınakların birer mahkeme işlevi görmesi, bilim insanlarının uzun süre üzerinde tartıştığı bir konudur.²⁰⁴

¹⁹⁵ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 142.

¹⁹⁶ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 144.

¹⁹⁷ Büyükgün, **a.g.e.**, s. 117-118.

¹⁹⁸ Malay, **a.g.e.**, s. 392; Büyükgün, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁹⁹ Malay, **a.g.e.**, s. 392; Büyükgün, **a.g.e.**, s. 122.

²⁰⁰ Büyükgün, **a.g.e.**, s. 122.

²⁰¹ Pınar Özlem Aytaçlar, “İtiraf Yazıtları ve Birer Sosyal Kurum Olarak Kuzeydoğu Lydia Köy Tapınakları”, **I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafiyası Sempozyumu**, Ed. Hüseyin Sami Öztürk – Hamdi Şahin – Zeynep Çulha, Çev. Ali Oğuz Bozkurt, Rezan Has Müzesi Yayınları, İstanbul, 2010, s. 76.

²⁰² Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 76.

²⁰³ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 76.

²⁰⁴ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 76.

Kefaret yazıtlarında genellikle resmî mahkemeler açısından dikkate değer görülmeyen ancak köy yaşamında büyük öneme sahip basit görünen suçlarla ilgilenildiğini belirtmek gerekir.²⁰⁵ Cinayet veya resmî idareye başkaldırma gibi ciddi suçlar bu yazıtlarda yer almazdı; genellikle borç ödemeleri, hırsızlık, iftira gibi köy hayatında görülebilecek suçlar tapınak mahkemeleri tarafından ele alınırdı.²⁰⁶ Tapınaklar herhangi bir sağlık sorunu gibi konularda köy halkı için en yakın, ulaşılabilir ve güvenilir yerler olarak kabul edilirdi. Bireyler arasındaki anlaşmazlıklarda adaletin arandığı yer de tapınaklardı. Küçük yerleşimlerde herkes birbirini ve tapınak rahiplerini tanırdı, bu da sırların aile içinde kalmayıp halka mal olmasına neden olmaktaydı.²⁰⁷

Tapınak mahkemelerinin süreci genellikle dilekçe, soruşturma ve yemin kısımlarından oluşurdu. Tapınak mahkemelerinin toplanması için, mağdur kişi tarafından tapınağa bir şikayet dilekçesi tablet olarak sunulurdu. Böylelikle mağdur kişi tanrıların adaleti sağlamak için yardımcı olmasını umarak, tapınak mahkemesine başvurmuş olurdu.²⁰⁸ Dilekçenin ardından tanrının soruşturması başlamaktaydı. Rahibin hakim olarak yerini aldığı duruşmanın başlaması için sunağın üzerine, tanrısal adaletin sembolü olarak asâ dikilirdi.²¹⁰ Mēn'in tasvir edildiği Silandos sikkelerinde de asâ tanrısal bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Silandos'ta bulunan ve M.S. 122/123 ve M.S. 144/145 yıllarına tarihlendirilen onurlandırma yazıtlarında bu tanrısal sembolden on iki asâ²¹¹ olarak bahsedildiği görülmektedir:

“Yıl 207, ay Dystros'un 8'i; Zenas oğlu Metras ve Arkhelaos kızı Apphias oğulları Apollonides'i, kardeşleri Arkhelaos ve Metras ve Zenas, karısı Ammias ve kızı

²⁰⁵ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 79-80.

²⁰⁶ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 79-80.

²⁰⁷ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 79-80.

²⁰⁸ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 70-71.

²¹⁰ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 71.

²¹¹ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 58.

Apphias ile birlikte onurlandırdılar; eğer bir kimse stele zarar verirse, adalet esasını taşıyan oniki (asanın) gazabına uğrasın.”²¹²

“Yıl 229; Tatias, akrabası [falancı] onurlandırdı, ve [akrabası] Alexandros; (eğer bir kimse stele zarar verirse) oniki asanın gazabına uğrasın.”²¹³

Asânın dikilmesiyle başlayan duruşmada şahitler dinlenir ve davalıya yemin ettirilirdi. Bu yemin meclisin isteğiyle ya da tarafların anlaşmasıyla elde edilmekteydi. Suçlu kişi ettiği yeminle birlikte kurtuluyor ve tanrıya şükranlarını sunuyordu. Yemine sadık kalmayan kişiler tanrı huzurunda yalan yere yemin ettiği için ölümle cezalandırılabilir ve tapınağa dikilen asâyı ve yeminleri çözme görevi onun akrabalarına geçmiş oluyordu.²¹⁴ Sürecin sonunda suçlu kişi tüm yaşananları yazıt üzerine kaydediyor ve bu yazıt tapınağa giden yol üzerine dikiliyordu.

M.S. 235/236 yılına tarihlendirilen Theodoros adlı bir kölenin Zeus ve Mên Artemidoros’a adak olarak sunduğu yazıtta²¹⁶ tapınak mahkemelerinin işleyişine dair önemli bilgiler vardır:²¹⁷

“320 yılının Panemos ayının 12. gününde: Tanrı Zeus ve Büyük Mên Artemidorou’nun gönderdikleri vahiy uyarınca: ‘İşlediği suçlardan dolayı, Theodoros’u gözlerinden cezalandırdım’.

‘Haplokomas’ın uşağı ve Euthykles’in karısı Trophime ile şehir konağında cinsel ilişkide bulundum’.

‘O, bu ilk günahından, bir koyun, bir keklik ve bir köstebek (vererek) kurtulacak’.

‘İkinci günah: Nonou’daki Tanrılar’ın kutsal bir kölesi olduğum halde, yalnız yaşayan Ariadne ile cinsel ilişkide bulundum’.

‘O, bu suçunu bir domuz yavrusu ve bir tonbalığı vererek ödeyecek’.

²¹² Yazıt Kat. No 32; Yazıt için Epigraphica Anatolica 2’deki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Christian Naour, “Nouvelles Inscriptions du Moyen Hermos”, **Epigraphica Anatolica** 2, 1983, no. 8, s. 118).

²¹³ Yazıt Kat. No 34; Yazıt için **Epigraphica Anatolica** 2’deki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Naour, **a.g.e.**, no 9, s. 121,).

²¹⁴ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 72.

²¹⁶ Yazıt Kat. No 15; Yazıt için Özlem Aytaçlar’ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Özlem Aytaçlar 2012, **a.g.e.**, no. 5, s. 98).

²¹⁷ Bkz. Lev. 16, Res. 19.

‘Üçüncü günah olarak, yalnız yaşayan Arethousa ile cinsel ilişkiye girdim’.

‘Günahkâr, bu suçunu bir tavuk (veya horoz), bir serçe, bir güvercin, bir kypros (miktarla) arpa ile karışık buğday, bir prokhos (miktarla) şarap ve bir kypros buğdayla ödeyecek. (Ve ayrıca suçundan) arınmış bir kimse olarak, kutsal personele bir prokhos (şarap) verecek’.

“Zeus’u kendime avukat (kefil ?) tayin ettim’:

‘Bak! Onu işlediği günaha uygun şekilde kör ettim; şimdi o Tanrılar’ı yatıştırmakla ve yazılı bir taş dikmekle iyi etti. Meclise danıştıktan sonra şimdi hoşnutum. Çünkü stel, tam benim saptadığım günde dikildi. Hapishaneyi (büyüyü ?) açabilirsiniz; mahkûmu, bir yıl on ay sonra serbest bırakıyorum.’²¹⁸

Tapınaklar dinsel ve sosyal anlamda toplum içinde büyük bir güce sahiptiler. Gene son yıllarda yayınlanmış iki kefarete metni, tapınakların bu gücü tek başlarına ellerinde tutmadıklarını, köyün önemli diğer organlarıyla birlikte çalıştıklarını göstermektedir.²¹⁹ Köyün diğer organlarının da desteğiyle köylülerin ihtiyaç duyabileceği her hizmeti sağlayan tapınaklar tam da bu nedenden gittikçe güçlenmiş ve zenginleşmişlerdi. Bunun sonucunda halk üzerindeki maddi ve manevi baskıları da o oranda artmıştı.²²⁰

M.S. 239/249 yılına tarihlenen bir yazıtta tanrılara ödenen kefarete ücretinin örneği görülmektedir:²²¹

“333 yılında, Dystros ayının on beşinci gününde ... biz, köyün sakinleri ... Polykhronios rahipken tanrılara fidiye ödedik.”²²²

Burada bahsedilen köy Silandos'un kuzeyinde yer almalıdır. Köyün sakinleri belli ki af gerektiren bir suç yüzünden bazı tanrılara *lytron*²²³ ödemek zorunda

²¹⁸ Malay, **a.g.e.**, no. 164; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 88, no. 5; SEG 38, no. 1237.

²¹⁹ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 80.

²²⁰ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 80.

²²¹ Yazıt Kat. No 17; Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 100, no. 72; SEG 57, no. 1223.

²²² Malay’ın Grekçeden İngilizceye yaptığı çeviri tez kapsamında Türkçeye çevrilmiştir.

²²³ Fidiye, kurtuluş bedeli (Çelgin, **a.g.e.**, s. 474).

kalmışlardır; bununla birlikte tanrılar ifadesi yazıtın birden çok tanrı için dikildiğini gösterir; bunlar Mēn ve Mēn'in yanında temsil edilen başka bir tanrı olabilir.²²⁴

Kırsal bölgelerdeki kutsal alanların Lydia tanrılarının kutsal mülkleri olduğuna dair epigrafik kanıtlar görülmektedir. Tanrılarının kutsal mülklerinin izinsiz kullanılmasına yönelik iki adak yazıtı örneği Silandos'ta karşımıza çıkmaktadır:

Attalos'un Meis'ine ve Mēn Labanas'a Adak (M.S. 99):²²⁵

*“183 yılında Peritios ayının 18'inde. Kendi mülkü ile ilgili olarak kendi halkını cezalandıran Attalos'un Meis'i, kimsenin, ne Tanrı'nın sahip olduğu şeylerden birini satmaya, ne de rehin olarak vermeye izni olmadığını söyler. Aksine, (sahip olunan şey, Tanrı'nın) kendi halkı tarafından işletilmeli ve (Tanrı) kendi halkından ne kadar talep ediyorsa (o kadar pay) almalıdır. Ama bir kişi (Tanrı'nın) onayı olmadan (yürürlükteki) kurallara uymayacak şekilde hareket ederse, o kendi cebinden ona (Attalos'un Meis'ine) ve onunla birlikte Meis Labanas'a ödeme yapmalıdır.”*²²⁶

Yazıttan görüleceği üzere rahipler, tanrının arazisinden bir parça satmış ya da bir borç karşılığında teminat olarak rehin vermişlerdi; bunun hemen ardından kutsal alanı da kapsayan salgın veya benzeri bir tür toplu felaket gerçekleşmiştir.²²⁷ Rahipler bunun tanrılardan gelen bir ceza olarak yorumlamış ve tanrılara ait mülklerin kullanımını kısıtlamıştır.²²⁸

Glykon'un Mēn Aksiottenos'a Adağı (M.S. 180/181):²²⁹

“Men Aksiottenos'a! Çünkü Glykon, Attalos'un Tanrı'nın toprağını pervasızca işleyerek bundan kazanç elde ettiği büyükbabasının toprağı ile ilgili olarak Nonnou'daki Tanrıları önemsemediği için cezalandırıldı; Glykon bu (toprağı) Tanrı'ya, kasıtlı bir hile olmaksızın, 4,5 kyproi değerinde buğday, 4,5 prochoi değerinde şarap (ve) bir kotyle yağ ödeyerek verir (Kızkardeşim Apphia'nın kızı

²²⁴ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 100.

²²⁵ Yazıt Kat. No 8; George Petzl, “Neue Inschriften aus Lydien (II)”, **Epigraphica Anatolica** 28, 1997, no. 2 s. 70; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 138, no. 128.

²²⁶ Yazıt için Özlem Aytaçlar'ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 138, no. 128).

²²⁷ Thonemann, **a.g.e.**, s. 252.

²²⁸ Thonemann, **a.g.e.**, s. 252.

²²⁹ Yazıt Kat. No 12; Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 97, no. 70; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 145, no. 142.

Marcia bağışını yaptı). Ayrıca bahsedilen (günahın) çıkarılması, bir enneaphonon aracılığıyla gerçekleşti. 265 yılında, Artemisios ayının 8.gününde.”²³⁰

Rahipler aracılığıyla tanrılar bu toprakları bazen tapanların vasiyetleri yoluyla bazen onların öfkelerini yatıştırmak zorunda olan günahkarlardan talep ederek bazen de satın alma yoluyla elde etmekteydi.²³¹

Lydia kutsal alanlarında ekilebilir araziler, ormanlar ve korular, üzüm bağları, ekilmemiş araziler ve muhtemelen çayırlar ve bahçeler vardı²³² ve bunların hepsi Lydia tanrılarının kutsal mülkleri olarak kabul edilmekteydi.

3.2.4. Kültler

Silandos'ta pek çok tanrı ve tanrıça kültünün varlığı epigrafik kaynaklar yoluyla anlaşılmaktadır. “Tapınak Mahkemeleri” başlığında bahsedildiği gibi kentin dinsel hayatı sosyal hayatını önemli ölçüde etkilemiştir; bunun sonucunda insanlar tanrılarını yüceltmek, sağlığına kavuşmak ya da bir günahını itiraf etmek adına çeşitli yazıtlar diktirmiştir. Yazıtlarda görülen tanrı ve tanrıçaların önemli bir kısmı numismatik kaynaklar yoluyla da izlenmektedir; bu durum kente ait bazı kültürlerin varlığını işaret etmektedir.

Persler döneminde Lydia bölgesinde Hermos Nehri'nin vadisine yerleştirilen Pers kolonistleri, yerel tanrılarını olan şifalı su tanrıçası Anahita²³³ ile Artemis'i birleştirmiş ve tanrıçaya Artemis Anaitis sıfatı vermişlerdir. Sardeis'te bulunan adak yazıtında Artemis Anaitis ve Mēn birlikte gösterilmiştir.²³⁴ Yine Lydia kenti olan Hypaipa'da da Artemis Anaitis tapınım görmüştür.²³⁵ Silandos'ta Artemis Anaitis'in

²³⁰ Yazıt için Özlem Aytaçlar'ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 138. no.142, s. 145).

²³¹ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 97.

²³² Marijana Riel, “Varia Epigraphica”, **Epigraphica Anatolica** 35, 2003, s. 105.

²³³ Yusuf Albayrak, “Anadolu’da Artemis’in Sıfatları / Anadolu’da Artemis’in Sıfatları / Epithetons of Artemis in Anatolia”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XII, Sayı 48, 2012, s. 3.

²³⁴ Albayrak, **a.g.e.**, s. 7.

²³⁵ Malay, **a.g.e.** s. 390.

varlığını işaret eden bir yazıt örneği karşımıza çıkmaktadır.²³⁶ M.S. 193/194 yılına tarihlendirilen bu yazıtta Atalante adında biri oğlu adına diktirdiği ölüm sonrası onurlandırmasında Anaitis'in kutsal sularından bahsetmektedir.²³⁷ Yazıtta bahsedilen sular Thermai Theseos'un sıcak suları olması muhtemeldir. Kentin sikkelerinde ise Artemis Anaitis'ten ziyade Ephesos Artemisi'nin kullanımını görülmektedir.

Asklepios'un Silandos'taki varlığı numismatik ve epigrafik kaynaklarda tespit edilmektedir. Kente ait 2 sikke serisinde Asklepios'un kullanıldığı görülmektedir.²³⁸ İlk serinin ön yüzünde Asklepios'un büstü defne çelenkli ve giyimlidir; bununla birlikte yılanlı asâsı sembol olarak gösterilmiştir.²³⁹ Diğer serinin arka yüzünde ise kızı Hygieia ile birlikte tasvir edilmiştir.²⁴⁰ Kentin başka bir sikke serisinin arka yüzünde oğlu Telesphoros'un da kullanılmış olması Asklepios'un kentteki varlığının başka bir işaretidir.²⁴¹

Kente bağlı bir yerleşim kabul edilen Thermai Theseos'ta bulunan bir yazıtta Attikos adındaki bir azatlının, efendisinin²⁴² sağlığı için Asklepios'a bir adak sunduğu görülmektedir.²⁴³ Muhtemelen Thermai Theseos'un sıcak suları Lydia için önemli bir sağlık merkeziydi. Bu durum Asklepios'un kente ait numismatik ve epigrafik kaynaklarda görülmesinin nedeni olabilir.

Kentte en çok sikke serisine sahip olan mitolojik karakter tanrıça Athena'dır. 7 sikke serisinin ön yüzünde yer alan Athena, tasvir edildiği tüm bu serilerde giyimlidir ve başında Korinthos miğferi ve *aigis*'iyle birlikte gösterilmiştir.²⁵² Arka yüz tiplerine baktığımızda 1 sikke serisinde Hephaistos'la birlikte²⁵³; diğer 4 sikke

²³⁶ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 11.

²³⁷ Yazıt Kat. No 44; **TAM V**, 1 64.

²³⁸ Sikke Kat. No 19 ve No 62.

²³⁹ Sikke Kat. No 19.

²⁴⁰ Sikket Kat. No 62.

²⁴¹ Sikke Kat. No 18.

²⁴² Gaius Iulius Quadratus.

²⁴³ Yazıt Kat. No 74; **TAM V**, 1 245; Malay, **a.g.e.**, s. 21.

²⁵² Sikke Kat. No 5, No 6, No 10, No 13, No 18, No 26 ve No 30.

²⁵³ Sikke Kat. No 55.

serisinde²⁵⁴ ise tek başına kullanılmıştır. Silandos dışındaki Provincia Asia kentlerinin sikkelerinde de oldukça popüler olması, Athena'nın kùltten ziyade moda ve propaganda amaçlı kullanıldığını işaret etmektedir. Nitekim kentin epigrafik kaynaklarında Athena görülmez.

Kentin diğèr bir kùltünün Attis olduğı düşünölmektedir.²⁶⁰ Bu düşünce kentte bulunan ve üzerinde Attis'in arkaya doğru uzanmış şekilde tasvir edildiğı bir kaya kabartmasından ortaya çıkmıştır.²⁶¹ Attis'in başında kısa kıyafetli dizleri hafif yere kıvrılmış bir erkekle ayaklarının ucunda ve kabartmanın ortasında birer kadın figürü yer almaktadır.²⁶² Karwiese'ye göre ortadaki kadın Kybele'dir ve kabartmada Mart törenlerinde Attis'in ölümüne yakılan bir ağıt sahnesi tasvir edilmiştir.²⁶³ Daha sonrasında burada Hermann tarafından 1961 yılında bulunan bir heykelcik Attis kùltünün varlığını güçlendirmiştir; çünkü heykelciğın *epigramma*'sında Kybele ve Attis'in mağarasının konumundan bahsedilmektedir.²⁶⁴ Belirtilene göre mağara, Thermai Theseos'un sıcak sularına yakındır.²⁶⁵ Curtia Flavia Archelais Valentilla tarafından yaptırılan Attis heykelinin kaidesindeki *epigramma*'da "*asil Valentilla, Ana Tanrıça'nın Phrygia çiçeğı olan Attis'in heykelini yaptırdığı*"ndan bahsetmektedir.²⁶⁶ Valentilla adındaki bu ünlü kadının Thermai Theseos'ta hamam ve diğèr bazı yapılar inşa ettirdiğine ilişkin bazı kalıntılar²⁶⁷ da bulunmaktadır.²⁶⁸ Buna rağmen Silandos sikkelerinde Attis'in tasviri görülmez.

²⁵⁴ Sikke Kat. No 40, No 41, No 68 ve No 69.

²⁶⁰ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 14.

²⁶¹ Bkz. Lev. 14, Res. 16 ve Lev. 14, Res. 17.

²⁶² M. J. Vermaseren, **Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor**, Brill, New York / Leiden / Kopenhag / Köln, 1987, s. 141; Sarap Akca, "Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Belgeler Işığında Küçük Asya'da Attis Kùltü" Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir, 2004, s. 93.

²⁶³ Stefan Karwiese, Stefan, "Der Tote Attis", **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes** 49, Viyana, 1968-1971, s. 53-54: s. 53-54; Akca, **a.g.e.**, s. 93.

²⁶⁴ Yazıt Kat. No 71.

²⁶⁵ **TAM V**,1: Thermae Theseos.

²⁶⁶ Yazıt için Malay'ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (**TAM V**,1 73; Malay, **a.g.e.**, s. 22).

²⁶⁷ **TAM V**,1 209.

²⁶⁸ Malay, **a.g.e.**, s. 22.

Kentin 2 sikke serisinde Demeter almaktadır.²⁶⁹ Birinci seride Demeter örtülüdür, uzun bir *khitōn* giymiştir ve elinde buğday başağıyla uzun bir meşale tutmaktadır.²⁷⁰ Diğer seride ise Demeter ve Mēn birlikte yer almaktadır.²⁷¹ Burada Demeter elinde buğday başağı ile küçük bir sunağın yanında örtülü halde ve üstünde uzun bir *peplos*'la birlikte gösterilmiştir. Phryg başlığı takmış olan Mēn ise elinde kozalak ve omzunun arkasında uzun asâsını tutmaktadır. Demeter'in Lydia'da tapınm gördüğü bilinmektedir; bununla birlikte sikkelerde hem kendisinin hem de kızı Kore'nin kullanılmış olması kentte Demeter kültünün varlığına işaret olabilir.

Kentin üretiminde bağıcılığın önemini düşündüğümüzde tapınımda akla gelen ilk tanrılardan biri şarap tanrısı Dionysos'tur.²⁷⁷ Kentin bastırdığı sikkelerde yoğun olarak görülmesi bu düşüncüyü güçlendirmektedir. Bu sikkelerde Dionysos bazen kendi alayındaki Satyr ve Pan'la²⁷⁸ bazen de tek başına giyimli ve sarmaşık çelenkli büstüyle birlikte²⁷⁹ tasvir edilmiştir. Bununla birlikte Silandos'ta Dionysos adına iki adak yazıtı bulunmuştur. Bu adak yazıtlarından biri²⁸⁰ M.S. 149/150 yılına tarihlendirilirken diğer yazıtın²⁸¹ tarihi belirsizdir. Ayrıca Dionysos adının kullanımının kentte görev yapan *magistratus*'larda görülmesi dikkat çekicidir.²⁸² Yine Silandos'a atfedilen ve M.S. 74/75 yılına tarihlendirebileceğimiz bir yazıtta kentteki Dionysos kültünün varlığına dair başka izler de vardır:²⁸³

²⁶⁹ Sikke Kat. No 21 ve No 48.

²⁷⁰ Sikke Kat. No 21.

²⁷¹ Sikke Kat. No 48.

²⁷⁷ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 15.

²⁷⁸ Sikke Kat. No 65.

²⁷⁹ Sikke Kat. No 24 ve No 27.

²⁸⁰ Yazıt Kat. No 11; **TAM V**, 1 49.

²⁸¹ Yazıt Kat. No 22; **TAM V**, 1 50.

²⁸² Yazıt Kat. No 70; Malay, **a.g.e.**, s. 153, no. 180; **SEG** 49, no. 1685 (Thermai Theseos).

²⁸³ Yazıt Kat. No 27.

“159 yılı, Daisios ayının 18’i; babası Philokalos ve annesi Lesbia ve kızkardeşi Synete ve büyük annesi Helikion ve dedesi Thiasos ve dayısı Daphnos ve süt kardeşi Dynamis Stratia’yı onurlandırır.”²⁸⁴

Burada geçen isimler arasında büyükbabanın ismi özellikle dikkat çekicidir. Thiasos, Dionysos onuruna yapılan şenliklerde şarkı söyleyerek ve coşku içinde dans ederek kendinden geçmiş insanlar topluluğu anlamına gelmektedir.²⁸⁵ Antroponimde Thiasos sık görülen bir isim olarak karşımıza çıkmamaktadır; bu bağlamda kullanımının bölgede var olan Dionysos kültüyle ilgili olması muhtemeldir.²⁸⁶

Kentte Ephesos Artemisi’nin varlığı numismatik ve epigrafik kaynaklarla desteklenmektedir. 1 sikke serisinin arka yüzünde Ephesos Artemisi’nin Sardeis Koresi ile birlikte yer almaktadır.²⁸⁷ Burada Sardeis Koresi’nin kült heykeli uzun taç giymiş halde solda durmaktadır. Ephesos Artemisi’nin kült heykeli ise kalathos giymiştir ve sağdadır. Ayrıca Artemon Topiaris’in bir adağında Ephesos Artemisi kullanılmıştır.²⁸⁸

Kentte Hermos kültünün varlığı hem numismatik hem de epigrafik kaynaklar yoluyla bilinmektedir. Silandos dışında Bagis, Kadoi, Magnesia ad Sipylos, Saittai, Smyrna, Tabala ve Temnos kentlerinin Roma İmparatorluk Dönemi sikkelerinde Hermos kullanılmıştır.²⁸⁹ Silandos’ta toplam 4 sikke serisinde görülen Hermos²⁹⁰ hem tip olarak tasvir edilmiş hem de lejantta “EPMOC” olarak belirtilmiştir. 3 sikke serisinde²⁹¹ Hermos, eliyle sazlığı tutmaktayken içinden su akan devrilmiş bir

²⁸⁴ Yazıt için **Epigraphica Anatolica 5**’teki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Naour, **a.g.e.**, s. 63, no. 17).

²⁸⁵ Çelgin, **a.g.e.**, s. 375.

²⁸⁶ Naour, **a.g.e.**, s. 63, no. 17.

²⁸⁷ Sikke Kat. No 57.

²⁸⁸ Yazıt Kat. No 21; **TAM V**, 1 54.

²⁸⁹ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 95 (Thermai Theseos).

²⁹⁰ Sikke Kat. No 5, No 28, No 33 ve No 59.

²⁹¹ Sikke Kat. No 5, No 28 ve No 33.

urne'ye yaslanmış ve elinde kamış tutar halde yatarken görünür.²⁹² 1 sikke serisinde ise Pan'la birlikte işlenmiştir.²⁹³

Thermai Theseos'ta Roma İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bir yazıtta kentteki Hermos kültünün izleri vardır.²⁹⁴

*"Alexandros, işiten Hermos'a bir adak verdi."*²⁹⁵

Yazıt üstünde tasvir edilmiş olan boğa figürü, Aleksandros'un hayvanı ya da hayvanları için dua ettiğini açıkça göstermektedir.²⁹⁶

M.S. 212/213'e tarihlendirilen Marcus Aurelius Anventus'un adadığı yazıt, Hermos kültünün varlığına başka bir örnektir.²⁹⁷

*"297 yılında, Loos ayının on sekizinci gününde, Marcus Aurelius Anventus (?) işiten nehir tanrısı Hermos'a bir adak verdi."*²⁹⁸

Kentin sikkelerinde arka yüz tipi olarak sıklıkla görülen Kore bazen Sardeis Koresi olarak da karşımıza çıkmaktadır. 3 sikke serisinde Sardeis Koresi'nin kült olarak tek başına buğday başağı ve haşhaşın arasında,²⁹⁹ 3 sikke serisinin arka yüzünde Hades tarafından kaçırılırken,³⁰⁰ 1 sikke serisinde ise Sardeis Koresi'nin kült heykeli olarak Ephesos Artemisi'nin kült heykeliyle birlikte³⁰¹ ve 1 sikke serisinde *tetrastilos* bir tapınak içinde Sardeis Koresi'nin kült heykeli olarak³⁰² tasvir

²⁹² Nehir tanrısı Hermos'un sol kolunu yaslamış olduğu devrilmiş kap, SNG Karien-Lydien'de *hydria* olarak tanımlanmıştır.

²⁹³ Sikke Kat. No 59.

²⁹⁴ Yazıt Kat. No 77.

²⁹⁵ Malay'ın Grekçeden İngilizceye yaptığı çeviri tez kapsamında Türkçeye çevrilmiştir (Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 95, no. 76) (Thermai Theseos).

²⁹⁶ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 95 (Thermai Theseos).

²⁹⁷ Sikke Kat. No. 76.

²⁹⁸ Malay'ın Grekçeden İngilizceye yaptığı çeviri tez kapsamında Türkçeye çevrilmiştir (Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 95, no. 77) (Thermai Theseos).

²⁹⁹ Sikke Kat. No 15, No 22 ve No 52.

³⁰⁰ Sikke Kat. No 20, No 61 ve No 66.

³⁰¹ Sikke Kat. No 57.

³⁰² Sikke Kat. No 73.

edilmiştir. Buna rağmen ne Kore ne de Sardeis Koresi kentin epigrafik kaynaklarında görülmez.

Attis kabartmalarında gördüğümüz Kybele de Attis gibi kentin sikkelerinde tasvir edilmemiş;³⁰³ fakat varlığı epigrafik kanıtlarla ortaya konmuştur. Kente atfedilen en önemli eserlerden biri İzmir Arkeoloji Müzesi'nde sergilenen Kybele'nin mermer heykelidir.³⁰⁴ Heykelde Kybele *khitōn* ve *himation* giymiş halde yüksek arkalıklı bir tahtta oturmakta ve sol eliyle *tympanon*'u tutmaktadır. Tahtın her iki yanında birer aslan figürü vardır. Kybele'nin başı, sağ kolunun dirsekten aşağısı, sol eli ve *tympanon*'un bir kısmı kayıptır. Heykelin kaidesinde "*Artemon Topiaris bu heykeli adadı.*" yazmaktadır.³⁰⁵ Aynı yazı Ephesos Artemisi'nin adak olarak sunulan heykelinin kaidesinde de vardır.³⁰⁶ Heykelin işçiliği Roma dönemindeki yerel bir atölyede işlendiğine işaretir.³⁰⁷ Buna benzer bir heykel daha Selendi'de bulunmuş ve Silandos'a atfedilmiştir. İki aslan arasında tahtta oturan Kybele'yi temsil eden mermer heykelciğin kaidesinin üzerinde yazıt vardır.³⁰⁸ Kesin olmamakla birlikte yazıtın M.S. 2. yüzyıla ait olduğu düşünülmektedir.

Lydia'da Mēn kültünün varlığı ve yoğun bir şekilde tapınım görmüş olduğu bilinmektedir.³⁰⁹ Silandos'ta bulunan sikke ve yazıt buluntuları da Roma İmparatorluk Dönemi'nde bu kültün Kula'nın kuzeyindeki dağlık yörede ne kadar yaygın olduğunun önemli bir göstergesidir.³¹⁰ Kente ait 1 sikke serisinin ön yüzünde³¹¹; 5 sikke serisinin ise arka yüzünde³¹² Mēn kullanılmıştır. Bunun yanı sıra

³⁰³ SNG Tübingen ve Kurth kataloğunda Silandos'a ait olarak gösterilen ancak RPC Online'da Phokaia'ya ait olduğu belirtilen bir sikke vardır ve tez kapsamında hazırlanan katalogta yer almamaktadır (SNG Tübingen 3827; GRPCL Silandos 5; RPC IV.2, 17274.15).

³⁰⁴ Bkz. Lev. 15, Res. 18.

³⁰⁵ Yazıt Kat. No 20; TAM V,1 53; Vermaseren, *a.g.e.*, s. 139; Serdar Aybek, **İzmir Tarih ve Sanat Müzesi Kataloğu. Orijinaller, Roma Kopyaları, Portreler ve Kabartmalar**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2009, s. 56.

³⁰⁶ TAM V,1 54; Vermaseren, *a.g.e.*, s. 139.

³⁰⁷ Aybek, *a.g.e.*, s. 56.

³⁰⁸ Malay, *a.g.e.*, no. 154.

³⁰⁹ Roosevelt, *a.g.e.*, s. 177; Akçura, *a.g.e.*, s. 51.

³¹⁰ Roosevelt, *a.g.e.*, s. 177; Akçura, *a.g.e.*, s. 51.

³¹¹ Sikke Kat. No 28.

başka bir sikke serisinin arka yüzünde kullanılan hilal ve yıldız tasviri Mēn’le ilgili olabilir.³¹³

Kentin epigrafik kaynaklarında Mēn, pek çok epitetiyle birlikte anılmıştır.³¹⁴ M.S. 99 yılına tarihlendirilen bir yazıtta Attalos’un Meis’ine ve Mēn Labanas’a adanmış bir sunu vardır.³¹⁵ M.S. 124/125 yılına tarihlendirilen bir yazıt daha Mēn’e adanmıştır.³¹⁶ M.S. 180/181 yılında Glykon isimli birinin Mēn Aksiottenos’a adağı vardır.³¹⁷ M.S. 235/236 yılına tarihlendirilen Theodoros adlı bir kölenin Zeus ve Mēn Artemidoros’a adağı³¹⁸ yalnızca Mēn kültünü değil aynı zamanda bölgedeki tapınak mahkemelerinin işleyişine dair önemli bilgiler içermektedir.³¹⁹ M.S. 239/249 yılına ait bir yazıtta tanrılara ödenen kefareti ücreti yer almaktadır.³²⁰ “Tapınak Mahkemeleri” başlığında da bahsedildiği gibi rahipler Mēn gibi bölgede tapınım gören tanrıların adını kullanarak yerel halkın topraklarına sahip olmaktaydılar.

Lydia’daki Mēn kültüne dair kanıtlar dar bir coğrafi alanda toplanmıştır. Adak ve kefareti yazıtlarının çok büyük bir kısmı Kula çevresindeki Philadelpheia, Sardeis, Saittai ve Silandos’ta bulunmaktadır.³²¹ Magnesia ad Sipylus ve Thyateira gibi kuzeybatı Lydia kentlerinde Mēn kültüne dair neredeyse hiçbir epigrafik kanıt görülmemektedir.³²²

Tykhe de Kore gibi kentin epigrafik kaynaklarında görülmeyip numismatik kaynaklarında görülmektedir. 2 sikke serisinin ön yüzünde giyimli olarak başında sur

³¹² Sikke Kat. No 14, No 27, No 43, No 48 ve No 63.

³¹³ Sikke Kat. No 36.

³¹⁴ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 17.

³¹⁵ Yazıt Kat. No 8; Petzl, **a.g.e.**, s. 70, no. 2; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 138, no. 128.

³¹⁶ Yazıt Kat. No 10; **TAM V**, l 51.

³¹⁷ Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 97, no. 70; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 145, no. 142.

³¹⁸ Yazıt Kat. No 15; Ayrıca bkz. Lev 15, Res. 19.

³¹⁹ Malay, **a.g.e.**, no. 164; Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 88, no. 5; **SEG** 38, no. 1237.

³²⁰ Yazıt Kat. No 17; Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 100, no. 72; **SEG** 57, no. 1223.

³²¹ Hübner, **a.g.e.**, s. 182.

³²² Hübner, **a.g.e.**, s. 182.

tacıyla birlikte sağa dönük halde gösterilmiştir.³²⁶ Arka yüzde ise 9 sikke serisinde yer almaktadır ve bu sikke tiplerinin hepsinde standart bir şekilde, üstünde *kalathos*'la, dümen ve *cornucopia* tutar halde gösterilmiştir.³²⁷

Zeus'un farklı epitetleriyle birlikte kentteki varlığı hem numismatik hem de epigrafik kaynaklarla izlenmektedir. Zeus Olympios 1 seride³⁴¹; Mēn'in Hellen kültürüyle özdeşleştirilmiş hali³⁴² olan Zeus Lydios 2 seride³⁴³ kentin sikkelerinde yer almıştır.

Thermai Theseos'ta bulunan ve Hellenistik Dönem'e ait olduğu düşünülen bir yazıtta Zeus Megistos'a sunu yapılmıştır.³⁴⁴

*"Metrophanes'in oğlu Metrophanes, Zeus Megistos'a adak adadı."*³⁴⁵

Zeus Keraunios adına biri Papuçlu'da³⁴⁶ biri Thermai Theseos'ta³⁴⁷ olmak üzere 2 yazıt bulunmuştur.³⁴⁸ Thermai Theseos'ta bulunan yazıtta Mikkos'un oğlu Manes'in Zeus Keraunios'a adak adamıştır.³⁴⁹ Papuçlu'da bulunan yazıtın çevirisi şöyledir:

*"Apollonios'un kızı Apphion, Menodoros'un ise karısı, oğlu Kriton'un selameti için Zeus Keraunios (Yıldırım Tanrı)'ya adak sundu."*³⁵⁰

Zeus Keraunios Silandos dışında Thyateira,³⁵¹ Maionia³⁵² ve Kollyda³⁵³ gibi diğer Lydia kentlerinin yazıtlarında da görülmektedir.

³²⁶ Sikke Kat. No 36 ve No 37.

³²⁷ Sikke Kat. No 6, No 10, No 13, No 24, No 26, No 29, No 31, No 34 ve No 36.

³⁴¹ Sikke Kat. No 20.

³⁴² <https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=zeus%20lydios> (Çevrimiçi)

³⁴³ Sikke Kat. No 1 ve No 50.

³⁴⁴ Yazıt Kat. No 73.

³⁴⁵ Malay'ın Grekçeden İngilizceye yaptığı çeviri tez kapsamında Türkçeye çevrilmiştir (Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 95, no. 75) (Thermai Theseos).

³⁴⁶ Yazıt Kat. No 19.

³⁴⁷ Yazıt Kat. No 78.

³⁴⁸ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 62.

³⁴⁹ Naour, **a.g.e.**, s. 125, no. 13; SEG 33, no. 1010 (Thermai Theseos).

³⁵⁰ Yazıt için **Epigraphica Anatolica 2**'deki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Naour, **a.g.e.**, s.117, no. 7).

Küçük ve yuvarlak bir mermer sunakta Zeus Sabazios'a adak yazıtı bulunmuştur.³⁵⁴ Günümüzde Manisa Müzesi envanterinde olan bu yazıttan anlaşılacağı üzere Zeus, bir Phryg tanrısı olan Sabazios'la birleştirilmiş ve Zeus Sabazios adı altında tapım görmüştür.³⁵⁵

Zeus ek/eg Didymōn Dryōn (İkiz Meşeler'den olan Zeus) kültünün örnekleri Kalburcu'da bulunan ve M.S. 209/210'a tarihlendirilen bir yazıtla Silandos'ta da görülmektedir.³⁵⁶

*“Yüce Zeus eg Didymon Dryon, Poplianos'a görünerek, tanrıyı övüp şükrederken karısıyla birlikte verdiği bir stel ister. 294 yılında, Apellaios ayında.”*³⁵⁸

Yazıtta belirtilmediyse de tanrının Poplianos'tan isteği bir rüya sırasında gerçekleşmiş olmalıdır.³⁵⁹

Zeus ek/eg Didymōn Dryōn'a adak olarak Kalburcu'da bulunan ve Silandos'a atfedilen bir yazıt daha vardır.³⁶⁰

*“İkiz Meşeler Zeus'una. Asklepiades kızı Menophila Tanrı tarafından (ayağından) cezalandırılınca, (iyileştiği takdirde Tanrı'ya) bir levha (tablet) sunmayı vaat etti. Ama sonra bu görevini savsakladı ve adağı yerine getirmedi. (Hastalandığında) Tanrı'ya yakarırken kızkardeşi Iulia da onunla birlikte olduğu için, Tanrı Iulia'dan (yazılı) bir stel dikmesini istedi. Şimdi o bu steli Tanrı'ya şükrederek dikti. 287 yılının Daisios ayının 30. gününde.”*³⁶¹

³⁵¹ TAM V, 2 889; TAM V, 2 890.

³⁵² SEG 56, no. 1250.

³⁵³ Yazıt Kat. No 7; TAM V, 1, 360.

³⁵⁴ Malay, a.g.e., no. 558.

³⁵⁵ Şengül Dilek Ful, “Yazıtlar Işığında Mysia Bölgesi Kültleri” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2008, s. 218.

³⁵⁶ Yazıt Kat. No 14.

³⁵⁸ Malay'ın Grekçeden İngilizceye yaptığı çeviri tez kapsamında Türkçeye çevrilmiştir (Herrmann – Malay, a.g.e., s. 99, no. 71; SEG 57, no. 1224).

³⁵⁹ Herrmann – Malay, a.g.e., s. 99.

³⁶⁰ Yazıt Kat. No 13.

³⁶¹ Yazıt için Özlem Aytaçlar'ın Türkçe çevirisi kullanılmıştır (Özlem Aytaçlar, a.g.e., s. 147, no. 146).

Bu tanrının kült merkezi, her ikisi de Saittai'nın güneyinde ve Hermos'un kuzey kıyısında bulunan Kalburcu ile Börtlüce arasında bir yerde olduğu tahmin edilmektedir.³⁶² Nitekim Kalburcu'da bulunmuş olan yazıt Saittai'a da atfedilmektedir.³⁶³

Silandos'ta paganlıktan Hristiyanlığa geçişteki en önemli kanıtlardan biri Theos Hypsistos kultüdür.³⁶⁴ Grekçede "En Ulu/Yüce Tanrı"³⁶⁵ anlamına gelen Theos Hypsistos, Hristiyanlığın Roma topraklarında hızla yayılmasıyla birlikte M.S. 2. yüzyılda pek çok farklı coğrafyada adına rastlanan bir kült olarak görülmeye başlamıştır. Zeus da Hypsistos gibi epitetlerle Mysia'yla ile birlikte daha birçok bölgede ortak tapınım görmüştür.³⁶⁷

Theos Hypsistos kultü müritlerinin tanrı tasviri kullanmaması ve Yahudi bayramlarıyla paralel hareket etmeleri dikkat çekici bir benzerliktir.³⁶⁸ Kültün müritlerinin genellikle toplumun alt kesiminden olmasına karşın epigrafik kaynaklar bu kultün sadece kırsal yerleşimlerde değil kentlerde hatta yönetici kesimin arasında da tapınım gördüğünü göstermektedir.³⁶⁹ Zeus da Hypsistos gibi epitetlerle Mysia'yla ile birlikte daha birçok bölgede ortak tapınım görmüştür.³⁷⁰

Lydia, Phrygia, Galatia, Kappodokia, Kilikia gibi bölgelerde Theos Hypsistos'a adanan adak yazıtlarının pek çoğunun tarımsal organizasyonlar ve bereketle ilgili olduğu dikkat çekmektedir.³⁷¹ Özellikle Phrygia ve Lydia'da yoğun olarak rastlanmaktadır. Mitchell'e göre Phrygia'nın en yüce tanrısı Attis'tir; buna

³⁶² Herrmann – Malay, **a.g.e.**, s. 99.

³⁶³ Özlem Aytaçlar buluntu yerini "Kalburcu, Silandos'un güneybatısı" olarak belirtmişken, <https://inscriptions.packhum.org/text/348685?hs=66-76> 'da Saittai – Kalburcu olarak gösterilmiştir. (Çevrimiçi)

³⁶⁴ Paz de Hoz, **a.g.e.**, s. 16.

³⁶⁵ Özlem Aytaçlar, **a.g.e.**, s. 76.

³⁶⁷ Ful, **a.g.e.**, s. 218.

³⁶⁸ Onur Sadık Karakuş, "Karadeniz ve Anadolu Kentlerinde Theos Hypsistos Kültü", **Anadolu Araştırmaları** 21, İstanbul, 2018, s. 11.

³⁶⁹ Karakuş, **a.g.e.**, s. 5.

³⁷⁰ Ful, **a.g.e.**, s. 218.

³⁷¹ Karakuş, **a.g.e.**, s. 11.

göre bölgede bulunan adak yazıtları Theos Hypsistos kullanımıyla Attis'e adanmaktadır.³⁷²

Roma tarafından uzun bir süre yaptırma uğrayan Hristiyanların kendi tanrılarına Theos Hypsistos adı altında tapmış olabilecekleri gibi zamanla azınlık durumuna düşmeye başlayan paganların da Hristiyan ahalinin tepkisini çekmemek adına bu isim altında kendi pagan tanrılarına tapmış olmaları muhtemeldir.³⁷⁴ Theos Hypsistos kültü bazen Yahudi cemaatlerinin; bazen hristiyanların; bazen de pagan tanrılara olan inancın azalması neticesinde güçlenmiş fakat Hristiyanlığın gittikçe yaygınlaşıp bölgelerdeki egemen din haline gelmesiyle birlikte M.S. 5. ve 6. yüzyıllarda ortadan kalkmıştır.³⁷⁵

Silandos ait tarihi bilinmeyen iki yazıtta³⁷⁶ Theos Hypsistos'a adak örnekleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birinin çevirisi şöyledir:

*“Neon’un kızı Apphion, kendisinin ve çocuklarının selameti için Theos Hypsistos’a adak sundu.”*³⁷⁷

3.2.5. Hristiyanlığın Etkisi

Roma’da Hristiyanlığın yaygınlaşmasıyla birlikte Silandos’ta da dinsel ve siyasal değişimler yaşanmış ve kentin varlığına dair kaynaklar M.S. 3. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren sikkelerden ziyade arkeolojik kalıntılar ve kilise belgeleri olmuştur. Bizans dönemine tarihlendirilen mimari yapı kalıntıları Silandos’taki kent yaşamının bu dönemde de sürdüğünü göstermektedir. Hristiyanlıkla birlikte Silandos’un piskoposluk makamı Roma’nın doğusundaki kent ve kilise görevlileri hakkında bilgi veren *Notitiae Episcopatum*’da yer almıştır.

Heortikios’a ait bir mezar yazıtında kullanılan haç figürü kentteki Hristiyan varlığına dair önemli bir kanıttır.³⁷⁸ Tarihlendiremediğimiz, mermerden yapılma bir

³⁷² Karakuş, a.g.e., s. 10.

³⁷⁴ Karakuş, a.g.e., s. 13.

³⁷⁵ Karakuş, a.g.e., s. 13.

³⁷⁶ Yazıt Kat. No 18 ve No. 23; TAM V,1 52; Naour, a.g.e., s. 116, no. 6.

³⁷⁷ Yazıt Kat. No 18; Yazıt için *Epigraphica Anatolica* 2’deki Türkçe çeviri kullanılmıştır (Naour, a.g.e., s. 116, no. 6).

inşa yazıtı ise kilisenin farklı yerlerinde kullanılmış bir başlığın iki nüshası gibi görünmektedir.³⁷⁹ Harflerin biçimlerinin birbirleriyle örtüşmemesi bu düşüncüyü güçlendirmektedir.

Le Quien'in aktardığına göre M.S. 325'te Silandos piskoposu olarak bilinen Markos İznik Konsili'nde mevcuttur.³⁸⁰ Burada İmparator II. Konstantinos, konsil oturumlarına bizzat başkanlık etmiştir.³⁸¹ İncil, imparatorla piskoposların arasına yerleştirilmiş ve senatoda olduğu gibi imparator, bu konsili neden topladığını ve neyi tartışacaklarını açıklamıştır.³⁸² Konsile katılan 318 piskopos, Arius aforoz edilmiş ve Baba, Oğul ve Kutsal Ruh'tan oluşan teslis anlayışı kabul edilmiştir.³⁸³

M.S. 451'de Khalkedon Konsili'nde Silandos piskoposu Alkhimedes vardır³⁸⁴ ve bu dönemde kent "Silandi" olarak anılmaktadır.³⁸⁵ Bu konsile yaklaşık 600 piskoposun geldiği tahmin edilmektedir.³⁸⁶ Burada İmparator Leo'nun mektubu okunmuş ve İsa'nın tanrı ve insan olarak iki tabiatı olduğu ve bu farklı tabiatların hiçbir şekilde değişime uğramayıp kendi özelliğini koruduğu kabul edilmiştir.³⁸⁷ Konsilin sonuçlarından biri olarak monofizit piskoposlar kendi bağımsız kiliselerini kurmuşlardır.³⁸⁸

M.S. 458 yılına gelindiğinde eyalet piskoposlarının İmparator Leo'ya yazdığı mektubu imzalamış olan Anatolios'un Silandos piskoposu olduğu tahmin

³⁷⁸ TAM V,1 68.

³⁷⁹ TAM V,1 67.

³⁸⁰ Le Quien, **a.g.e.**, s. 881.

³⁸¹ Francis Dvornik, **Konsiller Tarihi İznik'ten II. Vatikan'a**, Çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990, s. 7.

³⁸² Dvornik, **a.g.e.**, s. 7.

³⁸³ Hasan Darcan, "Athanasius ve İznik Konsili", **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XV, Sayı 28, 2013, s. 169-191.

³⁸⁴ Le Quien, **a.g.e.**, s. 881.

³⁸⁵ Texier, **a.g.e.**, s. 288.

³⁸⁶ Dvornik, **a.g.e.**, s. 16.

³⁸⁷ Dvornik, **a.g.e.**, s. 16.

³⁸⁸ Dvornik, **a.g.e.**, s. 19.

edilmektedir ancak Sala piskoposu olma ihtimali de vardır.³⁸⁹ M.S. 530'da Hierokles'in eserinde geçen Iulianopolis'in Silandos olduğu tahmin edilmektedir fakat kesin bir kanıt yoktur.

M.S. 680'de Silandos piskoposu Andreas'ın Konstantinopolis Konsili'ne katıldığı bilinmektedir.³⁹⁰ İmparatorluk sarayında kubbeli salonda toplanan 170 piskopos, İsa'nın tek bir iradeye sahip olduğuna inananları mahkum etmişlerdir.³⁹¹ Khalkedon Konsili'nde alınan kararlar Konstantinopolis Konsili'yle birlikte tamamlanmıştır. Buna göre İsa'da bölünmeyen, ayrılmayan ve birbirine karışmayan iki irade kabul edilmiştir.³⁹²

M.S. 787'de Silandos piskoposu Stephanos, M.S. 879'da ise Eustathios'un Konstantinopolis'te olduğu düşünülmektedir ancak kendisinin Blaundos piskoposu olması da muhtemeldir.³⁹³ M.S. 1351 yılındaki son kayıtlarda Konstantinopolis Konsili'nde yer aldığı belirtilen piskopos, Silandos'un kuzeyindeki Synaos'a aittir.³⁹⁴

³⁸⁹ Ramsay, **a.g.e.**, s. 122.

³⁹⁰ Le Quien, **a.g.e.**, s. 881.

³⁹¹ Dvornik, **a.g.e.**, s. 23.

³⁹² Dvornik, **a.g.e.**, s. 23.

³⁹³ Le Quien, **a.g.e.**, s. 881.

³⁹⁴ Albert Wächter, **Der Verfall des Griechentums in Kleinasien im XIV. Jahrhundert**, Leipzig, 1908, s. 63.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SILANDOS SİKKELERİ

4.1. Kentin Sikkelerine Genel Bir Bakış

Silandos ilk sikkelerini Domitianus ve Domitia isimleri adına Flaviuslar döneminde darp etmiştir.³⁹⁵ Kentin pek çok sikkesinde imparator büstünün kullanılmamış olması tarihlendirmesini zorlaştırmaktadır. Nitekim lejantlarda yer alan *magistratus* isimleri sikkelerin tarihlendirilmesine yardımcı olmuş ve bir kısmının dönemi tespit edilmiştir.

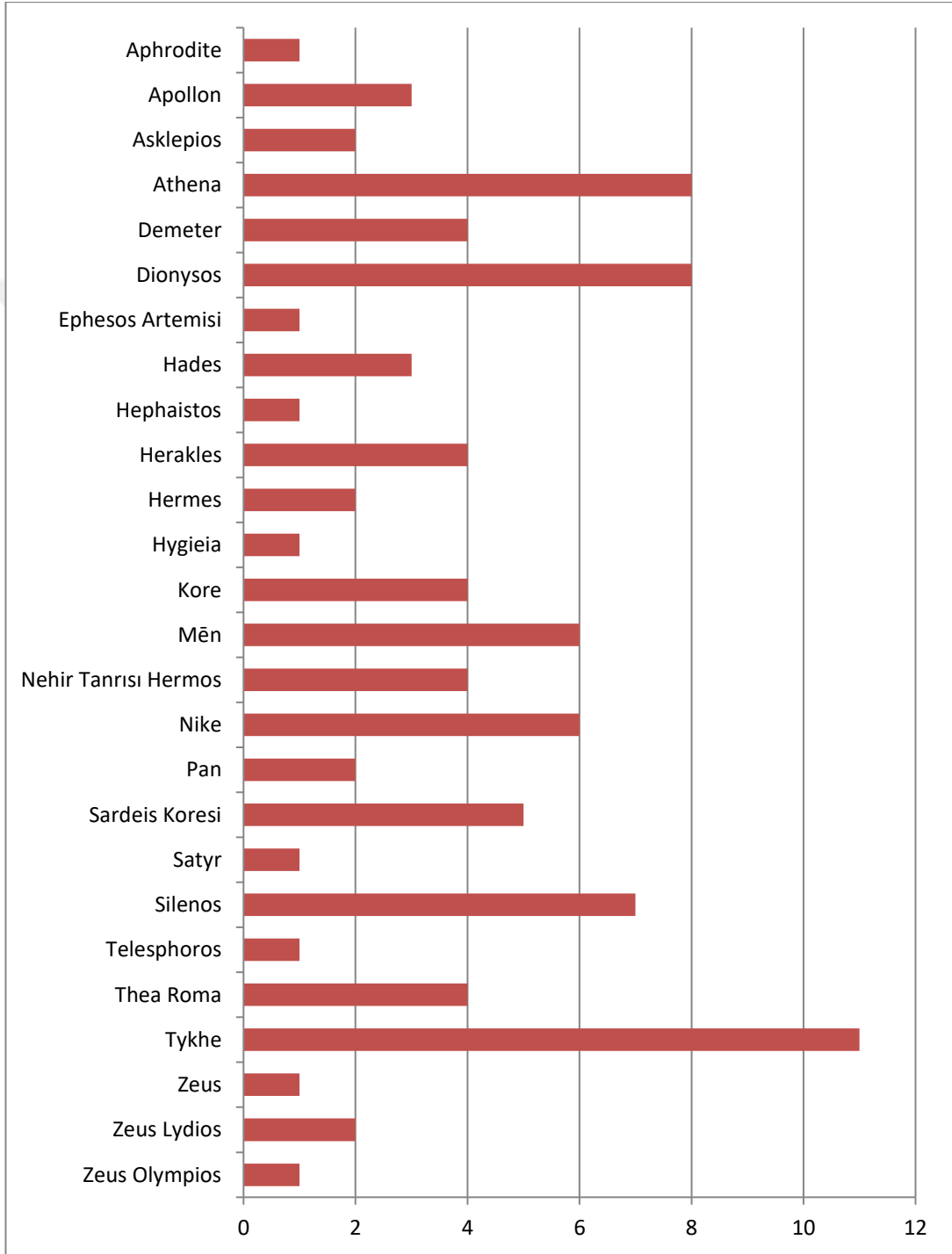
Kentin sikkeleri üzerinde çeşitli mitolojik karakterler karşımıza çıkmaktadır. Özellikle imparator ailesinin büstünü taşımayan sikkelerin fazla olması bu çeşitliliği artırmaktadır. Çoğu tanrı ve tanrıça arka yüz tiplerinde birlikte kullanılmıştır. Dionysos'un alayında gezen Satyr ve Pan veya Kore'nin Hades tarafından yeraltına kaçırılması gibi mitolojik sahneler oldukça dikkat çekicidir. Tipolojik olarak incelediğimizde kentin Roma öncesi dönemini çağrıştıracak tipler karşımıza çıkmaz; bu durum Silandos'un Roma'yla birlikte kentleşmiş bir yerleşim olduğu ihtimalini güçlendirmektedir.³⁹⁶

Kente ait sikke serilerinde en çok işlenen mitolojik karakter tanrıça Tykhe'dir. Bunun yanı sıra Athena, Nike, Dionysos ve Silenos da en çok görülen mitolojik karakterler arasındadır. Lydia genelindeki sikkelerde az rastlanan Silenos, Silandos sikkelerinin hem ön hem de arka yüzünde kullanılmıştır. Hermos Nehri de

³⁹⁵ A. Burnett – M. Amandry – I. Carradice, **Roman Provincial Coinage II. From Vespasian to Domitian (AD 69–96)**, Londra / Paris, 1999, s. 205.

³⁹⁶ Michel Amandry, “Le monnayage émis à Silandos de Lydie sous Septime Sévère”, **Concordia Disciplinarum: Essays on Ancient Coinage, History, and Archaeology in Honor of William E. Metcalf**, Ed. Nathen T. Elkin, Jane DeRose Evans, The American Numismatic Society, New York, 2018, s. 195.

kentin sikkelerinde nehir tanrısı olarak kişileştirilmiş ve tasviri yapılmıştır. Kentte görülen mitolojik figürlerin tip dağılımını detaylı görebilmek adına Grafik 1 oluşturulmuştur:

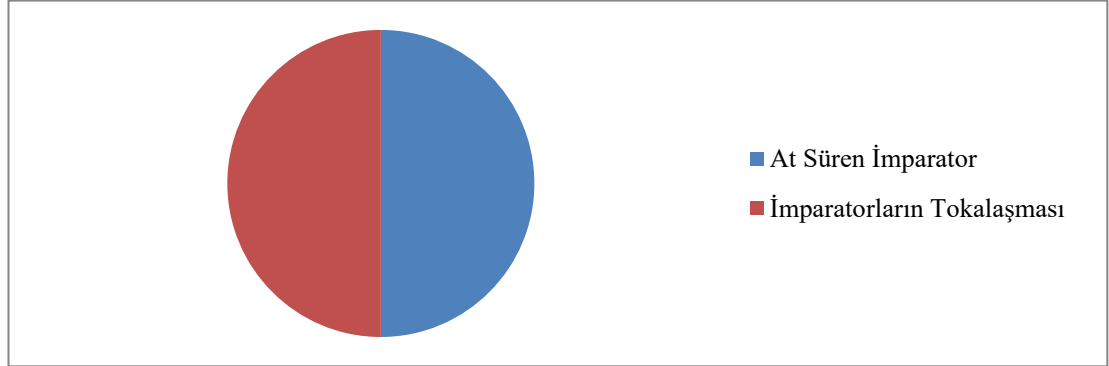

Grafik 1: Sikkeler Üzerinde Görülen Mitolojik Tiplerin Dağılımı.

Provincia Asia'nın geneline baktığımızda sikkelerin üzerine işlenen mitolojik figürler ve kişileştirmelerin kullanımında ortak bir model görülmemektedir.³⁹⁹ Baskın olarak görülen tipler Artemis, Apollon, Zeus, Nike, Tykhe ve Demeter'dir; ancak bu mitolojik figürler her zaman aynı değer biriminde basılmamışlardır.⁴⁰⁰ Sikkelerin arka yüzüne bakıldığında Ephesos Artemisi'nin kült heykelinin de popüler bir tip olduğu görülmektedir. MS 96-138 yılları arasında Asya'daki 33 kentin sikkelerinde bu Ephesos Artemisi tasvir edilmiştir.⁴⁰¹

Silandos ve Iulia Gordos Septimius Severus portrelerinin kullanımı açısından büyük benzerlikler taşımaktadır.⁴⁰² Az nüfuslu ve merkezlere uzak olan bu iki kent de Lydia'nın kuzeydoğusundaki dağlık yörededir ve aralarında Saittai vardır; bununla birlikte, Silandos'un Saittai ile benzer sikkelere sahip olmaması ve Iulia Gordos'la daha büyük benzerlikler taşıması dikkat çekicidir.⁴⁰³

İmparator ve ailesi yalnızca ön yüzde büst olarak değil arka yüz tipi olarak da karşımıza çıkmaktadır ve dağılımı Grafik 2'de gösterilmiştir:

Grafik 2: Sikkelerdeki İmparator Tiplerinin Dağılımı.

İmparator ve ailesinin portresini taşıyan sikkeleri incelediğimizde en çok örnek Commodus'a aittir. Silandos'un ilk sikke örneklerini gördüğümüz Domitianus

³⁹⁹ Zajac, **a.g.e.**, s. 55.

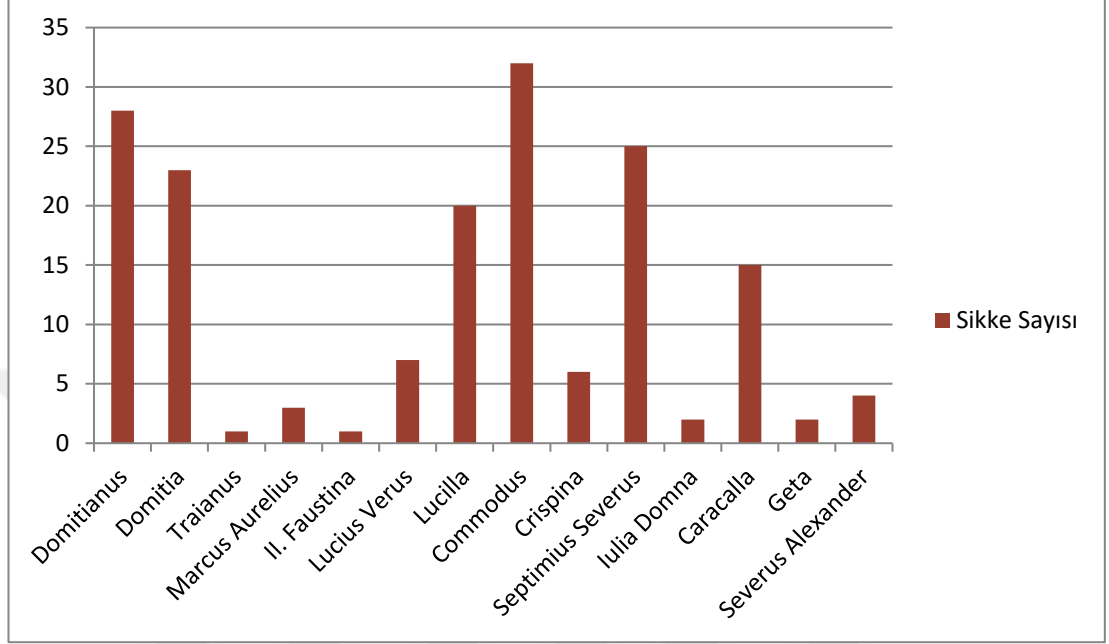
⁴⁰⁰ Zajac, **a.g.e.**, s. 55.

⁴⁰¹ Zajac, **a.g.e.**, s. 55.

⁴⁰² Amandry, **a.g.e.**, s. 196.

⁴⁰³ Amandry, **a.g.e.**, s. 196.

ise ikinci sırada yer almaktadır. Commodus'un eşi Lucilla ise kentte en çok temsil edilmiş üçüncü hanedan üyesidir. Dağılım Grafik 3'te detaylı şekilde verilmiştir:

Grafik 3: Ön Yüzlerde İmparator ve Hanedan Üyelerinin Sayısal Dağılımı.

Grafikten görülebileceği üzere imparatoriçe betimleri Silandos sikkelerinde önemli oranda yer bulmuştur.

Hanedan kadınlarının yer aldığı sikkelerdeki tip dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir:

Ön Yüz →	Domitia	II. Faustina	Lucilla	Crispina	Iulia Domna
Tip ↓					
Giyimli Büst	X			X	X
Diademli ve Giyimli Büst		X	X		

Tablo 2: İmparatoriçe Portresi Taşıyan Sikkelerin Ön Yüzlerindeki Tip Çeşitliliği.

İmparator betimleri hanedan kadınlarının betimlerine göre daha çeşitlidir. Kentin ilk sikkelerinde imparator başı kullanımı çoğunlukta iken zamanla bu

kullanım azalmış ve yerini giyimli ve zırhlı imparator büstü almıştır. Marcus Aurelius’un “*Caesar*” olduğu döneme atfedilen bir sikke dışındaki tüm sikkelerde defne çelenği vazgeçilmez unsur olarak kullanılmıştır. İmparator portrelerinin ön yüzde tipi olarak nasıl kullanıldıkları Tablo 3’te gösterilmiştir:

Ön Yüz →	Domitianus	Traianus	Marcus Aurelius	Lucius Verus	Commodus	Septimius Severus	Caracalla	Geta	Severus Alexander
Tip ↓									
İmparator Başı			X						
Defne Çelenkli İmparator Başı	X	X							
Zırhlı ve Giyimli Büst								X	
Defne Çelenkli ve Zırhlı Büst	X		X	X			X		X
Defne Çelenkli Giyimli ve Zırhlı Büst						X	X		X
Defne Çelenkli, Zırhlı ve <i>Paludamentum</i> ’lu Büst					X		X		

Tablo 3: İmparator Portresi Taşıyan Sikkelerin Ön Yüzlerindeki Tip Çeşitliliği.

İmparator ve ailesinin yer aldığı sikkelerin arka yüzünde tanrılar, tanrıçalar ve diğer birçok mitolojik figür sıklıkla görülmektedir. Bunların yanı sıra imparatorlar at üstünde savaşırken, bir esire diz çöktürmüş haldeyken ya da diğer bir imparatorla tokalaşırken görülebilir. Bazen de yalnızca kent ve çevresinde var olan bir tapınak tasvir edilmiştir.

İmparator ve ailesinin portresini taşıyan sikkelerin arka yüz tiplerine göre dağılımı Tablo 4’te detaylı şekilde verilmiştir:

İmparator ve Ailesi →	Domitianus	Domitia	Traianus	Marcus Aurelius	II. Faustina	Lucius Verus	Lucilla	Commodus	Crispina	Septimius Severus	Iulia Domna	Caracalla	Geta	Severus Alexander
Mitolojik Figürler ↓														
Aphrodite									X					
Apollon									X					
Asklepios - Hygieia									X					
Athena	X									X				
Athena - Hephaistos								X						
Athena - Nike	X		X											
Demeter				X										
Demeter - Mên						X								
Dionysos	X						X	X				X		
Ephesos Artemisi – Sardeis Koresi								X						
Dionysos - Satyr - Pan									X					

Hades – Kore									X	X				
Sardeis Koresi							X							
Mēn		X							X					
Nehir Tanrısı Hermos - Pan								X						
Nike										X				
Thea Roma - Nike						X								
Tykhe – Kore												X		
Zeus / Zeus Lydios							X							
At Süren İmparator								X						X
İmparatorların Tokalaşması					X						X	X		
Çelenk														X
Tapınak				X		X		X				X	X	

Tablo 4: İmparator ve Ailesinin Portresini Taşıyan Sikkelerin Arka Yüz Tipleri.

4.2. Ön Yüz Tipleri

4.2.1. Tanrılar ve Tanrıçalar

4.2.1.1. Apollon

Apollon, Zeus ile Leto'nun oğlu ve Artemis'in kardeşi olan bir Olympos tanrısıdır.⁴⁰⁴ Müziğin,⁴⁰⁵ kehanetin,⁴⁰⁶ şifanın ve okçuluğun⁴⁰⁷ tanrısı olmasının yanı

⁴⁰⁴ Hesiodos, *Theogonia - İşler ve Günler*, Çev. Azra Erhat – Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016, 918.

⁴⁰⁵ Homeros, *İlyada*, Çev. Azra Erhat – A. Kadir, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016, I. 603.

⁴⁰⁶ Homeros, *a.g.e.*, I. 72.

sıra sürüleri koruyan tanrı olarak da görülmektedir.⁴⁰⁸ Farklı özelliklere sahip bir tanrı olsa da tasvirleri genelde tek bir şekildedir. Uzun saçları ve sakalsız yüzüyle idealleştirilmiş çıplak halde bir genç erkek olarak tasvir edilir. Çalgıcı olarak tasvir edildiğinde kıvrımlı bir *khitōn* giymiş halde de görülebilir. Aletlerden lir ve yay; hayvanlardan kuğu ve kuzgun; bitkilerden defne ve selvi Apollon'un çeşitli işaretleridir. Karmaşık bir doğaya sahip olması nedeniyle bazen şefkatli bazen de acımasızdır; bu sebeple insan varoluşunun pek çok trajik ikilemi Apollon'da gözlemlenebilir.⁴⁰⁹

Sikke Kat. No 25'in ön yüzünde Apollon büstü, defne çelenkli ve giyimli bir haldedir ve sağa dönüktür. Sağ tarafında ise Apollon'la ilişkili olarak defne dalı gösterilmiştir. Defne dalı Apollon'un Daphne'ye olan aşkını temsil etmektedir. Apollon ön yüz tipi olarak Mastaura,⁴¹⁰ Nysa,⁴¹¹ Tralleis⁴¹² ve Tripolis'te⁴¹³ de kullanılmıştır.

4.2.1.2. Asklepios

Asklepios Apollon ve Koronis'in oğludur. Sağlığın ve hekimlerin tanrısı olarak kabul edilmektedir.⁴¹⁴ Sanatta, tıpkı Zeus gibi yaşlı ve sakallı bir erkek olarak tasvir edilir ve düşünceli, babacan bir ifade taşır. Kutsal hayvanı yılanıdır ve elinde yılanın dolanmış olduğu bir değnek taşır.⁴¹⁵

Sikke Kat. No 19'un ön yüzünde defne çelenkli ve giyimli Asklepios büstü kullanılmıştır. Asklepios'un yüzü sağa dönüktür ve sağ tarafında yılanlı asâsı

⁴⁰⁷ Homeros, **a.g.e.**, I. 42.

⁴⁰⁸ Homeros, **a.g.e.**, I. 766.

⁴⁰⁹ Mark P.O. Morford – Robert J. Lenardon, **Classical Mythology**, Oxford University Press, 7. Baskı, Oxford, 2003, s. 244.

⁴¹⁰ Mastaura (RPC IV.2, 2841).

⁴¹¹ Nysa (RPC II, 1116).

⁴¹² Tralleis (RPC I, 2636; RPC I, 2642).

⁴¹³ Tripolis (RPC I, 3057).

⁴¹⁴ Pierre Grimal, **The Concise Dictionary of Classical Mythology**, Ed. Stephen Kershaw, Basil Blackwell, Oxford, 1986, s. 62.

⁴¹⁵ Grimal, **a.g.e.**, s. 63.

gösterilmiştir. Silandos dışında Mastaura,⁴¹⁶ Saïttai⁴¹⁷ ve Tripolis'te⁴¹⁸ ön yüz tipi olarak kullanılmıştır.

4.2.1.3. Athena

Athena Zeus ve bilge tanrıça Metis'in kızıdır ve on iki Olympos tanrısından biridir. Gaia ve Ouranos kendilerinden başka bir ölümsüzün krallık şerefini paylaşmaması konusunda Zeus'a öğütlerde bulunmuş ve bu öğütlere uyan Zeus, doğum yapmadan önce Metis'i yutmuştur.⁴¹⁹ Böylelikle Athena'nın doğumu babası Zeus'un kafasından olmuştur.⁴²⁰

Athena bilgeliğin, savaşın, dokumacılığın ve el sanatlarının tanrıçası olarak görülmektedir.⁴²¹ *Aigis* ve *gorgoneion* Athena'nın sembolleridir. Hayvanlardan baykuş; bitkilerden zeytin ağacı Athena'nın kutsal işaretlerindendir.⁴²² Genellikle başında miğferi, ellerinde kalkanı ve mızrağıyla birlikte görkemli bir tanrıça olarak tasvir edilmiştir.⁴²³

Katalogta 7 sikke serisinin ön yüzünde Athena büstü yer almaktadır.⁴²⁴ Tasvir edilmiş tüm bu serilerde Athena giyimlidir ve başında Korinthos miğferi ve *aigis*'iyle birlikte gösterilmiştir. Yalnızca No 30'da farklı olarak sola dönük haldedir ve geri kalan tiplerde sağa dönük şekilde gösterilmiştir. Athena ön yüz tipi olarak pek çok Lydia kentinde daha görülmektedir; Apollonis,⁴²⁵ Apollonoshieron,⁴²⁶ Attaleia,⁴²⁷

⁴¹⁶ Mastaura (RPC IV.2, 2840; RPC IV.2, 17387).

⁴¹⁷ Saïttai (RPC IV.2, 1408; RPC IV.2, 1410; RPC IV.2, 9347; RPC IV.2, 17398).

⁴¹⁸ Tripolis (RPC III, 2572B).

⁴¹⁹ Hesiodos, **a.g.e.**, 890.

⁴²⁰ Hesiodos, **a.g.e.**, 925.

⁴²¹ Grimal, **a.g.e.**, s. 66.

⁴²² Azra Erhat, **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, 30. Baskı, İstanbul, 2021, s. 66.

⁴²³ Grimal, **a.g.e.**, s. 67.

⁴²⁴ Sikke Kat. No 5, No 6, No 10, No 13, No 18, No 26 ve No 30.

⁴²⁵ Apollonis (RPC III, 1840A; RPC III, 1840B; RPC IV.2; RPC, 9248; RPC IV.2, 2490).

⁴²⁶ Apollonoshieron (RPC IV.2, 2802).

⁴²⁷ Attaleia (RPC IV.2, 9251; RPC VI, 4293).

Dioshieron,⁴²⁸ Hypaipa,⁴²⁹ Maionia,⁴³⁰ Magnesia ad Sipylus,⁴³¹ Saittai,⁴³² Sala,⁴³³ Sardeis,⁴³⁴ Thyateira,⁴³⁵ Tomara⁴³⁶ ve Tripolis'in⁴³⁷ bastırıldığı sikkelerin ön yüzünde Athena kullanılmıştır.

4.2.1.4. Dionysos

Dionysos Semele'nin Zeus'la olan birlikteliğinden doğmuştur.⁴³⁸ Semele Dionysos henüz yedi aylıkken Zeus'un yıldırımının çarpması sonucu ölür ve böylelikle Zeus onu baldırına koyup –tıpkı Athena'da olduğu gibi– ikinci bir doğuma kadar kendi vücudunda taşır. Bu sebeple Dionysos'un efsanelerinde tepki ve direnç motifi sıklıkla görülür.⁴³⁹ Şarabın, zevkin, şenliğin ve deliliğin tanrısı kabul edilmektedir.⁴⁴⁰ M.Ö. 2. yüzyılda Dionysos'un etkisi Roma'ya kadar ulaşmış ve Bacchus adını almıştır. Roma Cumhuriyet Dönemi'nde Bacchus adına Bakkhanalia festivalleri düzenlenmekteydi; fakat bu festivaller Roma *Senatus*'unun aldığı karar sonucu yasaklandı.⁴⁴¹ Tüm yasaklamalara karşın Roma İmparatorluk Dönemi'nde pek çok eyalette kentler Dionysos kültünü sürdürmeye devam etmiştir.

Dionysos'un tasvirleri yüzyıllar boyunca değişikliğe uğramıştır. Önce güçlü, sakallı ve giysili olarak hayal edilmiş daha sonra çıplak ve zayıf bir genç erkek tipine

⁴²⁸ Dioshieron (RPC III, 2031D; RPC IV.2, 1241).

⁴²⁹ Hypaipa (RPC III, 2018).

⁴³⁰ Maionia (RPC III, 2417B; RPC III, 2427; RPC IV.2, 17407).

⁴³¹ Magnesia ad Sipylus (RPC IV.2, 2838).

⁴³² Saittai (RPC III, 2544B; RPC III, 2544C).

⁴³³ Sala (RPC III, 2431; RPC III, 2435; RPC III, 2438; RPC III, 2443; RPC IV.2, 1416; RPC IV.2, 1422; RPC VI, 11043).

⁴³⁴ Sardeis (RPC III, 2409A).

⁴³⁵ Thyateira (RPC III, 1837A; RPC III, 1838B; RPC III, 1838C; RPC III, 1838D; RPC VI, 10799; RPC VI, 30620; RPC VI, 10797).

⁴³⁶ Tomara (RPC IV.2, 1584; RPC IV.2, 1586).

⁴³⁷ Tripolis (RPC III, 2559; RPC III, 2559A; RPC III, 2559B; RPC III, 2559C; RPC VI, 5561; RPC VI, 5559; RPC VI, 5560; RPC VI, 11066).

⁴³⁸ Hesiodos, *a.g.e.*, 940.

⁴³⁹ Erhat, *a.g.e.*, s. 94.

⁴⁴⁰ Grimal, *a.g.e.*, s. 128-129.

⁴⁴¹ “*Senatus consultum de Bacchanalibus*”.

dönüşmüş, cinsel unsurlar ağırlık kazanmıştır. Genellikle başında genellikle asma veya sarmaşık dalları, elinde *thyrsos* ve bir kadehle temsil edilmiştir. Bazen yanında onun alayındaki satyrler ve mainadlarıyla birlikte gösterilmiştir. Kutsal bitkileri, asma ve sarmaşık; kutsal hayvanları ise *panthēr*, boğa ve yılanıdır.⁴⁴² Euripides “Bakkhalar” tragedyasında Dionysos’un Lydialı olduğundan söz etmektedir.⁴⁴³

Sikke Kat. No 24 ve No 27’nin ön yüzünde genç Dionysos’un giyimli ve sarmaşık çelenkli büstü sağa dönük halde tasvir edilmiştir. Geçimini önemli ölçüde bağıcılığa borçlu olan Silandos’un Dionysos’a ne kadar önem verdiğini hem numismatik hem de epigrafik kaynaklarda görülmektedir. Bununla birlikte Dionysos yalnızca Silandos’ta değil neredeyse tüm Lydia kentlerinin sikkelerinde yaygın olarak görülen bir mitolojik karakterdir. Apollonoshieron,⁴⁴⁴ Attaleia,⁴⁴⁵ Blaundos,⁴⁴⁶ Maionia,⁴⁴⁷ Nysa,⁴⁴⁸ Sardeis,⁴⁴⁹ Tmolos⁴⁵⁰ ve Tripolis’te⁴⁵¹ ön yüz tipi olarak Dionysos kullanılmıştır.

4.2.1.5. Herakles

Herakles Zeus ve Alkmene’in oğludur. Olağanüstü şekilde kuvvetlidir ve insanın doğaya karşı olan sarsılmaz gücünü temsil etmektedir.⁴⁵² Efsanelerinde yaptığı işler hep insanların yararına olsa da Hera tarafından başına türlü felaketler gelir. Yaşadığı zorluklara rağmen girdiği mücadelelerden başarıyla çıkabilmiş ve nihayetinde Olympos tanrıları arasına yükseltilmiş ve burada Hebe’yle

⁴⁴² Grimal, **a.g.e.**, s. 128-129.

⁴⁴³ Euripides, **Bakkhalar**, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2019, 460.

⁴⁴⁴ Apollonoshieron (RPC IV.2, 1731).

⁴⁴⁵ Attaleia (RPC IV.2, 9251; RPC VI, 4293).

⁴⁴⁶ Blaundos (RPC IV.2, 1198; RPC IV.2, 1199).

⁴⁴⁷ Maionia (RPC IV.2, 9932).

⁴⁴⁸ Nysa (RPC IV.2, 1491).

⁴⁴⁹ Sardeis (RPC II, 1316; RPC III, 2393; RPC III, 2402B; RPC III, 2408A; RPC IV.2, 1436; RPC IV.2, 2033).

⁴⁵⁰ Tmolos (RPC IV.2, 2863).

⁴⁵¹ Tripolis (RPC III, 2561).

⁴⁵² Erhat, **a.g.e.**, s. 137-140.

evlendirilmiştir.⁴⁵³ Bu sebeple Herakles hem kahraman hem de tanrı olarak tapım görmüştür.

Herodotos'un aktardığına göre M.Ö. 7. yüzyıl öncesinde Lydia Krallığı'nın ikinci hanedanı Herakles'in soyundan gelmektedir.⁴⁵⁴ "Heraklesoğulları" adı verilen hanedan yirmi iki nesil boyunca babadan oğula Lydia'da hüküm sürmüştür.⁴⁵⁵

Katalogda 4 sikke serisinin ön yüzünde Herakles portresi yer almaktadır.⁴⁵⁶ No 11'de Herakles'in başı sağa dönük haldedir. No 32'de Herakles büstü sağa dönük halde, genç ve giyimli bir şekilde tasvir edilmiştir. Sakallı Herakles başı ise No 33'te sağa ve No 34'te sola dönük haldedir. Lydia'nın tarihinde çok önemli bir yere sahip olan Herakles'in ön yüz tipi olarak kullanılmış olması Silandos'un bir Lydia kenti olmasının sikkelerdeki yansımasıdır.

Herakles'in tip olarak ön yüzde kullanımını diğer Lydia kentleri olan Bagis,⁴⁵⁷ Blaundos,⁴⁵⁸ Daldis,⁴⁵⁹ Hypaipa,⁴⁶⁰ Maionia,⁴⁶¹ Magnesia ad Sipylus,⁴⁶² Mastaura,⁴⁶³ Nakrasa,⁴⁶⁴ Sala,⁴⁶⁵ Sardeis,⁴⁶⁶ Thyateira,⁴⁶⁷ Tralleis⁴⁶⁸ ve Tripolis'te⁴⁶⁹

⁴⁵³ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 537.

⁴⁵⁴ Herodotos, **a.g.e.**, I. 7.

⁴⁵⁵ Herodotos, **a.g.e.**, I. 7.

⁴⁵⁶ Sikke Kat. No 11, No 32, No 33 ve No 34.

⁴⁵⁷ Bagis (RPC IV.2, 1184).

⁴⁵⁸ Blaundos (RPC IV.2, 1193; RPC IV.2, 3001; RPC IV.2, 1195; RPC IV.2, 1196; RPC IV.2, 1191; RPC IV.2, 1202).

⁴⁵⁹ Daldis (RPC II, 1326).

⁴⁶⁰ Hypaipa (RPC III, 2023; RPC III, 2026; RPC III, 2027; RPC III, 2030; RPC III, 2030B; RPC III, 2030C; RPC IV.2, 2339; RPC IV.2, 7938; RPC IV.2, 7944; RPC IV.2, 2338; RPC IV.2, 9927; RPC IV.2, 2831; RPC IV.2, 3002; RPC IV.2, 3003; RPC IV.2, 17392; RPC IV.2, 3318; RPC IV.2, 17391; RPC IV.2, 17390; RPC IV.2, 2343).

⁴⁶¹ Maionia (RPC III, 2419; RPC III, 2419A; RPC III, 2422C; RPC III, 2427A; RPC III, 2427C; RPC III, 2427D; RPC III, 2428; RPC III, 2428A; RPC III, 2428B; RPC III, 2428C; RPC IV.2, 17406; RPC IV.2, 1327; RPC IV.2, 1326).

⁴⁶² Magnesia ad Sipylus (RPC I, 2453D).

⁴⁶³ Mastaura (RPC IV.2, 2359; RPC IV.2, 2814).

⁴⁶⁴ Nakrasa (RPC III, 1810; RPC III, 1812; RPC IV.2, 17336; RPC IV.2, 1355; RPC IV.2, 2846; RPC IV.2, 11882; RPC IV.2, 9934; RPC IV.2, 1357; RPC IV.2, 1356).

⁴⁶⁵ Sala (RPC III, 2433; RPC III, 2436A).

de karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Thyateira, Meaonia ve Hypaipa'da çok Herakles'in ön yüz tipi olarak kullanımı bir fenomen olmuş ve çok fazla sikke serisinde yer almıştır.

4.2.1.6. Mēn

Ay tanrısı Mēn, Roma döneminde *Asia Minor*'da yaygın olarak tapınım gören bir tanrıdır. Kökeni hakkında çok az şey bilinmekle birlikte Perslerin ay tanrısı olan Mao'yla ilişkilendirilir. En sık görülen işaretleri çam kozalağı, *boukranion* ve horozdur. Genellikle omuzlarının arkasında hilal olan bir erkek figürü olarak tasvir edilmektedir.⁴⁷⁰ Mēn'in *Asia Minor* dışındaki ikonografisi oldukça azdır ve bu sebeple kült hakkında pek çok bilgi bu bölgeden sağlanmaktadır.⁴⁷¹

Sikke Kat. No 28'in ön yüzünde giyimli ve Phryg başlıklı Mēn büstü sağa dönük halde gösterilmiştir. Arka yüzde ise nehir tanrısı Hermos vardır. Silandos dışında Bagis,⁴⁷² Briula,⁴⁷³ Nysa,⁴⁷⁴ Saittai⁴⁷⁵ ve Sardeis'te⁴⁷⁶ ön yüz tipi olarak Mēn kullanılmıştır.

Silandos'un iki komşu kenti olan Bagis ve Saittai sikkeleri dikkat çekicidir. Bagis'teki Mēn sikkelerinin arka yüzünde boğa kullanılması, kentin Lydia sınırları içerisinde yer almasına rağmen Phryg kültürünün baskın olduğunu göstermektedir.

⁴⁶⁶ Sardeis (RPC I, 2990; RPC I, 3010; RPC II, 1310; RPC II, 1316A; RPC III, 2411; RPC III, 2412; RPC III, 2413).

⁴⁶⁷ Thyateira (RPC I, 2379; RPC I, 2379A; RPC II, 946A; RPC II, 946B; RPC II, 946C; RPC II, 946D; RPC II, 946E; RPC II, 947; RPC II, 948; RPC III, 1838E; RPC IV.2, 9948; RPC IV.2, 8495; RPC IV.2, 3188; RPC IV.2, 9947; RPC IV.2, 17366; RPC IV.2, 3189; RPC IV.2, 11388; RPC IV.2, 1562).

⁴⁶⁸ Tralleis (RPC IV.2, 1632).

⁴⁶⁹ Tripolis (RPC III, 2572A; RPC VIII, 5911; RPC VIII, 68072).

⁴⁷⁰ Büyükgün, **a.g.e.**, s. 91.

⁴⁷¹ Büyükgün, **a.g.e.**, s. 92.

⁴⁷² Bagis (RPC II, 1357; RPC III, 2457A; RPC III, 2459A; RPC III, 2460C).

⁴⁷³ Briula (RPC IV.2, 17443).

⁴⁷⁴ Nysa (RPC I, 2671B).

⁴⁷⁵ Saittai (RPC VI, 4427; RPC VI, 4428; RPC VI, 4426).

⁴⁷⁶ Sardeis (RPC II, 1307; RPC II, 1307A; RPC VI, 10877; RPC VIII, 20252; RPC VIII, 20251; RPC VIII, 20253).

Saittai sikkelerinde ise kentin su kaynakları olan Hyllos Çayı ve Hermos Nehri'nin yanı sıra Dionysos kullanılmıştır.

4.2.1.7. Silenos

Silenos'un, Pan ya da Hermes'in bir *nymphē*'yle ilişkisi sonucu doğduğu düşünülmektedir. Başka bir anlatıya göre Kronos tarafından sakat bırakılan Ouranos'un kan damlasından doğmuştur.⁴⁷⁷ Efsanelerde çirkin, sarhoş, hayvan kulakları ve kuyruğu olan bir mitolojik karakter olarak betimlenir. Bu sebeple satyrlerin yardımıyla yürüyen ve eşeğin sırtından ikide bir düşen bir adam olarak canlandırılır. Bunların yanı sıra akıllı ve bilgedir ve bu özellikleri sayesinde Dionysos'u yetiştirmiştir.⁴⁷⁸ Sarhoşluğun ve şarapçılığın tanrısı olarak kabul edilmektedir ve kutsal hayvanı eşektir.

6 sikke serisinin ön yüzünde Silenos başı yer almaktadır.⁴⁷⁹ Tüm tiplerde standart bir şekilde sakallı ve başında sarmaşık çelengiyle sağa dönük halde gösterilmiştir. Silandos dışında yalnızca Hyrkanis'te⁴⁸⁰ Silenos sikkeleri kullanılmıştır. Bu sebeple Silandos, Silenos sikkelerinin bolluğu açısından eşsiz bir yere sahiptir.

4.2.1.8. Thea Roma

Thea Roma, Roma kentinin ve daha geniş anlamda Roma devletinin kişileştirilmiş haliydi.⁴⁸¹ Roma, devletin politikasını yaymak ve yönetimini haklı çıkarmak için böyle bir tanrıça ortaya çıkartmıştır. Sikkelerde, heykellerde, mimari yapılarda, resmî oyunlarda ve festivallerde gösterilmiştir. *Thea* Roma sikkelerde genellikle askeri kıyafetle birlikte gösterilmiş ancak her zaman

⁴⁷⁷ Grimal, **a.g.e.**, s. 401-402.

⁴⁷⁸ Erhat, **a.g.e.**, s. 271.

⁴⁷⁹ Sikke Kat. No 7, No 8, No 9, No 12, No 29 ve No 35.

⁴⁸⁰ Hyrkanis (RPC IV.2, 1748; RPC IV.2, 1746).

⁴⁸¹ Ronald Mellor, "The Goddess Roma", **ANRW**, Cilt XVII, Sayı 2, Ed. W. Haase, de Gruyter, Berlin, 1981, s. 955.

isimlendirilmemiştir.⁴⁸² Bu sebeple bazen Athena'yla karıştırılma olasılığı vardır ve isimsiz olarak kullanıldığında kataloglarda sıklıkla “Athena veya *Thea Roma*” hatta sadece “Athena” olarak tanımlanabilmektedir.⁴⁸³

Sikke Kat. No 14, No 17, No 22'nin ön yüzünde *Thea Roma* büstü yer almaktadır. Üç tipte de *Thea Roma* sağa dönük haldedir. No 17'de *Thea Roma* büstü sadece giyimli ve başında sur tacıyla; No 14 ve No 22'de ise giyimli ve Korinθος miğferiyle birlikte gösterilmiştir. *Thea Roma*'nın yoğun kullanımı kentin Roma'ya olan sadakatini gösterme çabasının bir sonucu olarak ifade edilebilir. Silandos dışında Bagis,⁴⁸⁴ Daldis,⁴⁸⁵ Hermokapeleia,⁴⁸⁶ Hierokaisareia,⁴⁸⁷ Iulia Gordos,⁴⁸⁸ Mostene,⁴⁸⁹ Nikaia Kilbianorum,⁴⁹⁰ Sardeis,⁴⁹¹ Thyateira⁴⁹² ve Tripolis'in⁴⁹³ bastırıldığı sikkelerin ön yüzünde *Thea Roma* tasvir edilmiştir. Tüm bu kentlerdeki sikkeler incelendiğinde, tıpkı Silandos'ta olduğu gibi, *Thea Roma*'nın standart bir şekilde ya miğferiyle ya da sur tacıyla birlikte tasvir edildiği görülmektedir.

4.2.1.9. Tykhe

Tykhe Okeanos kızlarından biridir.⁴⁹⁴ Kaderin ve şansın kişileştirilmiş hali olarak gösterilir;⁴⁹⁵ bununla birlikte bereketi de simgelemektedir. Bazen elinde dümeniyle birlikte dünya işlerini yürüten ve yönlendiren bir tanrıça olarak bazen de

⁴⁸² Ann Johnston, “The So-Called ‘Pseudo-Autonomous’ Greek Imperials Museum Notes”, **American Numismatic Society**, Sayı 30, 1985, s. 92.

⁴⁸³ Johnston, **a.g.e.**, s. 93.

⁴⁸⁴ Bagis (RPC IV.2, 1183).

⁴⁸⁵ Daldis (RPC II, 1325A; RPC II, 1325B).

⁴⁸⁶ Hermokapeleia (RPC III, 1877; RPC III, 1878; RPC III, 1879; RPC III, 1879A).

⁴⁸⁷ Hierokaisareia (RPC IV.2, 11728; RPC IV.2, 1274).

⁴⁸⁸ Iulia Gordos (RPC IV.2, 1258).

⁴⁸⁹ Mostene (RPC II, 995; RPC II, 995A; RPC IV.2, 11908; RPC IV.2, 17164; RPC IV.2, 17167).

⁴⁹⁰ Nikaia Kilbianorum (RPC IV.2, 11461).

⁴⁹¹ Sardeis (RPC II, 1305; RPC II, 1306).

⁴⁹² Thyateira (RPC II, 949; RPC II, 949A).

⁴⁹³ Tripolis (RPC III, 2558; RPC VIII, 20624).

⁴⁹⁴ Hesiodos, **a.g.e.**, 360.

⁴⁹⁵ Grimal, **a.g.e.**, s. 444-445.

yuvarlanan bir küre üzerinde kanatlı şekilde tasvir edilmiştir. Sembolleri *cornucopia* ve dümendir.⁴⁹⁶

Sikke Kat. No 36 ve No 37'nin ön yüzünde Tykhe büstü yer almaktadır. Her iki tipte de giyimlidir, başında sur tacı vardır ve sağa dönük halde tasvir edilmiştir. Arka yüz tiplerinden farklı olarak ön yüz tiplerinde sur tacı ile gösterilmiş olması Tykhe'nin bir "kent tanrıçası" olarak tasvir edildiğinin işaretidir. Bununla birlikte No 36'nın ön yüz lejantında "CIAANΔOC" yazması Tykhe'nin Silandos'un kişileştirilmiş hali olarak gösterildiğini desteklemektedir. Silandos dışında pek çok Lydia kenti Tykhe'yi ön yüz tipi olarak kullanmıştır: Apollonis,⁴⁹⁷ Dioshieron,⁴⁹⁸ Hierokaisareia,⁴⁹⁹ Hyrkanis,⁵⁰⁰ Iulia Gordos,⁵⁰¹ Maionia,⁵⁰² Magnesia ad Sipylos,⁵⁰³ Mostene,⁵⁰⁴ Nysa,⁵⁰⁵ Philadelpheia,⁵⁰⁶ Sardeis,⁵⁰⁷ Stratonikeia Hadrianopolis,⁵⁰⁸ Thyateira,⁵⁰⁹ Tmolos,⁵¹⁰ Tomara,⁵¹¹ Tralleis⁵¹² ve Tripolis.⁵¹³

⁴⁹⁶ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 775.

⁴⁹⁷ Apollonis (RPC IV.2, 1176).

⁴⁹⁸ Dioshieron (RPC IV.2, 1434).

⁴⁹⁹ Hierokaisareia (RPC III, 1848; RPC III, 1849; RPC III, 1850; RPC IV.2, 11401).

⁵⁰⁰ Hyrkanis (RPC IV.2, 11428; RPC IV.2, 1749; RPC VIII, 20320).

⁵⁰¹ Iulia Gordos (RPC III, 2551; RPC III, 2556; RPC III, 2556B; RPC IV.2, 1257; RPC IV.2, 9322; RPC IV.2, 3348; RPC IV.2, 1261).

⁵⁰² Maionia (RPC IX, 724).

⁵⁰³ Magnesia ad Sipylos (RPC I, 2450A; RPC VI, 4659; RPC VI, 4660; RPC VI, 4661; RPC VIII, 53782; RPC VIII, 53800; RPC VIII, 53735).

⁵⁰⁴ Mostene (RPC II, 993A; RPC III, 1963C; RPC III, 1963D; RPC III, 1963E; RPC III, 1963F).

⁵⁰⁵ Nysa (RPC IV.2, 1489).

⁵⁰⁶ Philedalpheia (RPC I, 3036).

⁵⁰⁷ Sardeis (RPC I, 2991; RPC VII.1, 244; RPC VII.1, 245; RPC VII.1, 246; RPC VIII, 20238; RPC VIII, 76904).

⁵⁰⁸ Stratonikeia Hadrianopolis (RPC VII.1, 188; RPC VII.1, 188A; RPC VII.1, 188B).

⁵⁰⁹ Thyateira (RPC IV.2, 1563; RPC VI, 4408; RPC VI, 4409; RPC VI, 30281; RPC VII.1, 197; RPC VII.1, 198.1; RPC VII.1, 199; RPC VIII, 52940).

⁵¹⁰ Tmolos (RPC IV.2, 2862).

⁵¹¹ Tomara (RPC IV.2, 1583).

⁵¹² Tralleis (RPC IV.2, 1626).

⁵¹³ Tripolis (RPC III, 2570; RPC VI, 5566; RPC VI, 5565).

4.2.1.10. Zeus Olympios

Zeus Kronos ile Rheia'nın oğludur.⁵¹⁴ Kronos'un babası Ouranos'u alt ettiği gibi Zeus da babası Kronos'u alt etmiş ve Olympos'ta tanrıların arasında kendi egemenliğini kurmuştur.⁵¹⁵ Kardeşi Poseidon'a denizin, Hades'e yeraltı ülkesinin hakimiyetini vermiş kendisi ise göğün hakimiyetini almıştır.⁵¹⁶ Gökyüzünün, havanın, kralların ve kaderin tanrısıdır.⁵¹⁷ Kutsal hayvanları kartal ve boğa; kutsal bitkileri ise meşe ve zeytin ağaçlarıdır ve sembolü şimşektir.⁵¹⁸

Sikke Kat. No 20'nin ön yüzünde Zeus Olympios büstü giyimli ve diademli bir şekilde gösterilmiştir. Silandos dışında Dioshieron,⁵¹⁹ Maionia,⁵²⁰ Philadelpheia,⁵²¹ Saittai,⁵²² Sardeis,⁵²³ Tabala⁵²⁴ ve Tralleis'in⁵²⁵ bastırdığı sikkelerde ön yüz tipi olarak kullanılmıştır. Tüm bu kentlerde Zeus pek çok farklı epitle gösterilmiştir. Maionia'ya ait 16 sikke serisinin tamamında ve Tabala'daki 1 sikke serisinde Zeus Olympios; Philadelpheia'daki 3 sikke serisinde Zeus Koryphaios; Saittai'daki 3 sikke serisinde Zeus Patrios; Sardeis'teki 1 sikke serisinde Zeus Patrios olarak yer almıştır.

⁵¹⁴ Homeros, **a.g.e.**, XV. 187.

⁵¹⁵ Hesiodos, **a.g.e.**, 453.

⁵¹⁶ Erhat, **a.g.e.**, s. 293-297.

⁵¹⁷ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 111.

⁵¹⁸ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 111.

⁵¹⁹ Dioshieron (RPC I, 2559; RPC IV.2, 1242).

⁵²⁰ Maionia (RPC III, 2417A; RPC III, 2422B; RPC III, 2422H; RPC III, 2424B; RPC III, 2424D; RPC III, 2426; RPC IV.2, 1312; RPC IV.2, 1310; RPC IV.2, 1311; RPC IV.2, 1315; RPC IV.2, 2835; RPC IV.2, 3335; RPC IV.2, 17394; RPC IV.2, 10672; RPC IV.2, 1316; RPC IV.2, 17409).

⁵²¹ Philadelpheia (RPC III, 2370; RPC III, 2371; RPC III, 2385).

⁵²² Saittai (RPC III, 2543B; RPC III, 2544A; RPC IV.2, 1399).

⁵²³ Sardeis (RPC III, 2409).

⁵²⁴ Tabala (RPC IV.2, 11557).

⁵²⁵ Tralleis (RPC I, 2645).

4.2.2. İmparator Portreleri

4.2.2.1. Domitianus

Domitianus İmparator Vespasianus'un oğludur ve M.S. 81 yılında abisi Titus'un ölümünün ardından Roma'nın başına geçmiştir.⁵²⁶ Hükümdarlığı boyunca Roma *Senatus*'uyla arası kötü olan Domitianus, kendisine suikast düzenleneceği korkusuyla senatörleri etkisiz kılmaya çalışmış ve pek çoğunu sürgüne göndermiştir.⁵²⁷ Nihayetinde Domitianus'un endişeleri gerçekleşmiş ve M.S. 96 yılında, henüz 45 yaşındayken, kendi gladyatörler ve kendi sarayında çalışan hizmetçiler tarafından öldürülmüş; bununla birlikte Roma *Senatus*'u tarafından hakkında verilen "*damnatio memoriae*" kararıyla "devlet düşmanı" ilan edilmiştir.⁵²⁸ Bu karar neticesinde İmparator'a ait portre ve yontular tahrip edildiğinden dolayı Domitianus'un günümüze gelen portre yontusu örnekleri çok azdır; bu nedenle Domitianus büstü taşıyan sikkeler, az sayıda bulunan portre yontularını tespit edebilmek için büyük önem taşımaktadır.⁵³⁰

Silandos'a ait 5 sikke serisinin ön yüzünde Domitianus portresi yer almaktadır.⁵³¹ No 38 ve No 39'da Domitianus'un zırlı ve defne çelenkli büstü vardır, sağa doğru halde gösterilmiştir. No 40 ve No 41'de defne çelenkli Domitianus başa sağa dönük haldedir. Domitianus portresini taşıyan sikkelerin arka yüz tiplerinin hepsi sola dönük halde gösterilmiştir. No 38'de Dionysos; No 39'da *Boulē*; No 40 ve No 41'de yalnızca Athena; No 42'de ise Athena ve Nike birlikte tasvir edilmişlerdir.

Bu sikkelerde Domitianus alnının alt kısmı şişkin, kabarık ve hareketli olarak tasvir edilmiştir. Burnu iri ve kemerli, öne çekilen çenesi ise oldukça geniştir. Favorilerinden çenesine doğru inen ince bir sakal görülmektedir. Üst dudağı dar ve kısa olup göze batır biçimde alt dudak üzerine yüklenerek ileriye taşkın bir şekilde

⁵²⁶ Dietmar Kienast, **Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie**, 3. Baskı, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2004, s. 155.

⁵²⁷ Ramazan Özgan, **Roma Portre Sanatı II**, Ege Yayınları, İstanbul, 2013, s. 37.

⁵²⁸ Özgan, **a.g.e.**, s. 37.

⁵³⁰ Özgan, **a.g.e.**, s. 38.

⁵³¹ Sikke Kat. No 38, No 39, No 40, No 41 ve No 42.

gösterilmiştir.⁵³⁴ Yüz ifadesi ve kaşlarının çatıklığı İmparator'a sinirli bir ifade kazandırmıştır. Tasvirlerde Vespasianus ve Titus'a nazaran Domitianus zengin bir saça sahiptir; bununla birlikte ensedeki saç bukleleri oldukça aşağıya boyun altına kadar hareketli biçimde indirilmişlerdir.⁵³⁵

No 42'de defne çelenkli Domitianus başı sola dönük şekilde tasvir edilmiştir. RPC Online'a göre, kullanılan kalıptan yola çıktığımızda Aizanoi'un yeniden düzenlenmiş bir sikkesi olduğu görülmektedir.⁵³⁶ Tipolojik olarak incelediğinde kentin Domitianus döneminde basılmış olan diğer sikkelerden farklı bir tarza sahiptir. Ayrıca sikkenin lejantı saat yedi yönünden iç kısma doğru okunurken, Flavius hanedanı döneminde basılan diğer sikkelerin lejantı saat beş yönünden dışa doğru okunmaktadır.⁵³⁷

4.2.2.2. Traianus

Traianus M.S. 98 yılında İmparator Nerva'nın ölümünün ardından veliaht olarak Roma'nın başına geçmiştir.⁵³⁸ İmparator olmasıyla Roma'da ilk defa İtalya dışında doğmuş biri Roma'nın başına geçmiştir.⁵³⁹ Büyük bir stratejist ve komutan olarak Traianus Germania, Dacia ve Parthia'ya seferler yapmış ve büyük zaferler elde etmiştir. M.S. 117 yılına gelindiğinde Traianus'un başarıları sonucunda Roma, tarihinin en geniş sınırlarına ulaşmıştı.⁵⁴⁰

İmparator'un tüm portrelerinde saç yapısı oldukça basit ve sade olup neredeyse hiç değişmeyen bir görünümde ele alınmıştır.⁵⁴¹ Uzun saç bukleleri

⁵³⁴ Özgan, **a.g.e.**, s. 38.

⁵³⁵ Özgan, **a.g.e.**, s. 38.

⁵³⁶ Silandos (RPC II 1353.1).

⁵³⁷ Burnett – Amandry – Carradice, **a.g.e.**, s. 205.

⁵³⁸ Kienast, **a.g.e.**, s. 122.

⁵³⁹ Özgan, **a.g.e.**, s. 64.

⁵⁴⁰ Kienast, **a.g.e.**, s. 123.

⁵⁴¹ Özgan, **a.g.e.**, s. 74.

tepeden öne ve yanlara doğru uzanan, geniş aralıklı bir tarakla taranmış gibi birbirlerinden ayırt edilmiş kalın saç tutamları olarak gösterilmiştir.⁵⁴²

Silandos için ön yüzünde Traianus'un tasvir edildiği yalnızca 1 sikke örneği vardır.⁵⁴³ Burada Traianus'un defne çelenkli başı sağa dönük halde gösterilmiştir. Saçı diğer portrelerindeki sade olarak işlenmiştir. Boynu kaslıdır; yüzünde ise ciddiyet ve kendinden emin bir duruş gözlemlenir. Lejantta Germania'da kabilelere karşı gösterdiği başarılar sonucu aldığı unvan olan ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC (*Germanicus*) kullanılmıştır; arka yüzde ise tanrıça Athena vardır.

Traianus portresinin kullanıldığı bir sikke tipi daha Silandos'a atfedilmiştir⁵⁴⁴; fakat arka yüzü silik ve lejant biçimi ön yüzle tutarsız olduğundan ötürü bu tip kataloğa eklenmemiştir. Amandry'nin belirttiğine göre bu sikke 19. yüzyılda yeniden yapılmış bir Thyateira sikkesinin⁵⁴⁵ kopyasıdır.⁵⁴⁶

4.2.2.3. Marcus Aurelius

Marcus Aurelius M.S. 121 yılında Roma'da doğmuştur.⁵⁴⁷ İmparator Hadrianus'un ölümünün ardından Antoninus Pius Roma'nın başına geçmiş ve Marcus Aurelius da veliaht olarak onunla birlikte saraya taşınmıştır. Burada çok iyi bir eğitim görüp yetişmiş ve devamında stoa felsefesiyle yoğun olarak ilgilenmiştir. 19 yaşındayken *consul* seçilmiş, kendi adına sikkeler bastırmaya başlamış ve *Caesar* unvanını alarak geleceğin imparator adaylığını kesinleştirmiştir.⁵⁴⁸ Antoninus Pius'un M.S. 161 yılında ölümüyle birlikte Marcus Aurelius tek başına imparator olarak tahta geçmiştir. Filozof bir imparator olmasına rağmen pek çok sefere çıkmış Germania kabileleriyle yoğun bir mücadele vermiştir. M.S. 177 yılında oğlu

⁵⁴² Özgan, a.g.e., s. 74.

⁵⁴³ Sikkat Kat. No 44.

⁵⁴⁴ Silandos (RPC III, 2451).

⁵⁴⁵ Thyateira (RPC III, 1823).

⁵⁴⁶ Amandry, a.g.e., s. 185.

⁵⁴⁷ Kienast, a.g.e., s. 137.

⁵⁴⁸ Özgan, a.g.e., s. 217.

Commodus'u 16 yaşındayken devlet yönetimine ortak etmiş ve 3 yıl sonra Vindobona (Viyana) kentinde hayatını kaybetmiştir.⁵⁴⁹

Marcus Aurelius'un portrelerinde filozofluğundan gelen durgun ve düşünceli bir hal görülmektedir. *Caesar* olduğu döneme tarihlendirilen genç Marcus Aurelius portrelerinde saçları çok kuvvetli ve zengin olup, havalı ve yumuşak buklelerden oluşmaktadır. Bu döneme ait bir Silandos sikkesinde⁵⁵⁰ Marcus Aurelius'u genç ve sakalsız halde ve yüzü sağa dönük şekilde tasvir edilmiştir. Arka yüzde ise elinde buğday başağıyla tanrıça Demeter yer almaktadır.

Sikke Kat. No 46'da Marcus Aurelius'un defne çelenkli ve zırhlı büstü; arka yüzde ise *tetrastylus* tapınak içinde Traianus heykeli yer almaktadır. Bir önceki tiplerle karşılaştırıldığında İmparator'un zaman içindeki değişimi net olarak görülmektedir. Hükümdarlığının sonlarına doğru basılan sikkelerinde saç ve sakal iyice uzamış, birbirine karışmış halde gösterilmiştir. Özellikle önde, alın üstü ve şakak saç bukleleri, daha önceki portre tiplerinde olduğu gibi aşağıya doğru indirilmemiş, aksine ters yönde gösterilmiştir.⁵⁵¹ Gözler biraz daha büyük ve açılmış, kaşlar hareketli olarak yukarıya kaldırılmış, alın kırışıklıkları artmış ve bıyıkları üst dudaklarını neredeyse tamamen örtmüş haldedir.⁵⁵²

4.2.2.4. Lucius Verus

Lucius Verus M.S. 130 yılında Roma'da doğmuştur.⁵⁵³ Dönemin ünlü bilginlerden dersler almış ve çok iyi bir eğitim görerek yetişmiştir. Özellikle retorik alanında başarılı olduğundan ve ikna edici bir ses tonuyla çok iyi konuşma özelliğine sahip olduğundan bahsedilir.⁵⁵⁴ Antoninus Pius'un ölümünün ardından Marcus Aurelius'un yeni imparator olmasıyla Lucius Verus da *Augustus* unvanıyla yönetime ortak olmuş ve kendi adına portrelerini içeren sikkeler basılmaya başlanmıştır.

⁵⁴⁹ Kienast, **a.g.e.**, s. 138; Özgan, **a.g.e.**, s. 218.

⁵⁵⁰ Sikke Kat. No 45.

⁵⁵¹ Özgan, **a.g.e.**, s. 227.

⁵⁵² Özgan, **a.g.e.**, s. 227.

⁵⁵³ Kienast, **a.g.e.**, s. 143.

⁵⁵⁴ Özgan, **a.g.e.**, s. 255.

Bununla birlikte Lucius Verus'un hayatı Roma'dan ziyade seferlerde geçmiştir. M.S. 169 yılında geçirdiği felç sonucu hayatını kaybetmiştir.

Yaklaşık 8 yıl imparatorluk yapmış olan Lucius Verus'un portre yontuları azdır; bu sebeple portreleri çoğunlukla sikkeler üzerinde görülür.⁵⁵⁵ Silandos ait 3 sikke serisinin ön yüzünde almaktadır.⁵⁵⁶ Üç tipte de İmparator defne çelenkli, zırlı ve katalogun genelinin aksine sola dönük halde tasvir edilmiştir. Sikkelerde tip olarak Lucius Verus'un Marcus Aurelius'a benzer bir sakal biçimine sahip olduğu görülmektedir.⁵⁵⁷ Bunun yanı sıra alın üstündeki saç bukle toplulukları alın ortasına kadar indirilerek alnın daralmasına neden olmaktadır. Bıyık ince ve kısa olup ağız kenarlarında son bulmakta ve sakalla birleşmemektedir.⁵⁵⁸

Imhoof Blumer'in Silandos'a atfettiği ve Kurth'ün katalogunda da yer alan bir Lucius Verus sikkesi daha vardır.⁵⁵⁹ Sikkenin arka yüz lejantı tam olarak okunamadığından dolayı nereye ait olduğu tartışmalıdır; bu sebeple katalogta yer almamaktadır. Sillyon'a ait olması muhtemeldir; nitekim RPC Online'da Sillyon başlığı altında paylaşılmıştır.⁵⁶⁰ Sillyon ve Silandos'un sikkeleri lejanttaki isim benzerlikleri sebebiyle sıklıkla karıştırılmaktadır.

4.2.2.5. Commodus

Commodus Marcus Aurelius ile İmparatoriçe Genç Faustina'nın çocukları olarak M.S. 161 yılında Lanuvium'da dünyaya gelmiştir.⁵⁶¹ Tıpkı Lucius Verus gibi Commodus da iyi bir eğitim almıştır; bunun yanı sıra savaş oyunları, avcılık ve araba yarışları gibi konulara oldukça düşkün biri olarak bahsedilmektedir. Öyle ki bir gladyatör olarak arenaya çıkan ilk İmparator Commodus olmuştur.⁵⁶² Aldığı iyi

⁵⁵⁵ Özgan, a.g.e., s. 256.

⁵⁵⁶ Sikke Kat. No 48, No 49 ve No 50.

⁵⁵⁷ Özgan, a.g.e., s. 265.

⁵⁵⁸ Özgan, a.g.e., s. 264.

⁵⁵⁹ GRPCL Silandos, 54

⁵⁶⁰ Sillyon (RPC IV.3, 9953).

⁵⁶¹ Kienast, a.g.e., s. 147.

⁵⁶² Özgan, a.g.e., s. 277.

eğitime rağmen Commodus'un insan ilişkileri hiçbir zaman iyi olmamıştır. Ailesiyle, halkla ve *Senatus*'la devamlı sorun yaşayan Commodus M.S. 192 yılında çiftlik evinde boğularak öldürülmüştür. Ölümünün ardından, tıpkı Domitianus'ta olduğu gibi, Commodus'a da *damnatio memoriae* uygulanmıştır.⁵⁶³ Bu sebeple portre yontuları, yazıtları ve kabartmaları yok edilen İmparator'un tasvirinde en önemli kaynaklar tamamen ortadan kaldırmanın çok zor olduğu numismatik buluntular olmuştur.⁵⁶⁴

Silandos'ta ön yüz tipi olarak en çok işlenen İmparator Commodus'tur. 7 sikke serisinin ön yüzde işlenmiş olan İmparator, bu tiplerin hepsinde genç olarak gösterilmiştir.⁵⁶⁵ Commodus'un büstü standart bir şekilde defne çelenkli, zırhlı ve *paludamentum*'ludur ve sağa dönük haldedir. Burada yüzü oldukça hafif ve dar görünümlüdür. Alın yüksek, burun ise hafif uzun ve profilden kemerlidir. Kalkık kaşları ile iri gözlerini babası Marcus Aurelius'tan almış olmalıdır. Favorileri sakal başlangıcı olarak çene kemiğine doğru indirilmiş; çene üzerinde ve üst dudakta da sakal ve bıyık tüyleri gösterilmiştir.⁵⁶⁶

Commodus sikkelerinin arka yüzleri tip çeşitliliği açısından çok zengindir. Sikke Kat. No 53 ve No 54'te babası Marcus Aurelius tasvir edilmiştir. No 53'te Marcus Aurelius asker kıyafeti ve mızrağıyla birlikte *biga* sürerken Nike tarafından taçlandırılmakta; No 54'te ise düşmanın üzerine atını sürerken elindeki şimşegi savurmaktadır. No 55'te Hephaistos ve Athena; No 56'da *heksastylos* tapınak; No 57'de Sardeis Koresi'nin Ephesos Artemisi'yle birlikte kült heykeli; No 58'de Dionysos ve *panthēr*; No 59'da ise Pan (Dağ Tanrısı?) ve Hermos gösterilmiştir.

Ön yüzünde Commodus büstü olan iki tartışmalı sikke tipi kataloğa eklenmemiştir.⁵⁶⁷ Bu sikkelerde Commodus Silandos'a ait diğer örneklerde olduğu gibi defne çelenkli, zırhlı ve *paludamentum*'ludur ve sağa dönük halde gösterilmiştir. Bunlardan birinin arka yüzünde Tykhe ayakta sola dönük halde; başında *kalathos*,

⁵⁶³ Kienast, **a.g.e.**, s. 148.

⁵⁶⁴ Özgan, **a.g.e.**, s. 278.

⁵⁶⁵ Sikke Kat. No 53, No 54, No 55, No 56, No 57, No 58 ve No 59.

⁵⁶⁶ Özgan, **a.g.e.**, s. 279-280.

⁵⁶⁷ Sillyon (RPC IV.3, 11012; RPC IV.3, 1494).

elinde *cornucopia*'yla birlikte dümeni tutmaktadır. Diğer sikkenin arka yüzünde ise genç kurucu kahraman figürü *khlamys* giymiş halde mızrak ve kılıcıyla birlikte tasvir edilmiştir. İki sikke tipi de RPC Online'da Sillyon başlığı altında gösterilmiştir.

4.2.2.6. Septimius Severus

Septimius Severus, M.S. 146 yılında Kuzey Afrika'daki Leptis Magna kentinde dünyaya gelmiştir.⁵⁶⁸ Çocukluk dönemi hakkında çok az bilgi sahibi olduğumuz Septimius Severus'un ilk on sekiz yılının bu Kuzey Afrika kentinde geçtiğini biliyoruz. 18 yaşında Roma'ya gitmiş; burada Marcus Aurelius'un güvenini kazanmış ve yıllarca imparatorluğun birçok yerinde farklı askerî ve siyasî görevlerde bulunmuştur. M.S. 193 yılında Commodus'un ölümüyle birlikte askerleri tarafından imparator ilan edilmiştir.⁵⁶⁹ Hayatı seferlerde geçen Septimius Severus, M.S. 211 yılında Britannia seferi sırasında 66 yaşındayken hayatını kaybetmiştir.⁵⁷⁰

Silandos'a ait 4 sikke serisinin ön yüzünde Septimius Severus'un portresinin kullanılmıştır.⁵⁷¹ Tüm tiplerde İmparator'un giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü, sağa dönük halde tasvir edilmiştir. İmparator'un saçları yuvarlak görünümlü kısa ve kıvrıkcık saçları bukleleriyle doldurulmuştur. Kaşlar hafif kalkık ve kavisli; gözler iri ve oldukça açık; boyun kısmı ise kaslı, ince ve uzundur.⁵⁷² Sakal kıvrıkcık buklelerden oluşmakta olup öne doğru hafif uzun ve çıkıktır.⁵⁷³ Saç buklelerinin biçimi, alın ve özellikle de ince kısa, düz burun profili Septimius Severus'un Afrika kökenli olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁷⁴

Ön yüzünde Septimius Severus olan sikkelerin arka yüz tiplerinden No 66'da Hades *quadriga*'yla Kore'yi kaçırmayı işlenmiş; No 67'de Nike; No 68 ve No 69'da

⁵⁶⁸ Kienast, **a.g.e.**, s. 156.

⁵⁶⁹ Kienast, **a.g.e.**, s. 156

⁵⁷⁰ Kienast, **a.g.e.**, s. 157.

⁵⁷¹ Sikke Kat. No 66, No 67, No 68 ve No 69.

⁵⁷² Ramazan Özgan, **Roma Portre Sanatı III**, Ege Yayınları, İstanbul, 2015, s. 40.

⁵⁷³ Özgan, **a.g.e.**, s. 40.

⁵⁷⁴ Özgan, **a.g.e.**, s. 40.

de Athena tasvir edilmiştir.⁵⁷⁵ No 67'de kullanılmış olan Nike tarihsel bağlamda incelendiğinde Septimius Severus'un M.S. 194'te Pescennius Niger'e veya M.S. 197'de Clodius Albinus'a karşı kazandığı zafere bir ima olabilir.⁵⁷⁶

4.2.2.7. Caracalla

Caracalla, Septimius Severus'un ve Iulia Domna'nın büyük oğludur. M.S. 186 yılında Lugdunum kentinde Lucius Septimius Bassianus adıyla doğmuş; ardından Marcus Aurelius'la olan bağlarına vurgu yapmak için adını Marcus Aurelius Antoninus olarak değiştirmiştir.⁵⁷⁸ Caracalla ismi ise giydiği Gal pelerinden gelmektedir.

M.S. 198'de babası tarafından Caracalla'ya *Augustus* unvanı verilmiştir.⁵⁷⁹ M.S. 211'de Septimius Severus'un ölümünden sonra kardeşi Geta'yla birlikte müşterek Roma İmparatorları olmuşlardır. Buna rağmen Caracalla ve Geta küçüklüğünden beri uyum sorunu yaşıyor ve birbirlerinden nefret ediyorlardı. Bu nefret M.S. 212 yılında Geta'nın öldürülmesiyle sonuçlanmış ve Caracalla devletin tek hakimi olmuştur. Caracalla döneminde yaşanan en önemli gelişmelerden biri *Constitutio Antoniniana*'nın ilan edilip tüm özgür insanlara Roma vatandaşlığı verilmesiydi.⁵⁸² Yine bu dönemde "*Antoninianus*" adında yeni bir Roma para biriminin basılmaya başlandı. Caracalla Parthia'ya yaptığı sefer sırasında M.S. 217'de hoşnutsuz bir asker grubu tarafından annesi Iulia Domna'yla birlikte öldürülmüş ve yerine Macrinus imparatorluğunu ilan etmiştir.⁵⁸³

Silandos'ta 4 sikke serisinin ön yüzünde Caracalla tasvir edilmiştir.⁵⁸⁴ Tüm bu tiplerde Caracalla başında defne çelengiyle, yumuşak ve dolgun yüz hatlarıyla

⁵⁷⁵ Imhoof-Blumer tarafından tanımlanan Septimius Severus'un Silandos'a değil Sillyon'a ait olan ve arkasında Mēn bulunan sikkeleri bu katalogun dışındadır.

⁵⁷⁶ Amandry, **a.g.e.**, s. 191.

⁵⁷⁸ Kienast, **a.g.e.**, s. 162.

⁵⁷⁹ Kienast, **a.g.e.**, s. 162.

⁵⁸² Kienast, **a.g.e.**, s. 162.

⁵⁸³ Kienast, **a.g.e.**, s. 163.

⁵⁸⁴ Sikke Kat. No 71, No 72, No 73 ve No 74.

genç bir çocuk olarak gösterilmiştir. İri, canlı bakışlar ve enseye kadar indirilen zengin, dolgun ve düzgün saç biçimine sahiptir.⁵⁸⁵ Yuvarlak baş, kuvvetli boyun, kalın göz kapakları altındaki büyük gözler ve üst dudağa göre daha etli olan alt dudak genç Caracalla'nın sikkelerden gördüğümüz fizyonomik özellikleridir.⁵⁸⁶

Sikke Kat. No 74'ün arka yüzünde Caracalla kardeşi Geta'yla birlikte işlenmiştir. İki kardeş birbirleriyle tokalaşmaktadırlar; böylelikle müşterek imparatorluklarındaki uyum ifade edilmeye çalışılmıştır. Caracalla'nın ön yüzünde bulunduğu diğer sikke serilerinde arka yüz tipi olarak No 69'da Dionysos ve *panthēr*; No 70'te Tykhe'yle birlikte Kore; No 73'te ise *tetrastylus* tapınak için Kore'nin kült heykeli tasvir edilmiştir.

4.2.2.8. Geta

Geta Septimius Severus'un ikinci oğlu olarak M.S. 189 yılında dünyaya gelmiştir. Çocukluk yılları hakkında pek bilgi bulunmayan Geta hakkında abisinin aksine yumuşak, alımlı, alçak gönüllü ve utangaç biri olarak karakterize edilmektedir. M.S 198 yılında *Caesar* unvanı almış ve adına sikkeler basılmıştır.⁵⁸⁸ M.S. 209 yılına gelindiğinde, Britiannia Seferi sırasında *Augustus* unvanı almış ve yönetime ortak edilmiştir.⁵⁸⁹ Bundan bir yıl sonra, M.S. 212 yılında, abisi Caracalla tarafından öldürülmüş ve hakkında *damnatio memoriae* kararı uygulanmıştır.⁵⁹⁰ Neredeyse tüm portre yontuları tahrip edilen Geta için sikkeler en önemli kaynakların başında gelir.

Sikke Kat. No 75'te Caracalla'nın küçük kardeşi Geta yer almaktadır. Bu tipte Geta'nın giyimli ve zırhlı Geta büstü sağa dönük halde gösterilmiştir. Geta fizyonomik olarak abisinin gençliğine benzemektedir; ancak yüz ifadesi abisine göre

⁵⁸⁵ Özgan, **a.g.e.**, s. 88.

⁵⁸⁶ Özgan, **a.g.e.**, s. 88.

⁵⁸⁸ Kienast, **a.g.e.**, s. 166.

⁵⁸⁹ Kienast, **a.g.e.**, s. 166.

⁵⁹⁰ Kienast, **a.g.e.**, s. 166.

daha yumuşaktır. Gözlerinin iri ve dışa taşkın olmasının yanı sıra sakalsızdır.⁵⁹¹ Arka yüzde ise üç basamaklı podyum üzerinde *oktastylos* tapınak vardır.

Amandry'nin de belirttiği üzere Saint Paul Antiques 6 (2017) 219'da satılan ve arka yüzünde Dionysos bulunan bir Geta sikkesi Silandos'tan ziyade Sillyon'a aittir ve tez kapsamında hazırlanan katalogta yer almamaktadır.⁵⁹²

4.2.2.9. Severus Alexander

Severuslar Hanedanı'nın son imparatoru olan Severus Alexander M.S. 208 yılında dünyaya gelmiştir.⁵⁹³ M.S. 222'de katledilen kuzeni Elagabalus'un yerini almış ve 13 yıl boyunca Roma'ya hükümdar olmuştur.⁵⁹⁴ Severus Alexander'in barış zamanındaki hükümdarlığı başarılı olsa da gittikçe güçlenen Sasani İmparatorluğu ve Germania kabilelerinin artan saldırılarıyla karşı karşıya kalmıştır. Sasanilere karşı başarı sağlamış fakat Germania kabilelerine karşı sefer yürütürken diplomasi ve rüşvetle barışı sağlamaya çalışır. Sefer sırasında çeken bir isyan sonucu henüz 26 yaşındayken öldürülmüş ve yerine Maximinus Thrax'ın imparator olarak tahta çıkmıştır.⁵⁹⁵ Severus Alexander'in ölümü, yaklaşık elli yıllık iç savaş, yabancı istilası ve parasal sistemin çöküşünü içeren Üçüncü Yüzyıl Krizi'nin başlangıcı olmuştur.

Sikke Kat. No 76 ve No 77'de Severus Alexander yer almaktadır. No 76'daki tipte İmparator'un defne çelenkli ve Gorgon başlı zırhına kuşanmış büstü görülmektedir. Arka yüzde ise şua taç giymiş, *khlamys*'lü ve mızraklı İmparator şahlanan at üstündedir ve karşısında elleri bağlı diz çökmüş bir esir tasvir edilmiştir. No 77'deki tipte giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü tasvir edilmiştir; arka yüzde ise çelenk içinde yazı vardır. Severus Alexander'in en dikkat çekici fizyonomik

⁵⁹¹ Özgan, **a.g.e.**, s. 104.

⁵⁹² Amandry, **a.g.e.**, s. 185.

⁵⁹³ Kienast, **a.g.e.**, s. 177.

⁵⁹⁴ Kienast, **a.g.e.**, s. 177.

⁵⁹⁵ Kienast, **a.g.e.**, s. 177.

özelliği kafatası biçimi ve yüz detaylarıdır. Sikkelerde görülen portrelere göre, İmparator'un sakalının çene ucuna kadar indiği gözlemlenmektedir.⁵⁹⁶

4.2.3. İmparatoriçe Portreleri

4.2.3.1. Domitia

Domitia Longina, İmparator Domitianus'un eşidir.⁵⁹⁷ Suetonius'un aktardığına göre Domitianus'la evlenmeden önce L. Aelius Plautius Lamia Ailianos'yla evliydi.⁵⁹⁸ Hakkında çok az bilgi bulunan İmparatoriçe'nin portre yontuları da oldukça azdır; bu sebeple kendisi hakkında en doğru ve güvenilir kaynak sikkelerdir.⁵⁹⁹

Sikke Kat. No 43'ün ön yüzünde Domitia büstü vardır. Giyimlidir ve yüzü sağa dönüktür; bununla birlikte uzun örgülü saçlarının arkasında kuyruk sarmaktadır. Başında, tam olarak anlaşılmamakla birlikte, saç çelengi olması muhtemeldir. İmparatoriçe ön yüz lejantında “Domitia *Augusta*” olarak belirtilmiştir. Bu kullanım Philadelphiea ve Smyrna'daki sikkelerde de mevcuttur. Arka yüzde ise tanrı Mēn işlenmiştir. Bu sikke hanedan üyeleri adına basılan sikkelerin Silandos adına en küçük örneğidir. Silandos dışında Blaundos,⁶⁰⁰ Iulia Gordos,⁶⁰¹ Kilbiani Superiores,⁶⁰² Magnesia ad Sipylos,⁶⁰³ Mostene,⁶⁰⁴ Nakrasa,⁶⁰⁵ Nysa,⁶⁰⁶

⁵⁹⁶ Özgan, **a.g.e.**, s. 124.

⁵⁹⁷ Kienast, **a.g.e.**, s. 118.

⁵⁹⁸ Suetonius, **a.g.e.**, Dom. I; Kienast, **a.g.e.**, s. 118.

⁵⁹⁹ Özgan, **a.g.e.**, s. 47.

⁶⁰⁰ Blaundos (RPC II, 1349).

⁶⁰¹ Iulia Gordos (RPC II, 1385).

⁶⁰² Kilbiani Superiores (RPC II, 1062; RPC II, 1063).

⁶⁰³ Magnesia ad Sipylos (RPC II, 986).

⁶⁰⁴ Mostene (RPC II, 992E).

⁶⁰⁵ Nakrasa (RPC II, 933; RPC II, 934; RPC II, 935; RPC II, 936).

⁶⁰⁶ Nysa (RPC II, 1114).

Philadelphieia,⁶⁰⁷ Sala,⁶⁰⁸ Sardeis,⁶⁰⁹ Thyateira⁶¹⁰ ve Tralleis'te⁶¹¹ ön yüz tipi olarak Domita tasvir edilmiştir.

4.2.3.2. II. Faustina

Annia Galeria Faustina, M.S. 130 yılında Antoninus Pius'la karısı I. Faustina'nın kızı olarak dünyaya gelmiştir.⁶¹² İmparator Hadrianus'un isteğiyle M.S. 138 yılında Lucius Verus ile nişanlanmıştır; fakat Hadrianus'un ölümüyle birlikte babasının yeğeni olan Marcus Aurelius'la M.S. 145 yılında evlendirilmiştir.⁶¹³ M.S. 147 yılında ilk kız çocuğunu dünyaya getirmiş ve böylelikle *Augusta* unvanını almış ve adına sikkeler basılmıştır.⁶¹⁴ M.S. 175 yılında Marcus Aurelius'un doğu gezisine eşlik etmiş fakat Roma'ya dönerken Toroslar'ın kuzeydoğusundaki Halala'da ölmüştür.⁶¹⁵ Ölümünün ardından Roma *Senatus*'unun kararıyla tanrılaştırılmış ve öldüğü yerde anısına Faustinaopolis adıyla yeni bir kent kurulmuştur.⁶¹⁶

II. Faustina'nın portreleri arasında en iyi ve sağlıklı çalışmalar sikke portreleri üzerinden yapılmaktadır.⁶¹⁷ Sikke Kat. No 47'nin ön yüzünde II. Faustina'nın giyimli ve diademli büstü vardır. İmparatoriçe'nin saçları arkaya doğru taranmış ve başının altındaki kısımdan küçük topuzla kıvrılmış haldedir. Gözleri büyük ve kemerli burnu alnıyla bitişik şekilde gösterilmiştir. Arka yüzde ise toga giymiş Marcus Aurelius ve Lucius Verus sağ elleriyle tokalaşırken sol ellerinde parşömen tutmaktadır. Blaundos'ta yapılan arkeolojik kazıların sonucunda bulunan sikke, Silandos'ta II.

⁶⁰⁷ Philadelphieia (RPC II, 1331; RPC II, 1336; RPC, II, 1340).

⁶⁰⁸ Sala (RPC II, 1343; RPC II, 1344; RPC II, 1345).

⁶⁰⁹ Sardeis (RPC II, 1315B; RPC II, 1319; RPC II, 1322).

⁶¹⁰ Thyateira (RPC II, 944; RPC II, 945).

⁶¹¹ Tralleis (RPC II, 1097; RPC II, 1098).

⁶¹² İsimlerinin aynı olmasından dolayı kendisi Genç Faustina annesiye Yaşlı Faustina olarak da anılmaktadır.

⁶¹³ Kienast, **a.g.e.**, s. 141.

⁶¹⁴ Kienast, **a.g.e.**, s. 141.

⁶¹⁵ Kienast, **a.g.e.**, s. 141.

⁶¹⁶ Özgan, **a.g.e.**, s. 236.

⁶¹⁷ Özgan, **a.g.e.**, s. 236.

Faustina adına darp edilmiş ilk örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶¹⁸ Silandos dışında 25 Lydia kentinde II. Faustina'nın ön yüz tipi olarak kullanılmış olduğu görülmektedir.⁶¹⁹

Kurth'ün kataloğunda Silandos'a atfedilmiş bir Faustina sikkesi daha vardır⁶²⁰; fakat sikke RPC Online'da da gösterildiği üzere Sillyon'a aittir.⁶²¹ Lejantı net olarak okunamayan bu sikkenin, ait olduğu serideki diğer örnekleriyle karşılaştırıldığında net bir şekilde Sillyon'a ait olduğu görülmektedir; bu sebeple tez kapsamında hazırlanmış katalogta yer almamaktadır.

4.2.3.3. Lucilla

Annia Aurelia Galeria Lucilla, Marcus Aurelius ile karısı Genç Faustina'nın dördüncü çocukları olarak M.S. 149 yılında Roma'da dünyaya gelmiştir.⁶²² M.S. 161 yılında babası Marcus Aurelius tek başına imparator olduğu zaman geleceğin müşterek imparatoru Lucius Verus'la nişanlanmıştır.⁶²³ Evlilikle birlikte Lucilla, *Augusta* unvanı almış ve ilk defa bu zamandan itibaren adı ve portresi bulunan sikkeler basılmaya başlanmıştır.⁶²⁴ M.S. 170 yılında Lucius Verus'un ani ölümü sonrasında dul kalmış ve babasının isteğiyle Suriye kökenli Tiberius Claudius Pompeianus'la evlendirilmiştir.⁶²⁵ Babası Marcus Aurelius'un ölümünün ardından kardeşi Commodus'a muhalif bir tavır sergilemiş ve kardeşi tarafından Capri Adası'na sürgün edilip M.S. 182 yılında ölmüş veya öldürülmüştür.⁶²⁶

⁶¹⁸ Ömer Tatar, "A unique Silandos medallion of Faustina II from Blaundos in Lydia", **The Journal of Roman Archaeology**, Cambridge University Press, 2023, s. 1.

⁶¹⁹ Apollonis, Attaleia, Blaundos, Briula, Daldis, Dioshieron, Hierokaisareia, Hyrkanis, Hypaipa, Iulia Gordos, Magnesia ad Sipylos, Maionia, Mastaura, Mostene, Nakrasa, Nikaia Kilbianorum, Nysa, Philadelpheia, Sala, Saittai, Tabala, Thyateira, Tmolos, Tralleis ve Tripolis.

⁶²⁰ Numismatik Naumann 48 (2016) 388; GRPCL Silandos 50.

⁶²¹ Sillyon (RPC IV.3, 11620).

⁶²² Kienast, **a.g.e.**, s. 145

⁶²³ Kienast, **a.g.e.**, s. 145.

⁶²⁴ Özgan, **a.g.e.**, s. 270.

⁶²⁵ Kienast, **a.g.e.**, s. 145.

⁶²⁶ Özgan, **a.g.e.**, s. 270.

Lucilla büstü, Silandos'a ait 2 sikke serisinin ön yüzünde görülmektedir.⁶²⁷ Burada Lucilla büstünün başında diadem vardır. Lucilla'nın saçları örülmüş ve kulak memesini açıkta bırakacak şekilde arkaya doğru taranmış ve başının altındaki kısımdan küçük topuzla kıvrılmış halde gösterilmiştir. Bunun yanı sıra burun yapısı kemerlidir ve alnıyla burnu bitişik olarak tasvir edilmiştir. Lucilla'nın bulunduğu sikkelerden Sikke Kat. No 49'un arka yüzünde Zeus Lydios, No 50'de ise Traianus'un kült heykeli görülmektedir. Lucilla, Silandos dışında Hierokaisareia,⁶²⁸ Mostene⁶²⁹ ve Sala⁶³⁰ kentlerinin sikkelerinde ön yüz tipi olarak kullanılmıştır.

RPC Online'da Sillyon'a ait olduğu gösterilen bir sikke tipi Kurth'ün katalogunda Silandos'a atfedilmiştir.⁶³¹ Ön yüzünde Lucilla, arka yüzünde genç Dionysos'un işlendiği bu sikkenin ön yüz tipindeki Lucilla kentteki diğer tasvirlerine göre farklı olmakla birlikte lejantında CIAAYEΩN yazmaktadır; bu sebeple katalogta yer almamaktadır.

4.2.3.4. Crispina

Bruttia Crispina Roma'nın soylu ailelerinden olan *consul* Gaius Bruttius Praesens'in kızıdır.⁶³² Hayatı ve yaşamı hakkında çok fazla bilgi yoktur; yalnızca M.S. 178 yılında Marcus Aurelius'un veliaht oğlu Commodus'la evlendiği bilinmektedir.⁶³³ Böylelikle Crispina *Augusta* unvanı almış; bununla birlikte kendi adını ve portresini taşıyan sikkeler basılmaya başlanmıştır.⁶³⁴ Tıpkı görünüşü gibi Crispina da eşi Commodus tarafından Capri Adası'na sürgün edilmiş ve orada ölmüş ya da öldürülmüştür.

⁶²⁷ Sikke Kat. No 51 ve No 52.

⁶²⁸ Hierokaisareia (RPC IV.2, 1588; RPC IV.2, 11394).

⁶²⁹ Mostene (RPC IV.2, 1339).

⁶³⁰ Sala (RPC IV.2, 2854).

⁶³¹ Sillyon (RPC IV.3, 3607); GRPCL Silandos 58.

⁶³² Kienast, *a.g.e.*, s. 150.

⁶³³ Kienast, *a.g.e.*, s. 151.

⁶³⁴ Özgan, *a.g.e.*, s. 285.

Crispina Silandos'ta adına en çok sikke serisi olan imparatoriçedir. 6 sikke serisinin ön yüzünde görülen Crispina büstü hepsinde standart bir tasvirle gösterilmiştir.⁶³⁵ İmparatoriçe giyimlidir; saçları örülmüş ve kulağının tamamını kapatacak şekilde arkaya doğru taranmış ve başının altındaki kısımdan küçük topuzla kıvrılmış halde gösterilmiştir. Bu topuz kaplumbağa sırt motifini anımsatır ve ensesini tamamen kapatan ağır bir peruğa benzemektedir. Tertullianus bu dönemdeki kadınların güzel görünmek ve dikkat çekmek adına vakit harcadıklarından bahsetmiştir.⁶³⁶ Kaşlarını ve gözlerini siyaha, saçlarını daha kumral ya da sarı tonlara boyadıklarını hatta saçlarını gür göstermek için peruk takıp, bu perukların saç topuzlarının kaplumbağa kabuğunu anımsattığını anlatmaktadır.⁶³⁷ Crispina, Silandos dışında Akrasos,⁶³⁸ Bagis,⁶³⁹ Hierokaisareia,⁶⁴⁰ Hypaipa,⁶⁴¹ Magnesia ad Sipylos,⁶⁴² Mastaura,⁶⁴³ Mostene,⁶⁴⁴ Saittai,⁶⁴⁵ Tabala⁶⁴⁶ ve Thyateira⁶⁴⁷ kentlerinin sikkelerinde ön yüz tipi olarak kullanılmıştır.

Crispina sikkelerinin arka yüzünde Silandos'un en büyük ve farklı sikke tipleri görülmektedir. Sikke Kat. No 61'de Hades'in Kore'yi at arabasıyla yeraltına kaçırması; No 62'de Hygieia'nın babası Asklepios'la birlikte yılan beslemesi; No 63'te Satyr ve Pan'la birlikte Dionysos'un alayı gibi mitolojik sahneler işlenmiştir. Bunun dışında No 60'ta Apollon ve No 64'te Aphrodite, Crispina sikkelerinde çıplak

⁶³⁵ Sikke Kat. No 60, No 61, No 62, No 63, No 64 ve No 65.

⁶³⁶ Tertullianus, *De Cultu Feminarum*, II. 5. <https://www.tertullian.org/> (Çevrimiçi); Özgan, a.g.e., s. 67.

⁶³⁷ Tert., a.g.e., VI. 1; Özgan, a.g.e., s. 67.

⁶³⁸ Akrasos (RPC IV.2, 3012).

⁶³⁹ Bagis (RPC IV.2, 1180).

⁶⁴⁰ Hierokaisareia (RPC IV.2, 1277).

⁶⁴¹ Hypaipa (RPC IV.2, 1290).

⁶⁴² Magnesia ad Sipylos (RPC IV.2, 1332; RPC IV.2, 2837; RPC IV.2, 1333; RPC IV.2, 1334; RPC IV.2, 9328).

⁶⁴³ Mastaura (RPC IV.2, 9779).

⁶⁴⁴ Mostene (RPC IV.2, 11432).

⁶⁴⁵ Saittai (RPC IV.2, 11125; RPC IV.2, 1397; RPC IV.2, 1398; RPC IV.2, 1395; RPC IV.2, 1396).

⁶⁴⁶ Tabala (RPC IV.2, 1532; RPC IV.2, 11559).

⁶⁴⁷ Thyateira (RPC IV.2, 1558; RPC IV.2, 2240; RPC IV.2, 1557; RPC IV.2, 2864; RPC IV.2, 10908; RPC IV.2, 1556; RPC IV.2, 11380).

halde tasvir edilmişlerdir. Domitia'da olduğu gibi Crispina'ya ait bir sikke serisinde⁶⁴⁸ arka yüzünde Mēn işlenmiştir.

4.2.3.5. Iulia Domna

Iulia Domna İmparator Septimius Severus'un eşi, Caracalla ve Geta'nın annesidir.⁶⁴⁹ M.S. 170 yılında Emesa kentinde dünyaya gelmiştir.⁶⁵⁰ M.S. 193 yılında Septimius Severus'un imparator olmasıyla Iulia Domna da *Augusta* unvanıyla onurlandırılmıştır.⁶⁵¹ Bir imparatoriçe olarak iki çocuğuyla birlikte kocasının tüm gezi ve seferlerine eşlik etmiştir; bu nedenle kendisine *Mater Castrorum* yani "Kışlaların Anası" lakabı verilmiştir.⁶⁵² Kocanın ölümünün ardından geçinemeyen iki oğlu arasındaki husumetleri bitirmeye çalışan Iulia Domna bu konuda başarılı olamamış ve bu sorun Geta'nın öldürülmesiyle sonuçlanmıştır. M.S. 216 yılında Caracalla'nın Parthia'ya yaptığı sefere katılmış ve burada oğluyla birlikte askerlerin isyanı sonucu öldürülmüşlerdir.⁶⁵³

Severuslar Hanedanı'nın kadınları yönetimde sahip oldukları etkin güçleri, karakteristik portre yontuları ve sikke buluntularıyla dikkat çekmektedirler. Silandos'ta bu hanedanın kadınları arasında olan Iulia Domna'nın ön yüz tipi olarak görülmektedir. Sikke Kat. No 70'in ön yüzünde giyimli ve yüzü sağa dönük büstü tasvir edilmiştir. Arka yüzde ise Caracalla togalı bir şekilde sağa dönük haldedir ve toga giymiş Geta'yla tokalaşmaktadır.

Ön yüzde Iulia Domna'nın başının arkasından kıvrılan düz dalgalı saçlarının peruğa benzer yapısı o dönem için yaygın olarak kullanılan bir tarzdır. Çok zengin ve kütleli görünen saç, alın ortasından ikiye ayrılarak, birbirlerine benzeyen geniş dalgalar halinde yanlardan indirilmiştir. Ayrıca ensede boyun bitiminde tekrar yukarıya döndürülerek başın arkasına, çözülmüş büyük bir saç topluluğu olarak

⁶⁴⁸ Sikke Kat. No 63.

⁶⁴⁹ Kienast, **a.g.e.**, s. 167.

⁶⁵⁰ Kienast, **a.g.e.**, s. 167.

⁶⁵¹ Kienast, **a.g.e.**, s. 167.

⁶⁵² Özgan, **a.g.e.**, s. 64.

⁶⁵³ Kienast, **a.g.e.**, s. 167.

kafatasının arka bölümüne oturtulmuştur. Iulia Domna'nın kendi saçını olduğunu düşündüren ince bir saç tutamı, kulaklar altından yanak üzerine doğru döndürülmüştür.⁶⁵⁴ “Gabii tipi” adı verilen bu modelde yüz düzgün oval biçimli, çene hafif dolgun ve yağlıdır. Büyük olan gözler, hedefsiz ve dalgın biçimde uzaklara bakmakta, kalın ve etli göz kapakları hafif şişik, alt göz kapaklarıyla İmparatoriçe'nin gerçek fizyonomisini yansıtmaktadır.⁶⁵⁵

4.2.4. Diğer Tipler

4.2.4.1. *Boulē*

*Boulē*⁶⁵⁶ kentin seçkinlerinden oluşan danışma meclisini temsil etmektedir. Roma döneminde *boulē* İmparator'un onayıyla veya yerel *ensor*'lar tarafından seçilen varlıklı insanlardan oluşmaktaydı ve bu meclisin üyelerine *boulēutai* denilirdi.

Sikke Kat. No 31'de *Boulē*'nin kişileştirilmiş hali yer almaktadır. Bu tipte *Boulē* büstü örtülü ve sağa dönük halde gösterilmiştir. Silandos dışında Bagis,⁶⁵⁷ Blaundos,⁶⁵⁸ Tralleis⁶⁵⁹ ve Tripolis⁶⁶⁰ gibi Lydia kentlerinde de *Boulē*'nin ön yüz tipi olarak kullanılmıştır. Bu kentlerin arasında en çok Tripolis'te örneklerle sahiptir; tam 17 sikke serisinde *Boulē* temsil edilmiştir.

⁶⁵⁴ Özgan, a.g.e., s. 66.

⁶⁵⁵ Özgan, a.g.e., s. 67.

⁶⁵⁶ Çelgin, a.g.e., s. 147.

⁶⁵⁷ Bagis (RPC IV.2, 2504).

⁶⁵⁸ Blaundos (RPC VIII, 20281; RPC VIII, 20282).

⁶⁵⁹ Tralleis (RPC IV.2, 9971; RPC IV.2, 2999; RPC VIII, 5907; RPC VIII, 20625; RPC VIII, 68084; RPC VIII, 5905; RPC VIII, 5906; RPC VIII, 5909; RPC IX, 797A; RPC IX, 798A; RPC IX, 798B; RPC IX, 799; RPC IX, 800).

⁶⁶⁰ Tripolis (RPC VII.1, 507).

4.2.4.2. *Dēmos*

Dēmos halk anlamına gelir⁶⁶¹ ve Roma İmparatorluk Dönemi'nde neredeyse bütün *Asia Minor* kentlerinin sikkelerinde temsil edilmektedir.⁶⁶² Kullanım nedeni halkın kişileştirilmiş hali olarak kendi varlıklarını gösterme amacı olarak görülebilir. En yaygın temsili genç *Dēmos* büstüdür.

Silandos'ta da *Dēmos*'un temsil edildiği sikkeler görülmektedir. Sikke Kat. No 4'ün ön yüzünde *Dēmos* yer almaktadır. Bu tipte genç *Dēmos*'un defne çelenkli başı sağa dönük şekilde gösterilmiştir. Silandos dışında *Dēmos*'u ön yüz tipi olarak kullanan Provincia Asia'ya bağlı 20 Lydia kenti vardır.⁶⁶³

4.2.4.3. *Synklētos*

Synklētos, Roma *Senatus*'unun kişileştirilmiş halidir. *Synklētos*'un büstü genellikle ön yüzde kullanılmıştır ve imparator ailesi dışındaki tip kullanımının iyi bir örneğidir. *Synklētos* büstü Flaviuslar dönemi sikkelerinde yirmiden fazla kentte tek başına görünür; bazı kentlerde *Thea* Roma büstüyle birlikte de görülebilirken, sadece *Thea* Roma'nın olduğu sikkeler çok daha az bulunur.⁶⁶⁴ Kentlerin bastıkları sikkelerde *Synklētos*'u tasvir etmesi Roma *Senatus*'una olan sadakatlerinin bir göstergesidir. Bu kullanım *Senatus*'a bağlı bir eyalet olduğundan dolayı Provincia Asia kentlerinde yaygın olarak görülmektedir.⁶⁶⁵ Silandos dışında *Synklētos*'u ön yüz tipi olarak kullanan Provincia Asia'ya bağlı 30 Lydia kenti vardır.⁶⁶⁶

⁶⁶¹ Çelgin, **a.g.e.**, s. 173.

⁶⁶² Rufus J. Fears, "Ο ΔΗΜΟΣΙΟ ΠΩΜΑΙΩΝ Genius Populi Romani. A Note on the Origin of Dea Roma", **Mnemosyne**, C. III, Sayı 31, 1978, s. 276.

⁶⁶³ Anineta, Apollonoshieron, Bagis, Blaundos, Daldis, Dioshieron, Hierokaisareia, Hypaipa, Maionia, Mostene, Nikaia Kilbianorum, Nysa, Philadelphia, Sala, Saittai, Tabala, Thyateira, Tomara ve Tripolis.

⁶⁶⁴ RPC II, s. 32.

⁶⁶⁵ Martin, **a.g.e.**, s. 84-93.

⁶⁶⁶ Akrasos, Apollonis, Apollonoshieron, Attaleia, Bagis, Blaundos, Daldis, Dioshieron, Hierokaisareia, Hyrkanis, Hypaipa, Iulia Gordos, Magnesia ad Sipylus, Maionia, Mastaura, Mostene, Nakrasa, Nikaia Kilbianorum, Nysa, Philadelphieia, Sala, Sardeis, Saittai, Stratonikeia Hadrianopolis, Tabala, Thyateira, Tomara, Tmolos, Tralleis ve Tripolis.

Katalogta 7 sikke serisinin ön yüzünde *Synklētos* büstü görülmektedir.⁶⁶⁷ No 1 ve No 15'te giyimli *Synklētos* büstü, sağa dönük halde tasvir edilmiştir. No 2, No 3, No 16, No 21 ve No 23'teki *Synklētos* büstü genç olarak gösterilmiş olup No 16 sola, geri kalanları sağa dönüktür. Özellikle No 15'in ön yüz tipinin heykelsi duruşu ve *magistratus*'un isim kombinasyonu, sikkeleri dönemin önemli sanat tarihi kanıtları haline getirmektedir.⁶⁶⁸

4.3. Arka Yüz Tipleri

4.3.1. Tanrılar, Tanrıçalar ve Diğer Mitolojik Figürler

4.3.1.1. Aphrodite

Homeros'a göre Aphrodite Zeus'la Okeanos'un kızı Dione'den doğmuştur.⁶⁶⁹ Hesiodos ise *Theogonia*'sında onun, denizin köpüklü dalgalarından doğdunu anlatır.⁶⁷⁰ Aşkın, güzelliğin ve şehvetin tanrıçasıdır. Hephaistos'la evlendirilmiş olsa da Ares'e aşıktır.⁶⁷¹ Diğer efsaneleri de genellikle yaşadığı aşklar üzerinedir. Deniz kabuğu ve Eros Aphrodite'nin sembolleri kabul edilmektedir. Kutsal hayvanları kaz ve güvercin; kutsal bitkileri ise mersin ve güldür.⁶⁷² Genellikle çıplak halde ve çok güzel bir tanrıça olarak tasvir edilmektedir.

Sikke Kat. No 64'ün arka yüzünde Aphrodite yer almaktadır. Burada Aphrodite çıplak bir şekilde tasvir edilmiştir. Ellerini kaldırmış haldedir ve uzun lüleli saçlarını tutmaktadır. Silandos dışında, Philadelpheia,⁶⁷³ Saittai,⁶⁷⁴ Thyateira⁶⁷⁵

⁶⁶⁷ Sikke Kat. No 1, No 2, No 3, No 15, No 16, No 21 ve No 23.

⁶⁶⁸ Mary B. Comstock, "Greek Imperial Coins", **Boston Museum Bulletin**, C. LXV, Sayı 342, 1967, s. 162.

⁶⁶⁹ Homeros, **a.g.e.**, V. 370.

⁶⁷⁰ Hesiodos, **a.g.e.**, 190.

⁶⁷¹ Grimal, **a.g.e.**, s. 47.

⁶⁷² Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 128-129.

⁶⁷³ Philadelpheia (RPC III, 2382C; RPC IV.2, 1382; RPC IV.2, 1371; RPC VI, 4584; RPC VI, 4585; RPC VI, 4580; RPC VI, 4581; RPC IX, 719).

⁶⁷⁴ Saittai (RPC IV.2, 1397; RPC IV.2, 1398; RPC IV.2, 1395; RPC VI 4443).

⁶⁷⁵ Thyateira (RPC VI, 4407).

ve Tralleis⁶⁷⁶ gibi Lydia kentlerinde de Aphrodite'nin çıplak tasvirleri sıklıkla görülmektedir. Bununla birlikte Silandos'un batısındaki Saittai kentinin sikkelerinde sıklıkla tasvir edilen *tetrastylos* bir tapınağın içindeki Aphrodite heykeli bölgede Aphrodite adına yapılmış bir tapınak olabileceğinin işaretidir.

4.3.1.2. Apollon

Apollon'un mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Apollon başlığında bahsedilmiştir. Sikke Kat. No 17 ve No 60'ın arka yüzünde Apollon yer almaktadır. No 17'de Apollon elinde *patera* ve dal tutmaktadır. No 60'ta Apollon çıplak halde *plēktron* tutmakta ve lirin olduğu sütuna doğru dayanmaktadır. Neredeyse tüm Lydia kentlerinin sikkelerinde arka yüz tipi olarak yer alan Apollon'un Bagis'te basılan sikkeleri⁶⁷⁷ tipolojik olarak No 17'ye benzemektedir. Yine Silandos'un komşu kentlerinden olan Tabala'da Helios ya da Apollon *Tyrimnaios*'un kült heykelinin bulunduğu bir *tetrastylos* tapınak gösterilmiştir.⁶⁷⁸

4.3.1.3. Asklepios – Hygieia

Asklepios'un mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Asklepios başlığında bahsedilmiştir. Adı sağlık⁶⁷⁹ anlamına gelen Hygieia Asklepios'un Epione'den doğma kızıdır. Önemli bir kısmı günümüze kadar gelen sanat eserlerinde, uzun bir elbise giymiş, yumuşak başlı ve kibar bir genç kız olarak tek başına veya babası ve kız kardeşleriyle grup halinde temsil edilmiştir. Roma'daki Concordia Tapınağı'nda Hygieia da heykeli vardır.⁶⁸⁰ Hekimlikle ilgili bütün tanrılar gibi o da yeraltı simgeleri taşır ve özellikle kutsal hayvanı olan yılanla birlikte gösterilir.

Sikke Kat. No 62'nin arka yüzünde Hygieia, babası Asklepios'la beraber yer almaktadır. Solda duran Hygieia *patera*'da yılan beslemektedir. Sağda duran

⁶⁷⁶ Tralleis (RPC IV.2 2888).

⁶⁷⁷ Bagis (RPC III, 2457B; RPC IV.2, 2504).

⁶⁷⁸ Tabala (RPC IV.2, 10834).

⁶⁷⁹ Çelgin, a.g.e., s. 781.

⁶⁸⁰ Plinius, *Naturalis Historia*, XXXIV. 19. <https://www.perseus.tufts.edu/> (Çevrimiçi)

Asklepios ise yılanlı asâsını tutmaktadır. Silandos dışında Akrasos,⁶⁸¹ Apollonis,⁶⁸² Hermokapeleia,⁶⁸³ Hypaipa,⁶⁸⁴ Kame,⁶⁸⁵ Mastaura,⁶⁸⁶ Nakrasa,⁶⁸⁷ Nikaia Kilbianorum,⁶⁸⁸ Saittai,⁶⁸⁹ Sala,⁶⁹⁰ Stratonikeia Hadrianopolis⁶⁹¹ ve Tripolis'in⁶⁹² bastırdığı sikkelerin arka yüzünde Asklepios ve Hygieia beraber tasvir edilmişlerdir.

4.3.1.4. Athena

Athena'nın mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Athena başlığında bahsedilmiştir. Katalogta 4 serisinin arka yüzünde Athena kullanılmıştır.⁶⁹³ No 40 ve No 41'te Athena, miğferli bir şekilde, elinde *patera*, mızrak ve kalkanıyla birlikte tasvir edilmiştir. No 68 ve No 69'da Athena mızrağı ve kalkanının yanında baykuşuyla birlikte tasvir edilmiştir. Lydia kentlerinin bastırdığı sikkelerde arka yüz tipi olarak sıklıkla görülen Athena bazen tek başına bazen de Asklepios, Artemis, Ephesos Artemisi, Eros, Hades, Hephaistos, Hera, Hermes, Kore, Nike, Tykhe, Zeus, Zeus Larasios ve Zeus Lydios gibi farklı tanrı ve tanrıçalarla birlikte de işlenmiştir.

⁶⁸¹ Akrasos (RPC IV.2, 2794; RPC VI, 4262; RPC VI, 4270; RPC VI, 4271).

⁶⁸² Apollonis (RPC VI, 4251).

⁶⁸³ Hermokapeleia (RPC IX, 565).

⁶⁸⁴ Hypaipa (RPC VII.1, 424).

⁶⁸⁵ Kame (RPC III, 1844).

⁶⁸⁶ Mastaura (RPC VI, 4820).

⁶⁸⁷ Nakrasa (RPC III, 1808B).

⁶⁸⁸ Nikaia Kilbianorum (RPC III, 2035; RPC IV.2, 1217; RPC IV.2, 17385; RPC IV.2, 1224; RPC IV.2, 11455; RPC IV.2, 11458).

⁶⁸⁹ Saittai (RPC VI, 4434; RPC VI, 4438).

⁶⁹⁰ Sala (RPC III, 2447B; RPC VI, 4561).

⁶⁹¹ Stratonikeia Hadrianopolis (RPC III, 1785).

⁶⁹² Tripolis (RPC IV.2, 2999).

⁶⁹³ Sikke Kat. No 40, No 41, No 68 ve No 69.

4.3.1.5. Athena – Hephaistos

Hephaistos Homeros'a göre Zeus'la Hera'nın oğludur.⁶⁹⁴ Hesiodos ise Hera'nın Zeus'un başından Athena'yı çıkarmasına öfkelenenip Zeus'la birliktelik yaşamadan, nefretinin ve öfkesinin bir ürünü olarak, Hephaistos'u kendi kendine doğurduğunu anlatır.⁶⁹⁵ Troia savaşıyla ilgili bir tartışmada annesinin tarafını tuttuğundan dolayı Zeus, Hephaistos'u bacağından yakalayıp gökten aşağı Lemnos Adası'na atmış ve bu kaza sonucunda topal kalmıştır.⁶⁹⁶ Başka bir efsaneye göre ise Hephaistos topal doğmuş ve annesi Hera da onun topal olduğunu saklamak için Olympos'tan aşağı atmıştı.⁶⁹⁷

Hephaistos tasvirlerinde genellikle güçlü, kuvvetli ve sakallı bir adam olarak gösterilmiştir. Elinde kimi zaman çekiç veya maşa; üzerindeyse, sağ omuzunu açıkta bırakan işçi giysisi vardır. Demirciliğin ve ateşin tanrısı olarak bilinmektedir. Sembolleri maşa ve çekiçtir ve kutsal hayvanı eşektir⁶⁹⁸.

Sikke Kat. No 55'in arka yüzünde Hephaistos ile Athena birlikte yer almaktadır. Burada Hephaistos, *cippus* üzerinde sola dönük bir şekilde oturur haldedir. Çekiçle miğfer üstünde çalışırken sütunun üstünde maşayı tutmakta ve Athena da miğfer için ona yardım etmektedir. Athena'nın kolu kalkanın üzerindedir ve yanında mızrağı bulunmaktadır. Hephaistos ve Athena arka yüz tipi olarak Silandos dışında Akrasos⁶⁹⁹ ve Thyateira'da⁷⁰⁰ da kullanılmıştır. Hephaistos ve Athena tüm bu kentlerde İmparator Marcus Aurelius ve oğlu Commodus dönemlerinde, ortalama 43 mm boyutlarında ve 40-50 g ağırlığında darp edilmiştir.

⁶⁹⁴ Homeros, **a.g.e.**, I. 586.

⁶⁹⁵ Hesiodos, **a.g.e.**, 927.

⁶⁹⁶ Homeros, **a.g.e.**, I. 590.

⁶⁹⁷ Homeros, **a.g.e.**, XVIII. 394.

⁶⁹⁸ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 118.

⁶⁹⁹ Akrasos (RPC IV.2, 11368).

⁷⁰⁰ Thyateira (RPC IV.2, 17354; RPC IV.2, 2947; RPC IV.2, 2946; RPC IV.2, 1539).

4.3.1.6. Athena – Nike

Athena ve Nike sikkelerde sıklıkla yan yana görülen tiplerdendir. Silandos'ta Sikke Kat. No 42 ve No 44'ün arka yüzünde iki tanrıça beraber tasvir edilmişlerdir. İki seride de Athena, başında miğferi, elinde mızrağı ve ayağının dibinde kalkanıyla gösterilmekte ve sağ eliyle Nike'yi tutmaktadır. Bunun yanı sıra No 44'te Athena, No 43'ten farklı olarak, uzun *khitōn* giymiş halde gösterilmektedir. Silandos dışında Attaleia,⁷⁰¹ Maionia,⁷⁰² Magnesia ad Sipylos,⁷⁰³ Nakrasa,⁷⁰⁴ Sardeis,⁷⁰⁵ Thyateira⁷⁰⁶ ve Tralleis'te⁷⁰⁷ Athena ve Nike'nin birlikte kullanımı görülmektedir.

4.3.1.7. Demeter

Demeter, Kronos ve Rhea'nın kızı; Hestia, Hera, Hades, Poseidon ve Zeus'un kız kardeşidir.⁷⁰⁸ Tarımın ve bereketin tanrıçası kabul edilir.⁷⁰⁹ Zeus, canlıları doyuran bu tarlalar tanrıçasının yatağına girmiş ve bu birleşmeden Kore doğmuştur.⁷¹⁰ Kimi zaman Persephone diye de anılan Kore, bir gün çayırda çiçek toplarken, yeraltı dünyasının kralı Hades tarafından kaçırılır. Demeter dokuz gün boyunca yemeden, içmeden elinde meşalesiyle kızını arar fakat bulamaz.⁷¹¹ Demeter'in kızına olan özlemi dünyadaki bereketin azalmasına neden olur ve Demeter'in öfkesi Olympos'a kadar ulaşır. Zeus'un da müdahale etmesiyle Kore

⁷⁰¹ Attaleia (RPC IV.2, 9250).

⁷⁰² Maionia (RPC III, 2417; RPC III, 2418; RPC III, 2422A; RPC IV.2, 1300; RPC IV.2, 17393; RPC IV.2, 1307; RPC IV.2, 1306).

⁷⁰³ Magnesia ad Sipylos (RPC IV.2, 2839).

⁷⁰⁴ Nakrasa (RPC IV.2, 1346).

⁷⁰⁵ Sardeis (RPC II, 1320; RPC II, 1323; RPC VI, 4475; RPC VII.1, 236.1; RPC VII.1, 236.2; RPC VIII, 26720; RPC III, 20245).

⁷⁰⁶ Thyateira (RPC IV.2, 1570; RPC IV.2, 1555; RPC VI, 4354; RPC VI, 4326; RPC VI, 4330; RPC VI, 4402; RPC VI, 30620; RPC VIII, 20177; RPC VIII, 20182).

⁷⁰⁷ Tralleis (RPC VI, 5089; RPC VI, 5093; RPC VII.1, 503; RPC VIII, 20429).

⁷⁰⁸ Hesiodos, *a.g.e.*, 453.

⁷⁰⁹ Hesiodos, *a.g.e.*, 453.

⁷¹⁰ Hesiodos, *a.g.e.*, 912.

⁷¹¹ Grimal, *a.g.e.*, s. 122.

yılın kışa denk gelen üçte birlik zamanını yeraltında kocası Hades’le birlikte geçirecek ve geri kalan zamanda annesi Demeter’in yanına dönecektir.⁷¹²

Demeter tasvirlerinde oturur ya da ayakta halde duran heybetli bir kadın olarak gösterilmiştir. Yüzünde hüznü ve anlayışlı bir sakinlik görülür. Kutsal hayvanları yılan ve domuz; kutsal bitkileri buğday, haşhaş ve nanedir.⁷¹³ Bunların yanı sıra kızını arayışının simgesi olarak elinde meşale tutarken de gösterilmiştir.

Demeter 2 sikke serisinin arka yüzünde görülmektedir.⁷¹⁴ No 21’in arka yüzünde Demeter tek başına yer almaktadır. Burada Demeter örtülü ve uzun bir *khitōn* giymiştir ve elinde buğday başağı ile uzun bir meşale tutmaktadır. Demeter’in bu temsili İmparator Traianus dönemiyle birlikte başlayarak, *Asia Minor* kentlerinin darphanelerinde basılan sikkelerde sıklıkla kullanılmıştır.⁷¹⁵ No 39’da ise başı yarı örtülü ve defne çelenkli olarak gösterilmiştir. Kurth bu tipi katalogunda *Boulē* olarak ele alırken RPC Online ve SNG Turkey 10.1’de Demeter(?) olarak gösterilmiştir. Nitekim Martin’in *Boulē* tiplerini incelediği kitabında de yer almamaktadır.⁷¹⁶

4.3.1.8. Demeter – Mēn

Önceki başlıklarda Demeter ve Mēn’in mitolojik hikayelerinden bahsedilmiştir. Lydia bölgesinde Demeter ve Mēn’in tapınım gördüğü bilinmektedir; bununla birlikte iki mitolojik karakterin tek başına işlendiği pek çok sikke olmasına rağmen ikisinin bir arada olduğu sikkeler nadiren görülmektedir. Sikke Kat. No 48’de Demeter ve Mēn birlikte yer almaktadır. Solda örtülü haldeki Demeter, haşhaş ve buğday başağı ile birlikte çapraz şekilde asâsını tutmaktadır. Phryg başlığı takmış olan Mēn ise elinde kozalak ve omzunun arkasında uzun asâsını tutmaktadır.

⁷¹² Grimal, **a.g.e.**, s. 123.

⁷¹³ Grimal, **a.g.e.**, s. 124.

⁷¹⁴ Sikke Kat. No 21 ve No 39.

⁷¹⁵ Ersilia Maria Loreti, “Demetra e Kore Nei Tipi Monetali Romani Delia Zecca di Samaria Sebaste”, **Archeologia Classica**, C. XLII, 1990, s. 218.

⁷¹⁶ Martin, **a.g.e.**, s. 120-121.

4.3.1.9. Dionysos

Dionysos'un mitolojik hikayesinden ön yüz tipleri bölümündeki Dionysos başlığında bahsedilmiştir. 5 sikke tipinin arka yüzünde Dionysos yer almaktadır.⁷¹⁷ No 4, No 58 ve No 71'de sola dönük şekilde Dionysos *panthēr*'in üstünde *kantharos* ve uzun *thyrsos* tutmaktadır. No 38'in bu tiplerden farkı Dionysos'un oturur halde tasvir edilmiş olmasıdır, No 30'da ise *panthēr* yoktur. No 58'de Dionysos elini başının üstüne koymuş şekilde *panthēr*'in üzerinde sola doğru uzanmakta ve bu sırada elinde uzun *thyrsos* tutmaktadır.

4.3.1.10. Dionysos – Satyr – Pan

Satyr belden yukarısı insan, belden aşağısı at ya da keçiye benzeyen, dağlarda ve ormanlarda yaşayan mitolojik varlıklara verilen isimdir.⁷¹⁸ Birden fazla satyr vardır. At toynağı şeklinde ayaklara, yassı burunlara ve uzun kuyruklara sahiptirler. Bu özellikleri sayesinde Dionysos veya Pan'ın alayında yer alırlar. Kırılarda, ormanlarda, vadilerde, tepelerde kaval çalarak, oynayıp zıplayarak gezerler ve *nymphē*'lerin peşinde koşarlar.⁷¹⁹ İnsanlarla araları iyi değildir, genellikle sürülere saldırır ve ıssız yerlerde gezen yolcuları korkuturlar. Satyrlerin sembolü şarap tulumu, boynuzlu kadeh ve flüttür.⁷²⁰ Tasvirleri zamanla değişikliğe uğramış ve at toynaklarının yerini insan ayakları almıştır. En belirgin özellikleri olarak ise sadece kuyrukları kalmıştır.⁷²¹

Pan, Hermes'in oğlu olarak bilinmektedir. Efsaneye göre Pan'ın annesi, korkunç yavrusundan korkmuş ve bunun üzerine babası Hermes onu bir tavşan postuna sarıp Olympos'a taşımıştır. Tanrılar çocuktan hepsini mutlu hissettirdiği için memnun kalmış ve ona “hepsi” anlamına gelen Pan adını vermişlerdir.⁷²² Çift boynuzları, keçi ayakları, yontulmuş toynakları ve kıllı vücuduyla yarı insan yarı

⁷¹⁷ Sikke Kat. No 4, No 30, No 38, No 59 ve No 71.

⁷¹⁸ Grimal, **a.g.e.**, s. 384.

⁷¹⁹ Grimal, **a.g.e.**, s. 384; Erhat, **a.g.e.**, s. 268.

⁷²⁰ Plinius, **a.g.e.**, XXXIV. 19.

⁷²¹ Grimal, **a.g.e.**, s. 394.

⁷²² Grimal, **a.g.e.**, s. 325.

hayvan biçimindedir. Özellikleri gereği çok hızlı koşabilir ve kayalıklara kolayca tırmanabilirdi.⁷²³ Bunun yanı sıra güzel flüt çalar, kavalından tatlı ve dokunaklı ezgiler çıkardı. Çobanlı bir hayata sahip olan Pan'ın bereketi simgelediği düşünülmüş ve çobanların tanrısı olarak kabul edilmiştir.

Pan'ın Dionysos kültüründe önemli bir role sahip olduğunu arkeolojik kalıntılarda görülmektedir.⁷²⁴ Perge, Side ve Nysa tiyatrolarında bulunan Dionysos temalı frizlerde Pan da yer almaktadır.⁷²⁵ Uşak Müzesi'nde bulunan 5.9 cm boyutundaki küçük bronz heykelcikte omzundaki *amphora* ile Pan, Dionysos festivalindeymiş gibi gösterilmiştir. Bunların yanı sıra Tralleis kentinde Pan adına yapılmış bir adak yazıtı bulunmuştur.⁷²⁶ Yazıtın kabartmasında su kabına doğru uzanan çıplak halde bir *nymphē* ve onun önünde Pan tasvir edilmiştir.⁷²⁷

Diğer tanrı ve tanrıçalara göre Pan sikkelerde nadiren işlenen bir mitolojik karakterdir; bundan dolayı az sayıda bulunan tasvirleri oldukça önemlidir. Roma İmparatorluk Dönemi'nde Silandos dışında Thyateira,⁷²⁸ Attaleia,⁷²⁹ Tomara⁷³⁰ ve Nysa'nın⁷³¹ bastırdığı sikkelerde de tasvir edilmiş olduğu görülmektedir. Bu kentlerde standart bir şekilde sağ elinde üzüm salkımı, sol elinde ise *lagōbolon* tutar halde gösterilen Pan'ın tipolojik açıdan en farklı işlendiği kent Silandos olmuştur.

Sikke Kat. No 65'in arka yüzünde Dionysos, Satyr ve Pan birlikte yer almaktadır. Solda Satyr pantolon giymiştir sağa doğru asâ tutmaktadır. Ortada çıplak Dionysos kolunu Satyr'e yaslamış halde ve uzun *thyrsos*'u sağa doğru tutar şekilde durmaktadır. Dionysos'un ayağının dibinde *panthēr* vardır. Sağda ise sakallı Pan,

⁷²³ Grimal, **a.g.e.**, s. 324.

⁷²⁴ Gürçan Polat, "A Small Bronze Statuette of Pan from the Uşak Museum", **Anatolia Antiqua 14**, IFEA, İstanbul / Paris, 2006, s. 155.

⁷²⁵ Polat, **a.g.e.**, s. 155.

⁷²⁶ Ergün Laflı – Eva Christof, "A Niche with Nymphs from Kulu in Galatia", **Sculpture in Roman Asia Minor**, Ed. Maria Aurenhammer, Verlag Holzhausen, Viyana, 2018, 320.

⁷²⁷ Laflı – Christof, **a.g.e.**, s. 320.

⁷²⁸ Thyateira (RPC IV.2, 1550; RPC VI, 4306; RPC VI, 4350).

⁷²⁹ Attaleia (RPC IV.2, 2494).

⁷³⁰ Tomara (RPC IV.2, 1587).

⁷³¹ Nysa (RPC VI, 4795; RPC VII.1, 475).

sola doğru çingirak ve *lagōbolon* tutmaktadır. Dionysos, Satyr ve Pan'ın birlikte gösterilmiş olması Silandos'un dağlık yörede kurulmuş bir kent olmasının unsurlarından biri olarak görebiliriz.

4.3.1.11. Ephesos Artemisi – Sardeis Koresi

Artemis Zeus'un Leto'dan olma kızıdır ve Apollon'un kız kardeşidir.⁷³² Avcılığın, vahşi hayvanların ve çocukların tanrıçası kabul edilmektedir.⁷³³ Efsanelerinde doğada vahşi hayvanlarla birlikte yaşayan avcı bakire bir kız olarak gösterilmektedir.

Silandos sikkelerinde Artemis, Ephesos Artemisi olarak işlenmiştir. Bereketi simgeleyen Ephesos Artemisi çok memeli, başı taçlı ve gövdesi birçok figürle örtülü şekilde ayakta tasvir edilmiştir.⁷³⁴ Roma döneminde pek çok Lydia kentinin sikkelerinde yer alan Ephesos Artemisi; Akrasos,⁷³⁵ Nakrasa,⁷³⁶ Nikaia Kilbianorum,⁷³⁷ Philadelphieia⁷³⁸ ve Sardeis⁷³⁹ sikkelerinin arka yüz tipinde tapınak içinde gösterilmiştir; bununla birlikte ön yüz tipi olarak neredeyse hiç görülmemektedir.

Sikke Kat. No 57'nin arka yüzünde Ephesos Artemisi'nin Sardeis Koresi ile birlikte yer almaktadır. Burada Sardeis Koresi'nin kült heykeli uzun taç giymiş halde solda durmaktadır. Ephesos Artemisi'nin kült heykeli ise *kalathos* giymiştir ve sağdadır.

⁷³² Hesiodos, **a.g.e.**, 918.

⁷³³ Hesiodos, **a.g.e.**, 918.

⁷³⁴ Erhat, **a.g.e.**, s. 59.

⁷³⁵ Akrasos (RPC VII.1, 178).

⁷³⁶ Nakrasa (RPC III, 1798; RPC III, 1803; RPC III, 1807; RPC III, 1807A; RPC III, 1808; RPC IV.2, 9936).

⁷³⁷ Nikaia Kilbianorum (RPC VI, 4761).

⁷³⁸ Philadelphieia (RPC IV.2, 1370; RPC IV.2, 9541).

⁷³⁹ Sardeis (RPC VI, 30255).

4.3.1.12. Hades – Kore

Hades, Kronos ile Rheia'nın oğludur;⁷⁴⁰ ölülerin tanrısı ve yeraltı dünyasının kralıdır.⁷⁴¹ Olymposlular, yani üçüncü kuşak tanrılar egemenliği ele geçirdiği zaman Hades'e yeraltınının yetkileri verilmiştir.⁷⁴² Adı Homeros destanlarında yalnızca kendisi için kullanılmış fakat zamanla egemen olduğu ölümler diyarının da adına dönüşmüştür. Sembolleri *cornucopia* ve kraliyet asâsıdır. Kutsal hayvanı cüce baykuş; kutsal bitkileri çirişotu, nane ve ak kavaktır.

Hades'le ilgili en önemli efsane Demeter'in kızı Kore'yi kaçırmasıdır. Demeter'in kızını görme isteği üzerine Zeus Hades'e Kore'nin yeryüzüne çıkıp annesini görmesini buyurmuştur.⁷⁴³ Bu efsaneye göre Hades Kore'yi kaçırdıktan sonra bir daha yeryüzüne çıkmasını engellemek için bir nar tanesi yedirmiştir. Hades ülkesinde nar yiyen kimse bir daha oradan ayrılamazdır. Böylelikle Kore ancak altı ay yeryüzüne çıkabilecek ve geri kalan altı ayı yeraltında kocası Hades'le birlikte geçirecektir.⁷⁴⁴

Kore'nin kaçırılması konusu Sikke Kat. No 20, No 61 ve No 66'nın arka yüzünde işlenmiştir. No 20 ve No 66'da Hades sağa doğru *quadriga* sürmekte ve Kore'yi kaçırmaktadır. No 61'de farklı olarak Hades *quadriga* yerine *biga* sürmektedir. Lydia'daki kentlerin arka yüz tipi olarak sıklıkla işlediği bu sahnede Hades genellikle *quadriga* kullanırken gösterilmiştir; bu sebeple Silandos'un *biga*'lı Hades tasviri oldukça önemli bir yere sahiptir.

4.3.1.13. Hermes

Hermes Zeus'un Maia'dan olma oğludur.⁷⁴⁵ Sürülerin, gezginlerin, misafirperverliğin, ticaretin, hırsızların, müsabakaların ve habercilerin tanrısıdır.⁷⁴⁶

⁷⁴⁰ Hesiodos, a.g.e., 453; Homeros, a.g.e., XV. 187.

⁷⁴¹ Homeros, a.g.e., V. 395.

⁷⁴² Erhat, a.g.e., s. 242.

⁷⁴³ Erhat, a.g.e., s. 120-121.

⁷⁴⁴ Erhat, a.g.e., s. 120-121.

⁷⁴⁵ Hesiodos, a.g.e., 938.

Bunların yanı sıra diplomasi, *agōn*'lar ve astrolojiyle de ilişkilendirilmektedir. Sembolü *kerykeion* olarak gösterilir.⁷⁴⁷ Tanrıların kralı Zeus, Hermes'i kişisel habercisi olarak görevlendirmiştir. Ölen ruhları yeraltı dünyasına götürmek yine Hermes'in sorumluluğundaydı.⁷⁴⁸ Koç, tavşan ve şahin Hermes'in kutsal hayvanları kabul edilmektedir. Kutsal bitkileri ise *krokos* ve çilek ağacıdır.

Hermes ve Apollon arasında çeşitli benzerlikler mevcuttur. İkisi de müzikle ilgilidir; bununla birlikte güçlü ve yakışıklı erkeklerin idealize edilmiş hallerini simgelemektedir. Ancak Hermes daha genç ve çocuksudur, bu sebeple gençlerin geç ergenlik dönemini temsil eder.⁷⁴⁹

Sikke Kat. No 23 ve No 25'in arka yüzünde Hermes yer almaktadır. İki sikke tipinde de Hermes çıplak halde tasvir edilmiştir. Sol kolunda *khlamys*, sağ elinde kese, sol elinde *kerykeion* (Lat. *caduceus*) tutmaktadır. Hermes'in çıplak tasviri arka yüz tipi olarak Silandos dışında Hermokapeleia,⁷⁵⁰ Sala,⁷⁵¹ Saittai,⁷⁵² Mastaura,⁷⁵³ Mostene,⁷⁵⁴ Philadelphieia,⁷⁵⁵ Thyateira⁷⁵⁶ ve Tralleis⁷⁵⁷ gibi pek çok Lydia kentinde kullanılmıştır.

4.3.1.14. Sardeis Koresi

Kore, Zeus ile Demeter'in kızıdır. Bahar tanrıçası, yeraltı dünyasının kraliçesidir. Kutsal bitkileri çirişotu ve buğday, sembolü ise meşaledir. Persephone

⁷⁴⁶ Grimal, **a.g.e.**, s. 197-199.

⁷⁴⁷ Grimal, **a.g.e.**, s. 271.

⁷⁴⁸ Erhat, **a.g.e.**, s. 141.

⁷⁴⁹ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 267.

⁷⁵⁰ Hermokapeleia (RPC III, 1870; RPC III, 1873; RPC III, 1874).

⁷⁵¹ Sala (RPC III, 2436; RPC III, 2448; RPC IV.2, 1417; RPC IV.2, 1415; RPC IV.2, 2854; RPC IV.2, 8490).

⁷⁵² Saittai (RPC III, 2544E).

⁷⁵³ Mastaura (RPC IV.2, 2814).

⁷⁵⁴ Mostene (RPC III, 1963E; RPC IV.2, 1363; RPC IV.2, 1343; RPC IV.2, 1342).

⁷⁵⁵ Philadelphieia (RPC III, 2382).

⁷⁵⁶ Thyateira (RPC III, 1838B; RPC III, 1838C; RPC IV.2, 9756).

⁷⁵⁷ Tralleis (RPC IV.2, 2499; RPC IV.2, 1595; RPC IV.2, 1593).

adıyla da anılmakta olan Kore, Hades tarafından yeraltına kaçırılmıştır.⁷⁵⁸ Kızının kaçırılması üzerine Demeter'in üzüntüsü zamanla nefrete dönüşmüş ve topraklar bereketini kaybetmiştir. Kıtık tehlikesi ortaya çıktığında Zeus duruma müdahale etmiştir. Demeter Zeus'tan kızını görmek istediğini söyleyince Zeus kardeşi Hades'le konuşmuş ve Demeter'in tekrar kızını görmesini sağlamıştır. Böylelikle Demeter kızı Kore'ye kavuşmuştur ancak Kore yılın kışa denk gelen üçte birini ölümler ülkesinde kocasıyla geçirmek zorundadır ve ancak bahar gelince gün ışığına çıkacaktır.⁷⁵⁹

Sardeis'te Kore'yi onurlandıran müsabakalar için kutlamalar yapıldığı bilinmektedir.⁷⁶⁰ Bununla birlikte Kore, Lydia bölgesindeki pek çok kentin sikkesinde Sardeis Koresi olarak gösterilmiştir. Başta Sardeis olmak üzere Daldis, Hyrkanis, Iulia Gordos ve Tmolos'ta Sardeis Koresi arka yüz tipi olarak kullanılmıştır. Tasvirlerinde genellikle olgun bir yaşta ve ilkel bir formda bir kült heykeli gösterilmiştir.⁷⁶¹ Sardeis Koresi kültürünün varlığı Silandos sikkelerinde de görülmektedir.

Sikke Kat. No 15, No 22 ve No 52'nin arka yüzünde Sardeis Koresi yer almaktadır. No 22 ve No 52'de Sardeis Koresi'nin kült heykeli vardır ve sağında buğday başağı solunda haşhaş bulunmaktadır. No 15'te aynı kült heykeli vardır ve buğday başağı ile haşhaşın yerleri değişmiştir. Bunun yanı sıra No 52'deki bir örnekte haşhaş silik haldedir.

4.3.1.15. Mēn

Mēn'in mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Mēn başlığında bahsedilmiştir. Silandos'ta Mēn 4 sikke serisinin arka yüzünde kullanılmıştır.⁷⁶² Mēn tüm bu sikkelerde Phryg başlığıyla tasvir edilmiştir. No 14 ve No 27'de bir kozalağı ve uzun asâsını tutmaktadır ve omuzlarının arkasında hilal vardır. No 43'teki Mēn tasviri de aynıdır ancak arkasında hilal yoktur. No 63'te Mēn'in ayağı *boukranion*'un

⁷⁵⁸ Erhat, **a.g.e.**, s. 242.

⁷⁵⁹ Morford – Lenardon, **a.g.e.**, s. 307-315.

⁷⁶⁰ <https://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-greenewalt-gods-of-lydia> (Çevrimiçi)

⁷⁶¹ <https://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-greenewalt-gods-of-lydia> (Çevrimiçi)

⁷⁶² Sikke Kat. No 14, No 27, No 43 ve No 63.

üstündedir. Elinde kozalak ve uzun asâsını omzunun arkasında tutar halde tasvir edilmiştir. Silandos dışında Hypaipa,⁷⁶³ Iulia Gordos,⁷⁶⁴ Maionia,⁷⁶⁵ Nysa,⁷⁶⁶ Saittai⁷⁶⁷ ve Sardeis⁷⁶⁸ kentlerinin bastırdığı sikkelerin arka yüzünde Mēn kullanılmıştır.

4.3.1.16. Nehir Tanrısı Hermos

Hermos Batı Anadolu'nun en uzun nehirlerinden biridir ve Dindymos (Murat) Dağı'ndan Smyrna Körfezi'ne kadar olan yaklaşık 400 km'lik rotası boyunca birçok kentin yaşam kaynağı olmuştur. Hesiodos *Theogonia*'sında onu Okeanos ve Tethys'in oğullarından biri olarak anlatmıştır.⁷⁶⁹ Hermos yazıtlarda “her şeyi duyan tanrı” olarak nitelendirilmektedir.⁷⁷⁰ Sikkelerde ise genellikle arka yüzde kullanılmıştır.

Sikke Kat. No 5, No 28 ve No 33'ün arka yüzünde nehir tanrısı Hermos yer almaktadır. Eliyle sazlığı tutmaktayken su *urne*'sine⁷⁷¹ yaslanmış şekilde sola doğru uzanmaktadır. Silandos dışında Mostene, Magnesia ad Sipylus, Saittai, Sardeis ve Tabala gibi Lydia kentlerinin sikkelerinde arka yüz tipi olarak kullanılmıştır. Bu kentlerde Hermos Silandos'taki örneklerden farklı olarak, Saittai'daki Hyllos

⁷⁶³ Hypaipa (RPC III, 2020; RPC III, 2023).

⁷⁶⁴ Iulia Gordos (RPC III, 2546; RPC III, 2549; RPC IV.2, 9939; RPC IV.2, 1435; RPC IV.2, 1256; RPC IV.2, 1259; RPC VI, 4417; RPC VIII, 26636).

⁷⁶⁵ Maionia (RPC I, 3014; RPC I, 3015).

⁷⁶⁶ Nysa (RPC I, 2666; RPC I, 2669; RPC II, 1112A; RPC III, 2090; RPC III, 2090A; RPC IV.2, 11502; RPC IV.2, 1448; RPC IV.2, 1362; RPC IV.2, 1453; RPC IV.2, 9722; RPC IV.2, 9723; RPC IV.2, 10781; RPC IV.2, 1454; RPC IV.2, 17396; RPC IV.2, 1472; RPC IV.2, 1482; RPC IV.2, 1462; RPC IV.2, 1475; RPC VI, 4774; RPC VI, 4780; RPC VI, 4777; RPC VI, 4778; RPC VI, 4767; RPC VI, 4768; RPC VI, 4808; RPC VI, 4798; RPC VI, 4786; RPC VI, 10773; RPC VI, 4763; RPC VII.1, 464; RPC VII.1, 470; RPC VII.1, 473; RPC VII.1, 479; RPC VIII, 20418; RPC VIII, 20419).

⁷⁶⁷ Saittai (RPC III, 2543B; RPC III, 2544A; RPC III, 2544C; RPC IV.2, 17494; RPC IV.2, 1391; RPC IV.2, 6957; RPC IV.2, 9562; RPC IV.2, 11125; RPC IV.2, 11562; RPC VI, 11041; RPC VI, 4437; RPC VI, 4447; RPC VI, 4449; RPC VI, 4450; RPC VII.1, 219; RPC VIII, 20226).

⁷⁶⁸ Sardeis (RPC II, 1312; RPC VI, 4477; RPC VI, 4495; RPC VI, 4498; RPC VI, 4496; RPC VI, 4524; RPC VI, 10880; RPC VII.1, 243).

⁷⁶⁹ Hesiodos, *a.g.e.*, 343; Esen Kaya, “The River Gods in Aiolis”, *Cedrus VIII*, 2020, s. 498-499.

⁷⁷⁰ Fatma Avcu, “Küçük Asya Yazıtlarında Nehir Tanrıları” *Eskiçağ Yazıları* 8, Ed. E.N.A. Şahin, M.E. Yıldız, H. Uzunoğlu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 210-211.

⁷⁷¹ Nehir tanrısı Hermos'un sol kolunu yaslamış olduğu kap *hydria* olarak da bahsedilmektedir.

Çayı'yla,⁷⁷² Sardeis'te Paktolos olduğu düşünülen küçük bir çocukla;⁷⁷³ Tabala ve Magnesia ad Sipylus'ta *cornucopia*'yla;⁷⁷⁴ Mostene'de ise buğday başağı tutarken⁷⁷⁵ tasvir edilmiştir.

4.3.1.17. Nehir Tanrısı Hermos – Pan (Dağ Tanrısı?)

Sikke Kat. No 59'un arka yüzünde Hermos ve Pan birlikte yer almaktadır. Solda Pan, kolunu kayaya yaslamış, sağ eliyle *lagōbolon* sol eliyle ağacı tutmuş halde sağa doğru bakmaktadır. Nehir tanrısı Hermos ise su *urne*'sine yaslanıp sağa doğru uzanmış halde, sazlık ve *cornucopia* tutmaktadır. RPC Online'da soldaki figürün Pan olduğu belirtilmekteyken Kurth'ün kataloğunda Pan'dan genç bir dağ *nymphē*'si olarak gösterilmiştir. Kente Dionysos kültürünün varlığı ve Pan'ın başka sikke serilerinde de görülmesi nedeniyle figürün Pan olması daha muhtemel görülebilir.

Silandos'ta Hermos ve Pan'ın birlikte tasvir edilmiş olması kentin lokalizasyonu hakkındaki bazı fikirler vermektedir. Kula'nın kuzeyindeki dağlık yörede kurulmuş bir kent olan Silandos, Pan gibi dağlarla ilişkilendirilen mitolojik figürleri kullanarak yerleşimin karakterini yansıtmaktadır. Bununla birlikte Hermos'un ana akıntısına oldukça uzak bir konumda görünsede pek çok sikkede kişileştirilmiş şekilde tasvir edilmiş olması kentin topraklarının en azından bir kısmının Hermos'u kapsadığının işaretidir.

4.3.1.18. Nike

Hesiodos'a göre Nike Pontoslular soyundan Pallas ile Okeanos'un kızı Styks'ten doğmadır.⁷⁷⁶ Kanatlarıyla hızla uçan genç bir kız olarak tasvir edilir.⁷⁷⁷ Sembolleri palmye dalı ve kanatlardır. Sikkelerde bazen imparatorları taçlandırırken

⁷⁷² Saittai (RPC VII.1, 219).

⁷⁷³ Sardeis (RPC VII.1, 231.1).

⁷⁷⁴ Tabala (RPC IV.2, 9941); Magnesia ad Sipylus (RPC III, 1948A).

⁷⁷⁵ Mostene (RPC II, 994B).

⁷⁷⁶ Hesiodos, *a.g.e.*, 383.

⁷⁷⁷ Hesiodos, *a.g.e.*, 385; Erhat, *a.g.e.*, s. 217.

bazen de *Thea* Roma ve Athena gibi mitolojik karakterlerle birlikte işlenir ancak sadece kendisinin tasvir edildiği sikkeler de vardır.

Sikke Kat. No 19 ve No 67’de Nike tek başına yer almaktadır. Burada Nike ayakta durmakta ve sola doğru çelenk ve palmye dalı tutmaktadır. Diğer Lydia kentleri incelendiğinde Nike’nin, tıpkı Silandos’ta olduğu gibi, arka yüz tipinde sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. İstisna olarak Nysa’da İmparator Augustus’la birlikte⁷⁷⁸; Tralleis’te⁷⁷⁹ ise tek başına ön yüzde yer almaktadır.

4.3.1.19. Silenos

Silenos’un mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Silenos başlığında bahsedilmiştir. Sikke Kat. No 8’in arka yüzünde Silenos yer almaktadır. Burada Silenos, *thyrsos* tutmaktadır ve eşeğini sağa doğru sürmektedir. Silenos’un efsanelerde Lydia ve Phrygia’nın dağlarında sarhoş halde gezen bir satyr olarak anlatılıyor olması Silandos sikkelerinde neden yoğun bir şekilde kullanıldığının cevabı olabilir. Silenos’un sarhoşluğu Kula’nın verimli arazilerindeki bağcılığı ve şarapların kalitesini, dağlarda geziyor olması da Silandos’un Kula’nın kuzeyindeki dağlık yörede bulunan bir kent olmasına işaret eder. Nitekim Silandos bir Lydia kenti olmasına rağmen Phrygia bölgesine de çok yakındır ve kültürel olarak etkilenmiştir. Silandos dışında Maionia,⁷⁸⁰ Sardeis,⁷⁸¹ Tmolos⁷⁸² ve Tralleis⁷⁸³ gibi diğer Lydia kentlerinin sikkelerinde de arka yüz tipi olarak Silenos kullanılmıştır.

⁷⁷⁸ Nysa (RPC I, 2661).

⁷⁷⁹ Tralleis (RPC I, 2643; RPC I, 2652; RPC I, 2653; RPC II, 1099; RPC II, 1100).

⁷⁸⁰ Maionia (RPC III, 2428B).

⁷⁸¹ Sardeis (RPC III, 2407; RPC III, 2408; RPC III 2408A).

⁷⁸² Tmolos (RPC IV.2, 1589).

⁷⁸³ Tralleis (RPC IV.2, 1592; RPC VII.1, 485).

4.3.1.20. Telesphoros

Telesphoros Asklepios'un oğlu ve yardımcısı olarak bilinen bir çocuk tanrıdır.⁷⁸⁴ Hastalık ve yaralanmadan kurtulmayı sağlar, insanlara şifa vermektedir. Sikkeler ve kabartmalar üzerinde genellikle başında Phryg şapkası, üstünde geniş bir pelerin ve bazen elinde parşömen tutan bir çocuk olarak tasvir edilmiştir. Tek başına tasvir edilmiş olduğu gibi bazı örneklerde Asklepios ve Hygieia'nın yanında gösterilmiştir.⁷⁸⁶

Telesphoros, Pergamon ile sıkı bir bağa sahiptir. Buradaki Asklepios Kutsal Alanı'nda alanında kendi tapınağı Telesphorion vardır.⁷⁸⁷ Pergamon'daki kültü, M.S. 1. yüzyılın sonu ve M.S. 2. yüzyılın başlarında sikkeler ve yazıtlarla ortaya konmuştur.⁷⁸⁹

Sikke Kat. No 18'in arka yüzünde Telesphoros yer almaktadır. Burada Telesphoros, ayakta durur halde tasvir edilmiştir. Telesphoros'un bu tasviri Silandos dışında Nikaia Kilbianorum,⁷⁹¹ Saittai⁷⁹² ve Tripolis⁷⁹³ gibi diğer Lydia kentlerinde de görülmektedir.

4.3.1.21. Thea Roma – Nike

Thea Roma'nın mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Thea Roma başlığında bahsedilmiştir. Sikke Kat. No 49'un arka yüzünde Thea Roma ve Nike birlikte yer almaktadır. Thea Roma zırha bürünmüş bir şekilde oturmaktadır ve yanında kalkanı vardır. Bu sırada Nike'yi ve *parazonium*'u tutmaktadır. Bu kullanım

⁷⁸⁴ Ünal Demirer, "Telesphoros'un Köken Sorunu", **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. IX, Sayı 18, 2019, s. 54.

⁷⁸⁶ Pergamon (RPC IV.2, 3225; RPC IV.2, 3236; RPC VI, 4219) ve Temenothyrai (RPC VII.1, 251).

⁷⁸⁷ Demirer, **a.g.e.**, s. 60.

⁷⁸⁹ Demirer, **a.g.e.**, s. 60.

⁷⁹¹ Nikaia Kilbianorum (RPC IV.2, 1218; RPC IV.2, 3319; RPC IV.2, 1219; RPC IV.2, 17384; RPC IV.2, 1225).

⁷⁹² Saittai (RPC VI, 30296).

⁷⁹³ Tripolis (RPC IV.2, 11572).

Maionia,⁷⁹⁴ Sardeis⁷⁹⁵ ve Saittai⁷⁹⁶ gibi diğer Lydia kentlerinde de karşımıza çıkmaktadır.

4.3.1.22. Tykhe

Tykhe'nin mitolojik hikayesi ön yüz tipleri bölümündeki Tykhe başlığında bahsedilmiştir. Katalogta 8 sikke serisinin arka yüzünde Tykhe tek başına yer almaktadır.⁷⁹⁷ Bu sikke tiplerinin hepsinde standart bir tasvirle gösterilmiştir. *Kalathos* giymiş olan Tykhe dümen ve *cornucopia* tutar halde sola bakmaktadır. Lydia bölgesinde kullanımı çok yaygın olan bu tanrıça bazen tek başına bazen de başka mitolojik figürlerle birlikte yer almaktadır. Ön yüzde kullanıldığı zaman genellikle sur tacı ile tasvir edilmektedir.

4.3.1.23. Tykhe – Kore

Sikke Kat. No 72'nin arka yüzünde Tykhe ve Kore birlikte yer almaktadır. Kore ve Tykhe yüz yüze durmaktadırlar. Kore elinde *patera* tutmakta ve mızrağa doğru dayanmaktadır. Tykhe ise *kalathos* giymiştir ve dümeniyle birlikte *cornucopia*'yı tutmaktadır. Sardeis'te basılan iki sikke serisinde⁷⁹⁸ Tykhe bu sefer Sardeis Koresi'yle birlikte gösterilmiştir.

4.3.1.24. Zeus / Zeus Lydios

Zeus'un mitolojik hikayesini ön yüz tipleri bölümündeki Zeus başlığında bahsedilmiştir. Sikke Kat. No 1, No 16 ve No 51'in arka yüzünde Zeus yer almaktadır. No 16'da Zeus oturur halde tasvir edilmiştir ve elinde *patera*'yla uzun asâsını taşımaktadır.

⁷⁹⁴ Maionia (RPC III, 2422B; RPC III, 2424D; RPC III, 2426; RPC IV.2, 1312; RPC IV.2, 9933; RPC IV.2, 1310; RPC IV.2, 1311; RPC IV.2, 2835; RPC IV.2, 3335; RPC IV.2, 10672; RPC IV.2, 17409).

⁷⁹⁵ Sardeis (RPC III, 2543; RPC IV.2; 1389).

⁷⁹⁶ Saittai (RPC III; 2409; RPC III, 2409A).

⁷⁹⁷ Sikke Kat No 6, No 10, No 13, No 24, No 26, No 29, No 31 ve No 34.

⁷⁹⁸ Sardeis (RPC VI, 4478; RPC VI, 4515).

Lydia Krallığı döneminde Zeus'un Lydia'da doğduğuna dair bir inanış vardı.⁷⁹⁹ Johannes Lydus, MS 6. yüzyılda yazdığı bir eserde, Zeus'un Lydia'da doğduğuna inanılan bir efsaneden bahseder.⁸⁰⁰ Buna göre, Eumelus adında M.Ö. 8-7. yüzyıllarda yaşamış olan bir şaire dayanarak, Sardeis'in batısındaki Tmolos Dağı'nın zirvelerinden biri, "Yağmur Tanrısı Zeus'un vücuda geldiği yer" olarak adlandırılmaktadır.⁸⁰¹ M.Ö. 4. yüzyıla ait Lydia adak ve mezar yazıtlarında da Zeus'un ismi geçmektedir.⁸⁰²

Zeus Lydios ise tanrı Mēn'in Hellen kültürüyle yeniden biçimlenmiş halidir. Hellen kültürünün yayılmasıyla birlikte Yunan tanrısı Zeus'u kendi tanrıları Mēn'le özdeşleştirdiler ve ona yerel unsurlardan bir şeyler kattılar.⁸⁰³ Böylece Lydia coğrafyasında yerel bir tanrı olarak Zeus Lydios oluşmuştur. No 1'de Zeus Lydios kartalıyla birliktedir ve sola bakar halde gösterilmiştir. No 51'de ise Zeus Lydios patera ve uzun asâsıyla birlikte gösterilmiştir.

Pek çok kentte özellikle arka yüz tipi olarak kullanılan Zeus Lydios; Silandos'taki tasvirine benzer olarak Hypaipa,⁸⁰⁴ Maionia⁸⁰⁵ ve Sardeis⁸⁰⁶ sikkelerinde gösterilmiştir.

4.3.2. İmparator Betimleri

4.3.2.1. At Süren İmparator

Katalogta 4 sikke serisinin arka yüzünde "at süren İmparator" figürleri yer almaktadır.⁸⁰⁷ No 3'te sakallı ve asker kıyafeti giymiş halde Lucius Verus görülmektedir. İmparator atını diz çökmüş esire doğru sürer halde tasvir edilmiştir.

⁷⁹⁹ Johannes Lydus, *De Mensibus*, IV.71. <https://penelope.uchicago.edu/> (Çevrimiçi)

⁸⁰⁰ Johannes Lydus, *a.g.e.*, IV.71.

⁸⁰¹ <https://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-greenewalt-gods-of-lydia>

⁸⁰² <https://sardisexpedition.org/tr/essays/latw-greenewalt-gods-of-lydia>

⁸⁰³ <https://www.forumancientcoins.com/numiswiki/view.asp?key=zeus%20lydios> (Çevrimiçi)

⁸⁰⁴ Hypaipa (RPC IV.2, 9927; RPC IV.2, 11445).

⁸⁰⁵ Maionia (RPC VI, 4466).

⁸⁰⁶ Sardeis (RPC VI, 30070).

⁸⁰⁷ Sikke Kat. No 3, No 53, No 54 ve No 76.

No 53'te İmparator Marcus Aurelius asker kıyafeti giymiş haldedir ve elinde mızrağıyla birlikte *biga*'yı sürmektedir. İmparatorun üstünde Nike, elinde palmiye dalıyla uçmakta ve İmparator'u taçlandırmaktadır. No 54'te yine Marcus Aurelius'u görülmektedir. İmparator bu tipte sakallı ve asker kıyafetine bürünmüş halde atını sürmekte ve elindeki şimşegi sağa doğru savurmaktadır. Bu kullanım oldukça nadirdir ve Silandos dışında yalnızca Hierokaisareia⁸⁰⁸ ve Iulia Gordos'ta⁸⁰⁹ görülmektedir. No 76'da şua taç giymiş, *khlamys*'lü ve mızraklı İmparator şahlanan atın üstünde sağa dönük haldedir. Sakallı ve Phryg başlıklı düşmanı ise elleri bağlı halde sağa doğru eğilmiş halde gösterilmiştir.

4.3.2.2. İmparatorların Tokalaşması

Sikke Kat. No 2, No 70 ve No 74'ün arka yüzünde "İmparatorların tokalaşması" sahnesi yer almaktadır. No 2'de müşterek İmparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus görülmektedir. İkisi de toga giymiş haldedir ve birbirlerine bakarak tokalaşmaktadırlar. No 70 ve No 74'te Septimius Severus'un iki oğlu Caracalla ve Geta yer almaktadır. İkisi de toga giymiştir ve birbirlerine dönük halde tokalaşmaktadırlar. Caracalla'nın başında defne çelengi varken Geta başlıksız haldedir. Bu sikke iki kardeşin arasındaki uyumu göstermektedir. Ancak babaları Severus'un bu propagandasına rağmen iki kardeş hiçbir zaman iyi geçinememiş ve nihayetinde babalarının ölümünün ardından Caracalla, Geta'yı annesinin kollarında öldürtmüştür.

4.3.3. Diğer Tipler

4.3.3.1. Aslan

Aslan antik dönemlerden itibaren gücün, kudretin sembolü olarak kullanılmıştır. Batı Anadolu sikkelerinde ilk aslan örnekleri Lydia Krallığı'nda karşımıza çıkmaktadır. Eski Lydia Krallığı'nın sınırları içinde kurulmuş bir kent olan Silandos'un da sikkelerinde kullanılmıştır. Sikke Kat. No 11 ve No 37'nin arka

⁸⁰⁸ Hierokaisareia (RPC IV.2, 2824).

⁸⁰⁹ Iulia Gordos (RPC IV.2, 1255).

yüzünde aslan yer almaktadır. İki sikke tipinde de aslan tek başına sağa doğru yürür halde tasvir edilmiştir. Silandos dışında Daldis,⁸¹⁰ Philadelphieia,⁸¹¹ Sardeis,⁸¹² Thyateira⁸¹³ ve Tralleis⁸¹⁴ gibi Lydia kentlerinin arka yüz sikkelerinde tek başına kullanılmıştır.

4.3.3.2. *Astragalos*

Astragalos, genellikle koyun veya keçilerin aşık kemiklerinden yapılan zarlara verilen isimdir.⁸¹⁵ Oyunlarda kullanıldığı gibi daha öncesinde astragalomansi denen bir kehanet şeklinde de kullanılırdı. Herodotos'un aktardığına göre Lydialılar tarafından bulunmuştur.⁸¹⁶ Sikke Kat. No 32'nin arka yüzünde sadak ve sopanın arasında duran *astragalos* kullanılmıştır. Kentin sikke buluntuları arasında yalnızca bu sikkede *astragalos* görülmektedir.

4.3.3.3. Çelenk

Sikke Kat. No 77'nin arka yüzünde çelenk yer almaktadır. Arka yüzdeki lejant çelenkle çevrelenmiş şekilde gösterilmiştir. Çelenk içinde yazı kullanımının örnekleri Silandos dışında Daldis,⁸¹⁷ Magnesia ad Sipylos,⁸¹⁸ Nysa,⁸¹⁹ Philadelphieia,⁸²⁰ Sardeis,⁸²¹ Thyateira⁸²² ve Tralleis⁸²³ gibi Lydia kentlerinde de arka yüz tipi olarak görülmektedir.

⁸¹⁰ Daldis (RPC VIII, 76855).

⁸¹¹ Philedelpheia (RPC VI, 30460).

⁸¹² Sardeis (RPC VI, 4480; RPC VI, 4486; RPC VI, 4471; RPC VI, 30299; RPC VI, 4493).

⁸¹³ Thyateira (RPC IV.2, 17366).

⁸¹⁴ Tralleis (RPC VII.1, 496; RPC VII.1, 497; RPC VII.1, 498).

⁸¹⁵ Richard Ashton, "Astragaloï on Greek Coins of Asia Minor", *Archimède* 6, 2019, s. 115.

⁸¹⁶ Herodotos, *a.g.e.*, I. 93.

⁸¹⁷ Daldis (RPC VIII, 20217).

⁸¹⁸ Magnesia ad Sipylos (RPC VI, 4650; RPC VI, 4653).

⁸¹⁹ Nysa (RPC I, 2664).

⁸²⁰ Philadelphieia (RPC VIII, 20289).

⁸²¹ Sardeis (RPC I, 2990; RPC VI, 10882; RPC VI, 4487; RPC VI, 4488; RPC VI, 4509; RPC VI, 4510; RPC VII.1, 233.1; RPC VII.1, 233.2; RPC VIII, 20239).

4.3.3.4. Hilal ve Yıldız

Sikke Kat. No 36'nın arka yüzünde hilal ve yıldız motifi yer almaktadır. Tipte altışar ışık huzmesine sahip olan iki yıldız ve hilal biçiminde bir ay bulunmaktadır. Silandos dışında bu kullanımın örneklerini Byzantion,⁸²⁴ Kestros⁸²⁵ ve Siblia'da⁸²⁶ görmekteyiz.

4.3.3.5. Tapınak

6 sikke tipinin arka yüzünde tapınak yer almaktadır.⁸²⁷ No 9'da sadece *tetrastylus*, yani ön cephesi dört sütunlu bir tapınak görülmektedir. No 46 ve No 50'de yine *tetrastylus* tapınak vardır ve tapınağın içinde İmparator Traianus'a ait olduğu tahmin edilen bir heykel bulunmaktadır. No 56'da yalnızca alınlığında küre olan *heksastylus* tapınak tasvir edilmiştir. No 73'te *tetrastylus* tapınağın içinde Sardeis Koresi'nin kült heykeli tasvir edilmiştir. No 75'te ise üç basamaklı podiyum üzerinde *oktastylus* bir tapınak vardır. Tapınağın alınlık kısmında küre görülmektedir. Arka yüz sikkelerinde tip olarak sıklıkla tapınağın işlenmiş olması kentte ya da kente yakın yerlerde bu tapınakların varlığına dair önemli bir veridir.

4.3.3.6. Üzüm Salkımı

Üzüm gerek antik dönemde gerekse günümüzde Batı Anadolu için çok önemli bir yere sahiptir. Bu coğrafyada bulunan Silandos ve diğer pek çok antik kent geçimini bağıcılıkla sağlamış ve darp ettikleri sikkelerin arka yüzünde üzüme yer vermişlerdir. Apollonoshieron,⁸²⁸ Mastaura,⁸²⁹ Maionia,⁸³⁰ Nysa,⁸³¹ Philadelpheia,⁸³²

⁸²² Thyateira (RPC VI, 4358; RPC VI, 30278; RPC VIII, 21881).

⁸²³ Tralleis (RPC VI, 5081).

⁸²⁴ Byzantion (RPC II, 368).

⁸²⁵ Kestros (RPC III, 3188).

⁸²⁶ Siblia (RPC I, 3163A).

⁸²⁷ Sikke Kat. No 9, No 46, No 50, No 56, No 73 ve No 75.

⁸²⁸ Apollonoshieron (RPC IV.2, 1731).

⁸²⁹ Mastaura (RPC IV.2, 2815).

⁸³⁰ Maionia (RPC IV.2, 9932).

Sala,⁸³³ Tmolos⁸³⁴ ve Tralleis'te⁸³⁵ üzüm salkımı tıpkı Silandos'taki örnekler gibi tek başına arka yüz tipi olarak kullanılmıştır.

Sikke Kat. No 7, No 12 ve No 35'in ön yüzünde Silenos'un; arka yüzünde ise üzüm salkımının kullanıldığı görülmektedir. Bu durum bağcılığın Silandos için ne kadar önemli bir geçim kaynağı olduğunu göstermektedir.

4.4. *Magistratus*'lar

Flaviuslar döneminde *magistratus*'ların aldığı unvanlar açısından Silandos'ta çeşitlilik nispeten az olsa da en yaygın kullanım *stratēgos*⁸³⁶ ve *arkhōn* olmuştur.⁸³⁷ Özellikle Provincia Asia genelinde *stratēgos*'un yaygın kullanımı sikke örneklerinin fazla olduğu kentlerde açıkça görülmektedir.⁸³⁸ Toplamda sekiz *magistratus*'un ismi kentin sikkelerinde tespit edilmiştir; fakat Thermai Theseos'ta bulunan *magistratus* listesiyle sikkelerde görülen isimler karşılaştırıldığında aynı isimler görülmemektedir.⁸³⁹ Bununla birlikte bazı sikkelerde *arkhōn* unvanı bazen *stratēgos*'la bazen de *arkhiereus*'la⁸⁴⁰ birlikte kullanılmıştır.

Tez kapsamında hazırlanan sikke katalogunda imparator ve ailesinin portresini taşımayan 37 sikke serisi mevcuttur. Bu serilerden 15 tanesinin dönemi sikkelerin üstündeki *magistratus* isimleri sayesinde tarihlendirilmiştir.

İmparator ve ailesinin portresini taşımayan 1 sikke serisinin arka yüzünde⁸⁴² *magistratus* Diaphanos *arkhōn* unvanıyla gösterilmiştir.⁸⁴³ Net olarak

⁸³¹ Nysa (RPC IV.2, 1491; RPC VII.1, 476).

⁸³² Philadelphieia (RPC II, 1336).

⁸³³ Sala (RPC II, 1345; RPC III, 2433).

⁸³⁴ Tmolos (RPC IV.2, 2863).

⁸³⁵ Tralleis (RPC VII.1, 499).

⁸³⁶ *Stratēgos* komutan, kumandan anlamına gelmektedir (Çelgin, **a.g.e.**, s. 715).

⁸³⁷ Burnett – Amandry – Carradice, **a.g.e.**, s. s. 4-5.

⁸³⁸ Burnett – Amandry – Carradice, **a.g.e.**, s. 5.

⁸³⁹ Malay, **a.g.e.**, s. 153, no. 180; SEG 49, no. 1685.

⁸⁴⁰ Baş rahiplere ἀρχιερεύς denirdi (Çelgin, **a.g.e.**, s. 120).

⁸⁴² Sikket Kat. No 15.

tariflendiremeyen bu sikke serisi Kurth'ün katalogunda M.S. 193-268 tarihleri arasında gösterilmiştir. Adını yalnızca bu sikke serisinde gördüğümüz Diaphanos hakkında başka bir bilgi bulunmamaktadır.

Kentin ilk sikke örneklerini gördüğümüz İmparator Domitianus döneminde (M.S. 81-96) *magistratus* Demophilos⁸⁴⁴ karşımıza çıkmaktadır. Katalogta 5 sikke serisinin arka yüz lejantında Demophilos'un adı geçmektedir.⁸⁴⁵ 2 seride Demophilos'un *stratēgos*'luğu CTP; 2 seride CTPAT; 1 seride ise CTPA olarak belirtilmiştir.⁸⁴⁶ Domitianus'un eşi İmparatoriçe Domitia'nın tasvir edildiği 1 sikke serisi⁸⁴⁷ kentin en küçük birimlerindendir ve muhtemelen Demophilos'un adı sikkelerin çok küçük olması nedeniyle yer almamıştır.⁸⁴⁸

Müşterek İmparatorlar Marcus Aurelius (M.S. 161-180) ve Lucius Verus'un (M.S. 161-166) dönemlerinde *magistratus* Attalios⁸⁴⁹ görülmektedir. Katalogta 14 sikke serisinin arka yüz lejantında Attalios'un adı geçmektedir.⁸⁵⁰ 2 seride adı ΑΤΤΑΛΙΑ diğer serilerde ise ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ olarak belirtilmiştir.⁸⁵¹ 6 seride ΑΡΧΟΝΤΟC olarak belirtilmesiyle Attalios'un *stratēgos* unvanının yanı sıra *arkhōn* unvanına da sahip olduğu görülmektedir.⁸⁵² II. Faustina'nın 1 sikke serisinde⁸⁵³ *arkhōn* ve *stratēgos* unvanı birlikte kullanılmışken, Lucilla'nın 1 sikke serisinde yalnızca *stratēgos* unvanı gösterilmiştir;⁸⁵⁴ Lucilla'ya ait diğer sikke

⁸⁴³ ΑΙΑΦΑΝΟΥC ΑΡΧ.

⁸⁴⁴ ΑΗΜΟΦΙΛΟΥ.

⁸⁴⁵ Sikke Kat. No 1, No 38, No 39, No 40, No 41.

⁸⁴⁶ Sikke Kat. No 1 ve No 41'de CTP; No 38 ve No 39'da CTPAT; No 40'ta CTPA.

⁸⁴⁷ Sikke Kat. No 43.

⁸⁴⁸ Burnett – Amandry – Carradice, **a.g.e.**, s. 205.

⁸⁴⁹ ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ.

⁸⁵⁰ Sikke Kat. No 2, No 3, No 4, No 5, No 6, No 7, No 8, No 9, No 46, No 47, No 48, No 49, No 50 ve No 51.

⁸⁵¹ Sikke Kat. No 49 ve No 51'de ΑΤΤΑΛΙΑ; No 2, No 3, No 4, No 5, No 6, No 7, No 8, No 9, No 46, No 47, No 48 ve No 50'de ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ.

⁸⁵² Sikke Kat. No 46 ve No 50'de ΑΡ; No 48'de ΑΡΧΟ; No 2 ve No 47'de ΑΡΧΟΝ; No 3'te ΑΡΧΟΝΤΟC.

⁸⁵³ Sikke Kat. No 47'de CTA ve ΑΡΧΟΝ.

⁸⁵⁴ Sikke Kat. No 51'de C.

serisinde ise⁸⁵⁵ muhtemelen yer darlığını nedeniyle Attalianos'un adına yer verilmemiştir.

Attalianos kentin *arkhōn* unvanına sahip olan ilk *magistratus*'udur.⁸⁵⁶ Soyunun Pergamon Krallığı'nın yönetici hanedanı olan Attaloslar'dan ya da Pergamon'un komşu kenti Attaleia'dan gelmesi muhtemeldir.⁸⁵⁷ İmparatorluk döneminde *arkhōn*'luk kuradan ziyade seçimle belirlendiğinden ötürü çok zengin ve soylu bir haneye mensup olmalıydı.⁸⁵⁸

İmparator Commodus döneminde (M.S. 177-192) *magistratus* Tatianos⁸⁵⁹ karşımıza çıkmaktadır. 7 sikke serisinin arka yüzünde Tatianos'un adı vardır.⁸⁶⁰ Tatianos'un *arkhōn* unvanı 5 seride görülmektedir.⁸⁶¹ *Arkhōn* olarak gösterildiği tüm serilerde aynı zamanda *arkhiereus*'tur.⁸⁶² 2 seride ise yalnızca *stratēgos* unvanıyla gösterilmiştir.⁸⁶³

İmparatoriçe Crispina (M.S. 178-192) adına basılan 6 sikke serisinin arka yüzünde *magistratus* Asklepiados⁸⁶⁵ vardır.⁸⁶⁶ 3 seride *stratēgos* unvanıyla gösterilmiştir ve bu serilerde adı Lucius Min. Asklepiados olarak geçmektedir.⁸⁶⁷ Diğer 3 seride ise bu sefer *arkhōn* unvanı tek başına kullanılmıştır.⁸⁶⁸

⁸⁵⁵ Sikke Kat. No 52.

⁸⁵⁶ Diaphanos'un Attalianos'tan önce *arkhōn* olma ihtimali vardır; ancak dönemi net bir şekilde bilinmemektedir.

⁸⁵⁷ Dürr, *a.g.e.*, s. 11.

⁸⁵⁸ Dürr, *a.g.e.*, s. 11.

⁸⁵⁹ TATIANOY.

⁸⁶⁰ Sikke Kat. No 53, No 54, No 55, No 56, No 57, No 58 ve No 59.

⁸⁶¹ Sikke Kat. No 53, No 56 ve No 57'te APX; No 54 ve No 55'te APXON.

⁸⁶² Sikke Kat. No 53, No 54, No 55 ve No 56'da APXIEPEΩC; No 57'de APXIEPΩC (sic).

⁸⁶³ Sikke Kat. No 58'de CTPA ve No 59'da CTA.

⁸⁶⁵ ACKΛΗΠΙΑΔΟΥ.

⁸⁶⁶ Sikke Kat. No 60, No 61, No 62, No 63, No 64 ve No 65.

⁸⁶⁷ Sikke Kat. No 60, No 61 ve No 62'de ΛΟΥΚΙΟΥ ΜΙΝ ΑΚΚΛΗΠΙΑΔΟΥ.

⁸⁶⁸ Sikke Kat. No 63 ve 64'te APX; No 65'te APXONTOC.

İmparator Septimius Severus döneminde (M.S. 193-211) *magistratus* L. Aur. Maioros⁸⁶⁹ vardır. 4 sikke serisinin arka yüzünde Maioros'un adı geçmektedir.⁸⁷⁰ İmparator portresi taşımayan 2 seride⁸⁷¹ yalnızca adı yer alırken diğer 2 seride⁸⁷² *arkhōn* unvanı belirtilmiştir. Maioros'un adının geçtiği sikkelerde hanedandan sadece Septimius Severus'un portreleri kullanılmıştır.

8 sikke serisinde Apollonides'in oğlu *magistratus* Helenos'un⁸⁷³ adı yazmaktadır.⁸⁷⁴ 2 serinin arka yüzünde yalnızca Helenos olarak belirtilmiştir.⁸⁷⁵ Katalogtaki tüm örneklerden farklı olarak Helenos'un adının 1 serinin ön yüzünde kullanılmış olduğu görülmektedir.⁸⁷⁶ Diğer 5 seride ise *arkhōn* olarak gösterilmiştir.⁸⁷⁷ Helenos'un bulunduğu sikkelerin ön yüzünde Iulia Domna, Caracalla ve Geta portrelerinin tasvir edilmiştir.

İmparator Severus Alexander döneminde (M.S. 222-235) *magistratus* G. Iul. Ailianos'un⁸⁷⁸ sikkeleri vardır. 4 sikke serisinin arka yüzünde Ailianos'un adı görülmektedir.⁸⁷⁹ 2 seri imparator portresi taşımamaktadır ve muhtemelen yer darlığı nedeniyle arka yüzde sadece Ailianos'un adı yazılmıştır.⁸⁸⁰ İmparator portresine sahip diğer 2 seride ise Ailianos'un *arkhiereus* ve *arkhōn* unvanları arka yüz lejantında belirtilmiştir.⁸⁸¹ Bununla birlikte kendisi, kentte ilk defa iki kez *arkhōn* olarak görev yapmış *magistratus* olarak görülmektedir. Tablo 5'te sikkelerde görülen *magistratus*'ların aldığı unvanlar detaylı bir şekilde gösterilmiştir:

⁸⁶⁹ Α ΑΥΡ ΜΑΙΟΡΟC.

⁸⁷⁰ Sikke Kat. No 12, No 13, No 66 ve No 67.

⁸⁷¹ Sikke Kat. No 12 ve No 13.

⁸⁷² Sikke Kat. No 66 ve No 67'de APX.

⁸⁷³ ΕΛΕΝΟΥ Α ΑΠΟΛΛΟΝΙΔΟΥ.

⁸⁷⁴ Sikke Kat. No 10, No 11, No 70, No 71, No 72, No 73, No 74 ve 75.

⁸⁷⁵ Sikke Kat. No 10 ve No 71'de ΕΠΙ ΕΛΕΝΟΥ.

⁸⁷⁶ Sikke Kat. No 11.

⁸⁷⁷ Sikke Kat. No 70, No 72, No 73, No 74 ve No 75'te AP.

⁸⁷⁸ Γ ΙΟΥΛ ΑΙΛΙΑΝΟΥ.

⁸⁷⁹ Sikke Kat. No 14, No 15, No 76 ve No 77.

⁸⁸⁰ Sikke Kat. No 14 ve No 15'te yalnızca ΑΙΛΙΑΝΟΥ.

⁸⁸¹ Sikke Kat. No 76 ve No 77'de APXIEΠΕΩC AP.

Unvanlar →	<i>Stratēgos</i>	<i>Arkhōn</i>	<i>Arkhierēus</i>
<i>Magistratus</i> 'lar ↓			
Diaphanos		X	
Demophilos	X		
Attalianos	X	X	
Tatianos	X	X	X
Asklepiados	X	X	
Maiores		X	
Helenos		X	
Ailianos		X	X

Tablo 5: *Magistratus* Unvanları.

Sikkelerde üç unvana da sahip olan kişi yalnız Tatianos'tur; fakat *stratēgos* unvanının olduğu sikkelerde diğer unvanları yer almaz. *Arkhierēus* olarak gösterilen Tatianos ve Ailianos bu unvana sahip olduğu her sikkede *arkhōn* olarak da gösterilmiştir.

Sadece *arkhōn* olarak gösterilen Diaphanos, Maiores ve Helenos vardır; bununla birlikte Demophilos sadece *stratēgos* unvanıyla yer almaktadır. Asklepiados *stratēgos* ve *arkhōn* unvanlarıyla gösterilmiştir ancak ikisinin birlikte kullanıldığı seriler mevcut değildir; buna karşın Attalianos'un böyle örnekleri görülmektedir.

4.5. Birimler

Provincia Asia'da günlük hayattaki işlemlerde kullanılan sikkeler genellikle iki birimden oluşmaktadır. Bunlar 18-20 mm, 4-6 g ve 15-18 mm, 3-4 g arasındadır ve neredeyse en sık basılmış birimlerdir.⁸⁸² Büyük birimlerden oluşan sikkeler daha

⁸⁸² Zajac, a.g.e., s. 54.

büyük işlemler için kullanılmakta ya da bir tür hatıra işlevi görmekteydi.⁸⁸³ Bununla birlikte birim ne kadar büyük olursa, standart bir ağırlığın korunmasında da o kadar büyük sorunlar yaşanmaktaydı. Bronz sikkelerin güvene dayalı bir karaktere sahip olduğu ve sikkelerin ağırlığının fazla olmasının değerini büyük ölçüde değiştirmedigi görülmektedir. Dolayısıyla sikkenin ağırlığından ziyade boyutu daha önemliydi.⁸⁸⁴

Provincia Asia'yı incelediğimizde görünüşe göre en benzer nominal yapıya Pergamon *conventus*'luğundaki kentler sahipti; fakat genel olarak bakıldığında bir *conventus* içindeki tüm kentlerde tek tiplik görülmemektedir. Bazen birbirine yakın kentlerde daha büyük benzerlikler hatta aynı birimler görülebilmektedir. Bu durum kentlerin birbirleriyle olan işbirliklerini ve dolayısıyla sikkelerin daha geniş dolaşım alanı bulması anlamına gelebilir.⁸⁸⁵ Bir değer birimi içinde ne kadar çok çeşitli ikonografik tip gösteriliyorsa bu durum birimin popülaritesinin, talebinin ve pazar konumunun da o kadar yüksek olduğu anlamına gelmektedir.⁸⁸⁶

Silandos sikkeleri Sardeis *conventus*'luğundaki diğer kentlerin sikkeleriyle karşılaştırıldığında oldukça küçüktür;⁸⁸⁷ bunun yanı sıra çoğu seri tek bir örnekten bilinmektedir.⁸⁸⁸ Kentin sikke örnekleri Domitianus döneminden başlayıp Severus Alexander dönemine kadar görülmektedir; bununla birlikte Sardeis *conventus*'luğundaki pek çok kent sikke basımını Valerianus ya da Gallienus dönemine kadar devam ettirmiştir.⁸⁸⁹

Tez kapsamında katalog içerisinde yer alan Silandos'a ait 77 sikke serisinin tamamı bronzdan oluşmaktadır.⁸⁹⁰ Bunlardan 37 tanesinde imparator ve ailesinin

⁸⁸³ Zajac, **a.g.e.**, s. 54.

⁸⁸⁴ Zajac, **a.g.e.**, s. 54.

⁸⁸⁵ Zajac, **a.g.e.**, s. 54.

⁸⁸⁶ Zajac, **a.g.e.**, s. 55.

⁸⁸⁷ Amandry, **a.g.e.**, s. 191.

⁸⁸⁸ Silandos'a ait 26 sikke serisi tek bir örnekten oluşmaktadır: No 3, No 14, No 15, No 21, No 27, No 28, No 29, No 30, No 31, No 32, No 35, No 42, No 44, No 46, No 47, No 48, No 49, No 54, No 60, No 61, No 62, No 63, No 64, No 67, No 73, No 74 ve No 76.

⁸⁸⁹ Amandry, **a.g.e.**, s. 191.

⁸⁹⁰ Roma öncesi dönemle ilgili Coin Archives'ta Silandos'a(?) atfedilen 17 mm boyutunda ve 8.48 g ağırlığında altın bir sikke vardır. Sikkenin ön yüzünde Büyük İskender'in başı; arka yüzünde ise

portresi yoktur. İstisna birkaç seri⁸⁹¹ haricinde imparator ve ailesinin portresini taşıyan sikkeler çok daha büyük boyutlarda darp edilmiştir. Öyle ki tek örnekten oluşan pek çok sikke serisi aslında madalyondur.

Genel olarak bakıldığında Domitianus portresi bulunan sikkelerin 20-25 mm, 7-8 g arasında darp edildiği söylenebilir. Bu dönemde eşi Domitia adına basılmış bir sikke serisi de mevcuttur ve ölçüleri 15 mm, 3 g olarak görülür. Domitia sikkeleri imparatorluk portreleri açısından bakıldığında Silandos'un en küçük birimini temsil etmektedir.

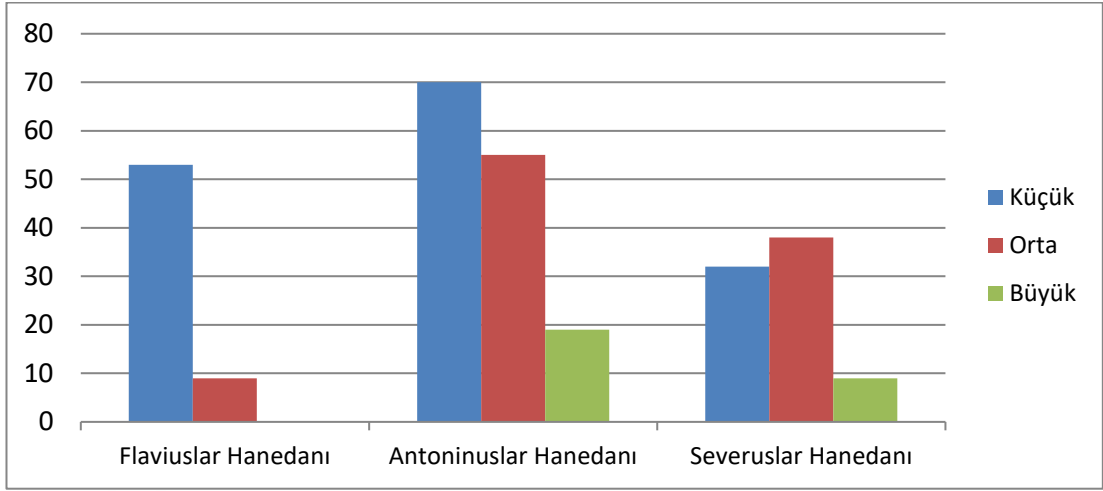
Traianus döneminde örnekler oldukça azdır; fakat sikke boyutlarında iki kata yakın bir artış meydana gelmiştir. Ön yüzünde Traianus büstünün bulunduğu yalnızca bir sikke serisi vardır ve ölçüleri 30 mm, 15 g'dir.

M.S. 2. yüzyılın yarısından itibaren darp edilen sikkelerin boyutlarında büyümenin devam ettiği görülmektedir. Ön yüzünde Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un büstünü gördüğümüz sikkelerin ölçüleri ortalama 35 mm, 27 g'dir. Lucilla adına basılmış birçok seri vardır ve bunların ortalaması 24 mm, 7 g'dir. Commodus dönemiyle birlikte sikke ölçülerinde tekrar bir artış olmuş 30-35 mm, 20-25 g ölçülerine ulaşmıştır. Özellikle Crispina sikkeleri boyutlarının büyük olmasıyla (40-45 mm, 50-55 g) dikkat çekmektedir. Bu dönemdeki ölçüler Septimius Severus ve ailesi adına basılan sikkelerde korunmuş ve Severus Alexander'le birlikte kentin son sikkeleri darp edilmiştir.

Katalogta yer alan en büyük sikke 55.26 g (No 65) en küçük ise 1.40 g (No 18) ağırlığındadır. Çapı en büyük sikke 48 mm (No 70), en küçüğü ise 12 mm'dir (No 36). Sikke çaplarını detaylı inceleyebilmek adına Grafik 4 oluşturulmuş ve burada küçük (10-25 mm), orta (25-40 mm) ve büyük (40-50 mm) birimler kullanılmıştır. Dönemi belirsiz olan sikkeler grafiğe dahil edilmemiştir.

Athena ve Nike tasvir edilmiştir. Kentin tarihsel gelişimi incelendiğinde sikkenin Silandos darp etmiş olma ihtimali oldukça azdır; bu sebeple tez kapsamında hazırlanan sikke kataloğunda yer almamaktadır. (<https://www.coinarchives.com/a/lotviewer.php?LotID=2192698&AucID=5272&Lot=157&Val=80d6a77c46734dd95ad2a1d369f64de9>) (Çevrimiçi)

⁸⁹¹ Sikke Kat. No 2 ve No 3.

Grafik 4: Sikke Çap Birimlerinin Hanedanlara Göre Dağılımı.

4.6. Lejantlar

Sikkelerin lejantını incelediğimizde kentin *ethnikon*'unun CIAANA, CIAANAOOC ve CIAANAEQN şeklinde yazılmıştır.

Mitolojik figürlerden Tykhe 1 sikke serisinin ön yüzünde kent tanrıçası olarak sur tacıyla birlikte gösterilmiştir; bununla birlikte kentin adı lejantta net bir şekilde Silandos⁸⁹² olarak yazılmıştır.⁸⁹³ Yine başka bir personifikasyon olan Hermos, 1 sikke serisinin arka yüz lejantında Hermos⁸⁹⁴ olarak yazılmış ve nehir tanrısı olarak tipte kullanılmıştır.⁸⁹⁵ *Thea* Roma'nın da 4 sikke serisinin üçünün ön yüzünde, birinin de hem arka yüzünde tip olarak hem de lejantta adıyla birlikte yer aldığı görülmektedir.⁸⁹⁶

İmparator ve ailesinin portresini taşımayan sikkelerin birçoğunda *Theon Synklēton*⁸⁹⁷ ve *Hiera Synklētos*⁸⁹⁸ kullanılmıştır.⁸⁹⁹ Yarı otonom basıldığı halde

⁸⁹² CIAANAOOC.

⁸⁹³ Sikke Kat. No 36.

⁸⁹⁴ EPMOC.

⁸⁹⁵ Sikke Kat. No 5.

⁸⁹⁶ Sikke Kat. No 14 ve 22'nin ön yüzünde ΘEA ΡΩΜΗ; No 17'nin ön yüzünde ΘΕΑΝ ΡΩΜΗΝ; No 49'un arka yüzünde ΡΩΜΗ.

⁸⁹⁷ ΘΕΟΝ CYNKAHTON.

⁸⁹⁸ ΙΕΡΑ CYNKAHTOC.

Synklētos portresinin kullanımı kentin Roma *Senatus*'una olan bağlılığını vurgulamaktadır; çünkü Silandos'un da içinde bulunduğu *Provincia Asia*, Augustus döneminden itibaren Roma *Senatus*'una bağlı bir *provincia* olarak kabul edilmektedir. Yine *Dēmos*⁹⁰⁰ ve *Boulē*⁹⁰¹ kentin sikkelerinde birer kez görülen diğer personifikasyonlardır.⁹⁰²

Roma döneminde *Provincia Asia* kentlerinin sikkelerinde *Imperator*, *Caesar*, *Augustus* gibi Latince unvanların yerini *Autokrator*, *Kaisar* veya *Sebastos-Sebaste* almıştır.⁹⁰³ İmparator unvanlarından *Kaisar*,⁹⁰⁴ *Sebastos*⁹⁰⁵ ve *Autokrator*⁹⁰⁶ sıklıkla kullanılmıştır. Hanedan kadınlarında ise Domitia hariç hepsinde *sebaste*⁹⁰⁷ kullanımı vardır. Nadiren görülen Domitia *Augousta*⁹⁰⁸ 1 sikke serisinde karşımıza çıkmaktadır.⁹⁰⁹ Bu kullanım Philadelpheia ve Smyrna'daki sikkelerde de mevcuttur.

Sebastos kelimesinin kullanımı, Geç Roma Dönemi'nde *Augoustos*'un kullanımıyla birlikte azalmaya başlamıştır. Bu geçiş Latincenin Grekçeye etkisiyle ilişkilendirilerek kademeli bir süreç olarak kabul edilmiştir. Kullanımı 3. yüzyılda hız kazanmış olsa da iki terimin de uzun bir süre birlikte varolduğu bir dönem yaşanmıştır.⁹¹⁰ Son derece sınırlı örnekleri olan *Augoustos* kullanımının Grekçe sikkelerdeki örneklerinden biri Silandos'un Domitia adına basılan bahsettiğimiz

⁸⁹⁹ Sikke Kat. No 1'de ΘΕΟΝ CYNKAHTON; No 2, No 3, No 15, No 16, No 21 ve No 23'te IEPA CYNKAHTOC.

⁹⁰⁰ Sikke Kat. No 4'te ΔΗΜΟC.

⁹⁰¹ Sikke Kat. No 31'de ΒΟΥΛΗ.

⁹⁰² Martin, **a.g.e.**, s. 120.

⁹⁰³ Oğuz Tekin, "Roma İmparatorluğu Dönemi'nde Anadolu Kentlerinin Sikkeleri", **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu. Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri**, Ed. Oğuz Tekin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 453, 2009.

⁹⁰⁴ KAICAP.

⁹⁰⁵ CEBAC.

⁹⁰⁶ AY, AYT, AYTOK.

⁹⁰⁷ CEBACTH.

⁹⁰⁸ ΔΟΜΙΤΙΑ ΑΥΓΟΥΣΤΑ.

⁹⁰⁹ Sikke Kat. No 43.

⁹¹⁰ Benet Salway, "Constantine Augoustos (Not Sebastos)", **Wolf Liebeschuetz Reflected**, Ed. John Drinkwater – Benet Salway, Bulletin of the Institute of Classical Studies Supplements, Londra, 2007, s. 39.

sikke serisinde görülmektedir.⁹¹¹ Bunun yanı sıra bu kullanımın ağırlıklı olarak Ege bölgesiyle sınırlı olduğunu belirtmek gerekir.⁹¹²

İmparator Traianus dönemine tarihlendirilen 1 sikke serisinde görülen *Germanicus*⁹¹³ unvanı muhtemelen Traianus'un Germania seferindeki başarısına vurgu yapmaktadır.⁹¹⁴ Müşterek İmparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un sikkelerinde de geçen *Dacicus*⁹¹⁵ da Dacialılara karşı galip gelen Traianus'a yapılmış bir atıf olmalıdır.⁹¹⁶ Yine İmparator Severus Alexander döneminde darp edilmiş olan 1 sikke serisinde daha bu unvan kullanılmıştır.⁹¹⁷ Bununla birlikte Antoninuslar Hanedanı döneminde basılan sikkeler, İmparator Traianus'u çevreleyen bir tapınağı tasvir etmektedir.⁹¹⁸ Muhtemelen buradaki bir tapınak Traianus'un Dacia zaferine adanmış olmalıdır ve hem Lucius Verus'un hem de Severus Alexander'in doğu seferleri için iyi bir emsal teşkil etmesi dolayısıyla Traianus'tan bahsedilmiştir.

⁹¹¹ Silandos (RPC II, 1354); Salway, **a.g.e.**, s. 39.

⁹¹² Salway, **a.g.e.**, s. 39.

⁹¹³ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ.

⁹¹⁴ Sikke Kat. No 44.

⁹¹⁵ ΔΑΚΙΚΟΣ.

⁹¹⁶ Sikke Kat. No 46 ve No 50.

⁹¹⁷ Sikke Kat. No 77.

⁹¹⁸ Sikke Kat. No 50.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SİKKE KATALOĞU

5.1. İmparator ve Ailesinin Portresini Taşımayan Sikkeler

M.S. 81 – 96

Stratēgos Demophilos (Flaviuslar Dönemi)

S1)

Öy.: ΘΕΟΝ CYNKΛΗΤΟΝ

Giyimli *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: CΙΛΑΝΔΕΩΝ ΕΠΙ ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ CΤΡ ΤΟ Β

Zeus Lydios kartalıyla birlikte, sola.

1) Paris 1353 = Waddington 5287 = GRPCL Silandos 1 =
RPC II 1351.1 (AE 24 mm, 7.43 g)

2) Berlin I-B = Imhoof LS 1 = RN (1884) 14 = GRPCL
Silandos 1 = RPC II 1351.2 (AE 24 mm)

3) SNG Leypold 1242 = GRPCL Silandos 1 = RPC II
1351.3 (23 mm, 4.75 g)

4*) Freeman & Sear MBS 13 (2006) 293 = RPC II 1351.4 (AE
24 mm, 6.94 g)

5) CGT Coll. = RPC II 1351.5 (AE 22 mm, 7.27 g)

6*) CNG EA 214 (2009) 303 = RPC II 1351.6 (AE 22.1 mm,
6.80 g)

7) A. Tricarico Coll. = Naumann 52 (2017) 1290 =
Künker 333 (2020) 401 = RPC II 1351.7 (AE 22.3 mm, 8.17 g)

8) R. Aquistapace Coll. = RPC II 1351.8 (AE 23 mm, 5.66 g)

9) CGT Coll. = Papillon 8 (2021) 780 = RPC II 1451.9 (AE 24 mm, 6.14 g)

8) Lindgren III 521 = GRPCL Silandos 1 (AE 25 mm, 5-7.5 g)

9) Boutkowski 14 = GRPCL Silandos 1 (AE 25 mm, 5-7.5 g)

10) Winseman 2910 = GRPCL Silandos 1 (AE 25 mm, 5-7.5 g)

11) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 1 (AE 25 mm, 5-7.5 g)

M.S. 161 – 180

Magistratus Attalianos (Antoninuslar Dönemi)

S2) Öy.: IEPA CYNKAHTOC

Giyimli ve genç *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CTA ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ ΑΡΧΟΝ CΙΑΑΝΔΕΩΝ

İmparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus toga giymiş halde tokalaşılıyor.

1) Londra 1979-1-1-2045 = SNG von Aulock 3168 = Hochard 2279a = GRPCL Silandos 13 = RPC IV.2 1497.1 (AE 45 mm, 54.90 g)

2*) Gorny & Mosch 181 (2009) 1795 = RPC IV.2 1497.2 (AE 45 mm, 50.48 g)

S3) Öy.: IEPA CYNKAHTOC

Giyimli ve genç *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CTA ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟC Α CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Sakallı ve askeri kıyafetini giymiş olan İmparator Verus, diz çökmüş esire mızrağını sallar şekilde geliyor, sağa.

1*) Basel 272/1951 = Imhoof GM 622 = N. Dürr, SM 3

(1952) 10-11 = A.H. Cahn, 16 = GRPCL Silandos 12 = RPC IV.2
1501.1 (AE 41 mm, 52.23 g)

S4) Öy.: ΔΗΜΟC CΙΛΑΝΔΕΩΝ

Defne çelenkli genç *Dēmos* başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΑ ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ

Dionysos *panthēr*'in üstünde *kantharos* ve uzun *thyrsos* tutmakta,
sola.

1) Londra = BMC Lydia 6 = GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2
1498.1 (AE 24 mm, 8.10 g)

2*) Londra = BMC Lydia 7 = GRPCL Silandos 11 = IV.2
1498.2 (AE 25 mm, 9.64 g)

3*) Paris 1352 = Waddington 5286 = GRPCL Silandos 11 =
RPC IV.2 1498.3 (AE 26 mm, 8.55 g)

4) Berlin I-B = Imhoof LS 5 = Martin, Demos 121 =
GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2 1498.4 (AE 25 mm, 10.43 g)

5) Berlin (Fox) = RPC IV.2 1498.5 (AE 27 mm, 10.81 g)

6*) New York 1970.142.537 = RPC IV.2 1498.6 (AE 24 mm,
8.08 g)

7) Harvard Art Museum 1984.811.13 = Martin, Demos 121 =
RPC IV.2 1498.7 (AE 25 mm, 8.38 g)

8) Lindgren I, A823A = GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2
1498.8 (AE 24 mm, 5.28 g)

9) Sadberk Hanım Müzesi 10007 = RPC IV.2 1498.9 (AE 25
mm, 11.90 g)

10) SNG Turkey 10, 820 = GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2
1498.10 (AE 23 mm, 9.00 g)

11) Yale: 2004.6.2974 = Gorny & Mosch 84 (1997) 5533
= Hochard 2276h = RPC IV.2 1498.11 (AE 25 mm, 12.20 g)

12) SNG Turkey 10, 821 = GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2
1498.12 (AE 25 mm, 9.18 g)

13*) Private Coll. CGT = RPC IV.2 1498.13 (AE 24 mm, 12.48 g)

14) SNG Leypold 1240 = Hochard 2276a = GRPCL Silandos 11 = RPC IV.2 1498.15 (AE 26 mm, 6.55 g)

15) Harvard Art Museum 1981.74.53 = Martin, Demos 121 = RPC IV.2 1498.16 (AE 25 mm, 9.17 g)

16) Kurth, Demos 625 = GRPCL Silandos 11 (AE 26 mm, 6.6 g)

17) Bernhart 278 = GRPCL Silandos 11 (AE 26 mm, 6.6 g)

18) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 11 (AE 26 mm, 6.6 g)

19) <https://www.coinarchives.com/a/> (AE 24.5 mm, 10.07 g)

S5) Öy.: CIAANΔEΩN

Giyimli, Korinthos miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sağa.

Ay.: EΠΙ CTA ATTAΛIANOY EPMOC

Nehir tanrısı Hermos uzanmış, elinde sazlık ve su *urne*'sine yaslanmış halde, sola.

1) Londra = BMC Lydia 8 = GRPCL Silandos 8 = RPC IV.2 1499.1 (19 mm, 5.11 g)

2) Berlin I-B = Imhoof LS 6 = Imhoof FG 329 = Hochard 2272a = GRPCL Silandos 8 = RPC IV.2 1499.2 (AE 19 mm, 4.77 g)

3) Paris 1341 = RPC IV.2 1499.3 (AE 18 mm, 3.83 g)

4) V-ON = SNG Leypold 1245.1 = GRPCL Silandos 8 = RPC IV.2 1499.4 (AE 20 mm, 4.70 g)

5*) Numismatik Naumann 53 (2017) 499 = RPC IV.2 1499.5 (AE 19 mm, 4.78 g)

6*) Private Coll. CGT = Zeus Numismatics 10 (2020) 311 = RPC IV.2 1999.6 (AE 20 mm, 5.51 g)

7) Harvard Art Museum 1981.74.52 = RPC IV.2 1499.7 (AE 5.97 g)

8) Falter 511 = Helios Numismatik 3 (2009) 511 = GRPCL

Silandos 8 = RPC IV.2 1499.8 (AE 19 mm, 3.18 g)

9) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 8 (AE 20 mm, 4.7 g)

10) SNG Turkey 11, 375 (AE 19 mm, 4.52 g)

S6) Öy.: CIAANΔEΩN

Giyimli, Korinthos miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sağa.

Ay.: EΠΙ CTA ATTAΛΙΑΝΟΥ

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1) SNG Kopenhag 549 = Hochard 2274a = GRPCL Silandos 9 = RPC IV.2 1500.1 (AE 19 mm, 4.60 g)

2) SNG von Aulock 3170 = Hochard 2275a = GRPCL Silandos 9 = RPC IV.2 1500.2 (AE 18 mm, 3.42 g)

3) Münih = SNG München 554 = GRPCL Silandos 10 = RPC IV.2 1500.3 (AE 18 mm, 5.04 g)

4) Viyana GR 30951 (Attalea) = RPC IV.2 1500.4 (AE 19 mm, 4.99 g)

5) Viyana GR 36113 = Prowe III, 1549 = RPC IV.2 1500.5 (AE 19 mm, 4.17 g)

6*) Numismatik Naumann 31 (2015) 373 = RPC IV.2 1500.6 (AE 20 mm, 5.31 g)

7) Private Coll. CGT = RPC IV.2 1500.7 (AE 19 mm, 3.57 g)

8*) Private Coll. Tom Mullaly = RPC IV.2 1500.8 (AE 18.7 mm, 5.04 g)

9) Private Coll. CGT = Auctiones 4 (2012) 72 = RPC IV.2 1500.9 (AE 17 mm, 3.38 g)

10*) Boston 65.868 = Hochard 2273a = RPC IV.2, 1500.11 (AE 20.5 mm, 5.90 g)

11) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 9 (AE 25 mm, 3.4 g)

12) Mionnet IV, 810 = GRPCL Silandos 10 (AE 18 mm, 5 g)

S7) Öy.: CIAANΔEΩN

Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.

Ay.: EΠI CTA ATTAΛIANOY

Üzüm salkımı.

1) Berlin I-B = Hochard 2282e = RPC IV.2 8491.1 (AE 18 mm, 3.67 g)

2*) Paris 79A (Attalea) = GRPCL Silandos 14 = RPC IV.2 8491.1 (AE 17 mm, 3.32 g)

3*) New York 1944.100.49459 = RPC IV.2 8491.2 (AE 18 mm, 2.49 g)

4) Hommel Coll. = SNG Tübingen 3828 = GRPCL Silandos 14 = RPC IV.2 8491.3 (AE 17 mm, 4.20 g)

5*) Hauck & Aufhäuser 20 (2007) 148 = Hochard 2282c = RPC IV.2 8491.4 (AE 18 mm, 3.92 g)

6) Paris = GRPCL Silandos 14 = RPC IV.2 8491.5 (AE 4.53 g)

S8) Öy.: CIAANΔEΩN

Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.

Ay.: EΠI CTA ATTAΛIANOY

Silenos *thyrsos* tutarak katır sürmekte, sağa.

1) Berlin I-B = Imhoof MG 35 = GRPCL Silandos 15 = RPC IV.2 1508.1 (AE 17 mm, 3.87 g)

2) Frank L. Kovacs = RPC IV.2 1508.2 (AE 18 mm, 3.61 g)

3) New York 1970.142.539 = Hochard 2281a = GRPCL Silandos 15 = RPC IV.2 1508.3 (AE 18 mm, 3.61 g)

4) Kölner Münzkabinett 107 (2017) 168 = RPC IV.2 1508.4 (AE 15 mm, 2.72 g)

5) Münzen & Medaillen Deutschland 32 (2010) 249 = Hochard 2281c = RPC IV.2 1508.5 (AE 18 mm, 4.87 g)

6) Private Coll. CGT = Numismatik Naumann 36 (2015) 379 = RPC IV.2 1508.6 (AE 18 mm, 3.18 g)

7*) Numismatik Naumann 37 (2015) 502 = RPC IV.2 1508.7
(AE 16 mm, 3.53 g)

8*) Leu Numismatik 1 (2017) 757 = RPC IV.2 1508.8 (AE 17
mm, 4.60 g)

9) SNG Turkey 11, 376 (AE 18 mm, 2.46 g)

10) Hirsch 174 (1992) 324 = Gorny & Mosch (2014) 364 (AE
3.82 g)

S9) Öy.: CIAANΔEΩN

Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.

Ay.: EΠI CTA ATTAΛIANOY

Tetrastylös tapınak.

1*) Londra 1936-10-13-14 = GRPCL Silandos 16 = RPC IV.2
1502.1 (AE 17 mm, 3.87 g)

2*) Münih = SNG München 555 = GRPCL Silandos 16 = RPC
IV.2 1502.2 (AE 16 mm, 3.29 g)

3*) Aufhäuser 6 (1989) 172 = Numismatik Naumann 52
(2017) 1291 = RPC IV.2 1502.3 (AE 17 mm, 3.57 g)

4*) Leu Numismatik 1 (2017) 756 = RPC IV.2 1502.4 (AE
17.5 mm, 3.10 g)

5*) Private Coll. Tom Mullaly = RPC IV.2 1502.5 (AE 18.7
mm, 5.11 g)

6*) Private Coll. CGT = Numismatik Naumann 4 (2013) 245 =
RPC IV.2 1502.6 (AE 17 mm, 4.35 g)

7) Manisa Müzesi 16375 = GRPCL Silandos 16 = RPC
IV.2 1502.7 (AE 17.5 mm, 3.33 g)

8) V-ON = SNG Leypold 1246 = Hochard 2280a = GRPCL
Silandos 16 = RPC IV.2 1502.8 (AE 17 mm, 2.30 g)

9) Gorny & Mosch 165 (2008) 1542 = RPC IV.2 1502.9 (AE
19 mm, 3.73 g)

10) Roma Auc. 4 (2012) 1785 (AE 15 mm, 2.91 g)

11) Mionnet IV, 811 = GRPCL Silandos 16 (AE 18 mm, 2.3-2.8 g)

12) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 16 (AE18 mm, 2.3-2.8 g)

M.S. 197 – 217

Magistratus Helenos (Severuslar Dönemi)

S10) Öy.: CIAANΔEΩN

Armalı Korinthos miğferiyle *aigis*'li Athena, sağa.

Ay.: EΠI EAENOY

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1) BMC Lydia 11 = GRPCL Silandos 27 (AE 20 mm, 3.6 g)

2*) SNG Kopenhag 550 (AE 3.88 g)

3) SNG Leypold 1243 = GRPCL Silandos 27 (AE 19 mm, 3.65 g)

4) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 27 (AE 20 mm, 3.6 g)

5) Berlin I-B = Imhoof LS 11 (AE 20 mm, 2.61 g)

6) CGT Coll. (AE 2.63 g)

S11) Öy.: EΠI EAENOY

Sakallı Herakles başı, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Aslan yürümekte, sağa.

1) BMC Lydia 12 = Hunter 1 = SNG Hunterian 1996 GRPCL Silandos 28 (AE 4.55 g)

2*) SNG München 556 = GRPCL Silandos 28 (AE 4.50 g)

3) SNG Kopenhag 551 = GRPCL Silandos 28 (AE 6.01 g)

4) Mionnet IV, 812 = GRPCL Silandos 28 (AE 20 mm, 4-6 g)

- 5) Mionnet IV, 813 (AE 20 mm, 4-6 g)
6) Paris 1344 = Waddington 5284 = GRPCL Silandos 28 (AE 19 mm, 3.65 g)
7) Plankenhorn 1297 (Aiello Coll.) = GRPCL Silandos 28 (AE 20 mm, 3.99 g)
8) CGT Coll. (AE 4.03 g)
9) <https://www.coinarchives.com/a/> (AE 19.5 mm, 3.62 g)

M.S. 193 – 211

Magistratus L. Aur. Maioros (Severuslar Dönemi)

- S12) Öy.: CIAANΔEΩN
Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.
Ay.: ΕΠΙ Λ AY MAIOPOC
Üzüm salkımı.

- 1) BMC Lydia 10 (Y üstte) = GRPCL Silandos 30 (AE 17 mm, 2.7 g)
2*) Manisa Müzesi 14992 = GRPCL Silandos 30 (AE 17 mm, 2.75 g)
3) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 30 (AE 17 mm, 2.7 g)
4) Svoronos 235, JIAN 1904 = GRPCL Silandos 30 (AE 17 mm, 2.7 g)
5) CNG 81 (2009) 537 (AE 2.7 g)
6) CGT Coll. (AE 2.79 g)
7) Hauck et Aufhäuser 19 (2006) 175 (AE 3.47 g)

- S13) Öy.: CIAANΔEΩN
Giyimli, Korinthos miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sağa.
Ay.: ΕΠΙ MAIOPOC

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1) BMC Lydia 9 = GRPCL Silandos 29 (AE 20 mm, 3.86 g)

2*) SNG von Aulock 3171 (AE 3.34 g)

3) Berlin I-B = Imhoof KM 2 = GRPCL Silandos 29 (AE 20 mm, 2.7 g)

4) Paris 1351 = Waddington 5285 = GRPCL Silandos 29 (AE 19 mm, 4.85 g)

6) Löbbecke 2 (ZfN 1885) 339 = GRPCL Silandos 29 (AE 20 mm)⁹¹⁹

7) CGT Coll. (AE 4.37 g)

8) CGT Coll. (AE 3.91 g)

9) CGT Coll. (AE 3.33 g)

M.S. 222 – 235

Magistratus G. Iul. Ailianos (Severuslar Dönemi)

S14) Öy.: ΘΕΑ ΡΩΜΗ

Giyimli ve Korinthos miğferli *Thea* Roma büstü sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΑΙΛΙΑΝΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Phryg başlığı takmış olan Mēn, kozalak ve uzun asâsını tutar halde, sola. Omuzlarının arkasında hilal.

1*) Winseman 2911 = GRPCL Silandos 40 = RPC VI 30298.1 (AE 22 mm, 6.10 g)

S15) Öy.: ΙΕΡΑ CYNΚΛΗΤΟC

Giyimli *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΑΙΛΙΑΝΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

⁹¹⁹ *Magistratus*'un adı silik haldedir.

Sardeis Koresi'nin kült heykeli uzun taç ve örtü giymiş halde, solda buğday başağı, sağda ise haşhaş.

1*) Boston 63.1123 = Hochard 2297 = GRPCL Silandos 39 =
RPC VI 4453.1 (AE 30 mm, 13.48 g)

Dönemi Belirsiz Sikkeler

M.S. 81 – 96

S16)

Öy.: IEPA CYNKAHTOC

Giyimli ve genç *Synklētos* büstü, sola.

Ay.: CIAANΔEΩN

Zeus oturmakta, sola. Elinde *patera* ve uzun asâsını tutuyor.

1*) Paris 1348 = Hochard 2296a = GRPCL Silandos 2 = RPC
IV.2 2857.1 (AE 27 mm, 7.15 g)

2) Mionnet IV, 814 = GRPCL Silandos 2 (AE 27 mm, 7.2 g)

M.S. 81 – 180

S17)

Öy.: ΘEAN PΩMHN

Giyimli ve sur taçlı *Thea* Roma büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Apollon ayakta, sola. Elinde *patera* ve dal tutuyor.

1) Londra = BMC Lydia 1 = GRPCL Silandos 3 = RPC II
1355.1 (AE 17 mm, 4.11 g)

2*) CGT Coll. = RPC II 1355.2 (AE 16 mm, 2.88 g)

3) Saint Paul Antiques 15 (2018) 162 = RPC II 1355.3 (AE 19

mm, 3.93 g)

4) CGT Coll. = RPC II 1355.4 (AE 16 mm, 3.20 g)

5) CGT Coll. = RPC II 1355.5 (AE 16 mm, 2.77 g)

6) CGT Coll. = RPC II 1355.6 (AE 18 mm, 3.27 g)

7) CGT Coll. = RPC II 1355.7 (AE 17 mm, 2.63 g)

8) SNG Kopenhag 546 = Whittall II 697 = GRPCL Silandos 3
(AE 3.60 g)

9) SNG von Aulock 3166 = GRPCL Silandos 3 = RPC II
1355.9 (AE 3.48 g)

10) SNG Turkey 10, 818 (AE 18 mm, 2.79 g)

11) SNG Turkey 10, 819 (AE 17 mm, 3.00 g)

12*) Boston 63.1217 = RPC II 1355.8 (AE 20 mm, 3.98 g)

13) Weber 6914 = GRPCL Silandos 3 (AE 19 mm, 3.43 g)

14) SNG Leypold 1241 = GRPCL Silandos 3 (AE 19 mm, 4.45
g)

15) Winterthur 3945 = GRPCL Silandos 3 (AE 17.30 mm,
2.66 g)

16) Mionnet IV, 815 = GRPCL Silandos 3 (AE 19 mm, 3-4.5
g)

17) Paris 1342 = GRPCL Silandos 3 (AE 19 mm, 3-4.5 g)

18) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 3 (AE 19 mm, 3-4.5 g)

19) SNG Turkey 11, 374 (AE 19 mm, 3.82 g)

M.S. 81 – 235

S18) **Öy.:** Giyimli, Korinthos miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Ayakta durur halde Telesphoros. Üstünde kapüşonu ve pelerini var.

1) SNG von Aulock 3172 = GRPCL Silandos 4 (AE 2.07 g)

2) Winterthur 3947 = GRPCL Silandos 4 (AE 14.3 mm, 1.40

g)

3) Imhoof GRM 1 = GRPCL Silandos 4 (AE 15 mm, 1.40 g)

4) Paris 1971.407 = GRPCL Silandos 4 (AE 15 mm, 1.4-2 g)

5*) Nomos 21 (2022) 686 (AE 13 mm, 1.76 g)

6) <https://www.coinarchives.com/a/> (AE 14 mm, 1.85 g)

M.S. 138 – 192

S19) Öy.: Defne çelenkli ve giyimli Asklepios büstü, sağa. Sağda yılanlı asâsı var.

Ay.: CIAANΔEΩN

Nike elinde çelenk ve palmye dalı tutmakta, sola.

1*) Berlin (Löbb) = GRPCL Silandos 6 = RPC IV.2 9955.1
(AE 18 mm, 3.92 g)

2*) Private Coll. CGT = GRPCL Silandos 6 = RPC IV.2
9955.2 (AE 16 mm, 3.04 g)

S20) Öy.: Diademli ve giyimli Zeus Olympios büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Hades *quadriga*'yı sürmekte ve Kore'yi kaçırmakta, sağa.

1*) Berlin 28778⁹²⁰ = Hochard 2284a = GRPCL Silandos 7 =
RPC IV.2 9956.1 (AE 24 mm, 10.27 g)

2) Gökyıldırım, İstanbul 632 = GRPCL Silandos 7 = RPC IV.2
9956.2 = (25 mm, 9.45 g)

3*) Private Coll. S.M.M. = RPC IV.2 9956.3 (AE 26 mm,
10.20 g)

⁹²⁰ Özgünlüğü şüphelidir: <https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/coins/4/9956> (Çevrimiçi)

M.S. 161 – 192

S21) Öy.: IEPA CYNKAHTOC

Giyimli ve genç *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Demeter örtülü ve uzun bir *khitōn* giymiş şekilde durmakta ve buğday başağı ve uzun bir meşale tutmakta, sola.

1*) Londra 1892,0507.165 = BMC Lydia 3 = GRPCL Silandos
24 = RPC II 1355A.1 (AE 20 mm, 5.06 g)

S22) Öy.: ΘEA ΡΩΜΗ

Giyimli ve Korinthos miğferli *Thea* Roma büstü sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Sardeis Koresi'nin kült heykeli uzun taç ve örtü giymiş halde, solda haşhaş, sağda ise buğday başağı bulunmakta.

1) Londra = BMC Lydia 5 = Johnstone, 108 = GRPCL
Silandos 22 = RPC VI 30391.10 (AE 22 mm, 6.65 g)

2*) SNG Turkey 10, 816 = RPC VI 30391.2 (AE 22 mm 5.18 g)

3) Oxford = RPC VI 30391.3 (AE 22 mm, 4.33 g)

4) Berlin (Löbb) = RPC VI 30391.4 (AE 21 mm, 4.92 g)

5) SNG Kopenhag 547 = RPC VI 30391.5 (AE 23 mm, 4.37 g)

6) Erlangen = Zwicker 3, 1810 = RPC VI 30391.6 (AE 22 mm, 5.62 g)

7*) SNG Turkey 10, 815 = RPC VI 30391.7 (AE 23 mm, 5.89 g)

8) Falghera 2912 = RPC VI 30391.8 (AE 22 mm, 5.83 g)

9) Paris 1347 = RPC VI 30391.9 (AE 21 mm, 5.05 g)

10) Hirsch 211 (2000) 1382 = RPC VI 30391.1 (AE 21 mm)

11) Viyana: GR 32881 = RPC VI 30391.11 (AE 22 mm, 5.52 g)

g)

12) SNG von Aulock 3169 = GRPCL Silandos 22 = RPC VI 30391.12 (AE 22 mm, 4.70 g)

13*) SNG Turkey 10, 814 = GRPCL Silandos 22 = RPC VI 30391.13 (AE 21 mm 5.48 g)

14) Coll. Imhoof-Blumer = Imhoof KM 1 = GRPCL Silandos 22 = RPC VI 30391.14 (21 mm)

15) CGT Coll. = RPC VI 30391.15 (AE 22 mm, 5.50 g)

16) CGT Coll. = RPC VI 30391.16 (AE 21 mm, 3.91 g)

17) Hirsch 352 (2019) 2416 = RPC VI 30391.17 (AE 22 mm)

18*) Numismatik Naumann 52 (2017) 1298 = GRPCL Silandos 23 = RPC VI 30391.18 (AE 19 mm, 3.55 g) (solda buğday başağı, sağda haşhaş)

19) Agora Numismatic 55 (2016) 116 = RPC VI 30391.19 (AE 21.60 mm, 5.39 g) (solda buğday başağı, sağda haşhaş)

20) Künker 367 (2022) 7251 = RPC VI 30391.20 (AE 22 mm, 5.65 g)

21) Cambridge = RPC VI 30391.21 (AE 22 mm, 5.11 g)

22) Winterthur 3946 = GRPCL Silandos 22 (AE 21.3 mm, 4.43 g)

23) Manisa Müzesi 14576 = GRPCL Silandos 22 (AE 21 mm, 4,15 g)

24) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 22 (AE 22 mm, 2-4 g)

S23) Öy.: IEPA CYNKAHTOC

Giyimli ve genç *Synklētos* büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Çıplak şekilde Hermes ayakta, sola. Sol kolunda *khlamys*, sağ elinde kese, sol elinde *kerykeion* tutmaktadır ve başı sola dönüktür.

1*) Londra 1889,1106.87 = BMC Lydia 4 = GRPCL Silandos 25 = RPC II, 1355B.1 (AE 19 mm, 4.15 g)

2*) CGT Coll. = GRPCL Silandos 25 = RPC II 1355B.2 (AE 16 mm, 3.10 g)

3) Imhoof LS 2 = GRPCL Silandos 25 = RPC II, 1355B.3 (AE 17 mm)

S24) Öy.: Giyimli ve sarmaşık çelenkli genç Dionysos büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1*) Paris 1971.406 = Hochard 2269a = GRPCL Silandos 20 = RPC IV.2 2858.1 (AE 23 mm, 8.47 g)

2*) New York 1944.100.49456 = GRPCL Silandos 20 = RPC IV.2 2858.2 (AE 24 mm, 9.01 g)

3) CNG EA 203 (2009) 306 = Hochard 2269c = RPC IV.2 2858.3 (AE 21 mm, 6.82 g)

S25) Öy.: Defne çelenkli ve giyimli Apollon, sağa. Sağ tarafta defne dalı.

Ay.: CIAANΔEΩN

Çıplak şekilde Hermes ayakta, sola. Sol kolunda *khlamys*, sağ elinde kese, sol elinde *kerykeion* tutmaktadır ve başı sola dönüktür.

1) Imhoof LS 3⁹²¹ = Hochard 2287a = GRPCL Silandos 17 = RPC IV.2 1509.1 (AE 19 mm)

2*) SNG von Aulock 3167 = GRPCL Silandos 17 = RPC IV.2 1509.2 (AE 18 mm, 3.89 g)

3*) Numismatik Naumann 52 (2017) 1292 = RPC IV.2 1509.3 (AE 18 mm, 4.60 g)

4) Hirsch 346 (2019) 2252 = RPC IV.2 1509.4 (AE 18 mm)

5) Leu Numismatik EA 15 (2021) 1183 = RPC IV.2

⁹²¹ Listedeki sikkelerden biriyle aynı olması muhtemeldir.

1509.5 (AE 20 mm, 4.06 g)

6) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 17 (AE 19 mm, 4 g)

S26) Öy.: CIAANΔEΩN

Giyimli, Korinthos miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1*) Boersema 13302, vcoins.com = GRPCL Silandos 18 (AE 20 mm, 4.77 g)

2) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 18 (AE 20 mm, 4.8 g)

S27) Öy.: Giyimli ve sarmaşık çelenkli genç Dionysos büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Phryg başlığı takmış olan Mēn, kozalak ve uzun asâsını tutar halde, sola. Omuzlarının arkasında hilal.

1*) Private Coll. Plankenhorn = Numismatik Naumann 52 (2017) 1293 = GRPCL Silandos 19 = RPC IV.2 17399.1 (AE 21 mm, 8.48 g)

S28) Öy.: CIAANΔEΩN

Giyimli ve Phryg başlıklı Mēn büstü, sağa.

Ay.: Nehir tanrısı Hermos uzanmış, elinde sazlık ve su *urne*'sine yaslanmış halde, sola.

1*) Falter 512 = Helios Numismatik 3 (2009) 512 = Tom Vossen, 131084 vcoins.com = Michael Brandt, klassische-munzen.de, 131084 = GRPCL Silandos 21 (AE 17 mm, 1.6 g)

S29) Öy.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.

Ay.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1*) Andreas Reich Coll. 45916 = CNG EA 212 (2009) 191 = GRPCL Silandos 26 (AE 15 mm, 1.97 g)

M.S. 193 – 217

S30) Öy.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Giyimli, miğferli ve *aigis*'li Athena büstü, sola.

Ay.: Dionysos elinde *kantharos* ve *thyrsos*'la birlikte durmakta, sola.

1*) SNG Leypold 1244 = GRPCL Silandos 31 (AE 20 mm, 6.07 g)

S31) Öy.: ΒΟΥΛΗ

Örtülü halde *Boulē* büstü, sağa.

Ay.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1*) Tom Cederlind 472, vcoins.com (2008) = Martin, Demos 121 = GRPCL Silandos 32 (AE 16 mm, 2 g)

S32) Öy.: Defne çelenkli ve giyimli Herakles büstü, sağa.

Ay.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Sadak ve sopanın arasında duran *astragalos*.

1*) Plankenhorn 1294 (Aiello Coll.) = GRPCL Silandos 33 (AE 15 mm, 2.23 g)

S33) Öy.: Sakallı Herakles başı, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Nehir tanrısı Hermos uzanmış, elinde sazlık ve su *urne*'sine yaslanmış halde, sola.

1*) Londra = BMC Lydia 2 = GRPCL Silandos 34 = Imhoof FG 330 = RPC IV.2 1503.1 (AE 21 mm, 6.10 g)

2*) Paris 1345 = GRPCL Silandos 34 = RPC IV.2 1503.3 (AE 21 mm, 4.32 g)

3*) Numismatik Naumann 40 (2016) 438 = RPC IV.2 1503.4 (23 mm, 6.72 g)

4) SNG Turkey 10, 817 = RPC IV.2 1503.5 (AE 17 mm, 3.00 g)

5) Hirsch 198 (1998) 306 = Lanz 106 (2001) 148 = RPC IV.2 1503.6 (AE 19 mm, 7.44 g)

6*) Private Coll. CGT (eskiden Lars Rutten) = RPC IV.2 1503.7 (AE 20 mm, 3.98 g)

7) CNG EA 203 (2009) 305 = Hochard 2268b = RPC IV.2 1503.9 (AE 20 mm, 4.66 g)

8) Falter 510 = Helios Numismatik 3 (2009) 510 = RPC IV.2 1503.10 (AE 19 mm, 4.63 g)

9) Hirsch 256 (2008) 281 = Hirsch 272 (2011) 350 = RPC IV.2 1503.11 (AE 21.1 mm)

10) Meister & Sonntag 3 (2005) 54 = Meister & Sonntag Quick Auction 2008 (2008) 30 = Gorny & Mosch EA 263 (2019) 3401 = Hochard 2268h = Hochard 2268g = RPC IV.2 1503.12 (AE 19 mm, 4.33 g)

11) Numismatik Naumann 77 (2019) 457 = RPC IV.2 1503.13 (AE 22.1 mm, 5.62 g)

12) Birch, NC 1844 = GRPCL Silandos 34 (AE 21 mm, 4.5 g)

13) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 34 (AE 21 mm, 4.5 g)

14) Bucephalus Numismatics 1 (2021) 216 (AE 19 mm, 3.69 g)

15) <https://www.coinarchives.com/a/> (AE 20 mm, 3.48 g)

S34) Öy.: Sakallı Herakles başı, sola.

Ay.: CIAANΔEΩN

Tykhe ayakta, sola. Başında *kalathos*, elinde *cornucopia* ve dümeni tutuyor.

1) Berlin I-B (Aezani) = SNG von Aulock (Aizanoi) 15 = RPC IV.2 1507.1 (AE 19 mm, 4.57 g)

2) Berlin I-B = Imhoof LS 4 = GRPCL Silandos 35 = RPC IV.2 1507.1 (AE 20 mm, 4.19 g)

3*) Berlin (Löbb) = Hochard 2267c = RPC IV.2 1507.2 (AE 21 mm, 4.55 g)

4) SNG Kopenhag 548 = GRPCL Silandos 35 = RPC IV.2 1507.3 (AE 21 mm, 5.24 g)

5) V-ON = SNG Leypold 1245 = Hochard 2267a = GRPCL Silandos 35 = RPC IV.2 1507.4 (AE 20 mm, 5.48 g)

6) Münzen & Medaillen Deutschland 15 (2004) = Coll. J.P. Righetti 854 = Hochard 2267d = RPC IV.2 1507.5 (AE 19 mm, 4.98 g)

7) Gorny & Mosch 261 (2019) 482 = RPC IV.2 1507.6 (AE 19.1 mm, 4.14 g)

8) Private Coll. H. I. = RPC IV.2 1507.7 (AE 19 mm, 3.77 g)

S35) Öy.: Sarmaşık çelenkli ve sakallı Silenos başı, sağa.

Ay.: CIAEN X Λ NΩN (sic)

Üzüm salkımı.

1*) Paris 1966.453 = GRPCL Silandos 36 (AE 15 mm, 1.5 g)

M.S. 193 – 235

S36) Öy.: CIAANΔOC

Giyimli ve sur taşlı Tykhe büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

İki tane altışar ışık huzmesine sahip yıldız ve bir hilal.

- 1) BMC Lydia 14 = CNG 87 (2011) 843 (AE 12 mm, 2.87 g)
- 2) SNG Turkey 10, 822 (AE 15 mm, 1.94 g)
- 3) Weber 6915 = GRPCL Silandos 37 (AE 14 mm, 1.81 g)
- 4) SNG Tübingen 3829 = GRPCL Silandos 37 (AE 2.24 g)
- 5) Paris 1349 = Waddington 5283 = GRPCL Silandos 37 (AE 14 mm)
- 6) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 37 (AE 15 mm, 1.9-2.5 g)
- 7) Manisa Müzesi 07974 (AE 14 mm, 1.70 g)
- 8*) SNG Turkey 11, 377 (AE 16 mm, 2.28 g)

M.S. 193 – 268

Magistratus Diaphanos

S37) Öy.: CIAANΔEΩN

Giyimli ve sur taçlı Tykhe büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΔΙΑΦΑΝΟΥΧ ΑΡΧ

Aslan yürümekte, sağa.

- 1) BMC Lydia 13 = GRPCL Silandos 38 (AE 19 mm, 4 g)
- 2) Mionnet IV, 809 = GRPCL Silandos 38 (AE 18 mm, 4 g)
- 3) Mionnet Supp. VII, 539 = GRPCL Silandos 38 (AE 19 mm, 4 g)
- 4) Paris 1343 = GRPCL Silandos 38 (AE 19 mm, 4 g)
- 5*) Numismatik Naumann 107 (2021) 1062 (AE 17 mm, 3.19 g)

5.2. İmparator ve Ailesinin Portresini Taşıyan Sikkeler

DOMITIANUS (M.S. 81 – 96)

Magistratus Demophilos

S38) Öy.: ΔOMITIANOC KAICAP

Defne çelenkli ve zırlı Domitianus büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ ΣΤΡΑΤ ΤΟ Β ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ

Dionysos oturmakta, sağa, ayağında *panthēr*, *kantharos* ve *thyrsos* tutar şekilde; sola.

1) Paris 1354 = GRPCL Silandos 44 = RPC II 1350.1 (AE 25 mm, 8.76 g)

2*) SNG von Aulock 3173 = GRPCL Silandos 44 = RPC II 1350.2 (AE 25 mm, 9.08 g)

3) CGT Coll. = RPC II 1350.3 (AE 27 mm, 8.17 g)

4*) A. Tricarico Coll. = RPC II 1350.4 (AE 25.3 mm, 10.82 g)

5) Mionnet IV, 816 = GRPCL Silandos 44 (AE 25 mm, 8 g)

6) Bernhart 277 = GRPCL Silandos 44 (AE 25 mm, 8 g)

S39) Öy.: ΔOMITIANOC KAICAP

Defne çelenkli ve zırlı Domitianus büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ ΣΤΡΑΤ ΤΟ Β ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ

Demeter giyinmiş halde, omzunun çaprazında asâsını tutmakta, sola.

1*) SNG Turkey 10, 824 = GRPCL Silandos 43 = RPC II 1350A.1 (AE 25 mm, 9.44 g)

2) CGT Coll. = RPC II 1350A.2 (AE 27 mm, 8.15 g)

3) A. Tricarico Coll. = RPC II 1350A.3 (AE 26 mm, 8.63 g)

S40) Öy.: ΔOMITIANOC KAICAP

Defne çelenkli Domitianus başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ ΤΡΑ

Miğferliyle Athena elinde *patera*, mızrak ve kalkarıyla durmakta, sola.

- 1) Londra = BMC Lydia 15 = ex Bank of England = ex H.P.
Borrell = GRPCL Silandos 41 = RPC II 1352A.2 (AE 20 mm, 4.48 g)
- 2) SNG von Aulock 8263 = GRPCL Silandos 41 = RPC II 1352A.1 (AE 20 mm, 6.29 g)
- 3) Paris 1355 = Waddington 5288 = GRPCL Silandos 41 = RPC II 1352A.3 (AE 20 mm, 4.92 g)
- 4) Münih = SNG München 557 = RPC II 1352A.4 (AE 20 mm, 3.70 g)
- 5) Berlin I-B = RPC II 1352A.5 (AE 20 mm)
- 6) Afyon Müzesi 3582 = RPC II 1352A.6 (AE 20 mm, 5.61 g)
- 7) CGT Coll. = RPC II 1352A.7 (AE 20 mm, 4.04 g)
- 8*) Solidus EA 9 (2016) 330 = RPC II 1352A.8 (AE 21.1 mm, 5.93 g)
- 9*) Naville Numismatics 63 (2021) 210 = NAC 100 2017, 1274 = RPC II 1352A.9 (AE 19.8 mm, 4.83 g)
- 10) Engel 13, RN 1884 = GRPCL Silandos 41 (AE 20 mm, 4-6.2 g)
- 11) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 41 (AE 20 mm, 4-6.2 g)
- 12) SNG Turkey 10, 823 (AE 19 mm, 5.19 g)

S41) Öy.: ΔOMITIANOC KAICAP

Defne çelenkli Domitianus başı, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΔΗΜΟΦΙΛΟΥ ΤΡΑ ΤΟ Β ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Miğferliyle Athena elinde *patera*, mızrak ve kalkarıyla durmakta, sola.

- 1) Hazelton Coll. = RPC II 1352B.1 (AE 22.2 mm, 5.02 g)

2*) Gitbud & Naumann 37 (2015) 500 = RPC II 1352B.2 (AE 20.2 mm, 5.73 g)

3*) A. Tricarico Coll. = RPC II 1352B.3 (AE 21.7 mm, 6.83 g)

4) CGT Coll. = RPC II 1352B.4 (AE 21 mm, 4.79 g)

5) CGT Coll. = RPC II 1352B.5 (AE 21 mm, 4.88 g)

6) CGT Coll. = RPC II 1352B.6 (AE 19 mm, 3.48 g)

S42) Öy.: ΔOMITIANOC KAICAP CEBAC

Defne çelenkli Domitianus başı, sola.

Ay.: CIAANΔEΩN

Miğferli bir şekilde Athena elinde mızrak ve kalkarıyla Nike'yi tutmakta, sola.

1*) Londra = BMC Lydia 16 = GRPCL Silandos 45 = RPC II 1353.1 (AE 20 mm, 5.38 g)⁹²³

DOMITIA (M.S. 82 – 96)

S43) Öy.: ΔOMITIA AYTOYCTA

Giyimli Domitia büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Phryg başlığı takmış olan Mēn, kozalak ve uzun asâsını tutar halde, sola. Omuzlarının arkasında hilal.

1*) Londra = BMC Lydia 17 = GRPCL Silandos 46 = RPC II 1354.1 (AE 15 mm, 2.77 g)

2) Paris 1356 = GRPCL Silandos 46 = RPC II 1354.2 (AE 15 mm, 1.77 g)

3) AE. Paris 1356A = RPC II 1354.3 (AE 15 mm, 2.04 g)

4) Berlin B-I = RPC II 1354.4 (AE 15 mm)

⁹²³ Sikke stil olarak Silandos'un diğer tüm sikkelerinden tamamen farklıdır. Kullanılan kalıptan yola çıktığımızda BMC 16'nın aslında Aizanoi'un yeniden düzenlenmiş bir sikkesi olduğu görülmektedir.

- 5)** New York 1944.100.49460 = RPC II 1354.5 (AE 15 mm, 2.02 g)
- 6)** Viyana GR 37285 = RPC II 1354.6 (AE 15 mm, 2.15 g)
- 7)** M&M AG List 505 (1987) 117 = RPC II 1354.7 (AE 15 mm, 2.13 g)
- 8)** SNG von Aulock 8264 = GRPCL Silandos 46 = RPC II 1354.8 (AE 15 mm, 3.17 g)
- 9)** Aufhäuser 12 (1996) 518 = RPC II 1354.9 (AE 15 mm, 2.40 g)
- 10)** Peus 328 (1990) 589 = RPC II 1354.10 (AE 15 mm)
- 11)** Knopek (1979) 390 = Knopek (1981) 383 = RPC II 1354.11 (AE 15 mm)
- 12)** Hirsch 181 (1994) 575 = RPC II 1354.12 (AE 15 mm)
- 13*)** Peus 360 (1999) 631 = Hirsch 346 (2019) 2562 = RPC II 1354.13 (AE 15 mm)
- 14)** T. Mullally Coll. = RPC II 1354.14 (AE 16.4 mm, 2.61 g)
- 15)** A. Tricarico Coll. = RPC II 1354.15 (AE 16 mm, 1.72 g)
- 16)** CGT Coll. = CNG EA 272 (2012) 237 = RPC II 1354.16 (AE 15 mm, 2.65 g)
- 17)** CGT Coll. = RPC II 1354.17 (AE 15 mm 2.39 g)
- 18)** CNG 90 (2012) 1007 (AE 16 mm, 3.13 g)
- 19)** CNG 90 (2012) 1008 (AE 16 mm, 1.97 g)
- 20)** Mionnet IV, 817 = GRPCL Silandos 46 (AE 15 mm, 1.2 g)
- 21)** Aiello Coll. = GRPCL Silandos 46 (AE 15 mm, 1.2 g)
- 22)** SNG Turkey 11, 378 (AE 16 mm, 2.28 g)
- 23)** <https://www.coinarchives.com/a/> (AE 16.1 mm, 2.62 g)

TRAIANUS (M.S. 98 – 117)

S44) Öy.: ΤΡΑΙΑΝΟC ΓΕΡΜΑΝΙΚΟC

Defne çelenkli Traianus başı, sağa.

Ay.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Athena üstünde uzun *khitōn*'u, ayağının dibinde kalkanı ve başında miğferiyle birlikte ayakta durmakta ve sağ eliyle Nike'yi tutmakta, sola.

1*) A. Laud Coll. = RPC III 2451A.1 (AE 30 mm, 15.30 g)

MARCUS AURELIUS (*Caesar*) (M.S. 139 – 161)

S45) Öy.: ...ΡΟCΚΑΙCΑΡ

Marcus Aurelius başı, sağa.

Ay.: CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Demeter elinde buğday başağıyla birlikte küçük sunağın yanında durmakta, sola.

1) Mionnet Supp. VII, 540 = GRPCL Silandos 48 (AE 18 mm)

2) Museum Hedervar 2 = GRPCL Silandos 48 (AE 18 mm)

MARCUS AURELIUS (*Augustus*) (M.S. 161 – 180)

Magistratus Attalianos

S46) Öy.: ΑΥ ΚΑΙ ΜΑΡ ΑΥΡ ΑΝΤΩΝΕΙΝΟC

Defne çelenkli ve zırhlı Marcus Aurelius büstü, sağa.

**Ay.: ΕΠΙ CΤΑ ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ ΑΡ CΙΑΑΝΔΕΩΝ ΔΑΚΙΚΟC
ΕΠΙΝΙΚΙΟC**

Alınlığında küre olan *tetrastylōs* tapınak içinde İmparator Traianus heykeli tuttuğu mızrağı sağ omzuna uzatmış halde durmakta, sola.

1*) Paris 1357 = Kraft, 191 = Hochard 2229a = GRPCL
Silandos 49 = RPC IV.2 2856.1 (AE 36 mm, 28.30 g)

II. FAUSTINA (M.S. 146 – 180)

Magistratus Attalianos

S47) Öy.: CEBACTH ΦΑΥCΤΕΙΝΑ

Giyimli ve diademli II. Faustina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΑ ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ ΑΡΧΟΝ CΙΑΝΔΕΩΝ

İmparatorlar Marcus Aurelius ve Lucius Verus toga giymiş halde tokalaşıyor.

1*) Tatar, 2023 (AE 45 mm, 49.36 g)

LUCIUS VERUS (M.S. 161 – 166)

Magistratus Attalianos

S48) Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Λ ΑΥΡ ΟΥΗΡΟC

Defne çelenkli ve zırlı Lucius Verus büstü, sola.

Ay.: ΕΠΙ CΤΑ ΑΤΤΑΛΙΑΝΟΥ ΑΡΧΟ CΙΑΝΔΕΩΝ

Solda *peplos* giymiş Demeter haşhaş ve buğday başağı tutmakta, koluna doğru çapraz bir şekilde asâsını tutmakta, sağa; sağda, Phryg başlığı takmış olan Mên, kozalak ile uzun asâsını omzunun arkasında tutmakta.

1*) Berlin B-I = Imhoof GRM 2 = Hochard 2232a = GRPCL

Silandos 51 (ön yüzdeki büst, sağa) = RPC IV.2. 1438 (AE 35 mm, 22.01 g)

S49) Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Λ ΑΥΡ ΟΥΗΡΟC

Defne çelenkli ve zırlı Lucius Verus büstü, sola.

Ay.: ΕΠΙ CΤ Α ΑΤΤΑΛΙΑ CΙΑΝΔΕΩΝ, ΡΩΜΗ

Thea Roma zırha bürünmüş oturur halde, yanında kalkanı Nike'yi ve *parazonium*'u tutmakta, sola.

1*) CNG 51 (1999) 895 = CNG 69 (2005) 1004 = Hochard
2233a = GRPCL Silandos 52 = RPC IV.2 7774.1 (AE 33 mm, 26.79
g)

S50) Öy.: AY KAI A AYP OYHPOC

Defne çelenkli ve zırlı Lucius Verus büstü, sola.

**Ay.: EΠI CT A ATTAΛIANOY AP CIAANA, ΔAKIKOC EΠI
NIKIOC**

Alınlığında küre olan *tetrastylus* tapınak içinde İmparator Traianus
heykeli tuttuğu mızrağı sağ omzuna uzatmış halde durmakta, sola.

1*) Londra 1974-1-2-33 = MMAG 41 (1970) 437 = RPC IV.2
1757.1 (AE 37 mm, 27.82 g)

2) Private Coll. CGT = MünzZentrum 135 (2007) 250 =
Bertolami Fine Arts - ACR Auctions 4 (2011) 126 = Roma
Numismatics 4 (2012) 2208 = RPC IV.2 1757.2 (AE 38 mm, 22.45 g)

3) Private Coll. = Hirsch 236 (2004) 2345 = Bertolami Arts -
ACR Auctions 4 (2011) 125 = RPC IV.2 1757.3 (AE 36 mm, 23.26 g)

4*) CNG EA 278 (2012) 206 = RPC IV.2 1757.4 (AE 34 mm,
24.87 g)

5*) Yale: 2009.110.57 = CNG 69 (2005) 1005 = Hochard
2231b = GRPCL Silandos 53 = RPC IV.2 1757.5 (AE 37 mm, 27.5 g)

LUCILLA (M.S. 164 – 169)

Magistratus Attalios

S51) Öy.: AOYKIAAA CEBACTH

Diademli ve giyimli Lucilla büstü, sağa.

Ay.: EΠI C ATTAΛIA CIAANΔEΩN

Zeus Lydios *patera* ve uzun asâsıyla durmakta, sola.

1*) Berlin (Fox) = Hochard 2237a, pl. 131 = RPC IV.2 9952.1
(AE 22 mm, 5.78 g)

2*) Numismatik Naumann 34 (2015) 692 = RPC IV.2 9952.2
(AE 22 mm, 6.12 g)

3*) Private Coll. CGT = RPC IV.2 9952.3 (AE 22 mm, 5.98
g)

4) Ars Aeterna, 1479 = GRPCL Silandos 55 (AE 23 mm, 7 g)

5) Tom Vossen kn22, vcoins.com = GRPCL Silandos 55 (AE
23 mm, 7 g)

6) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 55 (AE 23 mm, 7 g)

S52) Öy.: ΛΟΥΚΙΑΛΛΑ CEBACTH

Diademli ve giyimli Lucilla büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN

Sardeis Koresi'nin kült heykeli uzun taç ve örtü giymiş halde, solda
haşhaş, sağda ise buğday başağı bulunmakta.

1*) Londra = BMC Lydia 19 = Imhoof LS 7 = Birch, NC 1844
= Imhoof Nomisma 8 (1913) 65 = Hochard 2236a, pl. 131 = GRPCL
Silandos 56 = RPC IV.2 1440.3 (AE 22 mm, 5.82 g)⁹²⁴

2*) Londra = BMC Lydia 20 = Imhoof LS 8 = Imhoof
Nomisma 8 (1913) 66 = Hochard 2236f, pl. 131 = GRPCL Silandos
57 = RPC IV.2 1440.1 (AE 22 mm, 8.01 g)

3) Berlin I-B = RPC IV.2 1440.2 (AE 20 mm, 5.09 g)

4) Paris 1984.739 (eskiden Coll. Lorient) = SNG von Aulock
3174 = GRPCL Silandos 57 = RPC IV.2 1440.4 (AE 25 mm, 8.47 g)

5) Private Coll. CGT (eskiden Savoca Numismatik) = RPC
IV.2 1440.6 (AE 25 mm, 7.32 g)

6) H.D. Rauch Summer 2007 (2007) 621 = Hirsch 247 (2006)
2370 = Hirsch 260 (2009) 2110 = MünzZentrum 152 (2009) 301 =

⁹²⁴ Arka yüzde haşhaş görünmüyor.

Hochard 2236e = Hochard 2236d = RPC IV.2 1440.7 (AE 21 mm, 7.95 g)

7*) Private Coll. CGT = Naville Numismatics 21 (2016) 315 = RPC IV.2 1440.8 (AE 24 mm, 7.56 g)

8) Numismatik Naumann 39 (2016) 640 = RPC IV.2 1440.9 (AE 21 mm, 5.47 g)

9) CNG EA 205 (2009) 285 = Hochard 2236c = RPC IV.2 1440.10 (AE 22 mm, 7.63 g)

10) Private Coll. CGT (eskiden Tom Vossen) = RPC IV.2 1440.11 (AE 23 mm, 5.32 g)

11) Kölner Münzkabinett 107 (2017) 167 = RPC IV.2 1440.12 (AE 19 mm, 4.84 g)

12) V-ON = SNG Leypold 1246.1 = GRPCL Silandos 57 = RPC IV.2 1440.13 (AE 24 mm, 7.63 g)

13) Manisa Müzesi 03870 = RPC IV.2 1440.14 (AE 22,5 mm, 7.97 g)

14) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 57 (AE 23 mm, 7.6-8.4 g)

COMMODUS (M.S. 177 – 192)

Magistratus Tatianos

S53) Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Α ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΑΛΑΝΔΕΩΝ Κ ΑΡΧ

Marcus Aurelius asker kıyafeti ve mızrağıyla birlikte *biga*'da duruyor, sağa. Üstünde Nike, elinde palmye dalıyla uçmakta, sağa. İmparator, Nike tarafından taçlandırılıyor.

1*) Londra 1979-1-1-2046 = SNG von Aulock 8265 = GRPCL Silandos 61 = Kraft, 187 = RPC IV.2 1492.1 (AE 46 mm, 48.00 g)

- 2*) Paris 1358 = RN (1902) 288-289 = Hochard 2240b =
GRPCL Silandos 61 = RPC IV.2 1492.2 (AE 43 mm, 42.53 g)
- 3) Berlin Löbb = RPC IV.2 1492.3 (AE 44 m, 38.99 g)
- 4*) Frank Sternberg 7 (1977) 681 = E. J. Waddell 1 (1982) 304
= Ira & Larry Goldberg Coins & Collectibles 53 (2009) 1908 = Triton
13 (2010) 325 = RPC IV.2 1492.4 (AE 42 mm, 47.09 g)
- 5) CNG 70 (2005) 553 = Bertolami Fine Arts – ACR Auctions
4 (2011) 133 = Roma Numismatics 4 (2012) 2213 = RPC IV.2 1492.5
(AE 46 mm, 45.19 g)
- 6) Mionnet IV, 818 = GRPCL Silandos 61 (AE 45 mm, 42 g)
- 7) Feuarent 5991 (*biga sağda*) = GRPCL Silandos 61 (AE 45
mm, 42 g)
- 8) Aiello Coll. = GRPCL Silandos 61 (AE 45 mm, 42 g)
- 9) Berlin 18251464 (ön yüz lejantı *damnatio memoriae* ile
silinmiş) = GRPCL Silandos 61 (AE 45 mm, 42 g)

S54) Öy.: ΑΥΤΟΚΡ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü,
sağ.

Αγ.: ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΟΝ Α ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ
İmparator Marcus Aurelius sakallı ve asker kıyafetine bürünmüş
halde, düşmanın üstüne atını sürmekte ve elindeki şimşegi savurmakta,
sağ.

- 1*) Londra 1979-1-1-2047 = SNG von Aulock 3175 = Kraft,
61 = Hochard 2244a = Franke, KZR 34 = GRPCL Silandos 62 = RPC
IV.2 1493.1 (AE 40 mm, 36.12 g)

S55) Öy.: ΑΥΤΟΚΡ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı, *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağ.

Αγ.: ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙ ΑΡΧΟΝ Α ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ

Hephaistos *cippus* üzerinde oturur halde, sola. Çekiçle miğfer üstünde çalışırken sütunun üstünde maşayı tutmakta, sağa. Athena da miğfer için ona yardım etmekte ve kolu kalkanın üzerinde ve yanında mızrağı bulunmakta, sağa.

1*) Berlin 1844/186 = Mionnet Supp. VII, 541 = Hochard 2243a = GRPCL Silandos 63 = RPC VI.2 9954.1 (AE 37 mm, 37.05 g)

2) Museum Hedervar 3 = GRPCL Silandos 63 (AE 37 mm, 37 g)

S56) Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağa.

Αγ.: ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΚΑΙ ΑΡΧ ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ
Heksastylos tapınak.

1*) Londra = BMC Lydia 21 = Hochard 2242a = GRPCL Silandos 64 = RPC IV.2 1441.1 (AE 35 mm, 23.21 g)

2) Private Coll. H. I. = RPC IV.2 1441.2 (AE 37 mm, 21.85 g)

S57) Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağa.

Αγ.: ΕΠΙ ΑΡΧΙΕΡΕΩC (sic) ΚΑ ΑΡΧ ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΙΛΑΝΔΕΩΝ

Sardeis Koresi'nin kült heykeli polos giymiş, solda. Ephesos Artemisi'nin kült heykeli *kalathos* giymiş, sağda.

1*) Oxford = J. G. Milne, NC (1939) 194 = Hochard 2241a = GRPCL Silandos 59 = RPC IV.2 2413.1 (AE 36 mm, 25.50 g)

2) MMAG List 303 (1969) 34 = CNG 51 (1999) 896 = Kraft, 187 = RPC IV.2 2413.2 (AE 35 mm, 26.61 g)

3) CNG EA 108 (2005) 38 = Hochard 2245a = RPC IV.3

2413.3 (AE 34 mm, 22.57 g)

4*) Lanz 154 (2012) 365 = RPC IV.2 2413.4 (AE 35 mm, 26.92 g)

S58) Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Α ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağa.

Αγ.: ΕΠΙ CΤΡΑ ΤΑΤΙΑΝΟΥ CΙΑΝΔΕΩΝ

Dionysos elini başının üstüne koymuş ve uzun *thyrsos*'u çapraz tutar halde, sağa doğru yürüyen *panthēr*'in üzerinde uzanmakta, sola.

1*) Londra = BMC Lydia 22 = GRPCL Silandos 60 = RPC IV.2 1442.1 (AE 32 mm, 15.92 g)

2) Paris 1359 = GRPCL Silandos 60 = RPC IV.2 1442.2 (AE 32 mm, 18.93 g)

3) Berlin (Löbb) = Hochard 2238b = RPC IV.2 1442.3 (AE 32 mm, 19.39 g)

4) Cambridge = SNG Lewis 1540 = GRPCL Silandos 60 = RPC IV.2 1442.4 (AE 31 mm, 16.69 g)

5) New York 1947.97.460 (yıpranmış) = RPC IV.2 1442.5 (AE 30 mm, 14.12 g)

6) V-ON = SNG Leypold 1247 = Gorny & Mosch 62 (1993) 506 = GRPCL Silandos 60 = RPC IV.2 1442.6 (AE 30.5 mm, 16.51 g)

7) CNG 90 (2012) 1009 = RPC IV.2 1442.7 (AE 32 mm, 17.61 g)

8) Manisa Müzesi 07929 = RPC IV.2 1442.8 (AE 31 mm, 20.30 g)

9*) Boston 63.239 = RPC IV.2 1442.8 (AE 32 mm, 13.80 g)

10) Mionnet IV, 819 = GRPCL Silandos 60 (AE 31 mm, 16.7-19 g)

S59) Öy.: ΑΥΤΟ ΚΑΙ Λ ΑΥΡΗ ΚΟΜΟΔΟC

Defne çelenkli, zırhlı ve *paludamentum*'lu genç Commodus büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡ ΤΑΤΙΑΝΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Solda Pan ya da dağ tanrısı kolunu kayaya yaslamış ve sol eliyle ağacı tutmuş halde durmakta, sağa. Sağda nehir tanrısı Hermos uzanmış, sazlık ve *cornucopia* tutmakta ve su *urne*'sine yaslanmış halde, sola.

1*) Londra = BMC Lydia 23 = Imhoof LS 9 = Imhoof RSN 23
(1923) 306 = Imhoof FG 331 = GRPCL Silandos 65 = RPC IV.2
1443.1 (AE 32 mm, 15.20 g)

2) Gorny & Mosch 126 (2003) 1843 = RPC IV.2 1443.2 (AE
31 mm, 17.23 g)

3) CNG EA 74 (2003) 57 = Hochard 2239b = RPC IV.2
1443.3 (AE 30 mm, 11.36 g)

4) Winterthur 3948 (eskiden Coll. F. Imhoof-Blumer =
GRPCL Silandos 65 = RPC IV.2 1443.4 (AE 32.20 mm, 22.92 g)

CRISPINA (M.S. 178 – 192)

***Magistratus* Lucius Min. Asklepiados**

S60) Öy.: ΚΡΙCΠΙΝΑ CΕΒΑCΤΗ

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CΤΡ ΛΟΥΚΙΟΥ ΜΙΝ ΑCΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Apollon çıplak halde *plēktron* tutmakta ve lirin olduğu sütuna dayanmakta, sola.

1*) Roma Numismatics 4 (2012) 569 = GRPCL Silandos 69 =
RPC IV.2 11553.1 (AE 44 mm, 54.56 g)

S61) Öy.: KPICΠINA CEBACTH

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CTP ΛΟΥΚΙΟΥ (ΜΙΝ ΑΚΛΗΠΙΑΔΟΥ) ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Hades *biga*'yı sürmekte ve Kore'yi kaçırmakta, sağa.

1*) CNG EA 395 (2017) 284 = GRPCL Silandos 71 = RPC

IV.2 11554.1 (AE 42 mm, 49.59 g)

S62) Öy.: KPICΠINA CEBACTH

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ CTP ΛΟΥΚΙΟΥ ΜΙΝ ΑΚΛΗΠΙΑΔΟΥ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Solda Hygieia *patera*'da yılan beslemekte, sola. Sağda Asklepios yılanlı asâsını tutmakta, sola.

1*) SNG von Aulock 3178 = Bank Leu 18 (1977) 211 =

Numismatica Ars Classica 100 (2017) 1275 = Hochard 2250a =

GRPCL Silandos 72 = RPC IV.2 1496.1 (AE 38 mm, 34.03 g)

S63) Öy.: KPICΠINA CEBACTH

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΛΟΥΚΙΟΥ ΑΡΧ Α ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Phryg başlığı takmış olan Mēn, ayağı *boukranion*'un üstünde kozalak ve uzun asâsını tutar halde, sola. Omuzlarının arkasında hilal.

1*) Numismatik Naumann 42 (2016) 505 (işlenmiş) = GRPCL

Silandos 73 = RPC IV.2 11555.1 (AE 36 mm, 23.97 g)

S64) Öy.: KPICΠINA CEBACTH

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΛΟΥΚΙΟΥ ΑΡΧ ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Çıplak Aphrodite ellerini kaldırmış şekilde uzun lüleli saçlarını tutuyor.

1*) CNG 69 (2005) 1006 = Hochard 2249a = GRPCL Silandos
68 = RPC IV.2 11556.1 (AE 35 mm, 25.86 g)

S65) Öy.: ΚΡΙCΠΙΝΑ CEBACTH

Giyimli Crispina büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΛΟΥΚΙΟΥ ΑΡΧΟΝΤΟΣ Α ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Solda Satyr pantolon giymiş halde, asâ(?) tutmakta, sağa. Ortada çıplak Dionysos kolunu Satyr'e yaslamış halde ve uzun *thyrsos*'u tutar şekilde durmakta, sağa. Ayağının dibinde *panthēr* durmakta, sağa. Sağda ise sakallı Pan çingirak ve *lagōbolon* tutmakta, sola.

1) SNG von Aulock 3176 = GRPCL Silandos 70 = RPC IV.2
1495.1 (AE 42 mm, 53.14 g)

2*) Londra 1979-1-1-2048 = SNG von Aulock 3177 =
Hochard 2248d = Franke, KZR 382 = GRPCL Silandos 70 = RPC
IV.2 1495.2 (AE 42 mm, 55.26 g)

3*) CNG 93 (2013) 807 = CNG 96 (2014) 646 = RPC IV.2
1495.3 (AE 41 mm, 48.87 g)

SEPTIMIUS SEVERUS (M.S. 193 – 211)

Magistratus L. Aur. Maioros

S66) Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙ Α CΕΠ CΕΟΥΗΡΟΣ ΠΕΡ

Septimius Severus'un giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ Α ΑΥΡ ΜΑΙΟΡΟΣ ΑΡΧ Α ΚΙΑΝΔΕΩΝ

Hades *quadriga*'yı sürmekte ve Kore'yi kaçırmakta, sağa.

1*) SNG von Aulock 8266 = GRPCL Silandos 74 (AE 44.99
g)

2) Berlin Löbb. = GRPCL Silandos 74 (AE 45 mm, 39 g)

S67) Öy.: ΑΥΤ ΚΑΙ Α ΣΕΠΤΙ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΠΕΡ
Septimius Severus'un giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü, sağa.
Ay.: ΕΠΙ Α ΑΥΡ ΜΑΙΟΡΟΣ ΑΡΧ Α ΚΙΑΝΔΕΩΝ
Nike elinde çelenk ve palmye dalı tutmakta, sola.
1*) SNG von Aulock 8267 = GRPCL Silandos 75 (AE 28 mm, 12.10 g)

S68) Öy.: ΑΥ ΚΑΙ Α ΣΕΠ ΣΕΟΥΗΡΟΣ ΠΕΡ
Septimius Severus'un giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü, sağa.
Ay.: ΚΙΑΝΔΕΩΝ (Lejant sol üstten saat yönünde)
Athena baykuşuyla birlikte mızrak ve kalkan tutmakta, sola.
1) BMC Lydia 24 = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 9.45 g)
2) BMC Lydia 25 = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 6.96 g)
3) CNG 93 (2013) 808 (AE 24 mm, 7.20 g)
4) Münzen & Medaillen Deutschland 15 (2004) 857 = Coll. J.P. Righetti 9697 = CNG EA 222 (2009) 313 (AE 25 mm, 8.63 g)
5) Paris 1360 = Waddington 5289 = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 5.62 g)
6*) SNG Turkey 10, 825 (AE 23 mm, 8.25 g)
7) Lindgren I 824 = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 8.38 g)
8) Berlin I-B = Imhoof GM 623 = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 7.90 g)
9) Viyana GR 27568 (AE 6.15 g)
10) Plankenhorn 1295 (Aiello Coll.) = GRPCL Silandos 76 (AE 24 mm, 5.6 g)
11) Numismatik Naumann 52 (1017) 1295 (AE 22 mm, 7.77 g)
12) CGT Coll. (AE 8.57 g)
13) CGT Coll. (AE 8.31 g)
14) CGT Coll. (AE 7.75 g)
15) CGT Coll. (AE 7.42 g)
16) CGT Coll. (AE 6.94 g)

S69) Öy.: AY KAI A CEII CEOYHPOC IIEP

Septimius Severus'un giyimli, zırhlı ve defne çelenkli büstü, sağa.

Ay.: CIAANΔEΩN (Lejant sol alttan saat yönünde)

Athena baykuşuyla birlikte mızrak ve kalkan tutmakta, sola.

1) SNG von Aulock 3179 = GRPCL Silandos 77 (AE 26 mm, 7.75 g)

2) Berlin 18224803 = GRPCL Silandos 77 (AE 26 mm, 10.23 g)

3) CNG EA 168 (2007) 123 (AE 23 mm, 7.04 g)

4) CNG EA 212 (2009) 189 = GRPCL Silandos 77 (AE 26 mm, 7.89 g)

5) Manisa Müzesi 16546 (AE 26 mm, 9.19 g)

6*) SNG Turkey 11, 379 (AE 24 mm, 8.75 g)

IULIA DOMNA (M.S. 197 – 217)

Magistratus Helenos (Apollonides'in Oğlu)

S70) Öy.: IOYΛIA CEBACTH

Giyimli Iulia Domna büstü, sağa.

Ay.: EΠI EΛENOY AΠOΛΛΩNIAOY AP A T B CIAANΔEΩN

Caracalla togalı bir şekilde sağa dönük haldedir ve toga giymiş Geta'yla tokalaşmaktadır.

1) Manisa Müzesi 08143 = GRPCL Silandos 78 (AE 45 mm, 42.30 g)

2*) Münzen & Medaillen Deutschland 20 (2006) 209 = GRPCL Silandos 78 (AE 48 mm, 51.29 g)

CARACALLA (M.S. 198 – 217)

Magistratus Helenos (Apollonides'in Oğlu)

S71) Öy.: AYT O KAI M AY P ANTΩNINOC

Defne çelenkli ve zırlı genç Caracalla büstü, sağa.

Ay.: EΠI EAENOY CIAANΔEΩN

Dionysos *panthēr*'in üstünde *kantharos* ve uzun *thyrsos* tutmakta, sola.

1) SNG von Aulock 3180 = GRPCL Silandos 79 (AE 16.54 g)

2) Bernhart 1164 = GRPCL Silandos 79 (AE 30 mm, 12-16.5 g)

3) Paris 1362 = GRPCL Silandos 79 (AE 30 mm, 11.65 g)

4) Mionnet IV, 820 (lejant kısmı silik) = GRPCL Silandos 79 (AE 30 mm, 12-16.5 g)

5) SNG Righetti 1093 = GRPCL Silandos 79 (AE 30 mm, 12.98 g)

6*) CNG 69 (2005) 1008 (AE 31 mm, 16.26 g)

7) CNG 70 (2005) 554 (AE 30 mm, 17.16 g)

8) CNG EA 303 (2013) 221 (AE 11.95 g)

9) CGT Coll. (AE 11.68 g)

S72) Öy.: AYT K M AY P ANTΩNEINOC

Defne çelenkli, zırlı ve *paludamentum*'lu genç Caracalla büstü, sağa.

Ay.: EΠI EAENOY AΠOAAΩN AP A TO B CIAANΔEΩN

Kore ve Tykhe yüz yüze durmaktalar. Kore sağa, Tykhe ise sola dönük halde. Kore elinde *patera* tutmakta ve mızrağa doğru dayanmaktadır. Tykhe ise başında *kalathos*, sağ eliyle dümeni ve sol eliyle *cornucopia*'yı tutmaktadır.

1) BMC Lydia 26 = ex Bank of England = ex H.P. Borrell = GRPCL Silandos 80 (AE 36 mm, 29.75 g)

2) Paris 1362A = Waddington 7060 = GRPCL Silandos 80

(AE 40 mm, 28.97 g)

3*) CNG 69 (2005) 1007 (AE 40 mm, 31.26 g)

4) VCoins Münzen Ritter (AE 26.32 g)

S73) Öy.: ...M AY...

Giyimli, defne çelenkli ve zırhlı genç Caracalla büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΕΛΕΝΟΥ ΑΠ... CIAANΔΕΩΝ

Tetrastylus tapınağın içinde Sardeis Koresi'nin kült heykeli.

1*) Viyana = GRPCL Silandos 81 (AE 29 mm, 12.69 g)

S74) Öy.: AY KAI M AY ANTΩNEINOC

Giyimli, zırhlı ve defne çelenkli Caracalla büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΕΛΕΝΟΥ Α ΑΠΟΛΛΟΝΙΔΟΥ ΑΡ Α Τ Β (ortada CIAANΔΕ-ΩΝ)

Caracalla defne çelenkli ve togalı bir şekilde sağa dönük haldedir ve Geta'yla tokalaşmaktadır. Geta ise sola dönük bir şekilde, başlıksız ve togalıdır.

1*) Triton 15 (2013) 700 = GRPCL Silandos 82 (AE 45 mm, 41.52 g)

GETA (M.S. 198 – 212)

Magistratus Helenos (Apollonides'in Oğlu)

S75) Öy.: Α CEΠΤΙ ΓΕΤΑC KAICAP

Giyimli ve zırhlı Geta büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ ΕΛΕΝΟΥ ΑΠΟΑ ΑΡ Α ΤΟ Β CIAANΔΕΩΝ

Üç basamaklı podyum üzerinde *oktastylus* tapınak, alınlık kısmında küre var.

1) CNG 70 (2005) 555 = GRPCL Silandos 83 (AE 30 mm,

29.37 g)

2*) CNG 69 (2005) 1009 = GRPCL Silandos 83 (AE 34 mm, 22.34 g)

SEVERUS ALEXANDER (M.S. 222 – 235)

Magistratus G. Iul. Ailianos

S76) Öy.: AY K M AYP CE AΛEΞANΔPOC

Defne çelenkli ve Gorgon başlı zırhıyla Severus Alexander büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ Γ ΙΟΥΛΑ ΙΑΙΑΝΟΥ ΥΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΑΡ Α Τ Β
CΙΑΑΝΔΕΩΝ

Şua taç giymiş, *khlamys*'li ve mızraklı İmparator şahlanan at üstünde, sağa. Sakallı ve Phryg başlıklı düşmanı ise elleri bağlı halde eğilmiş durumda, sağa.

1*) Londra 1979.0101.2050 = SNG von Aulock 3181 =
Hochard 2261 = GRPCL Silandos 84 = RPC VI 4451.1 (AE 47 mm, 54.80 g)

S77) Öy.: AY K M AYP CE AΛEΞANΔPOC

Severus Alexander'in giyimli, zırlı ve defne çelenkli büstü, sağa.

Ay.: ΕΠΙ Γ ΙΟΥΛΑ ΙΑΙΑΝΟΥ ΥΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩC ΑΡ Α ΤΟ Β ΔΑ-
ΚΙΚΟC-ΕΠΙ Μ CΙ-ΑΑΝΔΕ-ΩΝ (Çelenk içinde yazı)

1) Winterthur 3949 = Imhoof GRM 3 = GRPCL Silandos 85 =
RPC VI 4452.1 (AE 34.40 mm, 26.79 g)

2*) Köln: VAR 0012 = RPC VI 4452.2 (AE 36 mm, 24.60 g)

3) Kraft, 26 (silik) = GRPCL Silandos 85 (AE 35 mm, 26.80 g)

ALTINCI BÖLÜM

6. YAZIT KATALOĞU

6.1. Silandos'ta Bulunan Yazıtlar

6.1.1. Mil Taşı

Y1) Mil Taşı.⁹²⁵

Tarihlendirme: M.S. 299/302 (a) – M.S. 323/326 (b)

Ref.: TAM V,1 47,a; TAM V,1 47,b.

- a 1 ἀγαθῇ τύχῃ.

Αὐτοκράτορι Καίσαρι Οὐαλ(ερίῳ)

Διοκλητιανῷ εὐσ[εβεῖ] εὐτυχεῖ

ἀηττήτῳ Σεβαστῷ Γερμανικ[ῷ] μεγίστῳ,

5 δημαρχικῆς ἐξουσίας, ὑπάτῳ ζ',

πατρὶ πατρίδος, ἀνθ(υπάτῳ) καὶ αὐτοκράτορι,

Καίσαρι Οὐαλ(ερίῳ) Μαξιμιανῷ εὐσεβεῖ εὐτυχεῖ

Σεβ(αστῷ) Γερμανικῷ μεγίστῳ, δημαρχικῆς

ἐξουσίας, πατρὶ πατρίδος, [κ]αὶ [Φ]λα(ουίῳ) Οὐαλ(ερίῳ)

⁹²⁵ Silandos ve Mokadene adı geçiyor.

- 10 Κωσταντίῳ καὶ Οὐαλ(ερίῳ)
 Μαξιμιανῷ τοῖς ἐπιφανεστάτο<ι>ς
 Καίσαρσιν ἢ λαμπροτάτῃ
 Σιλανδέων πόλιν μητρόπολιν
 τῆς Μοκαδηνῆς.
- 15 μί(λιν) ἡ'.

- b 1 [d(ominis)] n(ostris) Val(erio)
 [Cons]tantino p(io) f(elici)
 [in]victo Aug(usto) et Fl(avio)
 Val(erio) Crispo et Fl(avio)
 Val(erio) Constantino
 et Fl(avio) Val(erio)
 Constantio nobil(issimis)
 Caesarib(us).

6.1.2. Dekretler

- Y2)** Dekret (Philomelos' a Ölüm Sonrası Onurlandırılması).
Tarihlendirme: M.Ö. 2.-1. yüzyıl
Ref.: EA 36 (2003) s. 19-23; SEG 53, no. 1357.

- 1 ἔδοξε Μουσῶν Ἀβαῖτων τῇ βουλῇ
 καὶ τῷ δήμῳ· ἐπεὶ Φιλόμηλος Ὀφ[έ]-
 λα, τῶν πολιτῶν ἀνὴρ καλὸς καὶ

[κῆι ἦν στῆσαι οὗ ἄν βούλω]νται οἱ υἱοὶ αὐ-
[τοῦ — — — — —]ου κατασκευ-
5 [— — — — — ἐπιγράψαι — — —]ως τῇ εἰκόνι ὅτι
[ὁ δῆμος ἐτίμησεν .c.6.. Μη]νοδώρου τὸν ἑαυ-
[τοῦ εὐεργέτην ἄνδρα κ]αλ[ὸν] καὶ ἀγαθὸν ἄρε-
[τῆς ἔνεκε]ν καὶ ε[ὐν]οίας ἧς ἔχων διετέλει
[....· ἀ]ναγράψαι δὲ τόδε τὸ ψήφισμα καὶ
10 [ἐπὶ τ]οῦ ἐσομένου μνημείου ἐν λίθῳ λευκῷ[ι],
[ὅ]πως ἡ τοῦ δήμου ἐπισημασία εἰς τοὺς εὖ
ποιοῦντας εὐκατανόητος πᾶσι γίνηται.

6.1.3. Epigram

Y4) *Epigramma.*

Tarihlendirme: M.S. 2. yüzyıl

Ref.: TAM V,1 66.

1 [— — — — —]υγάτηρ, Ὅρτου γένος οὗσ[α — — —]
[εἰκοσέτης ἔθ]ανον καὶ με δάκρυσε πα[τρίς].
[οἱ μέλαιοι δὲ τοκῆε]ς ἐμὴν κλαίοντες ἄωρον
[μοῖραν τέγγο]υσιν λάρνακά μου δάκρυσιν·
5 [οἱ κτεάνων ἅπ]ο μοῖραν ἐμῷ τάφῳ ἐνδαπάνησαν
[— — — — —]α ποδῶν πυραμίδ' ἀράμενοι.
[ἐν δὲ τύποις λι]θίνοισι πάτρην ἐπιδέσκομαι ὅσοις,
[ὀλλυμένη] ζώσης οὐδὲν ἀμαυροτέρη.
[θρήνων λήξατ]έ μοι, γονέες, δακρύων δὲ λάθεςθε,

- 10 [μνημ' ὅθ' εἶδ]ρύσαντες νῦν μ' ἔχετ' ἀθάνατον,
 [ἀθάνατον τεύξ]αντες ἐμοὶ κλέος· οὐδέ με νεκρὴν
 [θέντες ἐν] εὐώνοις λήθετον, ὥς ἔνιοι.
 [ἀλλά σε γου]νοῦμαι, κάσι φίλτατε, μὴ γονέεσσι
 [πλοῦτο]ν ὄνειδίσσης ὥς ἄδικον φθιμένη,
 15 [— — —]ν εἰμείρων βιότου πλέον· ἀντὶ γὰρ ἄστρον
 [καὶ γλυ]κεροῖο φάους κλῆρον ἔχω λίθακας.
 [ἧς θυγατρ]ὸς τόδε σῆμα πρὸς ἡέρα πυραμίδωσεν
 [ζῶσα] πατρὸς φιλή καὶ μέχρις Αἰδεω·
 [ὅς τε ἔτε]κεν, φθιμένη μοι ἐμὴν κτεάνων ἀπέδωκε
 20 [μοῖραν, ἀ]ποιχομένης δ' οὐδὲν ἐνοσφίσατο.
 [βλέψας δὴ] φιλότεκνον ἐνὶ σστήλλῃ {στήλλῃ} τόδε γράμμα
 [πᾶς τις πα]ισὶν ἄπαις τὰν χάριν ἀντιδίδοι.

6.1.4. İnşa Yazıtı

Y5) İnşa.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 67,a; TAM V,1 67,b.

- a 1 [— — —]ν <ἔ>τους διακοσμήσαντος τὸν ἄγι[ον ναόν(?) — — —].
- b 1 [— — —]ν ἔτους διακο[σμήσαντος — — —].

6.1.5. Adak Yazıtları

Y6) Augustus’a Adak.

Tarihlendirme: M.Ö. 27’den Sonra

Ref.: EA 6 (1985) s. 65, no. 6; SEG 35, no. 1256.

1 Αὐτοκράτορι

Καίσαρι θεοῦ υἱῷ

Σεβαστῷ. Ι(?)

Y7) Zeus Sabazios’a Adak.

Tarihlendirme: Roma İmparatorluk Dönemi

Ref.: Malay, **Manisa Müzesi**, no. 558.

1 Ἀσκληπιόδωρ<ο>ς

Διογένου

Διὶ Σαβαζίῳ

εὐχήν.

Y8) Attalos’un Meis’ine ve Mēn Labanas’a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 99

Ref.: EA 28 (1997) s. 70, no. 2; SEG 53, no. 1358 (Karş.); SEG 47, no. 1654.

1 ἔτους — ρπγ — μη(νός) — Περειτίου

5 η' — Μεις ἐξ Ἀττάλου κολά-
 σας [ΑΣ] τοὺς ἰδίους περὶ τῶν ἰ-
 δίων ὑπαρχόντων· ἵνα μηδεν[ι]
 ἐξὸν εἶναι μήτε πωλεῖν μή-
 τε ὑποθήκην τίθειν, ἀλλὰ ὑπὸ
 τῶν ἰδίων οἰκονομεῖσ<θ>αι, καὶ ὅσα
 ἐπιζητεῖ ἐκ τῶν ἰδίων γείνεσ-
 θαι αὐτῶ· ἐὰν δέ τις ἀπειθήσῃ χω-
 10 ρὶς τῆς ἐκείνου συνχωρήσεως,
 ἐκ τῶν ἰδίων δαπανήσας εἰλάσαι-
 ται αὐτὸν μετὰ Μηνὸς Λαβανα.

Y9) Kybele'ye Adak.

Tarihlendirme: M.S. 2. yüzyıl (?)

Ref.: Malay, **Manisa Müzesi**, no. 154.

1 Ἄτταλος Μητρ[οδώ]-
 ρου ἀνέθηκε ἐπ[αγ]-
 γείλάμ[ενο]ς.

Y10) Mēn'e Adak.

Tarihlendirme: M.S. 124/125

Ref.: TAM V,1 51.

1 ἔτους σ' καὶ θ', μην[ὸς]

Δαισίου κ'. κα[τ' ἐ]-
πιταγὴν θεοῦ Μην[ός]
Ἑρμᾶς τὸν βωμ[όν]
5 ἀνέθηκεν.

Y11) Dionysos'a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 149/150

Ref.: TAM V,1 49.

1 ἔτους σλδ', μη(νός)
Δύστρου ιβ' ☿
Ζώσιμος Χάρ-
μου θεῶ Διο-
5 γύσω ἐπηκόω ☿
[ἀν]έθηκεν. ☿

Y12) Glykon'dan Mēn Aksiottenos'a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 180/181

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 97 no. 70;
SEG 57, no. 1222.

1 Μηνὶ Ἀξιοττηνῶ· ἐπει-
δὴ ὁ Γλύκων ἐκολάσθη ὑ-
πὲρ παπτικῶν ἐνγαίων, ἄ-
τινα Ἄτταλος, παρευχερί-

5 σας τὰ τοῦ θεοῦ ἔνγεα, ἐν-
 επορεύσετο ἐξουθενή-
 σας τοὺς θεοὺς τοὺς ἐν Νον-
 νου· ἃ παραδίδει Γλύκων τῷ
 θεῷ χωρὶς δόλου πονηροῦ
 10 δαπανήσ(ας) πυ(ρῶν) κύ(πρους) δ<’, οἴνου πρ(όχους) δ<’, ἐ-
 λαίου κοτύλην· συνεβάλε-
 το Μαρκία Ἀπφίας, τῆς ἀδελ-
 φῆς μου· ἐγένετο δὲ καὶ ἡ
 προάπαρσις ἐξ ἑννεαφώνου·
 15 ἔτους — σξε’, μη(νὸς) Ἀρτεμε[ι]-
 σίου η’. {vacat}

Y13) Zeus eg Didymōn Dryōn’a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 202/203

Ref.: EA 37, s. 183-184; **AnnÉp**, no. 1393.

1 Διεὶ ἐγ Διδύμων Δρυῶν·
 Μηνοφίλα Ἀσκληπιάδου
 κολασθεῖσα ὑπὸ τοῦ θε-
 οῦ εὔξατο πίνακα· ἔχρο-
 5 νούλκησε καὶ οὐκ ἀπέ-
 δωκε· συνευξαμένης
 τῆς ἀδελφῆς Ἰουλίας ἐ-
 πεζήτησε ὁ θεὸς στήλ-

λην ἣν ἀπέδωκε εὐχαρισ-
10 τοῦσα τῷ θεῷ · ἔτους ·σ·π·ζ´·, μη(νός)
Δαισίου ·λ´·.

Y14) Zeus eg Didymōn Dryōn'a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 209/210

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 99, no. 71;

EBGR s. 300, no. 66; **SEG** 57, no. 1224.

1 Μέγας Ζεὺς ἐγ Διδύ-
μων Δρυῶν Ποπλιανῶ
παρέστη καὶ ἀπήτησεν
αὐτὸν στήλῃν, ἣν ἀπο-
5 δίδει μετὰ τῆς συνβίου
εὐλογῶν καὶ εὐχαρισ-
τῶν τῷ θεῷ · ἔτους ·σ·ρ·
νννν ·δ´·, μη(νός) Ἀπελλαίου. V

Y15) Theodoros'tan Zeus ve Mēn Artemidoros'a Adak.⁹²⁶

Tarihlendirme: M.S. 235/236

Ref.: **SEG** 38, no. 1237; Malay, **Manisa Müzesi**, no. 164; **EA** 12, s. 151, no. 5; **EA** 13, s. 37, no. 40; Özlem Aytaçlar, **Antik Çağda Confessiones**, s. 98, no. 5.

1 ἔτους τκ´, μη(νός) Πανήμου βι´

⁹²⁶ Bkz. Lev. 16, Res. 19.

κατὰ τὸ ἐφρενωθεὶς ὑπὸ τῶν
 {hilal ve bir çift göz} θεῶν ὑπὸ τοῦ
 Διὸς κὲ τοῦ <Μηνὸς> μεγάλου Ἀρτεμι-
 5 δώρου· ἐκολασόμην τὰ ὄματα τὸν
 Θεόδωρον κατὰ τὰς ἀμαρτίας, ὥς
 ἐπύησεν· συνεγενόμην τῇ πε-
 δίσχη τ<οῦ> Ἀπλοκόμα, τῇ Τροφίμῃ, τῇ γυ-
 ναικὶ τῇ Εὐτύχηδος εἰς τὸ πλετώ-
 10 ριν· ἀπαίρι τὴν πρώτην ἀμαρτίαν προβά-
 τῳ [v] , πέρδεικι, ἀσφάλακι· δευτέρα
 ἀμαρτία· ἀλλὰ δοῦλος ὢν τῶν θεῶν τῶν
 ἐν Νονου συνεγενόμην τῇ Ἀριάγνῃ τῇ
 μοναυλίας· ᾽παίρι χύρῳ, θείνῳ ἐχθύει· τῇ
 15 τρίτῃ ἀμαρτία συνεγενόμην Ἀρεθούσῃ
 μοναυλίας· ᾽παίρι ὄρνειθι, στρουθῷ, περισ-
 τερᾷ, κύ(πρῳ) κρειθοπύρων, πρό(χῳ) οἴνου· κύ(προν) πυρῶν
 καθαρὸς τοῖς εἰεροῖς, πρό(χον) α΄· ἔσχα παράκλητον
 τὸν Δεῖαν· "εἶδαι, κατὰ τὰ πυήματα πεπηρώκιν,
 20 νῦν δὲ εἰλαζομένου αὐτοῦ τοὺς θεοὺς κὲ στη-
 λογραφοῦντος ἀνερύσετον τὰς ἀμαρτίας".
 ἡρωτημαῖνος {ἡρωτημένος} ὑπὸ τῆς συνκλήτου· "εἴλεος εἶ-
 μαι ἀναστανομένης τῆς στήλῃν μου,
 ἧ ἡμέρᾳ ὥρισα· ἀνύξαις τὴν φυλακὴν, ἐξαφίω
 25 τὸν κατάδικον διὰ ἐνιαυτοῦ κὲ μηνῶν ἰ΄ περι-

πατούντων"

Y16) İtiraf Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 235/236

Ref.: Chaniotis, **Ancient Medicine in its Socio-Cultural Context 2**, s. 334, n. 6; **SEG** 38, no. 1237.

14 μοναυλία· ᾠπαίρι χώρω {χοίρω}, θείνω, ἐχθύει· τῇ

Y17) Tanrılara Ödenen Kefaret Ücreti.

Tarihlendirme: M.S. 248/249

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 100, no. 72; **EBGR**, s. 300, no. 66; **SEG** 57, no. 1223.

1 [.....]ΝΙΟΙΝΟΚΩΜΗΤΕΚΛΙ[.]

[.....]CAMENHOI τάχειον

[.....]λυτρούμεθα τοὺς θε-

[οὺς ἐφ' ἱε]ρέως Πολυχρονίου

5 [... ἔ]τους τλγ', μη(νὸς) Δύστρο[υ]

{vacat} εἰ'. {vacat}

Y18) Theos Hypsistos'a Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: **EA** 2, s. 116, no. 6; **SEG** 33, no. 1027.

1 [Θε]ῶι ν Ὑψίστῳι εὐ-

[χ]ῆν Ἄπφιον Νέωνος

[ύ]πὲρ αὐτῆς καὶ

[τ]ῶν τέκ[ν]ω[ν].

Y19) Zeus Keraunios’a Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: EA 2, s. 117, no. 7; SEG 33, no. 1028.

1 Ἀπφιον Ἀπολλωνίου,
γυνὴ δὲ Μηνοδώ-
ρου, ὑπὲρ Κρίτωνος
[τ]οῦ υἱοῦ Διὸς Κεραι-
5 [νίω] {vacat} εὐχὴν.

Y20) Artemon Topiaris’ten Kybele’ye Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 53.

1 Ἀρτέμων τοπιάρης κατὰ ἐπιταγὴν
ἀνέθηκε.

Y21) Artemon Topiaris’ten Ephesos Artemisi’ne Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 54.

1 [Ἀρτ]έμων [τοπιάρης κα]τ’ ἐπιτα-

[γ]ήν ἀνέθηκεν.

Y22) Dionysos'a Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 50.

1 θεοῦ
Διονύσου.

Y23) Thrasyboulos'tan Theos Hypsistos'a Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 52.

1 Θεῷ Ὑψίστῳ
εὐχὴν ἀνέθ-
κε Ἑλένη ὁ-
πέρ Θρασυβού-
5 λου τοῦ υἱοῦ
Θρασυβούλ-
ου.

6.1.6. Onurlandırma Yazıtları

Y24) Hermokrates'in oğlu Zenon'a Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.Ö. 45/44

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 95, no. 67;
SEG 57, no. 1219.

1 ἔτους μ', μηνὸς Δαισίου·
οἱ ἐν Μορει κάτοικοι Ζήνφ-
να Ἑρμοκράτου τὸν ἐαυ-
τῶν κάτοικον φιλαγαθή-
5 σαντα ἐν πολλοῖς καὶ ἐπι-
δόντα ἐκτενῶς, ὑπάρ-
χειν τε αὐτῷ προκλισίαν
καὶ στεφανοῦσθαι αὐτὸν
ἐν ταῖς δημοτελῇ (sic) θυσ[ί]-
10 αῖς διὰ γένους. {vacat}

Y25) Rahip ve *Asiarkhos* olan Tiberius Iulius Damas'a Onurlandırma.

Tarihlendirme: M.Ö. 1. yüzyıl

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 96, no. 68;
AnnÉp, no. 1358; **SEG 57**, no. 1220.

1 [ἔτους . ' κ]αὶ α', ζ' {vacat}
οἱ κατ[οικοῦντ]ες ἐν Μορει
ΚΑΙΣΑΡ[.....] ἐτείμησαν Τι-
βέριον [.....]ον Δημητρίου
5 υἱὸν Φα[βία Δ]αμᾶν ἀσιάρ-
χην κα[ὶ]ΤΟΝ σεβαστο-
φάντην, [τὸν ἐ]αυτῶν σωτῆρα

καὶ εὐε[ργέτη]ν.

Y26) Laisa'ya Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 47/48

Ref.: ZPE 44, s. 44, no. 25; SEG 31, no. 1048.

1 ἔτους ρλβ', μη(νὸς) Γορπιαίου,
[Ἐ]πιτυνχάνων Λαΐδα τ-
ἦν αὐτοῦ γυναῖκα καὶ Ἐλπίς ἡ
μήτηρ αὐτῆς καὶ Διόφαντ-
5 ος ὁ πατήρ καὶ Γαμικὸς ὁ σύ-
ντροφος μνήμης ἔνε-
[κ]εν ἐτίμησαν.

Y27) Stratia'ya Ölüm Sonrası Onurlandırılması.

Tarihlendirme: M.S. 74/75

Ref.: EA 5, s. 63, no. 17; SEG 35, no. 1257.

1 ἔτους ρνθ', μ(ηνὸς) Δαισίου
ἡ', Φιλόκαλος ὁ πατήρ
καὶ Λεσβία ἡ μήτηρ
καὶ Συνέτη ἡ ἀδελφὴ
5 καὶ Ἑλίκιον ἡ μάμμη καὶ
Θίασος ὁ πάππος καὶ Δά-
φνος ὁ μήτρως καὶ Δύνα-

μῖς ἢ σύντροφος ἐτείμη-
σαν Στρατήαν τὴν ἑαυ-
10 τῶν. {vacat}

Y28) Marcus Claudius Epagathos’a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 100/101

Ref.: TAM V,1 59.

1 ἔτους ρπε΄, μηνὸς
Δείου ε΄, Κλαυδία Τρυ-
φῶσα ἐτείμησε με-
τὰ {τα} τῶν τέκνων καὶ τοῦ
5 γανβροῦ Μᾶρκον Κλαύδιον
Ἐπάγαθον τὸν ἑαυτῆς ἄν-
δρα.

Y29) Diomedes’in Eşine Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 116-117

Ref.: EA 39, s. 57, no. 20; SEG 56, no. 1342.

1 ἔτους σα΄, μη(νὸς) Λώου · ε΄
Διομήδης Φιλίππο[υ ..]-
ΠΗΝ τὴν ἑαυτοῦ γυ[ναῖ]-
κα ἐτείμησεν.

Y30) Ammia'nın Meilas'ı, Quintus'u ve Adı Okunamayan Kişileri Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 117-118

Ref.: EA 39, s. 58, no. 22; **AnnÉp**, no. 1422; **SEG** 56, no. 1343.

- 1 ἔ<τ>ους σβ, μη(νός) Ξανδικο[ῦ (— — —?)].
Μειλᾶν Ἀμμία ἡ γ[υνή — — — — —]
Κοίντος καὶ Μ[— — — — —]
νιος τοῦ Μ[— — — — —]
5 τὸν πατέ[ρα — — — — —]
ΓΕΝ[— — — — —]
Σ[— — — — —]
[— — — — —]

Y31) Onurlandırma Yazıtı (?).

Tarihlendirme: M.S. 121/122

Ref.: Naour, **Trav. et Rech. en Turquie** 2, s. 73, no. 23; **SEG** 34, no. 1234.

- 1 ἔτους σς', μη(νός) Ὑπερβερετ[αίου —', Ἀμ]-
μία Ἀλεξάνδρου Ζεύ[ξιδα τὸν ἑαυ]-
[τ]ῆ<ς> ἄνδρα ἐτείμησεν κ[αὶ οἱ παῖδες]
αὐτοῦ Ζεῦξις καὶ Μᾶρ[κος ..c.7..]
5 [κ]αὶ Ἀλέ<ξ>ανδρος ὁ γα[μβρὸς ..c.7..]
[.c.3.] καὶ Μᾶρκος Βα[λέριος .c.6..]
[.c.2. καὶ Βα]λερία Σε[κοῦνδα(?) .c.4.]

Y32) Apollonides'in Onurlandırılması.

Tarihlendirme: M.S. 122/123

Ref.: EA 2, s. 118, no. 8; SEG 33, no. 1029.

1 ἔτους σζ´, μη(νὸς) Δύστρου η´,

Μητρᾶς Ζηνᾶ καὶ Απφιας

Ἀρχελάου Ἀπολλωνίδην

τὸν υἱόν, καὶ Ἀρχέλαος καὶ

5 Μητρᾶς καὶ Ζηνᾶς οἱ ἀδελ-

φοί, καὶ Αμμιας ἡ γυνή, καὶ Απ-

φφιας ἡ θυγάτηρ ἐτείμησαν·

7a {vacat}

8 ἵ τις τι ταύτη προσαμάρτη τῇ, στήλλῃ,

κεχολωμένων τύχοιτο τῶν δώδε-

10 κα σκήπ<τρω>ν.

Y33) Philippe'ye Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 141/142

Ref.: TAM V,1 60.

1 ἔτους σκα´, μη(νὸς) Ἀπελλαίου λ´.

Ἀλτηρ Φιλιπικοῦ καὶ

Ἀμιᾶς Σεκούνδου

Φιλίπην τὴν ἑατῶν

5 θυγατέρα ἐτέμησαν {ἐτίμησαν}.

Y34) Tatias'ın Adı Okunamayan Torununun Ölüm Sonrası Onurlandırılması.

Tarihlendirme: M.S. 144/145

Ref.: EA 2, s. 121, no. 9; SEG 33, no. 1030.

1 ἔτους < σκθ', < Τατιας Η[.c.5.]
τὼ αὐτῆς ἔγωνων {τὸν αὐτῆς ἔγονον} ἐτίμησ[εν {vacat}]
καὶ Ἀλέξανδρος τὸ αὐτοῦ[ῷ ...c.9...]
[τ]ῶν δώδεκα σκήπτρω κεχ[ολωμένω]-
5 ν τύχωτω.

Y35) Ammia'nın Onurlandırılması.

Tarihlendirme: M.S. 159/160

Ref.: EA 2 (1983) s. 122, no. 10; SEG 33, no. 1031.

1 ἔτους ν σμδ', ν μη(νός) Ἀπελλαίου, Κρί-
των Τατιας ἐτείμησεν τὴν ἑαυτοῦ
γυναῖκα Ἀμμιαν φιλανδρίας καὶ σε-
μνότητος χάριν.

Y36) Trophime'nin kızı Melteine'yi Ölüm Sonrası Onurlandırdığı Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 160/161

Ref.: Malay, **Researches**, s. 169, no. 204; **SEG** 49, no. 1688.

- 1 ἔτους σμε΄, μη(νός) Γορ-
πιαίου θ΄ {vacat}
- 3 Τροφίμη τὴν ἐ-
αυτῆς θυγατέ-
5 ρα Μελτείνῃ[ν]
ἐτείμησεν
μνείας χάριν.

Y37) Dionoisas/Dionysas'ın Ölüm Onurlandırması Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 162/163

Ref.: **ZPE** 44, s. 43, no. 24; **SEG** 50, no. 1192 (Karş.); **SEG** 31, no. 1049.

- 1 ἔτους σμζ΄, μ(ηνός) Περειτί-
ου · δ΄ ·, Ἀρτέμων καὶ
Ἀντιοχὶς Ἀρτέμωνα
τὸν υἱὸν ἐτείμησαν
- 5 καὶ Διονοισᾶς {Διονυσᾶς} τὸν ἀ-
δελφὸν ἐτείμησεν.

Y38) (I) Metrodoros'a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

(II) Kassandros'un (?) Ölüm Sonrası Onurlandırılması.

Tarihlendirme: M.S. 161/162 (I), M.S. 176/177 (II)

Ref.: EA 5, s. 65, no. 18; SEG 35, no. 1258.

II 1 ἔτους σξά', μη(νός) Δύσ-
 τρου ζκ'.
 2a {çelenk}
 Βασκάνη καὶ Ἑρμογέ<ν>ης οἱ
 ἀδελφοὶ ἐτείμησαν τὸν
 5 ἑαυτῶν πατέρα.
I 6 ἔτους σμζ', μη(νός) Πανήμου
 ακ', ἐτείμησαν οἱ γονεῖς
 Κάσσανδρος καὶ Καλλιό-
 πη Μητρόδωρον τὸν ἑαυ-
 10 τῶν υἱὸν μνείας ἔνεκα.

Y39) Prosodos'a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 182/183

Ref.: ZPE 44 (1981) s. 42, no. 22; SEG 31, no. 1050.

1 ἔτους σξζ', μ(ηνός) Ξανδι-
 κοῦ ν ι', ν Κόδρος καὶ Ζω-
 τικὸς ἐτείμησαν ν
 Κόδρον τὸν ἑαυτῶν
5 πατέρα Πρόσοδος τὸν

{vacat} σύμβιον.

Y40) Flavia Prepousa'ya Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 182/183

Ref.: EA 5 (1985) s. 67, no. 20; SEG 35, no. 1260.

1 ἔτ(ους) σξζζ', μη(νός) Δαισίου
γι'· ἐτείμησεν Φλά-
βιος Ἑρμόδωρος
Φλαβίαν Πρέπου-
5 σαν τὴν ἑαυτοῦ
γυναῖκα ζή(σασαν) ἔτη ν ο'.

Y41) Ammia ve Olympias'a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 186/187

Ref.: TAM V,1 61.

1 ἔτους σοα', μ(ηνός) Δίου. Ἀλέξανδ-
ρος Ἀμίαν τὴν γυνεῖκαν καὶ Ὀ-
λυμπιάδα τὴν θυγατέρα ἐτί-
μησεν.

Y42) Asklepiades'e Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 186/187

Ref.: TAM V,1 62.

1 ἔτους σοα΄, μη(νὸς) Ὑπερβε-
ταίου κ΄, Ἀπολλώνιος
β΄ Φλακκιλλιανὸς καὶ Σω-
κρατία Ἀπολλωνίου ἡ καὶ
5 Ἑσπερὶς ἐτείμησαν μνίας
ἐνεκεν Ἀσκηπιάδην {Ἀσκληπιάδην}
τὸν ἑαυτῶν υἱὸν
ζήσαντα ἔτη ιζ΄ κοσμί-
ως ἔν τε παιδία καὶ σωφρο-
10 σύνη ὑπερβαλόντα πάν-
τας νεωτέρους.

Y43) Soteridas’a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 192/193

Ref.: TAM V,1 63.

1 [ἔ]τους σοζ΄, μη(νὸς) Γορπ[ι]-
[α]ίου η΄. Σωτηρίδαν
Ἀθηνιανὸς ὁ πατ[ῆρ]
ἐτείμησεν.

Y44) Atalante’den Oğluna Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 193/194

Ref.: TAM V,1 64.

- 1 ἔτους σοή, μη(νός) Γορπιαίου ε' ἀ(πιόντος). Ἀταλάν-
τη Ὀνησιφόρου τὸν υἱὸν ζήσαντα
ἔτη κε' ἐτείμησεν. εἴ τις δὲ πα-
ραμάρτη τῷ τάφῳ μετὰ τὸν θάνατόν
5 μου, τὴν Ἀναεΐτιν τὴν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ὕ-
δατος κεχολωμένην ἔξει.

Y45) Ksenodokhos ve Markia'nın Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 194/195

Ref.: Malay, **Researches**, s. 135, no. 148; **SEG** 49, no. 1687.

- 1 Πολυχρόνιος ἐτείμησεν Ξε-
νόδοχον τὸν ἑαυτοῦ σύν-
τροφον καὶ ἡ μήτηρ Μαρκία
καὶ τὴν θρέψασαν οἱ συνγε-
5 νεῖς· ν ἔτους σοθ', μη(νός) Ἀπελ-
λαίου η'. {vacat}

Y46) Epiktetos'a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 195/196

Ref.: **EA** 5, s. 67, no. 19; **SEG** 35, no. 1259.

- 1 ἔτους σπ', μη(νός) Λώου,
Ἑραστος Ἐπίκτη-
τον τὸν σύντρο-

φον ἐτίμησεν.

Y47) Loukis'e Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 220/221

Ref.: **EA** 2, s. 123, no. 11; **SEG** 33, no. 1032.

1 ἔτ(ους) τε', μη(νὸς) Δείου η',
 Ἐλπὶς ἡ γυνὴ κὲ
 Παπιανὴ ἡ θυγά-
 τηρ κὲ Λούκις
5 ὁ υἱὸς ἐτείμη-
 σαν Λούκιν μνί-
 ας χάριν.

Y48) Gaius Iulius Ailianos'a Onurlandırma.

Tarihlendirme: M.S. 222/235 (Severus Alexander Dönemi)

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 97, no. 69;

AnnÉp, no. 1359; **SEG** 57, no. 1221.

1 κατὰ τὰ ψηφίσματα
 ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος
 καὶ αἱ περιπολιστι-
 καὶ σύνοδοι ἐτεί-
5 μησαν Γ(άϊον) Ἰούλιον
 Αἴλιανὸν ἀρχιερέα
 κὲ στεφανηφόρον

κὲ ἀγωνοθέτην κὲ
 ταῖς ἄλλαις φιλοτι-
 10 μίαις καὶ ἀρχαῖς
 [κ]αὶ τῇ πρὸς τὴν π[α]-
 [τ]ρίδα [εὖν]οία [ἄνδρα]
 [κ]αλὸ[ν καὶ ἀγαθόν?].

Y49) Apollonia'nın Onurlandırması.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: Naour, **Trav. et Rech. en Turquie 2**, s. 76, no. 25; **SEG 34**, no. 1236.

1 ἔτους Ϝ[—'],
 μη(νὸς) Περειτίου,
 Πέρπερος καὶ
 Ἐπαφρᾶς τὴν
 5 ἐαυτῶν μητέ-
 ρα Ἀπολλωνί-
 αν ἐτείμησαν.

Y50) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: **TAM V**, 1 55.

— — —
 1 ἀναστήσαν[τος]

τὴν τειμὴν Κλ.

Κλειτιανοῦ τοῦ

πατρὸς αὐτοῦ.

Y51) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 55.

— — —
1 ἀναστήσαν[τος]

τὴν τειμὴν Κλ.

Κλειτιανοῦ τοῦ

πατρὸς αὐτοῦ.

Y52) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 55.

— — —
1 ἀναστήσαν[τος]

τὴν τειμὴν Κλ.

Κλειτιανοῦ τοῦ

πατρὸς αὐτοῦ.

Y53) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 55.

— — —

1 ἀναστήσαν[τος]
τὴν τειμὴν Κλ.
Κλειτιανοῦ τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ.

Y54) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 55.

— — —

1 ἀναστήσαν[τος]
τὴν τειμὴν Κλ.
Κλειτιανοῦ τοῦ
πατρὸς αὐτοῦ.

Y55) Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 55.

— — —

1 ἀναστήσαν[τος]

τὴν τειμὴν Κλ.

Κλειτιανοῦ τοῦ

πατρὸς αὐτοῦ.

6.1.7. Mezar Yazıtları

Y56) Menogenes'in Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: Roma İmparatorluk Dönemi

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 102, no. 74; **SEG 57**, no. 1226.

1 Ἐπάγαθος Μηνογένην τὸν
σύτροφον {σύντροφον} μνείας
χάριν· εἴ τις
τὸν τάφον ὀρυξί, θή-
5 σει ἰς τὸ ταμεῖον
X⁹²⁷ φ'.

Y57) Ammion'un Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 25/26

Ref.: Malay, **Researches**, s. 135, no. 147; **SEG 49**, no. 1686.

1 {vacat} ἔτους ρ καὶ ι, μη(νὸς) π[ρ(ώτου)]
Καίσαρος· {vacat} Ἀντι[— — —]
Εὐμένους Ἀμμίω [τῇ ἑαυ]-

⁹²⁷ *Dēnārius*.

[το]ῦ θρεψάση καὶ Απ[— —]

[— — — — — — — —]

Y58) Hermogenes'in Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 63/64

Ref.: TAM V,1 56.

1 ἔτους ρμη΄, μη(νός) Γορπιάου.

Θρασύβουλος Πυθοδώ-

ρου τοῦ καὶ Γλύκωνος

καὶ Τάτιον ἐτίμησαν

5 Ἑρμογένην [τ]ὸν ἑαυτ-

ῶν υἱὸν καὶ Γλύκων καὶ

Τερτία τὸν ἑαυτῶν ἀδελ-

φὸν καὶ Ἰουλία τὸν ἡ[υτῆς] {ἑαυτῆς}

δαίρα καὶ Καλλιτ[ύχη ἡ]

10 θρέψασα αὐτ[ὸν καὶ]

Κόρος καὶ Σύ[μμ]αχ[ος]

τὸν ἑαυτῶν {ἑαυτῶν} σύγγ[ρο]-

φον καὶ Ἀμμία ἡ μ[ά]-

μμη καὶ Ζαο[— — —]

15 Γλύκων ὁ σ[— — —]

ἐτίμησαν [Ἑρμο]γέ[ν]-

ην.

Y59) Papas'in Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 68/69

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 101, no. 73; **SEG** 57, no. 1225.

1 ἔτους ρνγ, μη(νός) Δύσ-
τρου ν π(ροτέρᾳ?)· {vacat}

Ἀτῖκός καὶ Γάμος καὶ

Θάλ<α>μος ἐτείμησαν

5 Παπαν τὸν πατέρα
καὶ Νύνφη ἢ σύνβιος αὐ-
τοῦ. {vacat}

Y60) Trophimos ve Satorneina/Saturnina'nın Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 92/93

Ref.: **TAM** V,1 57.

1 ἔτους ροζ', μη(νός) Ἀπελ-
λαίου πρ(οτέρᾳ). Ἡλιάδης καὶ Νει-
κηφόρος κ(αὶ) Ἀγρίππα δοῦ-
λοι Τρόφιμον καὶ Σατορ-

5 νεῖναν τοὺς ἑαυτῶν
γονεῖς ἐτείμησαν.

Y61) Oğullar Eubios, Paideros'un ve Anneleri Khrysarion'a Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 97/98

Ref.: TAM V,1 58.

1 ἔτους ρβ', μη(νός) Λώου ια'. Εὐ-
βιος ὁ ἀνὴρ καὶ Παιδέρως
καὶ Εὐβιος οἱ υἱοὶ Χρυσάριον
τὴν μητέρα ἐτείμησαν.

Y62) Telesphoris'in Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 217/218

Ref.: EA 39, s. 58, no. 21; SEG 56, no. 1344.

1 ἔτους τβ', μη(νός) Δαισίου θ'. Τελεσφό-
ρος κὲ Ἀπφιάς οἱ γονεῖς Τελεσφορί-
δαν ἐτείμησαν μνείας χάριν.

Y63) Amyntas ve eşi Meltine'nin Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 231/232

Ref.: Malay, **Manisa Müzesi**, no. 349.

1 ἔτους τσι', μη(νός) {vacat}
Ζηνόδοτος καὶ Ἀμμιανός καὶ
Ἀμόντας οἱ υἱοὶ καὶ Ἀμυν-
τιανὴ ἡ θυγάτηρ ἐτείμησαν
5 Ἀμόνταν καὶ Μελτίνην τοὺς

ἐαυτῶν γονεῖς.

Y64) De[e]skylis'in Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 65.

1 Καρπίων Δεεσ[κυ]λίδι {Δεσκυλίδι?}
 πενθεριδίσση
 μνείας χάριν.

Y65) Mezar ya da Onurlandırma Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 70.

 [— — —]-
1 σοις φ[— — —]
 τῇ δὲ ἱερ[— — —]
 ρης ἐνθάδε [— — — ἐ]-
 τείμησεν Δ[— — —]
5 ἱερεὺς Ἀπο[— — —]-
 δης φιλανδ[ρίας ἔ]-
 νεκε[v].

Y66) Heortikios Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: TAM V,1 68.

⚡

- 1 μνῆμα
Ἑορτικίου.

6.1.8. Fragmanlar

Y67) Fragman.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: **ZPE** 44 (1981) s. 42, no. 23; **SEG** 31, no. 1051.

- 1 [Μ]ηνόδωρος ν Κρίτωνος
Βαβειν τήν θυγατέρα.

Y68) Fragman.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: **TAM V**,1 69.

- 1 Φλ. ⚡ Διομήδιαν.

Y69) Fragman.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: Naour, **Trav. et Rech. en Turquie** 2, s. 75, no. 24; **SEG** 34, no. 1235.

[— — —]-

- 1 βίω· καὶ Μ. Κλαυδίωι

Πολυβίω τῶι ἀδε[λ]-

φῶ αὐτῆς. {vacat}

6.2. Thermai Theseos'ta Bulunan Yazıtlar

6.2.1. *Magistratus* Listesi

Y70) *Magistratus* Listesi.

Tarihlendirme: M.S. 150-155

Ref.: Malay, **Researches**, s. 153, no. 180; **SEG** 49, no. 1685.

[— — — — —]

[— — — — — — — — — — Τει]μόθεος β΄

[ἐκδικοι]

[— — — — — Όν]ήσιμος · Ματρέου

[ἔτους σλ]ε΄ - ἄρχοντες

5 [Φι]λόνεικος Ἀσκληπίδου - Τειμόθεος β΄

ἀγορανόμοι

Κορνήλιος Ῥύθμος, Λαίλιος Νίγρος

ἔδικοι

Ἀσκληπίδης β΄, Ἀλέξανδρος · Ἀσκληπιάδο|υ

10 ἔτους · σλς · ἄρχοντες

Κορνήλιος · Ῥύθμος ·, Λαίλιος Νίγρος

ἀγορανόμοι

Ἀλέξανδρος Κρίτωνος, Ἀρτεμίδωρος Κρί[τωνος]

ἔκδικοι

15 Δαμόνεικος Ἀσκληπίδου · Τειμόθεος β΄

ἔτους σλζ - ἄρχοντες

Ἀλέξανδρος Κρίτωνος, Ἀρτεμίδωρος Κρίτωνο[ς]

ἀγορανόμοι

Ἰ(ούλιος) Διονύσιος, Πρεῖμος Δεσκύλου

20 ἔκδικοι

Κορνήλιος Ῥύθμος ·, Λαίλιος Νίγρος

ἔτους - σλη΄ - ἄρχοντες

Ἰ(ούλιος) Διονύσιος ·, Πρεῖμος Δεσκύλου

ἀγορανόμοι

25 Χρυσέρως Φιλεταίρου, Ἀπολλώνιος Πισίδου

ἔκδικοι

Ἀλέξανδρος Κρίτωνος ·, Ἀρτεμίδωρος Κρίτωνο[ς]

ἔτους σλθ · ἄρχοντες

Ἀπολλώνιος Πισίδου ·, Χρυσέρως Φιλεταίρου

30 ἀγορανόμοι

Ἰ(ούλιος) · Θρέπτος, Φιλεῖνος Ἀρτεμᾶ

ἔκδικοι

Ἰ(ούλιος) · Διονύσιος, Πρεῖμος Δεσκύλου.

6.2.2. Epigram

Y71) *Attis'e Epigramma.*

Tarihlendirme: M.S. 3. yüzyıl

Ref.: TAM V,1 73.

1 μητέρος ἀθανάτων Φρύγιον θάλος ἀγλαὸν Ἄττην
ἄντρῳ ἐνὶ ζαθέῳ, γείτονα Ναϊάδων,
εἶδρυσεν κλείουσα Οὐαλέντιλλ' εὐπατέρεια
[ἀ]ζομένη μακάρων αἰδίων γένεσιν.

6.2.3. İnşa Yazıtı

Y72) İnşa.

Tarihlendirme: M.S. 191/192

Ref.: EA 2, s. 124, no. 12; SEG 33, no. 1009.

1 ἔτος σοε' ἐτελέσθη τὸ ἔ[ργον — — —] προνοησ[αμένου {isim} τοῦ]
Εὐπελάστου {vacat}

6.2.4. Adak Yazıtları

Y73) *Zeus Megistos'a Adak.*

Tarihlendirme: Hellenistik Dönem

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 103, no. 75; SEG 57, no. 1228.

1 {vacat} Διὶ Μεγίστῳι {vacat}
Μητροφάνης Μητροφάνου

{vacat} εὐχήν. {vacat}

Y74) Asklepios'a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 145/146

Ref.: TAM V,1 245.

1 ἔτους σλ', μη[νὸς]
[— — —]η[— —]. ☿
ὑπὲρ ὑγείας καὶ σω-
τηρίας [Γ.] Ἰουλίου Κου-
5 αδράτου τοῦ κυρίου
Ἀττικὸς ἀπελεύθε-
ρος θεῷ Ἀσκληπιῷ
ἐπιφανεῖ εὐχήν.

Y75) Adak Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 150-200

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia** (2007) s. 104,
no. 78; SEG 57, no. 1231.

[— — — — —]
Ἀμόντας [ὑπὲρ τῶν]
παιδίων Τατιανοῦ [κ(αί)]
Γερμανοῦ εὐχήν.

Y76) Nehir Tanrısı Hermos'a Adak.

Tarihlendirme: M.S. 212/213

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 104, no. 77; **SEG 57**, no. 1230.

1 [ἔ]τους σφζ', μη(νὸς) Λ[ώ]-
ου ηι'· Μᾶρκος Αὐρ[ή]-
λιος Ἄνβεντος
Ἑρμῶ ποταμῷ
5 θεῷ ἐπηκόῳ νν
{vacat} εὐχήν. {vacat}

Y77) Nehir Tanrısı Hermos'a Adak.

Tarihlendirme: Roma İmparatorluk Dönemi

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 103, no. 76; **SEG 57**, no. 1229.

1 Ἑρμῶ ἐπηκόῳ [Ἀλέ]-
ξανδρος εὐ[χὴν ἀ]-
πέδωκεν. {vacat}

Y78) Mikkos'un oğlu Manes'ten Zeus Keraunios'a Adak.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: **EA 2**, s. 125, no. 13; **SEG 33**, no. 1010.

1 Μανῆς Μίκκου
Διὶ Κεραινίῳι.

6.2.5. Onurlandırμα Yazıtları

Y79) Metrophanton ve Tateis’e Onurlandırμα.

Tarihlendirme: M.Ö. 1. yüzyıl – M.S. 1. yüzyıl

Ref.: EA 5, s. 72, no. 25; SEG 35, no. 1153.

1 Μητρόφαντον Μειδίου

Μένανδρος καὶ Διοσ-

κουρίδης οἱ υἱοὶ αὐτοῦ

καὶ Τατεῖν τὴν μητέρα·

5 χαίρετε.

Y80) Epitynkhanon’a Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 140/141

Ref.: TAM V,1 71.

1 ἔτους σκε΄, μη(νός) ἰα΄ πρ(οτέρᾱ). κολλήγιον φαμιλί-

ας Γ. Ἰ(ουλίου) Κουαδράτου τ[ὸ] ὄν ἐν Θερμαῖς

Θησέως κόμη τῆς Μοκαδδηνῆς ἐ-

τείμησαν Ἐπιτυνχάνοντα ἥρωα ἐ-

5 τῶν η΄, προνοησαμένων Ἐπιτυν[χά]-

νοντος πατρὸς καὶ μητρὸς Σωτηρίδος.

Y81) Herakles Müritlerinin Kendi Yoldaşlarını Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 151/152

Ref.: EA 5, s. 71, no. 24; SEG 35, no. 1264.

1 ἔτους σλζ', μη(νὸς) Ἀπαιλ-
λέου η', ἐτείμησαν
[οἱ Ἑρ]ακλεῶται τὸν γε-
[νόμενον αὐ]τῶν συνβι-
5 [ωτὴν {isim, soysisim}].

Y82) Mezar Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 157/158

Ref.: TAM V,1 72.

1 ἔτους συμβ', μη(νὸς)
Αὐδναίου ι'. Τει-
μόθεος καὶ Ἀμμι-
ὰς Ἰουλίαν τὴν θυ-
5 γατέρα ἐτείμη-
σαν μνείας χάρι[ν].

☪ ☪

Y83) Paula'yı, Eilaros ve evlatlık kızı Elpis'in Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 166/167

Ref.: EA 5 (1985) s. 70, no. 23; SEG 35, no. 1263.

1 ἔτους σνα΄, μη(νὸς)
Ἀπελλαίου γκ΄,
Παῦλαν ἐτίμησα-
ν Εἴλαρος καὶ Ἐλ-
5 πὶς τὴν θρεπτὴν
μνήμης χάριν.

Y84) Eratos'un Sütkardeşi Epiktetos'u Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 195/196

Ref.: EA 5, s. 70, no. 22; SEG 35, no. 1262.

1 Καρποφόρος
καὶ Συντύχη
Εὐτυχία τέκνω
ιδίῳ μνίας χάριν.

Y85) Eupelastos'un Babası Eupelastos'u Ölüm Sonrası Onurlandırması.

Tarihlendirme: M.S. 218/219

Ref.: EA 2, s. 126, no. 14; SEG 33, no. 1011.

1 [Ε]ὐπέλαστος Ε[ὐπέ]-
λαστον τὸν ἑαυτοῦ πα-
τέρα ἐτείμησεν {vacat}

μνείας χάριν· ἔτους

5 τγ'.

Y86) Berylla'nın eşi Noetos'u Onurlandırdığı Yazıtı.

Tarihlendirme: Bilinmiyor

Ref.: EA 5, s. 69, no. 21; SEG 35, no. 1261.

1 [ἔτους —', μη(νός)] Ἀρτεμι-
[σίου] ζ'· Νόητον ἱερεύ-
σαντα ἔτη κε' Βήρυλλα ἡ γυνή
αὐτοῦ συνζήσασα ἔτη κγ'
5 ἐτίμησεν. {vacat}

6.2.6. Mezar Yazıtı

Y87) Agathopous'un Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 161/162

Ref.: Herrmann – Malay, **New Documents from Lydia**, s. 104, no. 78; SEG 57, no. 1231.

1 ἔτους ·σ·μ·ζ·, μη(νός) · Δείον·
Ἀγαθόπους καὶ Βαναν-
σὶς Ἀγαθόπουν τὸν υ-
ιὸν · ἐτείμησαν. {vacat}

6.3. Silandos Dışında Bulunan Yazıtlar

6.3.1. Adak Yazıtı

Y88) Silandos *Dēmos*’unun İmparator Domitianus’a Adağı.

Tarihlendirme: M.S. 89/90

Buluntu Yeri: Ephesos

Ref.: Keil, **NZ** 52, s. 118, no. 6; **IEph**, no. 238.

- 1 [Αὐτ]οκράτορι <[Δομι]-
 <[θ]εῶι>[τιανῶι] Καίσαρι Σεβα-
 στῶι <Οὐεσπασιανῶι>[Γερμανικῶι] ἐπ[ι]
 ἀνθυπάτου Μάρκου
5 Φουλουίου Γίλλων[ος]
 ὁ δῆμος ὁ Σιλανδέ[ων]
 ναῶι τῶι ἐν Ἐφέσῳι
 τῶν Σεβαστῶν κοινῶ[ι]
 τῆς Ἀσίας διὰ Μάρκου
10 [Κ]λαυδίου Ἀγρίππα στ[ρα]-
 τηγοῦ, ἐπὶ ἀρχιερέως τῆ[ς]
 Ἀσίας Τιβερίου Κλαυδ[ίου]
 Φησείνου <[—]
 <[—]
15 <[—]
 <[—]

6.3.2. Mezar Yazıtı

Y89) Tryphosa'ının Mezar Yazıtı.

Tarihlendirme: M.S. 191/192

Buluntu Yeri: Lydia'nın Yakın Doğusu / Phrygia

Ref.: Uşak Müzesi; EA 15, s. 90, no. 40; SEG 40, no. 1094.

1 [ἔ]τους σοζ', μη(νὸς) Δύστρου
 [.]· Δαμᾶς Ἐπικτήσεως
 Σιλανδεὺς Τρυφῶσαν
 τὴν σύνβιον ἐτείμησεν.

SONUÇ

Bu çalışmayla birlikte Silandos hakkında bilgi veren numismatik, epigrafik ve arkeolojik verilerle modern kaynaklar ilk kez bir araya getirilerek kentin tarihine ışık tutmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda sikke ve yazıt katalogları oluşturulmuş ve kent tarihinin yazımında aktif olarak kullanılmıştır.

Silandos günümüzde Manisa ilinin Selendi ilçesindeki Karaselendi köyünde yer almaktadır. Tez kapsamında Karaselendi köyünde yapılan gezi sonucu antik kentten kalan harabeler fotoğraflanmış ve bu fotoğraflara ilgili bölümlerde yer verilmiştir. Ne yazık ki bu antik kentten günümüze ayakta kalan sağlam bir yapı kalmamıştır; bunun yanı sıra harabe kalıntılarının köylüler tarafından evlerin yapımında yapı taşı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Geçmişte yapılmış olan yüzey araştırmaları sonucunda bulunan yazıtlar genellikle civarda bulunan müzelere taşınmıştır. Bununla birlikte kente bağlı olduğu düşünülen Thermai Theseos yerleşiminde bulunan yazıtlar tez kapsamında ayrı bir başlık altında toplanmış ve Thermai Theseos'ta bulunduğu ayrıca belirtilerek Silandos'un tarihi içinde değerlendirilmiştir.

Silandos adının nereden geldiği tam olarak bilinmemekle birlikte kökeninin *Asia Minor* dillerine dayanması muhtemeldir. Kentin *ethnikon*'u sikkelerde CIAANΔOC, CIAANA ve CIAANΔEΩN olarak gösterilmiştir. Yörede bulunan bir mil taşında kentin adı “Mokadene'nin *Metropolis*'i Silandos kenti” olarak kullanılmış ve kent *megistē* ve *lamprotatē* gibi unvanlarla onurlandırılmıştır. Burada geçen Mokadene, bir *dēmos* ya da bir bölgenin adı olabilir; bununla birlikte kentin sınırları arkeolojik kazıların yetersiz olması ve antik edebi kaynaklarda hiç bahsedilmemesi nedeniyle tam olarak tespit edilememektedir. Sikkelerde nehir tanrısı Hermos'un kullanılmış olması, kentin topraklarının en azından bir kısmının Hermos Nehri'ni kapsadığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Lydia bölgesinin sahip olduğu ılıman Ege iklimi Silandos için de geçerliydi; bununla birlikte denize uzak dağlık bir yörede olmasından dolayı kışları daha soğuk yazlarıysa daha serindi. Kentin coğrafyasının tarımsal faaliyetlere elverişsiz olması

geçim kaynağının daha çok hayvancılığa dayandığını göstermektedir. Kentteki hayvancılığın koyun ve keçi gibi küçükbaş hayvancılıktan oluştuğu ve bununla birlikte büyükbaş hayvancılığın da yapılmış olması muhtemeldir. Günümüzde dahi Hermos Nehri ve Hyllos Çayı'nda balık bulunuyor olması, kentin gıda ihtiyacının bir kısmını balıkçılıkla sağlamış olabileceğinin işaretidir.

Kentin en önemli üretiminin bağcılık olduğu numismatik ve epigrafik kaynaklarla desteklenmektedir. Şarap tanrısı Dionysos kente ait sikke ve yazıt buluntularında görülmektedir; bunun yanı sıra üzüm salkımı da kentin sikkelerinde arka yüz tipi olarak sıklıkla kullanılmıştır. Silenos'un da mitolojik bir figür olarak kentin sikkelerinde hem ön yüz hem de arka yüz tiplerinde yer alması kentteki bağcılığın bir diğer önemli işaretidir. Kentin yüksek bir konumda olduğu göz önünde bulundurulduğunda bağcılığın muhtemelen dağ yamaçlarında yapılmış olduğu düşünülebilir.

Roma döneminden önce Silandos, muhtemelen kent sayılamayacak kadar küçük bir kasaba olarak varlığını sürdürmekteydi. Buradaki kırsal topluluk zamanla örgütlenmiş ve Domitianus dönemiyle birlikte sikke basma hakkını elde etmiştir. Bunun yanı sıra Hellenistik Dönem'den itibaren Lydia bölgesinde kurulmuş olan Makedon kolonileri bölgedeki ticaret hacmini ve kültürel yapıyı etkilemiş ve muhtemelen kırsaldaki kentleşmenin hızını artırmıştır. Silandos'a ait M.S. 2. ve 3. yüzyıllara tarihlendirilen bazı yazıtlarda Makedon kökenli isimlerin kullanılıyor olması, Roma döneminde dahi bölgedeki Makedon etkisinin sürdüğünü bizlere göstermektedir.

Silandos pek çok Lydia kenti gibi Flaviuslar dönemiyle birlikte M.S. 1. yüzyılın sonlarında sikke darp etmeye başlamıştır. Bilinen ilk örnekler Domitianus ve Domitia adına basılan sikkelerdir. Yine bu dönemde, Ephesos'ta bulunan bir yazıtta Silandos halkının İmparator Domitianus'u onurlandığı görülmektedir; fakat Domitianus'a Roma *Senatus*'u tarafından *damnatio memoriae* kararının uygulanması sonucunda yazıtta Domitianus'un ismi kazınıp babası Vespasianus'un ismi yazılmıştır. Bu dönemin ardından sikke basımında duraksama meydana gelmiş ve İmparator Traianus'la birlikte yeniden devam etmiştir. Daha sonra Lucius Verus, Marcus Aurelius, Commodus, Septimius Severus, Caracalla ve Geta dönemlerinde

sikke basımı sürmüştür. Kente ait bilinen son sikke örnekleriye Severus Alexander dönemine tarihlendirilmektedir.

Bölgede ele geçen yazıtların fazlalığı özellikle Roma döneminde nüfusun yoğun olduğunun bir göstergesidir. Bu dönemde Lydia'nın en büyük kentlerinden olan Sardeis ve Thyateira'nın nüfusunun 25.000 kişiden fazla olduğu düşünülmektedir. Silandos'un nüfusu ise diğer küçük Lydia kentleri gibi muhtemelen 5.000-15.000 kişi arasında kabul edilebilir.

Silandos'un sosyal hayatı konusunda bilgi sağlayan en önemli kaynaklar yazıtlardır. Özellikle kentte bulunan adak ve kefaret yazıtları Silandos ve çevresinde yaşayan insanların günlük hayatındaki sorunların dinsel yargılamalar yoluyla çözüldüğü net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu dinsel yargılamalar tanrıların adını kullanan rahipler tarafından tapınak mahkemeleri yoluyla uygulanıyordu. Tapınak mahkemeleri, resmî mahkemelerin dikkate almayacağı, kırsal bir yerleşimde gerçekleşebilecek sorunlarla ilgileniyor ve tanrılar aracılığıyla suçlu bulunan insanlardan günahlarının bedeli olarak adak veya kefaret yazıtları dikmelerini istiyordu.

Adak ve kefaret yazıtlarının dışında dekretler, ölüm sonrası onurlandırmaları, epigramlar ve inşa yazıtları da Silandos'ta görülen diğer yazıt türleriydi. Mezar yazıtı örnekleri bölgede arkeolojik kazının olmaması dolayısıyla oldukça azdır; çünkü kentin nekropolü henüz ortaya çıkarılmamıştır.

Aşağı Güllüce'de bulunan bir yazıtta görülen *agōnothetēs*, *stephanēphoros* ve *arkhiereus* unvanları kentte *agōn* düzenlenmiş olduğunun göstergesidir. Bunun yanı sıra Thermai Theseos'ta bulunan bir mezar yazıtı Silandos'ta farklı dini toplulukların da var olabileceğine işaret etmektedir.

Asklepios, Dionysos, Ephesos Artemisi, Hermos ve Mēn gibi mitolojik figürlerin kentteki varlığı hem sikkelerde hem de yazıtlarda tespit edilmiştir. Yine yazıtlar üzerinde varlığını gördüğümüz Theos Hypsistos kültü, kentin pagan dönemden Hristiyanlık dönemine geçişini göstermektedir.

Roma'nın Hristiyanlığı kabulüyle birlikte Silandos bir piskoposluk merkezi haline gelmiştir. Bu dönemle birlikte numismatik buluntular yerini kilise kayıtlarına

bırakmıştır. Karaselendi köyündeki antik yerleşimden kalan Bizans dönemine ait mimari yapılar ve kilise kayıtları kentteki yaşamın devam ettiğinin bir kanıtıdır.

Silandos'a ait 77 farklı sikke serisinde 399 adet sikke incelenmiştir. 37 sikke serisinde imparator ve ailesinin portresi yoktur. Nitekim lejantlarda yer alan *magistratus* isimleri sayesinde 15 sikke serisi tarihlendirilmiştir. İstisna birkaç seri haricinde imparator ve ailesinin portresini taşıyan sikkeler çok daha büyük boyutlarda darp edilmiştir. Marcus Aurelius ve Lucius Verus dönemlerinde sikke çaplarında ve ağırlıklarında artış görülmeye başlanmış ve Severus Hanedanı dönemiyle birlikte ölçüler korunmuştur.

Beş imparatoriçenin portresi kentin sikkelerindeki ön yüz tiplerinde kullanılmıştır. Domitianus'un eşi Domitia 1 sikke tipinde; Antoninus Pius'un kızı ve Marcus Aurelius'un eşi olan II. Faustina 1; Marcus Aurelius'un kızı ve Lucius Verus'un eşi olan Lucilla 3; Commodus'un eşi Crispina 6; Septimius Severus'un eşi, Caracalla ve Geta'nın annesi olan Iulia Domna 1 tipte yer almaktadır. İmparatoriçeler tüm tiplerde giyimli halde ve büstü sağa dönük bir şekilde tasvir edilmiştir. Bununla birlikte imparatoriçe portresinin bulunduğu tüm sikkelerin arka yüz tipleri birbirinden farklı mitolojik tasvirler içermektedir.

Sikkelerin ön ve arka yüzünde mitolojik figürler ayrıntılı olarak incelenmiş olup kentin kültleri ve inanç yapısı adına çalışmalar yapılmıştır. Özellikle Athena, Tykhe ve Dionysos'un sikkeler üzerindeki yaygın kullanımı dikkat çekmektedir. Bunların yanı sıra Hermos Nehri'nin kişileştirilmiş hali olan nehir tanrısı Hermos, sikkelerde hem tipte hem de lejantta gösterilmiştir.

Kentin sikkelerinde görülen Dionysos, Herakles, Sardeis Koresi ve Zeus Lydios gibi mitolojik figürler, Lydia Krallığı'nın en eski sembolü olan aslan, Silandos'un Phrygia sınırında bir kent olmasına rağmen Lydia kenti karakterini koruduğunu gösteren unsurlardandır. Bunların yanı sıra Phryg kültürünün de kentteki varlığı yazıtlarda görülen Attis ve sikkelerde görülen Mēn gibi tanrılardan izlenmektedir.

İmparator portresi taşımayan sikkelerin lejantında Roma *Senatus*'unun personifikasyonu olan *Synklētos*'un kullanılması ve bu sikkelerde *Senatus*'u

yüceltmek adına *Theon Synklēton* ve *Hiera Synklētos*'un lejantlarda yer alması dikkat çekmektedir. Yine kentin ön ve arka yüz sikkelerinde *Thea* Roma'nın sıklıkla kullanılmış olması Roma'ya olan sadakatin diğer bir göstergesidir. Silandos halkı ve meclisini temsil eden *Dēmos* ve *Boulē*, kentin birer sikke serisinde görülen diğer personifikasyonlarıdır.

Adını sikkelerden öğrendiğimiz *magistratus*'ların aldıkları unvanlar tez kapsamında tablolatırılmıştır. *Arkhōn* ve *stratēgos* unvanları yaygın olarak görülürken bazı *magistratus*'lar *arkhōn*'la birlikte *arkhiereus* olarak da gösterilmişlerdir. Yine hem *arkhōn* hem de *stratēgos* unvanlarıyla beraber gösterilen *magistratus*'lar da vardır.

Bu çalışmayla birlikte Silandos'un sikkeleri ve yazıtları bir araya getirilmiş ve kentin tarihi adına bir kaynak oluşturulmaya çalışılmıştır. Kentin kuruluşuna, idari yapısına, geçim kaynaklarına ve kültlerine dair başlıklar oluşturularak kentin tarihine ilişkin bilgiler ele alınmıştır. Flaviuslar döneminden itibaren basılan tüm sikkeler bir araya getirilerek bir katalog oluşturulmuş ve bu sikkeler; ön yüz ve arka yüz tipleri, lejantları, *magistratus*'ları ve birimleriyle incelenerek dönemsel değişiklikleri ele alınmıştır. Buna ek olarak yazıt kataloğu oluşturulmuş ve numismatik kaynaklardan elde edilen bilgiler epigrafik kaynaklarla desteklenmiştir.

Silandos'un tarihi hakkında pek çok şey hala gizliliğini korumaktadır. Gelecekte yürütülecek arkeolojik çalışmalarla Silandos'un tarihindeki boşluklar doldurulacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

Antik Edebi Kaynaklar

- Euripides: **Bakkhalar**, Çev. Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 7. Baskı, İstanbul, 2019.
- Herodotos: **Tarih**, Çev. Müntekim Ökmen, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 12. Baskı, İstanbul, 2016.
- Hesiodos: **Theogonia - İşler ve Günler**, Çev. Azra Erhat – Sabahattin Eyüboğlu, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2016.
- Homeros: **İlyada**, Çev. Azra Erhat – A. Kadir, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016.
- Johannes Lydus: **De Mensibus**, <https://penelope.uchicago.edu/> (son erişim 21/07/2023) (Çevrimiçi)
- Philostratos: **Vitae Sophistarum**, Ed. C. L. Kayser, Leipzig, 1871.
- Plinius: **Naturalis Historia**, <https://www.perseus.tufts.edu/> (son erişim 19/05/2023) (Çevrimiçi)
- Strabon: **Geographika - Antik Anadolu Coğrafyası, Kitap XII-XIII-XIV**, Çev. Adnan Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 9. Baskı, İstanbul, 2018.
- Suetonius: **On İki Caesar'ın Yaşamöyküsü**, Çev. Güngör Varınlıoğlu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2017.
- Tertullianus: **De Cultu Feminarum**, <https://www.tertullian.org/> (son erişim 19/05/2023) (Çevrimiçi)

Modern Kaynaklar

- Amandry, Michel: “Le monnayage émis à Silandos de Lydie sous Septime Sévère”, **Concordia Disciplinarum: Essays on Ancient Coinage, History, and Archaeology in Honor of William E. Metcalf**, Ed. Nathen T. Elkin, Jane DeRose Evans, The American Numismatic Society, New York, 2018, s. 185-199.
- Albayrak, Yusuf: “Anadolu’da Artemis’in Sıfatları / Anadolu’da Artemis’in Sıfatları / Epithetons of Artemis in Anatolia”, **Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XII, Sayı 48, 2012, s. 1-15.
- Akca, Serap: “Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Belgeler Işığında Küçük Asya’da Attis Kültü” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir, 2004.
- Akçura, Aslı: “İsmail Akçura Koleksiyonu’ndan Bir Grup Lydia Sikkesi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İzmir, 2019.
- Aktaş, Murat: “Erken Lydia Dönemi Tarihi ve Arkeolojisi” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Aydın, 2019.
- Altınoluk, Zeynep Sencan: “Sikkelerin Işığında Küçük Asya’da Irmak Tanrıları” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2005.

- Anadolu,
Mükerrem Usman: “Olympos Dağı Eteklerindeki Prusa (Bursa) Sikkesindeki Therme ile İlişkili Olarak”, **Belleten**, Cilt: LIX, S. 226, 1995, s. 583-584.
- Ashton, Richard: “Astragaloı on Greek Coins of Asia Minor” **Archimède** 6, 2019, s. 113-126.
- Atasoy, Sümer: “Yalova Termal Kaplıcaları”, **Tarihi ve Çevresiyle Yalova Termal Kaplıcaları**, Ed. Nurhan Atasoy – Naci Görür – Celal Şengör, T.C. Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, İstanbul, 2020.
- Avcu, Fatma: “Küçük Asya Yazıtlarında Nehir Tanrıları” **Eskiçağ Yazıları** 8, Ed. E.N.A. Şahin, M.E. Yıldız, H. Uzunoğlu, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 205-246.
- Aybek, S., Tuna, M.,
ve Atıcı, M.: **İzmir Tarih ve Sanat Müzesi Kataloğu. Orijinaler, Roma Kopyaları, Portreler ve Kabartmalar**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2009.
- Billows, R.A.: **King and Colonists. Aspects of Macedonian Imperialism**, Leiden / New York / Köln, 1995.
- Burton, G.P.: “Proconsuls, Assizes and the Administration of Justice under the Empire”, **The Journal of Roman Studies** 65, 1975, s. 92-106.
- Bürchner, Ludwig: “Silandos”, **Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, C. IIIA,1, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1927, s. 1.
- Habicht, Christian: “New Evidence on the Province of Asia”, **The Journal of Roman Studies** 65, 1975, s. 64-91.
- Head, Barclay Vincent: **A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum, Greek Coins of Lydia**, Londra, 1901.

- Borrell, Henry Perigal: “Unedited Autonomous and Imperial Greek Coins”, **The Numismatic Chronicle and Journal of the Numismatic Society**, 1846, s. 2-35.
- Bucephalus Numismatics: **Bucephalus Numismatics. Greek, Roman, Byzantine and Medieval Coins, Seals, Antiquities**, Gent, Belçika.
- Buresch, Karl: **Aus Lydien: Epigraphisch-Geographische Reisefruchte**, Teubner, Leipzig, 1898.
- Büyükgün, Banu: “Men Kültüyle İlgili Eskişehir, Afyon, Kütahya ve Pamukkale Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bazı Taş Eserler” Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Eskişehir, 2006.
- Cohen, G.M.: **The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands, and Asia Minor**, Berkeley / Los Angeles / Oxford, 1995.
- Comstock, Mary B.: “Greek Imperial Coins”, **Boston Museum Bulletin**, C. LXV, Sayı 342, 1967, s. 160-174.
- Çağ, Çisem: “Roma İmparatorluk Dönemi Küçükasya’sında Bir Kent Memuriyeti Olarak Stratēgos’luk” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Antalya, 2018.
- Çelgin, Güler: **Eski Yunanca Türkçe Sözlük**, Alfa Yayınları, Ankara, 2018.
- Darcan, Hasan: “Athanasius ve İznik Konsili”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. XV, Sayı 28, 2013, s. 169-191.

- Demirer, Ünal: “Telesphoros’un Köken Sorunu”, **Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, C. IX, Sayı 18, 2019, s. 53-67.
- Dvornik, Francis: **Konsiller Tarihi İznik’ten II. Vatikan’a**, Çev. Mehmet Aydın, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1990.
- Kaletsch, Hans: “Mokadene”, **Der Neue Pauly**, Ed. Hubert Cancik / Helmuth Schneider, C. XIII, J.B. Metzler Verlag, Stuttgart / Weimar, 2000, 378-379.
- Devreker, John: “Les Orientaux au Senat romain d'Auguste a Trajan”, **Latomus** 41, 1982, s. 492-516.
- Dürr, Niklaus: “Unediertes Bronzemedallion (des L. Verus) von Silandos aus Augst”, **Schweizer Münzblätter** 9, 1952, s. 9-11.
- Erhat, Azra: **Mitoloji Sözlüğü**, Remzi Kitabevi, 30. Baskı, İstanbul, 2021.
- Erol-Özdizbay Aliye: “Roma İmparatorluk Dönemi’nde Pontus-Bithynia Eyaleti’nde Agon’lar ve Agonistik Sikkeler” Yayınlanmamış Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul, 2011.
- Franke, Peter Robert: **Roma Dönemi’nde Küçükasya. Sikkelerin Yansımasında Yunan Yaşamı**, Çev. Nezahat Baydur – Banu Theis-Baydur, Ege Yayınları, İstanbul, 2007.
- Fears, Rufus J.: “Ο ΔΗΜΟΣΟ ΡΩΜΑΙΩΝ Genius Populi Romani. A Note on the Origin of Dea Roma”, **Mnemosyne**, C. III, Sayı 31, 1978, s. 274-286.
- Foss, Clive: **Byzantine and Turkish Sardis**, Harvard University Press, Cambridge / Massachusetts / Londra, 1976.

- Ful, Şengül Dilek: “Yazıtlar Işığında Mysia Bölgesi Kültleri”
Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Erzurum, 2008.
- Herrmann, Peter – Malay, Hasan: “New Documents from Lydia”, **ETAM 24**, Viyana, 2007.
- Hübner, Sabine: “Spiegel und soziale Gestaltungskraft alltäglicher Lebenswelt: Der Kult des Men in Lydien und Phrygien”, **Asia Minor Studien 45**, Ed. Elmar Schwertheim – Engelbert Winter, Rudolf Habelt Verlag, Bonn, 2003, s. 179-200.
- Grimal, Pierre: **The Concise Dictionary of Classical Mythology**, Ed. Stephen Kershaw, Basil Blackwell, Oxford, 1986.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: **Monnaies Grecques**, Paris, 1883.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: **Griechische Münzen**, Münih, 1890.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: **Lydische Stadtmünzen: Neue Untersuchungen**, Cenevre / Leipzig, 1897.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: **Kleinasiatische Münzen**, Viyana, 1901.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: **Zur griechischen und römischen Münzkunde**, Paris / Cenevre, 1908.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: Beiträge zur Erklärung griechischer Münztypen
Nomisma 8, 1913, s. 1-22.
- Imhoof-Blumer, Friedrich: Fluss- und Meergötter auf griechischen und römischen Münzen (Personifikationen der Gewässer), **RSN 23**, 1923, s. 173-421.

- Johnston, Ann: “The So-Called ‘Pseudo-Autonomous’ Greek Imperials Museum Notes”, **American Numismatic Society**, Sayı 30, 1985, s. 89-112.
- Jones, Arnold H.M.: **The Cities of the Eastern Roman Provinces**, 2. Baskı, Clarendon Press, Oxford, 1971.
- Karakuş, Onur Sadık: “Karadeniz ve Anadolu Kentlerinde Theos Hypsistos Kültü”, **Anadolu Araştırmaları** **21**, İstanbul, 2018, s. 1-20.
- Karwiese, Stefan: “Der Tote Attis”, **Jahreshefte des Österreichischen Archäologischen Institutes** **49**, Viyana, 1968-1971, s. 50-62.
- Kaya, Esen: “The River Gods in Aiolis”, **Cedrus** **VIII**, 2020, s. 497-505.
- Keil, Josef: “Mokadene”, **Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, C. XV,2, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, 1932, s. 2513.
- Kienast, Dietmar: **Römische Kaisertabelle. Grundzüge einer römischen Kaiserchronologie**, 3. Baskı, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt, 2004.
- Kiepert, Heinrich: **Asia citerior. Auctore Henrico Kiepert Berolinensi**, Dietrich Reimer, Berlin, 1903.
- Kurth, Dane: **Greek and Roman Provincial Coins: Lydia**, Ege Yayınları, İstanbul, 2020.
- Laflı, Ergün – Christof, Eva: “A Niche with Nymphs from Kulu in Galatia”, **Sculpture in Roman Asia Minor**, Ed. Maria Aurenhammer, Verlag Holzhausen, Viyana, 2018, s. 319-330.

- Le Quien, Michel: **Oriens Christianus, in quator patriarchatus digestus; quo exhibentur ecclesiae patriarchae, caeterique, praeseules, totius, orientis**, Paris, 1740.
- Lindgren I: **Henry Clay Lindgren – Frank L. Kovacs, Ancient Bronze Coins of Asia Minor and the Levant from the Lindgren Collection**, San Mateo, 1985.
- Lindgren III: **Henry Clay Lindgren, Ancient Greek Bronze Coins from the Lindgren Collection**, San Francisco, 1993.
- Loreti, Ersilia Maria: “Demetra e Kore Nei Tipi Monetali Romani Delia Zecca di Samaria Sebaste”, **Archeologia Classica**, C. XLII, 1990, s. 201-224.
- Magie, David: **Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century After Christ**, Princeton University Press, New Jersey, 1950.
- Malay, Hasan: “A New Inscription Concerning the Lakimeni, Hodeni, Mokadeni and Ankyrani”, **Epigraphica Anatolica** 1, 1983, s. 25-28.
- Malay, Hasan: “Batı Anadolu'nun Antik Çağdaki Ekonomik Durumu”, **Ege Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Dergisi** 2, 1983, s. 50-61.
- Malay, Hasan: “Batı Anadolu’da Yerel Tanrılar ve Tapım Merkezleri”, **X. Türk Tarih Kongresi**, C. I, Ankara, 1986, s. 389-395.
- Malay, Hasan: **Greek and Latin Inscriptions in the Manisa Museum**, Viyana, 1994.
- Malay, Hasan: “Researches in Lydia, Mysia and Aiolis”, **ETAM** 23, Viyana, 1999.

- Malay, Hasan: “Katakekaumene’de Yerleşimler, Yerel Dinler ve Tapım Merkezleri”, **Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 2006, s. 1-32.
- Malay, Hasan – Georg, Petzl: “Neue Inschriften aus den Museen Manisa, Izmir und Bergama”, **Epigraphica Anatolica** 6, 1985, s. 55-70.
- Malay, Hasan – Georg, Petzl: “Posthumous Decree for Philomelos, Son of Ophelas, Issued by the Council and the People of The Mysos Abaitai”, **Epigraphica Anatolica** 36, 2003, s. 19-23.
- Malay, Hasan – Rici, Marijana: “Some Funerary Inscriptions from Lydia”, **Epigraphica Anatolica** 39, 2006, s. 49-83.
- Malay, Hasan – Sayar, Mustafa Hamdi: “A New Confession to Zeus from Twin Oaks”, **Epigraphica Anatolica** 37, 2004, s. 183-184.
- Martin, Katharina: **Demos, Boule, Gerousia. Personifikationen Städtischer Institutionen auf Kaiserzeitlichen Münzen aus Kleinasien**, Rudolf Habelt Verlag, Bonn, 2013.
- Mellor, Ronald: “The Goddess Roma”, **ANRW**, Cilt XVII, Sayı 2, Ed. W. Haase, de Gruyter, Berlin, 1981, s. 950-1030.
- Mionnet IV: T. E. Mionnet, **Description de médailles antiques Grecques et Romaines: tome quatrième: de L’Imprimerie de Tetsu**, Paris, 1809.
- Mionnet Supp. VII: T. E. Mionnet, **Description de médailles antiques Grecques et Romaines, avec leur degré de rareté et leur estimation**, C. VII, Sayı 2, Paris, 1819.
- Morford, Mark P.O. – Lenardon, Robert J.: **Classical Mythology**, Oxford University Press, 7. Baskı, Oxford, 2003.
- Naour, Christian: “Inscriptions du Moyen Hermos”, **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik** 44, 1981, s. 11-44.

- Naour, Christian: “Nouvelles Inscriptions du Moyen Hermos”, **Epigraphica Anatolica 2**, 1983, s. 107-140.
- Naour, Christian: “Documents du Moyen Hermos”, **Travaux et recherches en Turquie II**, Leuven, 1984, s. 21-78.
- Naour, Christian: “Nouveaux documents du Moyen Hermos”, **Epigraphica Anatolica 5**, 1985, s. 37-76.
- Numismatik Naumann: **Numismatik Naumann** (eskiden **Gitbud & Naumann**), **Auction House**, Viyana.
- Nomos: **Nomos, Greek, Roman, Early Medieval and Early Modern Coins and Medals**, Zürih.
- Önder, Mehmet: **Manisa Müzesi’ndeki Lydia Bölgesi Şehir Sikkeleri**, Ege Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2014.
- Özgan, Ramazan: **Roma Portre Sanatı II**, Ege Yayınları, İstanbul, 2013.
- Özgan, Ramazan: **Roma Portre Sanatı III**, Ege Yayınları, İstanbul, 2015.
- Özlem Aytaçlar, Pınar: **Antik Çağda Confessiones. Günah, İtiraf, Kefaret**, Ege Yayınları, İstanbul, 2012.
- Özlem Aytaçlar, Pınar: “İtiraf Yazıtları ve Birer Sosyal Kurum Olarak Kuzeydoğu Lydia Köy Tapınakları”, **I. Küçükasya Tarihi ve Epigrafyası Sempozyumu**, Ed. Hüseyin Sami Öztürk – Hamdi Şahin – Zeynep Çulha, Çev. Ali Oğuz Bozkurt, Rezan Has Müzesi Yayınları, İstanbul, 2010.
- Özüdoğru, Şükrü: “Antik Çağ Kentlerinde Siyasi, Sosyal, Kültürel ve Ticari İşlevli Bir Mimari Form: AGORA”, **Ayrıntı Dergisi**, C. III, Sayı 22, 2015, s. 15-21.
- Paz de Hoz, Maria: **Die lydischen Kulte im Lichte der griechischen Inschriften**, AMS 36, Bonn, 1996.

- Paz de Hoz,
Maria: "Literarcy in Rural Anatolia: The Testimony of the Confession Inscriptions", **Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik** **155**, 2006, s. 139-144.
- Petzl, George: "Neue Inschriften aus Lydien (II)", **Epigraphica Anatolica** **28**, 1997, s. 69-79.
- Polat, Gürcan: "A Small Bronze Statuette of Pan from the Uşak Museum", **Anatolia Antiqua** **14**, IFEA, İstanbul / Paris, 2006, s. 153-157.
- Ramsay,
William Mitchell: **The Historical Geography of Asia Minor**, Hodder and Stoughton, Londra, 1890.
- RE: **Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft**, J.B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart.
- Roma Numismatics 4: **Roma Numismatics Limited Auction 4**, 2012.
- Roosevelt,
Christopher H.: **Lydia Arkeolojisi. Gyges'ten Büyük İskender'e**, Çev. Hilal G. Çatak, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.
- Rostovtzeff, Michael: **The Social and Economic History of The Roman Empire**, Oxford University Press, 1926.
- RPC II: Burnett, A. – Amandry, M. – Carradice, I., **Roman Provincial Coinage II. From Vespasian to Domitian (AD 69–96)**, Londra / Paris, 1999.
- RPC III: Amandry, M. – Burnett, A. – Mairat, J., **Roman Provincial Coinage III. From Nerva to Hadrian (AD 96–138)**, Londra / Paris, 2015.
- Ricl, Marijana: "Varia Epigraphica", **Epigraphica Anatolica** **35**, 2003, s. 102-112.

Salway, Benet:	“Constantine Augoustos (Not Sebastos)”, Wolf Liebeschuetz Reflected , Ed. John Drinkwater – Benet Salway, Bulletin of the Institute of Classical Studies Supplements, Londra, 2007, s. 37-50.
Saint Paul Antiques:	Saint Paul Antiques , Auction 15, London, 2018.
SNG Hunterian:	Sylloge Nummorum Graecorum. The Hunterian Museum University of Glasgow Part 1 , C. XII, 2004.
SNG Kopenhagen:	Sylloge Nummorum Graecorum. Denmark. The Royal Collection of Coins and Medals Danish National Museum , Kopenhag, 1942-1979.
SNG Leypold I-II:	Sylloge Nummorum Graecorum. Österreich. Sammlung Leypold, Kleinasiatische Münzen der Kaiserzeit , C. I-II, Viyana, 2000-2004.
SNG München:	Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Staatliche Münzsammlung München .
SNG Righetti:	Sylloge Nummorum Graecorum. Katalog der Sammlung Jean Pierre Righetti im Bernischen Historischen Museum , 1993.
SNG Turkey 10:	Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 10. The Yavuz Tatiş Collection Part 1. Ionia-Lydia , 2016.
SNG Turkey 11:	Sylloge Nummorum Graecorum. Turkey 11. The Çetin Erdem Collection. Lydia and Phrygia , 2019.
SNG Tübingen:	Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Münzsammlung der Universität Tübingen .
SNG von Aulock 8:	Hans von Aulock, Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. Sammlung. Lydien , C. VIII, Lydien, Berlin, 1963.

- SNG von Aulock 17: **Hans von Aulock, Sylloge Nummorum Graecorum. Deutschland. C. XVII, Berlin, 1968.**
- Sonkaya,
Abdullah Kasım: “Lydia Bölgesi Hellenistik Dönem Mezar Stelleri”
Yayımlanmamış Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, 2019.
- TAM V,1: **Tituli Asiae Minoris, V. Tituli Lydiae linguis Graeca et Latina conscripti Regio septentrionalis, ad orientem vergens**, Ed. Peter Herrmann. C. I, Viyana, 1981.
- Tanrıver, Cumhur: “Antik Devirde Hermos (Gediz) Vadisinde Şehirleşme”, **Geçmişten Geleceğe Köprü: Yanık Ülke Kula Sempozyumu**, 2006, s. 177-197.
- Tatar, Ömer: “A unique Silandos medallion of Faustina II from Blaundos in Lydia”, **The Journal of Roman Archaeology**, Cambridge University Press, 2023, s. 1-10.
- Tekin, Oğuz: **Sadberk Hanım Müzesi Antik Sikkeler Kataloğu**, Sadberk Hanım Müzesi Yayınları, İstanbul, 2003.
- Tekin, Oğuz: “Roma İmparatorluğu Dönemi’nde Anadolu Kentlerinin Sikkeleri”, **Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Anadolu. Krallar, İmparatorlar, Kent Devletleri**, Ed. Oğuz Tekin, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, s. 452-459, 2009.
- Texier, Charles: **Asie mineure: description géographique, historique et archéologique des provinces et des villes de la Chersonnèse d'Asie**, Firmin Didot, 1862.
- Thonemann, Peter: “Three Notes on Lydian Saittai”, **Philia 3**, Ed. Mustafa Adak – Thomas Corsten – Koray Konuk – Konrad

- Stauner – Burak Takmer – Peter Thonemann, Kabalcı Yayınevi, 2017, s. 188-196.
- Thonemann, Peter: **The Lives of Ancient Villages. Rural Society in Roman Anatolia**, Cambridge University Press, Cambridge, 2022.
- Üreten, Hüseyin: “Magnesia ad Maeandrum ve Artemis Leukophryene: Hellenistik Dönem Kraliyet Mektuplarının Katkılarına Bir Bakış”, **History Studies: International Journal of History**, C. IV, Sayı 2, 2012, s. 373-392.
- Varinlioğlu, Ender: “Die Inschriften aus dem Museum von Uşak” **Epigraphica Anatolica** 15, 1990, s. 73-105.
- Vermaseren, M. J.: **Corpus Cultus Cybelae Attidisque (CCCA) I. Asia Minor**, Brill, New York / Leiden / Kopenhag / Köln, 1987.
- Wächter, Albert: **Der Verfall des Griechentums in Kleinasien im XIV. Jahrhundert**, Leipzig, 1908.
- Waddington: Babelon, M. Ernest, **Inventaire Sommaire de la Collection Waddington**, Paris, 1898.
- Weber: **The Weber Collection Volume III. Greek Coins**, Spink and Son, Londra, 1925.
- Yazgı, Aytun: “Flavius Hanedanı’nın (MS. 69-96) Anadolu Eyalet Yönetimi ve Ekonomi Politikası”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ**, C. XV, Sayı 23, 2017, s. 165-181.
- Yıldırım, Nazlı: “Herakles Hermelerinin Anlamı ve Kullanımı”, **Mediterranean Journal of Humanities**, C. II, Sayı 1, Antalya, s. 229-237, 2012.
- Zajac, Barbara: “Small Change in the Roman Provincial World. Bronze Denominations in the Province of Asia between 96 and

138 AD”, **Pecunia Omnes Vincit**, Kraków, 2020, s. 30-61.

Elektronik Kaynaklar

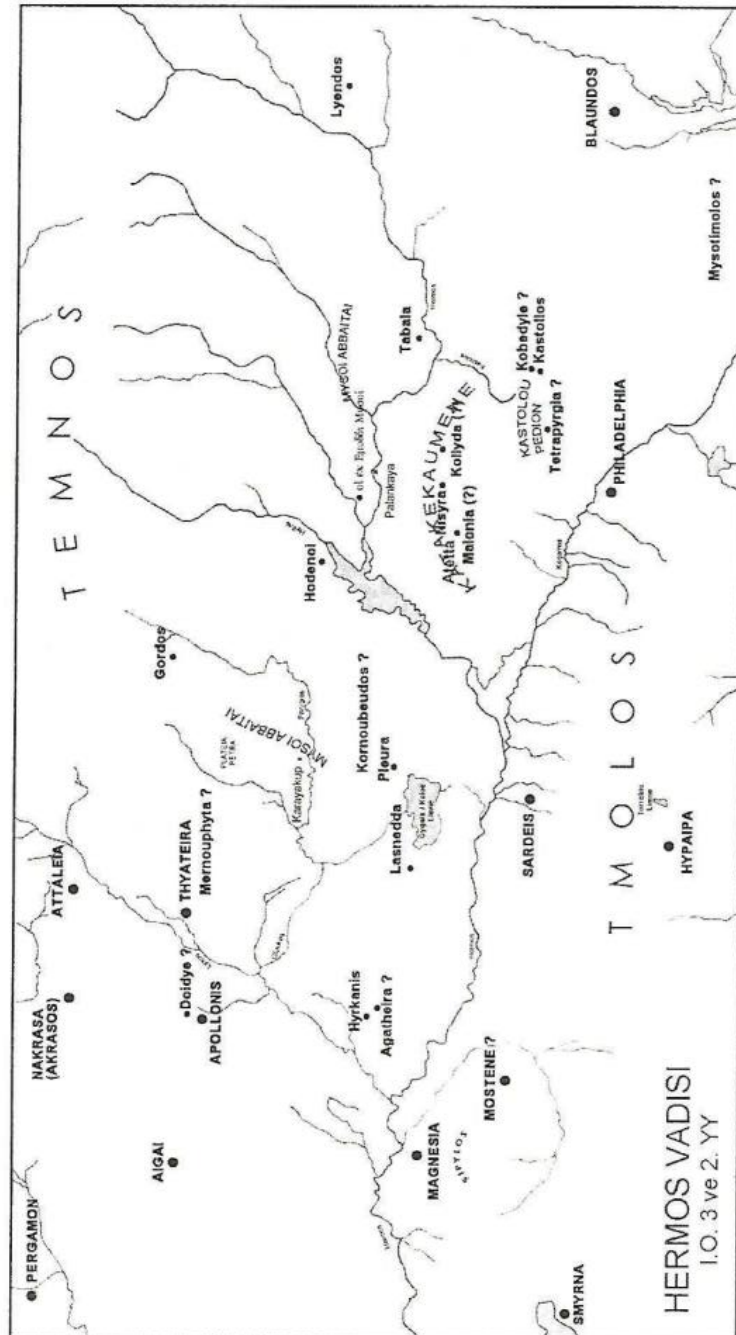
BNF:	Bibliothèque Nationale de France , (son erişim 19/04/2023), http://gallica.bnf.fr/ (Çevrimiçi)
Boston MFA:	Boston Museum of Fine Arts , (son erişim 19/04/2023) https://collections.mfa.org/ (Çevrimiçi)
Britannica:	Encyclopedia Britannica , (son erişim 19/04/2023) https://www.britannica.com/ (Çevrimiçi)
CNG:	Classical Numismatic Group Auction , (son erişim 19/04/2023) https://www.cngcoins.com/ (Çevrimiçi)
CNG 51:	Classical Numismatic Group Auction 51 , 1999.
CNG 69:	Classical Numismatic Group Auction 69 , 2005.
CNG 70:	Classical Numismatic Group Auction 70 , 2005.
CNG 81:	Classical Numismatic Group Auction 81 , 2009.
CNG 87:	Classical Numismatic Group Auction 87 , 2011.
CNG 90:	Classical Numismatic Group Auction 90 , 2012.
CNG 93:	Classical Numismatic Group Auction 93 , 2013.
CNG 96:	Classical Numismatic Group Auction 96 , 2014.
CNG EA 74:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 74 , 2003.
CNG EA 108:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 108 , 2005.
CNG EA 168:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 168 , 2007.

CNG EA 203:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 203 , 2009.
CNG EA 205:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 205 , 2009.
CNG EA 212:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 212 , 2009.
CNG EA 214:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 214 , 2009.
CNG EA 222:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 222 , 2009.
CNG EA 272:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 272 , 2012.
CNG EA 278:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 278 , 2012.
CNG EA 303:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 303 , 2013.
CNG EA 395:	Classical Numismatic Group Electronic Auction 395 , 2017.
Coin Archives:	Coin Archives (son erişim 19/04/2023) https://www.coinarchives.com/ (Çevrimiçi)
Forum Ancient Coins:	Forum Ancient Coins (son erişim 19/04/2023) https://www.forumancientcoins.com/ (Çevrimiçi)
Loeb:	Loeb Classical Library (son erişim 19/05/2023) https://www.loebclassics.com/ (Çevrimiçi)
Malay, Hasan:	Hasan Malay, Sosyal Tarih ve Arkeoloji (son erişim 19/04/2023) https://www.hasanmalay.com/ (Çevrimiçi)

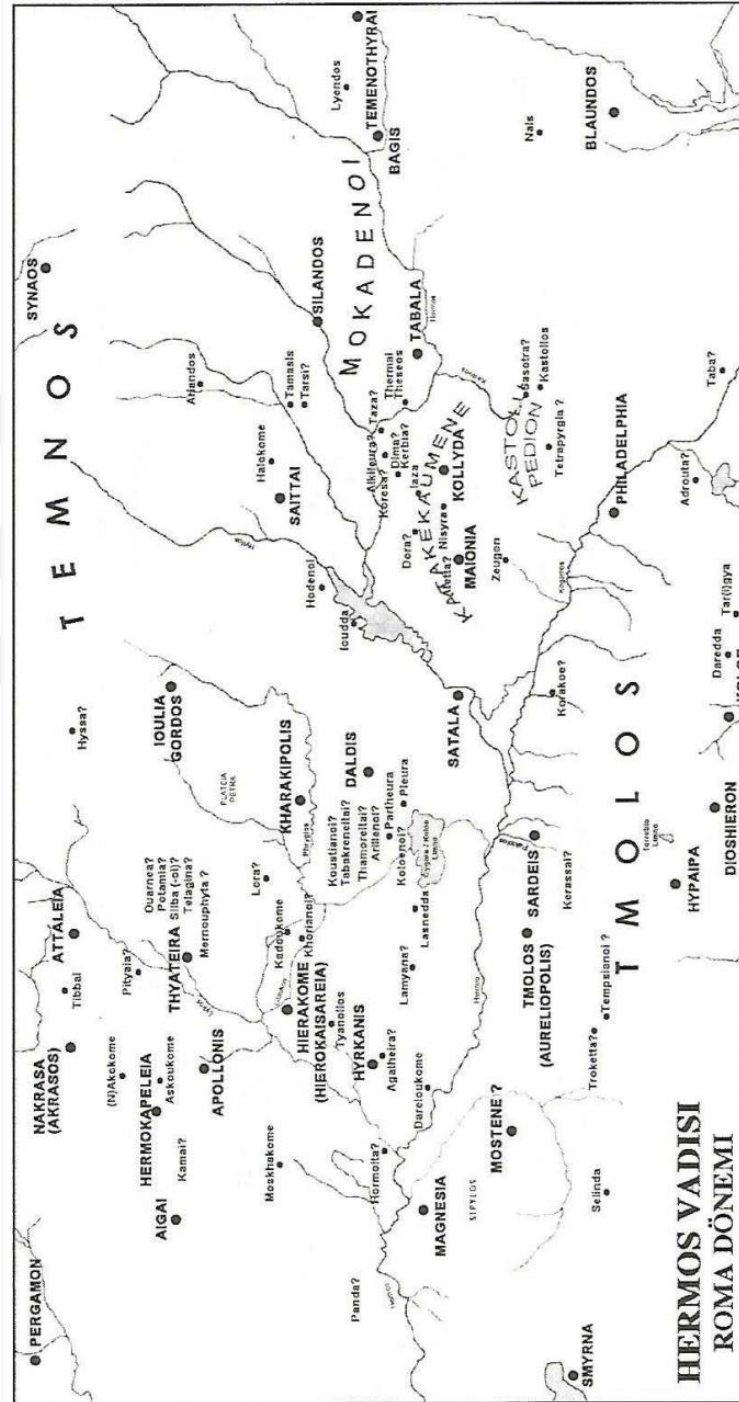
- RPC II: **Roman Provincial Coinage Vol. 2, From Vespasian to Domitian (AD 69 – 96)**, (son erişim 19/04/2023)
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/volume/2> (Yayımlanmış)
- RPC III: **Roman Provincial Coinage Vol. 7, From Nerva to Hadrian (AD 96–138)**, (son erişim 19/04/2023)
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/volume/3> (Yayımlanmış)
- RPC IV.2: **Roman Provincial Coinage Vol. 4.2, From Antoninus Pius to Commodus (AD 138–192): Asia**, (son erişim 19/04/2023)
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/volume/4.2> (Çevrimiçi)
- RPC VI: **Roman Provincial Coinage Vol. 6, From Elagabalus to Maximinus Thrax (AD 218–238): Asia Minor and Egypt**, (son erişim 19/04/2023)
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/volume/6> (Çevrimiçi)
- RPC VII.1: **Roman Provincial Coinage Vol. 7.1, Gordien Ier à Gordien III (AD 238-244): Province d'Asie**, (son erişim 19/04/2023)
<https://rpc.ashmus.ox.ac.uk/volume/7.1> (Çevrimiçi)
- RPC Online: C. Howgego, J. Mairat, V. Heuchert, **Roman Provincial Coinage Online**, (son erişim 19/04/2023)
<http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>, Oxford, 2005 (Çevrimiçi)
- Sardis Expedition: **Sardis Expedition** (son erişim 31/05/2023)
<https://sardisexpedition.org/tr> (Çevrimiçi)
- Tertullian: **Tertullian** (son erişim 13/05/2023)
<https://www.tertullian.org/> (Çevrimiçi)
- Theoi: **Theoi** (son erişim 19/04/2023)
<https://www.theoi.com/> (Çevrimiçi)
- Wildwinds: **Wildwinds** (son erişim 19/04/2023)
<https://www.wildwinds.com/> (Çevrimiçi)

LEVHALAR

Harita 1

Harita 2

LEVHA 4

Resim 1

Resim 2

Resim 3

Resim 4

Resim 5

Resim 6

Resim 7

Resim 8

Resim 9

Resim 10

Resim 11

Resim 12

Resim 13

Resim 14

Resim 15

Resim 1

Resim 17

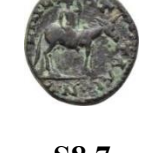
Resim 18

Resim 19

 S1.4	 S1.6	 S2.2	 S3.1	
 S4.2	 S4.3	 S 4.6	 S4.13	 S5.5

LEVHA 18

  S5.6	 S6.6	 S6.8	 S6.10	 S7.2	 S7.3
  S7.5	 S8.7	 S8.8	 S9.1	 S9.2	 S9.3
  S9.4	 S9.5	 S9.6	 S10.2	 S11.2	 S12.2

 S13.2	 S14.1	 S15.1	 S16.1
 S17.2	 S17.12	 S18.5	 S19.1
 S19.2	 S20.1	 S20.3	 S21.1

  S22.2	 S22.7	 S22.13	 S22.18	 S23.1
  S23.2	 S24.1	 S24.2	 S25.2	 S25.3
  S26.1	 S27.1	 S28.1	 S29.1	 S30.1

LEVHA 21

 S31.1	 S32.1	 S33.1	 S33.2	 S33.3
 S33.6	 S34.3	 S35.1	 S36.8	 S37.5
 S38.2	 S38.4	 S39.1	 S40.8	 S40.9

S53.2

S53.4

S54.1

S55.1

S56.1

S57.1

S57.4

S58.1

S58.9

S59.1

S60.1

S61.1

S62.1

S63.1

S64.1

S65.2

S65.3

S66.1

S67.1

S68.6

S69.6

S69.1

S71.6

S72.3

S73.1

